

ЗМІСТ

Наука – школі

Філософія: обираємо шкільні стратегії

Василь Кремень. Проблеми якості української освіти в контексті сучасних цивілізаційних змін 6

Лідія Ткаченко. Розвиток особистості в системі „учитель – учень”: контекст синергетики 12

Віра Зоц. Школа як ресурс „Культури миру” 19

Ірина Музиченко. Перші спроби української етнопсихології 23

Педагогіка: інноваційна школа

Володимир Сергієнко, Ігор Войтович. Особливості впровадження адаптивних систем у навчальний процес 28

Проблеми якісної та компетентнісної освіти школярів

Михайло Загірняк. Проблеми якості математичної підготовки випускників закладів загальної середньої освіти на тлі системи визначення результатів зовнішнього незалежного оцінювання 38

Лідія Непорожня. Тенденції розвитку природничо-наукової компетентності старшокласників в контексті європейської освіти 50

Експериментальна педагогіка в школі: середній та вищій

Василь Кизенко, Михайло Савченко. Особливості реалізації інноваційної моделі розвитку культурно-мовних і морально-громадянських цінностей учнів 56

Наталія Беляєва. Досвід організації процесу виховання професійно-етичних якостей майбутніх керівників освіти на засадах саморегуляції 61

Лілія Яременко. Позашкільна освіта як поле професійного самовизначення і трудового виховання особистості 68

Педагогічна академія: компетентність Учителя

Ольга Виговська. Учительське цілепокладання як платформа становлення компетентного професіонала 74

Традиції, що започатковано освітянами

Марина Гриньова, Галина Сорокіна. Природничі дисципліни в реаліях сучасної освіти 94

Управління школою

“Педагоги-новатори в Україні” - проект НАПН України і журналу

Ольга Виговська, Олексій Виговський. „4 сходинки до мети Дмитра Кайгородова: ініціатора, засновника профільної багатоступеневої системи хореографічної освіти в Україні”. Реферативно-аналітичний огляд інформаційних і презентаційних матеріалів інноваційного досвіду п'ятнадцятого Героя Всеукраїнського проекту НАПН України і журналу - “Педагоги-новатори в Україні” 102

Ксенія Карамішева. Онлайн-послуги у Державній науково-педагогічній бібліотеці України імені В. О. Сухомлинського: стан та перспективи 144

Славені і знані: кому завдячуємо

Іван Пенькало. Художник світової слави! 153

Наші ювіляри 161

Ювілейний День народження всеукраїнського науково-практичного журналу „Директор школи, ліцею, гімназії”: 15-років виходу журналу для керівників середньої освіти у світ 162

ДИРЕКТОР

ШКОЛИ
ЛІЦЕЮ
ГІМНАЗІЙ

МОН. НАПН

Всеукраїнський
науково-практичний
рецензований
журнал

ISSN 2309-7744

Key title: *Direktor školi, liceu, gimnazii.*
Abbreviated key title: *Dir. šk. liceu gimn.*

Свідчення про державну реєстрацію
друкованого засобу масової інформації
Серія КВ № 20652 – 10472 ПР
від 31.03.2014 р.

Передплатний індекс
23974

НАУКОВЕ ФАХОВЕ ВИДАННЯ
З ПЕДАГОГІЧНИХ,
ПСИХОЛОГІЧНИХ І
ФІЛОСОФСЬКИХ НАУК

НАД НОМЕРОМ ПРАЦЮВАЛИ:
Головний і науковий редактор
Ольга ВИГОВСЬКА
Художній редактор
Олексій ВИГОВСЬКИЙ
Відповідальний редактор
Тетяна ГОДЕЦЬКА
Верстальник
Владислав ЗАХАРЕНКО
Анотації англійською
Станіслав МАТОШКО
Коректура
Юлія ДОБРОВОЛЬСЬКА
Неоніла МАКІНА
Бібліографічний редактор
Наталія ТАРАСОВА

© О. Виговська, ідея та концепція
© О. Виговський, дизайн та оформлення
© „Директор школи, ліцею, гімназії”, 2014

CONTENTS

PRINCIPAL

of SCHOOL
LYCEUM
GYMNASIUM

All Ukrainian
scientific & practical
reviewed journal

FOUNDERS:

MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE
OF UKRAINE

INSTITUTE OF PEDAGOGIES NAPS OF
UKRAINE

M.P.DRAGOMANOV NATIONAL
PEDAGOGICAL UNIVERSITY

G.S.KOSTJUK INSTITUTE OF
PSYCHOLOGY NAPS OF UKRAINE

CIVIC ORGANIZATION "MICOLA
PIROGOV CENTER OF CONTRIBUTION
TO SOCIAL DEVELOPMENT"

ISSN 2309-7744

Key title: *Direktor školi, liceū, gimnazii.*
Abbreviated key title: *Dir. šk. liceū gimn.*

Certificate on State Registration of printing
mass information medium
Rang KB № 20652 – 10472 ПР
From 31.03. 2014

Subscription index
23974

#5-6
2014

SCIENTIFIC PROFESSIONAL EDITION
ON PEDAGOGICAL, PSYCHOLOGICAL,
AND PHILOSOPHICAL SCIENCES

EDITORIAL BOARD:

Chief and Scientific Editor

Olga VIGOVSKA

Art Director

Oleksiy VIGOVSKY

Accountable Editor

Tetiana GODETSKA

Makeup

Vladyslav ZAKHARENKO

Annotations in English

Stanislav MATOSHKO

Staging

Julia DOBROVOLSKA

Neonila MAKINA

Bibliographic editor

Natalia TARASOVA

© O. Vigovska, idea and conception
© O. Vigovsky, design and appearance
© "Principal of school, lyceum, gymnasium", 2014

SCIENCE TO SCHOOL

PHILOSOPHY: *selecting school strategies*

- Vasil Kremen.* Problems of Ukrainian education quality in context of contemporary civilization changes.....6
Lidiia Tkachenko. Development of personality in relations "teacher - pupil": context of synergetics.....12
Vira Zots. A school as "World culture" resource 19
Iryna Muzychenko. First attempts of Ukrainian ethno-psychology.....23

PEDAGOGICS: *innovation school*

- Volodimir Sergienko, Igor Voitovych.* Particular features of implementing adaptive systems in an educational process 28
Problems of high-quality and competent education of pupils
Mikhailo Zagirniak. Quality problems of mathematical training graduates of secondary-level institutions against a background of the system for definition results of exterior independent estimation 38
Lidiya Neporozhnyia. Development tendencies of natural and scientific competence of senior pupils in the context of European education.....50
Experimental pedagogies in school
Vasyl Kyzenko, Mykhailo Savchenko. Particular features of innovative model implementation for development of cultural-lingual and moral-civic values.....56
Natalija Belyaeva. The experience of organizing process of training professional-ethic features for prospective educational managers on the basis of self-regulation.....61
Lilija Jaremenko. Nonschool education as a field of professional self-determination and working education of a person.....68
Pedagogic education – ensuring its high-quality
Olga Vigovska. Teacher's purposefulness as a base for competent professional formation.....74
Marina Grineva, Galina Sorokina. Natural subjects in realias of modern education.....94

SCHOOL MANAGEMENT

The All-Ukrainian NAPN project, also magazine "Pedagogues-innovators in Ukraine"

- Olga Vigovska, Oleksij Vigovsky.* "Four steps to the aim of Dmitry Kaigorodov: initiator, founder of a multi-stage choreographic education system in Ukraine". Abstract-analytical survey of informative and presentation materials concerning innovation experience of the fifteenth Hero of the All-Ukrainian NAPN project, also magazine "Pedagogues- innovators in Ukraine" 102
Xenia Karamysheva. Online services in Sukhomlinsky State scientific and pedagogical library of Ukraine: situation and prospects.....144
Famous and well-known to whom we are grateful
Ivan Pen'kalo. Painter of the world glory! 153
Our jubilee celebrities.....161
The Jubilee Birthday of the all-Ukrainian scientific and practical magazine "*Principal of school, lyceum, gymnasium*": 15 years of the magazine publication for secondary education managers 162

*Кожен, хто є передплатником журналу,
– його благодійник!*

Вельмишановний Колего!

Сьогоднішні реалії такі, що існування фахового видання для директорів шкіл, ліцеїв і гімназій країни повністю залежить від Вас, дорогий Колего: як у перші 7,5 років, так і з початку 2014 і до сьогодні, **журнал може жити й працювати надалі для Вас виключно за рахунок Вашої, Колеги, передплати!** Це єдине¹ джерело фінансування журналу!

Тож роль кожного з Вас в якості благодійника журналу важко переоцінити – вона незамінна! Значущість передплати зростає в рази, а фактично є нічим іншим як „**бути чи не бути**” – ось в чому питання!

Дякуємо Вам за те, що Ви є і були з нами усі ці 15 років!

З повагою, редакція Всеукраїнського науково-практичного журналу „*Директор школи, ліцею, гімназії*”.

Вирішуючи подальшу долю журналу, візьміть до уваги і наступне.

Сучасна школа потребує допомоги і підтримки з боку держави, суспільства. Ми, як фахове видання, вже 15 років поспіль надаємо школі та її керівнику таку допомогу через „НАУКУ”, бо віримо в її спроможність вирішувати як нові проблеми школи, так і її сучасні завдання. Тому „Наука - школі” – стрижнева тема журналу. За ці роки журналом накопичено безцінний багаж/скарб новоствореної наукової інформації та актуального новаторського досвіду. Якщо викинемо на смітний оцей золотий скарб (в повному розумінні цього слова), яким став за 15 років всеукраїнський науково-практичний журнал „*Директор школи, ліцею, гімназії*” (див. С. 162), то чи надолужимо це колись у майбутньому?! І чому „колись”, а не зараз?! *Руйнувати – не будувати!*

Гадаю, що Ви, Колего, погодитесь зі мною, що ми не настільки багаті, щоб розбазарювати отакій інформаційний скарб, який творить/акумулює/зберігає/поширює наш журнал, бо нашілені на сприяння й реальної допомоги школі, її керівнику, вчителю, дітям. Відсутність Вашої особистої передплати на наш журнал чи Вашого навчального закладу, але і в першому, і в другому випадку позбавляє саме Вас такого Помічника, а нас – творити його для Вас.

Погодьтеся: зберегти те, що вже маємо – це по-державницьки! Руйнувати – легше, це справа – „пофігістів”, будувати, берегти – важче, але мудро й по-господарськи!

Сподіваюся, що ми ще багато чого зможемо зробити разом за однієї умови – за умови Вашої передплати журналу: за Каталогом видань України на 2015 рік (С. 88) – індекс: 23974, а в PDF-форматі – за замовленнями на електронну адресу редакції: director@oldbank.com Остаточне рішення за Вами!

¹ Лише протягом другої половини свого існування (з червня 2006 року по перший квартал 2014) наш журнал виходив у світ за рахунок 2-х джерел, 75/25, як передплати, так і фінансової допомоги НАПН України. Таку підтримку з боку Академії ми розцінюємо як визнання значущості, з одного боку, діяльності керівників середніх закладів освіти, з іншого – необхідності їх забезпечення якісною науково-практичною інформацією. **За таке розуміння й довготривалу підтримку нашого видання ми щиро дякуємо Академії!**

Журнал № 5 рекомендовано до друку Вченою Радою НПУ ім. М.П. Драгоманова, протокол № 3 від 29.10.2014 року.

Журнал № 6 рекомендовано до друку Вченою Радою НПУ ім. М.П. Драгоманова, протокол № 4 від 27.11.2014 року.

Підписано до друку 25.12.2014 р. Формат 70x100 1/16.

Папір офсетний. 15 умов. друк. арк. Наклад 1500.

Віддруковано на ЗАТ „Віпол”. Зам. 14-479.

Свідчення про внесення до Державного реєстру: серія ДК №752 від 27.12.2001 р.

Всеукраїнський центр ім. м. Пирогова

Свідоцтво: ДК №1709 від 9.03.2004 р.

Адреси для дистування:

03037, м. Київ, вул. Освіти, 6, к. 12.

E-mail: director@oldbank.com

Сайт: director-ua.info

СПІВЗАСНОВНИКИ:

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ
УКРАЇНИ

ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІКИ НАПН УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ

ІМ. М.П. ДРАГОМАНОВА

ІНСТИТУТ ПСИХОЛОГІЇ

ІМ. Г.С. КОСТЮКА НАПН УКРАЇНИ

ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ ЦЕНТР

ІМ. М. ПИРОГОВА

Редакційна рада

Голова **Василь КРЕМЕНЬ**

Віктор **АНДРУШЕНКО**

Анаїда **АМІРХАНЯН**
(Вірменія)

Володимир **БЕХ**

Іван **БЕХ**

Оксана **БЕЛКІНА**

Надія **БІБІК**

Володимир **БОНДАР**

Тетяна **БОРЗЕНКОВА**

Маріана **БОСЕНКО**

Людмила **ВАЩЕНКО**

Ольга **ВИГОВСЬКА**

Ролф **ГОЛОБ**
(Швейцарія)

Ольга **ГРИВА**

Микола **ГУЗИК**

Анатолій **ДЕРКАЧ** (Росія)

Петро **ДМИТРЕНКО**

Лілія **ДОНСЬКА**

Олександра **ДУБОГАЙ**

Карлхайнц **ДЮР** (Німеччина)

Галина **ЕЛЬНІКОВА**

Наталія **ЗАВАДОВСЬКА**

Людмила **КАЛІНІНА**

Людмила **КАРАМУШКА**

Валентин **КРУДУ**

(Республіка Молдова)

Володимир **ЛУГОВИЙ**

Олександр **ЛЯШЕНКО**

Василь **МАДЗІГОН**

Сергій **МАКСИМЕНКО**

Юрій **МАЛЬОВАНИЙ**

Валентин **МОЛЯКО**

Віктор **ОГНЕВ'ЮК**

Віктор **ОЛІЙНИК**

Наталія **ОНДРУШКОВА**

(Словаччина)

Іван **ОСАДЧИЙ**

Надія **ОСТРОВЕРХОВА**

Людмила **ПАРАЩЕНКО**

Павло **ПОЛЯНСЬКИЙ**

Світлана **РУДАКІВСЬКА**

Олександра **САВЧЕНКО**

Ганна **САЗОНЕНКО**

Анатолій **СОЛОГУБ**

Сергій **СТЕПАНОВ** (Росія)

Олег **ТОПУЗОВ**

Василіна **ХАЙРУЛІНА**

Наталія **ЧЕПЕЛЄВА**

Олена **ЧИНОК**

Раїса **ЧУМІЧЕВА** (Росія)

Галина **ШЕВЧЕНКО**

Микола **ШКІЛЬ**

УМОВИ ПУБЛІКАЦІЇ В ЖУРНАЛІ „Директор школи, ліцею, гімназії”

1. Статті мають бути написані спеціально для часопису „Директор школи, ліцею, гімназії” (ніде раніше не друкуються і не надіслані до інших видань). Наукові статті повинні відповідати вимогам до наукових праць, зокрема Міністерства освіти і науки України (її Атестаційної колегії), а за тематикою – інтересам директорів шкіл та керівників середньої освіти.

2. Редакція залишає за собою право скорочувати, редагувати, а також структурувати статті, вносити зміни в їх назву, в той же час зберігаючи авторський стиль.

3. Висловлені у статтях думки та пропозиції не обов’язково збігаються з точкою зору редакційної колегії/ради. Відповідальність за достовірність інформації у статтях, точність назв, статистичних даних, прізвищ та цитат несуть автори. У випадках виявлення плагіату відповідальність несуть автори наданих матеріалів.

4. Статті приймаються у вигляді файлів текстового редактора MS Word for Windows електронною поштою або на інших носіях.

5. Фотографії подаються в оригінальному вигляді або в електронних графічних форматах tif та jpg.

6. Надані матеріали/рукописи не повертаються та не можуть бути надруковані в інших наукових журналах. Також не повертаються дискети, малюнки, фотографії та інші ілюстративні матеріали, надіслані до редакції.

7. Стаття має бути підписана всіма авторами і супроводжуватися авторською довідкою (вказати повне ім’я, по батькові та посаду). Стаття, що подається до науково-практичного фахового видання має бути оформленою з дотриманням вимог згідно з державними стандартами України, а саме мати:

– англійське представлення назви статті, прізвища та ім’я її автора, місця його роботи з зазначенням посади;

– англійську анотацію окрім українською та російською, ключові слова;

– додатковий приставлений список використаних джерел в романському алфавіті (латиницею); УДК.

Вітаються двомовні статті: державною мовою та англійською, останні додатково розміщуються на сайті журналу в розділі „Публікації членів редакційної Ради журналу та його авторів англійською”.

8. Авторські статті друкуються мовою оригіналу.

9. З 2015 р. у журналі запроваджено наступний порядок розрахунків за підготовку авторських статей до друку:

– безплатно готуються до друку та розміщуються у науковому фаховому виданні авторські статті передплатників¹ журналу, його засновників і членів редакційної Ради;

– статті інших авторів - за усталеними цінами щодо друкованої продукції в наукових виданнях.

Електронна пошта редакції: **director@oldbank.com**

Адреса редакції: 03037, м. Київ, вул. Освіти, 6, к. 12.

Наш сайт: <http://director-ua.info>

<http://director.npu.edu.ua>

***

Повний або частковий передрук матеріалів журналу „Директор школи, ліцею, гімназії” можливий лише за письмової згоди редакції.

¹ Шановні Колеги!

Ви маєте можливість передплатити науково-практичний журнал „Директор школи, ліцею, гімназії” через редакцію з будь-якого місяця року та в ДП „Преса” (передплатний індекс 23974 за Каталогом видань України на 2015 рік – С. 88), а також розмістити на обкладинках журналу іміджево-презентаційну сторінку свого навчального закладу з інформацією про його діяльність.

НАУКА – ШКОЛІ

Філософія:

Обираємо шкільні стратегії

Академічний проект НСКО* закріплено законодавчо у 2014 р. (законом про вищу освіту) як методологія розуміння та реконструкції освіти. .... С. 6

Якісна освіта – це така, що забезпечує розвиток особистості, здатної на відповіді, адекватні викликам часу. .... С. 7

Енергією, яка виступає рушійною силою розвитку особистості, є її духовність. .... С. 17

Школа є відповідальною за ті процеси й цінності, які формуються в суспільстві. .... С. 19

Педагогіка:

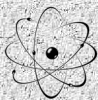
Інноваційна школа ..... С. 28

„Педагог – це не той, хто проводить уроки, педагог – особливий стан душі”.

С. Л. Рубінштейн

*Національна стандартна класифікація освіти

Наука -
школі

ПРОБЛЕМИ ЯКОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ЦИВІЛІЗАЦІЙНИХ ЗМІН*

УДК 37.014.6(477)

У статті висвітлюється проблема якості української освіти. Йдеться про наміри Академії відповісти на запитання, якими ж мають бути виміри якості в нових умовах. Наголошено на такій загальній відповіді Академії: освіта, що забезпечує розвиток особистості, здатної на відповіді, адекватні викликам часу. Окреслено основні кроки до якості, зокрема, стосовно загальної середньої освіти, в частині контролю її якості, НАПН України вважає за необхідне поступово поширити систему зовнішнього незалежного оцінювання на всю державну атестацію випускників шкіл. При цьому акцентує увагу на тестовому обстеженні, яке має стати природнім і систематичним – жодним чином не каральним – в освіті всіх рівнів: від дошкілля до вишів. Визначено пріоритет модернізації освіти України – це досягнення конкурентоспроможної якості національної освіти.

**Василь
КРЕМЕНЬ**

Президент НАПН
України, академік
НАН і НАПН
України

*Доповідь
Президента НАПН
України В. Г. Кременя
на Загальних зборах
НАПН України
30 жовтня 2014 р.

Ключові слова: проблема якості української освіти; виміри якості; розвиток особистості, адекватної викликам часу; основні кроки до якості.

Проблема якості української освіти нині постає, як ніколи, гостро і проявляє себе в різних аспектах. Розв'язання її потребує мобілізації сучасного теоретико-методологічного та методичного потенціалу Національної академії педагогічних наук.

Причини відомі й мають насамперед цивілізаційний характер. Вони не раз були обговорені на методологічних семінарах і Загальних зборах академії.

3-поміж основних цивілізаційних викликів, що зумовлюють наші дії, зазначу такі.

По-перше, це – невпинна глобалізація, яка охоплює всі сфери суспільства, що несе не лише взаємозбагачення та взаємозалежність людства, а й загострення конкуренції між країнами, націями, окремими громадянами в процесі їх зростаючої взаємодії, географічної та економічної мобільності, що зростає.

По-друге, це – змінність, що прогресує в будь-якій сфері діяльності, в основі якої інноваційний тип розвитку. При цьому глобалізація спричинює синергетичний ефект нелінійного роз-

витку, що виступає потужним фактором прискорення змін.

Демократизація і гуманізація сучасних суспільств, і це *по-третє*, зумовила піднесення важливості життя й діяльності окремої людини, й водночас посилила вимоги до її особистої компетентності та самодостатності.

По-четверте, інноваційний розвиток інформаційно-комунікаційних технологій в умовах глобалізації спричинив формування нового цивілізаційного феномену – мережного суспільства: утворення й поширення у віртуальному просторі творчих об'єднань і колективів людей, що в такий спосіб досягають високої ефективності в спільній діяльності та праці.

Зазначені та інші *цивілізаційні зміни зобов'язують переосмислити й переоцінити завдання сучасної освіти і, насамперед, відповісти на запитання, якими ж мають бути виміри якості в нових умовах. Загальною відповіддю буде така: освіта, що забезпечує розвиток особистості, здатної на відповіді, адекватні викликам часу.* Конкретніше це означає наступне.

Перше. Звична, традиційна, освіта, що намагається навчити людину на все життя, за зростання динамізму розвитку людства має поступитися освіті, що *формує фундаментальну особистісну компетентність – здатність навчатись упродовж життя.* Адже умови радикально змінюються навіть упродовж життя одного покоління. Якісна освіта має формувати потребу в постійному саморозвитку особистості за допомогою формальної, неформальної та інформальної освіти – від народження й упродовж життя.

Друге. Освіта має ефективно *прищеплювати прогресивні й перспективні цінності та життєві пріоритети*, що сприятимуть успішній орієнтації та продуктивній діяльності у знанневому суспільстві, де пріоритетною сферою впливів на людину є інформаційна, з потоками ціленаправленої інформації, що постійно збільшуються. Тут *покоління, що підостає, потрібна сучасна світоглядна підготовка, формування громадянської позиції, почуття національної єдності, патріотизм.*

Третє. Якісна освіта – людиноцентрована освіта, яка враховує сутнісні індивідуальні характеристики, розкриває та розвиває задатки й обдарування кожної дитини і на цій основі забезпечує максимальну реалізацію її потенціалу, формує професійно компетентну й кваліфікаційно конкурентну особистість.

Четверте. Якісна освіта якомога раніше має формувати самостійність і самодостатність людини, виховувати здатність діяти автономно й відповідально, вчити ефективно поповнювати і творчо застосовувати набуті компетентності.

П'яте. Якісна освіта має виховувати інноваційну особистість, здатну до сприйняття і творення змін, спроможну до досягнення потреби в інноваціях та їх продукуванні.

Шосте. Якісна освіта має бути прогностичною, навчати з випередженням, а також формувати людину, спроможну передбачати й проектувати власне майбутнє.

Сьоме. Якісна освіта – це відкрита освіта, здатна до самовдосконалення – неперервної модернізації та інновацій, потенційно спроможна на відповіді, адекватні цивілізаційним викликам.

На жаль, доводиться констатувати, що розбудова національної освітньої системи в Україні не завжди супроводжувалася необхідним урахуванням пріоритету якості освіти над її кількістю та їх кількісно-якісного співвідношення, бракувало також системності та послідовності практичним діям. На цьому, зокрема, було акцентовано в підготовлених академією Білій книзі національної освіти України (у 2010 р.) та Національній доповіді про стан і перспективи розвитку освіти в Україні (у 2011 р.), а також наступних за ними рішеннях Загальних зборів академії.

У конкретних діях потрібно почати з визнання того, що *шлях до якості освіти*, ураховуючи багатоаспектність проблеми, *має принаймні декілька принципових різнонаправлених векторів*, що зумовлено сутнісною багатовимірністю поняття якості. **Окреслимо основні кроки до якості**, жоден з яких

не може бути непоміченим або недооціненим.

Перший – це відповідна архітектура освіти, структурна організація за рівнями, орієнтаціями, галузями, що дає змогу повною мірою реалізувати її функціональне, сутнісне призначення.

З цією метою у 2012–2013 рр. академією проведено методологічний семінар і загальні збори, результатом яких став академічний проект Національної стандартної класифікації освіти та Міжнародна стандартна класифікація освіти і її концепція, що визнані й закріплені законодавчо у 2014 р. (законом про вищу освіту) не лише як інструмент опису й кодифікації, а й як методологія розуміння та реконструкції освіти.

Тобто, забезпечення якості освіти можливе завдяки розбудові формалізованого, чітко структурованого освітнього простору і запровадженню визнаних усіма класифікації й кодифікації освітніх програм і відповідних освітніх досягнень (кваліфікацій і ступенів).

Це наблизить освітню систему до людини, сприятиме самореалізації особистості шляхом вибору освітньої траєкторії відповідно до її задатків і потреб та наступного просування за обраним типовим або індивідуальним маршрутом упродовж життя, на якому формальна освіта доповнюється неформальною (додатковою) та інформальною (самостійно організованою). Сумісність вітчизняного освітнього простору, структурованого за міжнародними правилами, з освітніми просторами інших країн відкриє шлях для міжнародної мобільності – як учнів і студентів, так і випускників навчальних закладів.

Структурована освіта – це, насамперед, освітні програми і відповідні кваліфікації та ступені. І тут академія пропонує (після відповідного доопрацювання та обговорення) прийняти Національну стандартну класифікацію освіти в якості Національного класифікатора України.

У рамках реалізації Програми спільної діяльності та на виконання Плану заходів з імплементації Закону України „Про вищу освіту” НАПН України направлено до МОН України

пропозиції щодо розроблення єдиного інтегрованого переліку галузей знань, сумісного с галузевою Міжнародною стандартною класифікацією освіти 2013 р.

Водночас зрозуміло, що *виконання освітніх програм і забезпечення освітніх досягнень можуть здійснюватися лише в якійсь національній мережі закладів освіти. Ця мережа в Україні на всіх рівнях освіти*, з огляду на потреби, не є оптимальною – часто кількісно надмірна, розпорошена, а тому слабка й витратна, отже *потребує структурного та інституційного вдосконалення.*

Дошкільна освіта потребує широкого запровадження невеликих за кількістю дітей навчальних закладів, у тому числі приватної форми власності, що були б максимально наближені до місця проживання батьків. І нині потрібно потурбуватися про їх нормативно-законодавче забезпечення.

Середня освіта вимагає нової структури. З огляду на світовий досвід, було б найбільш доцільно мати 5–6-річну початкову школу, 3–4-річну основну і 3- чи 2-річну старшу профільну школу, яка могла б бути представлена, передусім, профільними ліцеями. Загальну середню освіту необхідно поступово зробити дванадцятирічною.

Подовжена початкова школа, окрім іншого, певною мірою поліпшила б навчання дітей в сільській місцевості, дала б можливість навчатись у рідному селі як мінімум до досягнення 12 років.

Об'єднання та укрупнення потребують *професійно-технічні училища й технікуми та коледжі*, що дало б змогу створити багатогалузеві навчальні заклади, які готували б і кваліфікованого робітника, і молодшого спеціаліста.

І, безумовно, не можна далі миритися з нинішньою *мережею вищих навчальних закладів*. У зв'язку з цим потрібно вітати лист звернення Міністерства освіти і науки щодо надання пропозицій з оптимізації мережі вищої школи.

Розв'язання окреслених проблем в освіті потрібно віднести до невідкладних завдань і визнати потужним невикористаним резервом піднесення її конкурентоспроможної якості.

Це дозволило б підвищити також економічну ефективність освіти України. Відповідний блок питань академія спеціально розглядала на методологічному семінарі та Загальних зборах у 2011–2012 рр.

Другий крок – це приведення у відповідність рівня освіти її призначенню, головній меті й сутності.

Прикладом нехтування цим стало, зокрема, некоректне віднесення до вищої освіти підготовки молодших спеціалістів у технікумах та училищах, зокрема на базі основної школи. Наслідки відомі. Дезінтеграція цих закладів з виробництвом, неприродне єднання з університетами, утворення обхідних і скорочених і навіть дуже скорочених (до 1,5 року) схем отримання університетських дипломів (зрозуміло, не університетської якості). У результаті відбулася деформація перших і деградація других, оскільки вищу освіту часто стали міряти за кількістю років навчання без урахування її реальної складності, принципово іншої якості.

Те саме стосується професійно-технічної освіти, коли спротив своєчасній і природній її децентралізації зумовив певну самоізоляцію і відрив цієї освітньої ланки від реальних потреб регіональної економіки й виробництва. За наявності 972 професійно-технічних училищ нині на ринку праці склався найгостріший дефіцит кваліфікованих робітників, про що заявляють і роботодавці, і центри зайнятості. За патронатної моделі фінансування профтехучилищ вони самостійно заробляють додатково до бюджетних коштів менше, ніж заклади дошкільної або позашкільної освіти.

Ухвалення нового Закону України „Про вищу освіту” та розроблення нових законів „Про освіту” і „Про професійну освіту” дозволяє виправити ситуацію, зокрема, шляхом запровадження профільної старшої школи і створення справді авторитетної, з високою репутацією на ринку праці, ланки професійної освіти. Така ланка могла б складатися з двох рівнів: підготовки кваліфікованого робітника і підготовки молодшого спеціаліста.

Інший приклад: неправомірне проголошення в якості вищої такої

освіти, яка насправді не здійснюється на основі або із залученням досліджень, інновацій згідно з провідною тенденцією Європейського простору вищої освіти, його інтеграцією з Європейським дослідницьким простором у межах Болонського процесу.

За результатами національних звітів 2012-го року щодо реалізації Болонського процесу, поданих у зв’язку з Бухарестським самітом у 2012 р., *Україна в переліку 47 країн опинилася з-поміж останніх.*

Третій крок, що також передбачає наявність перших двох, – це забезпечення відповідності освітньої діяльності та змісту освіти прийнятним стандартам.

За європейськими вимогами сучасні стандарти розробляються за рівнями, орієнтаціями і галузями (предметами, спеціальностями) освіти на основі компетентнісного підходу, який дає змогу реалізувати концепцію „вимірюваної якості”, запровадити результатну парадигму освіти.

Цим проблемам академія присвятила Загальні збори щодо концептуальних засад розроблення Національної рамки кваліфікацій та два методологічні семінари, останній з яких „Компетентнісний підхід в освіті: теоретичні засади та практика реалізації” навесні цього року. Результатом академічних зусиль і відповідних пропозицій стало затвердження Урядом у 2011 р. Національної рамки кваліфікацій і законодавче закріплення її в 2014 р. у законі про вищу освіту та у вигляді окремої статті в чинному законі про освіту.

Учені академії взяли активну участь у розробленні й імплементації стандартів початкової, базової та повної загальної середньої освіти. Ці стандарти створювалися на компетентнісних засадах і схвалені Кабінетом Міністрів України. Нині академія завершує масштабну роботу щодо аналізу реалізації наявних стандартів, оцінки якості предметного змісту, навчальних програм і підручників у середній загальноосвітній школі та підготовки Аналітичної доповіді про зміст загальної середньої освіти.

Кілька зауважень стосовно осучаснення стандартів та способів їх реалізації

лізації. З урахуванням особливостей цивілізаційного поступу людства стандарти мають спиратися, з одного боку, на довгострокові фундаментальні (загальні, універсальні, міжпредметні) компетентності, а, з іншого боку, на спеціальні (предметні) компетентності короткотривалої актуальності.

Залежно від характеру освіти співвідношення базових (стратегічних) та специфічних (оперативних) компонентів стандартів закономірно різне і змінюється в процесі прискорення суспільного розвитку й підвищення рівня освіти. Така дихотомія стандартів зумовлює потребу в розмежуванні відповідальності в їх формуванні й реалізації між дещо інерційними державними органами і мобільнішими навчальними закладами. Тим більше, що концептуально акценти в забезпеченні якості освіти у європейській та світовій практиці зміщуються із зовнішніх контрольних перевірок на створення й підтримання закладами внутрішніх систем забезпечення якості та їх акредитації на підставі колективної фахової експертизи на основі спільно вироблених та узгоджених критеріїв.

До речі, потрібно сказати і про стиль роботи, який також тяжіє до стандартизації. *Идется про становлення де-факто нового типу людини (мережної людини) й нового типу відносин (мережного суспільства).* З цивілізаційного погляду **мережна людина** – глобалістська людина, яка володіє інформаційно-комунікаційними технологіями, англійською, надає перевагу електронному стилю листування й зустрічей, відтак, мобільна у віртуальному просторі та оперативна в реальному часі. Крім того – і це принципово! – демократична й доступна за сутністю, цінує колег по роботі за реальними справами, а не за колишніми заслугами. Для такої людини пріоритетними стають не ієрархічні міжособистісні відносини типу субординації, зокрема посадового підпорядкування по вертикалі, а типу координації, фахової рівної взаємодії за професійними інтересами по горизонталі. Такий спосіб взаємодії для обговорення проблем і ухвалення рішень виявляється значно результативнішим, ефективнішим, оперативнішим у сучасному світі, ніж спосіб, базований на

авторитаризмі та застарілому протоколі з минулого досвіду.

Особливо потрібно зупинитися на якості педагогічної освіти, яка безпосередньо працює на всю освіту.

Зауважу, що за всіх варіантів розроблення за новим законом про вищу освіту переліків галузей знань і спеціальностей, відповідно до галузевої Міжнародної стандартної класифікації освіти 2013 р. та згідно з проектом НСКО, запропонованим академією, галузь знань „Освіта” беззаперечно буде існувати. Це, до речі, є свідченням визнання світовою спільнотою важливості освітньої сфери в сучасних умовах і на перспективу. В остаточному переліку спеціальностей імовірно також збережуться чотири основні з них (за необмеженої кількості відповідних міждисциплінарних спеціальностей та різноманітних спеціалізацій), а саме: „Освітня наука”, „Підготовка дошкільних учителів”, „Підготовка вчителів без предметної спеціалізації”, „Підготовка вчителів з предметною спеціалізацією”.

Що тут вимагається?

По-перше, це – створення галузевої рамки кваліфікацій для галузі знань „Освіта” відповідно до напрацьовань за відомим проектом Європейського Союзу Тьюнінг („Налаштування освітніх структур в Європі”).

По-друге, це – з’ясування ключових – як загальних, так і спеціальних – компетентностей для спеціальностей в галузі освіти.

По-третє, це – чітка фіксація в концепції педагогічної освіти необхідності збалансованої чотириаспектної підготовки педагогічного працівника як фахівця з:

- предмета викладання,
- психології особистості,
- методики навчання,
- світоглядно-філософської підготовки.

По-четверте, це – обґрунтування ефективних моделей підготовки фахівців для різних ланок освітньої сфери.

По-п’яте, це – визначення доцільної відповідності між професійними кваліфікаціями для різноманітних категорій педагогічних і науково-педаго-

гічних працівників та освітніми кваліфікаціями в галузі знань „Освіта”.

У контролі якості освіти, управлінні нею не можна обійтися без її моніторингу й оцінювання. Для цього кожна наукова установа, Університет менеджменту освіти НАПН України повинні накопичувати досвід систематичної підготовки аналітичних доповідей про стан освіти за профілем своєї дослідницької діяльності. Такі комплексні доповіді мають готуватися на основі узагальнення здійснених наукових досліджень і слугувати впровадженню їх результатів. Ці розробки мають стати орієнтирами як практикам – в ознайомленні з кращими світовими досягненнями та визначенні перспектив подальшого розвитку, так і дослідникам – у формуванні нової дослідницької тематики. Загалом установи та відділення академії мають істотно посилити функцію порівняльних і перспективних досліджень, вироблення науково обґрунтованої освітньої політики стосовно ланок освіти, якими опікуються.

У контролі якості загальної середньої освіти НАПН України вважає за необхідне поступово поширити систему зовнішнього незалежного оцінювання від локального застосування виключно в інтересах вищої школи на всю державну атестацію випускників шкіл. Крім того, практику загальнонаціонального тестування потрібно опустити до базової та початкової загальної освіти, а в перспективі – й до дошкільної освіти. Систематичне тестове обстеження має стати природним – жодним чином не каральним – в освіті всіх рівнів.

Що стосується вищої школи, то світова практика тут виробила свої специфічні методи оцінки якості освіти, освітньої діяльності. Вони полягають в участі вищих навчальних закладів у провідних міжнародних і національних рейтингах, а також акредитації освітніх програм незалежними фаховими акредитаційними агенціями. Прискорення інтеграції вітчизняної вищої освіти в європейський та світовий освітній і дослідницький простори передбачає відповідне систематичне використання українськими вищими навчальними закладами механізмів їх ранжування та акредитації.

Усе сказане свідчить, що досягнення конкурентоспроможної якості національної освіти в контексті цивілізаційних змін нині стає пріоритетом модернізації освіти України.

Василий Кремень

Проблемы качества украинского образования в контексте современных цивилизационных изменений

В статье освещается проблема качества украинского образования. Идет речь о намерениях Академии ответить на вопросы, какими должны быть измерения качества в новых условиях. Акцент сделан на таком общем ответе Академии: образование, что обеспечивает развитие личности, способной на ответы, адекватные вызовам времени. Очерчены основные шаги к качеству, в частности относительно общего среднего образования, в части контроля ее качества, НАПН Украины считает необходимым постепенно распространить систему внешнего независимого оценивания на всю государственную аттестацию выпускников школ. При этом акцентирует внимание на тестовом обследовании, которое должно стать природным и систематическим – никоим образом не карательным – в образовании всех уровней: от дошкольников до высшей школы. Определен приоритет модернизации образования Украины – это достижение конкурентоспособного качества национального образования.

Ключевые слова: проблема качества украинского образования; измерения качества; развитие личности, адекватной вызовам времени; основные шаги к качеству.

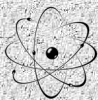

Vasil Kremen

Problems of Ukrainian education quality in context of contemporary civilization changes

A problem is illustrated in the article of Ukrainian education quality. The point of issue is intention of the Academy to answer the question what should be quality valuations in new conditions. The generalized answer pronounced by the Academy is: the quality education makes it possible a development of the personality able to answers which are adequate to challenges of the time. The main paths to quality are proposed. As for general secondary education, in part of its quality control, NAPC of Ukraine thinks it necessary to widen, by degrees, the exterior independent estimation system on all the State certification of school graduates. At this, attention is paid to test inspection which should become natural and systematic – in no case punitive – for education of all levels, from pre-school to higher ones. Priority is determined to modernization of Ukrainian education that means the attainment of borrowing power for national education quality.

Key words: problem of Ukrainian education quality; quality measures; development of personality adequate to time challenges; the main paths to quality.

Наука -
школі

РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ В СИСТЕМІ „УЧИТЕЛЬ – УЧЕНЬ”: КОНТЕКСТ СИ- НЕРГЕТИКИ

У статті розглянуто проблему розвитку особистості у суб'єкт-суб'єктних відносинах основних учасників освітньо-виховного процесу – учителя й учня в сучасних умовах. Умовою успішного здійснення розвитку особистості як основної мети освіти визначено синергетичний підхід. Подано деякі основні принципи організації синергетичної системи, якою є й особистість. Окреслено параметри розвитку особистості з урахуванням методології синергетики.

Ключові слова: розвиток особистості, суб'єкт-суб'єктні відносини, синергетична система, синергетичний підхід, методологія синергетики.

**Лідія
ТКАЧЕНКО**

Помічник
Президента НАПН
України, кандидат
філософських наук

увиразнює проблеми освіти, пов'язані із розвитком особистості. У національних освітніх документах сформульовано вимоги формування компетентності особистості в основних галузях знань [3], а перед учителем поставлено завдання впровадження демократичних суб'єкт-суб'єктних відносин у системі „учитель – учень” [9]. По-новому у сучасній філософії людиноцентризму осмислюється розвиток людини, який визначається як самореалізація особистості [4]. Сучасні вимоги до особистості можна сформу-

лювати як сформованість умінь, необхідних для:

- аналізу інформаційних потоків, розпізнавання та відокремлення істинного знання від хибного;
- екстреного реагування на події швидкозмінного світу;
- динамічного пошуку та ухвалення оптимальних рішень (щодо більш нестандартних);
- продуктивної комунікації;
- проектної діяльності (пов'язаної із толерантністю, взаємодією, результативністю, самоорганізацією) тощо.

Передусім це означає сформованість в особистості здатності до самостійності мислення й дій,

Директор школи, ліцею, гімназії № 5-6'2014

УДК 159.923:
37.011.3-051-052

уміння постановки задач і мобілізації наявних засобів і компетентностей для їх розв'язання, навички аналізу інформації, критичного мислення й здібностей до прогнозування розвитку ситуації, розуміння незворотності розвитку й множинності його варіантів.

Риси особистості, на основі яких формуються відповідні компетентності, і які можна схарактеризувати як інноваційні, неможливо сформулювати, продовжуючи застосовувати для цього неінноваційні методи. Отже, нині потрібні нові методологічні основи, які забезпечували б розвиток особистості, що відповідав би викликам сучасного цивілізаційного поступу.

Зазначене переконує в необхідності застосування інших, відмінних від використовуваних у попередню епоху, регламентованих в освітній діяльності, підходів до розвитку особистості. Сучасна філософська думка наголошує на затребуваність „синтетичних” моделей пізнання, методологічно збагачених „антропологічним змістом” і принципами неklasичного ідеалу наукової раціональності [8, С. 19], а також зазначає, що принципи постнауки полягають у єдності раціонального й ірраціонального, імовірнісно-статистичному характері причинності, немеханічному типі системності, відносності та енергетизмі [2].

Основними дійовими особами сучасної освіти залишаються учитель і учень, студент і викладач. Їхні відносини, про що неодноразово зазначалося у філософсько-освітніх і педагогічних дослідженнях, мають змінитися на суб'єкт-суб'єктні. Нове мислення має витіснити й замінити традиційне уявлення про функції, а отже й цінність учителя, так само, як і про завдання, а отже, й цінність учня.

Минулі стереотипи (які є досить живучими як у вчительському середку, так і в колі батьків, які виховувалися попередньою, традиційною,

системою освіти) передусім передбачали, що саме учитель, який викладає, є володарем інформації і передавання цієї інформації (яку традиційно називають знанням) є його безпосереднім завданням. Насправді ІТ-середовище й ІТ-засоби вже розв'язали проблему домінування вчителя у цій царині. Нині отримання будь-якої інформації за допомогою мережі Інтернет, а також надзвичайно швидке продукування знань та їх оновлення, позбавляє вчителя його цінності й смислу діяльності як інформаційного джерела.

Більше того, „той, кого навчають” саме завдяки оперативності ІТ-засобів (незрівнянно зменшується час на отримання та обробку інформації) та їхню загальнодоступність, перетворюється на „того, хто навчається”. Він (і вже в зовсім ранньому віці) сам шукає інформацію, осмислює (аналізує, групує, співставляє, класифікує, адаптує), присвоює її як знання, наділене його власними смислами й цінністю, та використовує. І якщо зі здобуттям інформації учень може впоратися сам, то в її осмисленні й застосуванні (що у сучасних освітніх стандартах названо компетентністю) є необхідною допомогою вчителя. Відповідно до мети й завдань освітньої діяльності, окреслених в освітніх документах останнього часу, акцент із завдань і функцій з навчання переноситься на завдання й функції з розвитку особистості учня.

На допомогу в розв'язанні окресленої проблеми приходять застосування синергетичного підходу в освіті й педагогіці, що відкриває нові можливості й шляхи реалізації завдань освітньо-педагогічної діяльності.

Методологія синергетики, яка, за визначенням С. П. Курдюмова, О. М. Князевої, є орієнтованою на виявлення загальних ознак еволюції і самоорганізації складних систем, стає джерелом нового погляду на світ, нового – еволюційного і холистичного – бачення світу [6, С. 163]. В інтерпретації В. І. Аршинова, В. Г. Буданова,

це – новий міждисциплінарний напрям, що визначає своєю стратегічною метою відкриття (конструювання) закономірностей (принципів), що є в основі самоорганізації, і що вивчаються різними науками [1, С. 375].

В цілому синергетика визначається як міждисциплінарний напрям наукових досліджень, у межах якого вивчаються загальні закономірності взаємних процесів переходу хаосу і порядку у відкритих нелінійних системах фізичної, хімічної, біологічної, економічної, соціальної та іншої природи [14]. Застосовуваною в якості методологічного підходу синергетика є саме через виявлення загальних ідей, загальних закономірностей у найрізноманітніших сферах. Визначення синергетики Г. Хакеном як сукупного колективного ефекту взаємодії великої кількості підсистем, що призводить до утворення стійких структур та самоорганізації у складних системах [15, С. 9], відкриває можливість не лише спостереження, а й прогнозування ефекту самоорганізації. Під останньою розуміють виникнення просторових, часових або функціональних структур у нелінійних системах, що знаходяться у далеких від рівноваги станах в особливих критичних точках [14, С. 745-746].

Особливість біологічних систем, а також їхніх неорганічних аналогій, полягає в тому, що вони здатні до самоорганізації, тобто до спонтанного утворення й розвитку складних упорядкованих структур, зауважує В. Ф. Прісняков [10, С. 811], а отже, як й інші синергетичні системи, можуть розглядатися у рамках загальних закономірностей синергетики.

Розв'язання окремих проблем освіти й педагогіки з використанням синергетичного підходу пропонують М. В. Богуславський, В. Г. Віненко, А. А. Ворожитова, С. У. Гончаренко, Е. Ф. Зеєр, Л. Я. Зоріна, В. О. Ігнатова, О. М. Іонова, О. М. Князева, С. В. Кульневич, С. П. Курдюмов, В. В. Маткин,

Т. С. Назарова, Т. А. Челнокова, В. С. Шаповаленко та ін.

Синергетична парадигма розглядається як „відносно жорсткий каркас методологічних принципів” [5], що дедалі більше застосовуються у реформуванні освітніх систем. Цілісний синергетичний підхід до осягнення перебігу процесів освітньо-педагогічної галузі й прогнозування перспектив її розвитку застосовують В. П. Андрущенко, О. В. Вознюк, І. А. Зязюн, В. В. Ільїн, В. Г. Кремень, О. С. Пономарьов та ін.

Виходячи з викладеного, можна стверджувати, що й проблему розвитку особистості можна розглядати з позицій синергетичного підходу. Аспект розвитку особистості в дефініціях синергетики, а також парадигма синергетичного підходу в педагогіці нами розглянуті у попередніх публікаціях [12], [13]. Метою даної статті є розгляд проблеми розвитку особистості у системі „учитель – учень” за синергетичного підходу. Завданнями дослідження є окреслення параметрів розвитку особистості із застосуванням методології синергетичного підходу.

Розглянемо дефініції та визначення понять, про які йдеться у більшості робіт із синергетики:

1) *відкритість системи*, що забезпечує у самоорганізованих системах постійний обмін речовиною, енергією, інформацією (наявність у них їхніх джерел і/або стоків), що означає неможливість повністю описати систему та повністю її контролювати; відкриті системи пов'язані із зовнішнім середовищем і змушені пристосовуватись до нього;

2) *нелінійність розвитку системи*, що пояснює неоднозначну непередбачувану реакцію на зміну зовнішнього або внутрішнього середовища, тобто можливість численних варіантів розвитку системи; незворотність й багатоваріантність її еволюції;

3) *принцип когерентності* означає узгодженість, синхронність взаємодії внутрішніх елементів, що проявляється в масштабі всієї системи;

4) *нерівноважність системи* репрезентує здатність до спонтанного

утворення нових типів структур, але одночасно нерівноважність є обов'язковою для цього умовою;

5) *біфуркація* (роздвоєння) – нерівноважний стан системи перед вибором шляхів еволюції; з точкою біфуркації може бути пов'язаний стан системи, коли флуктуації (найменші коливання у складових системи) чи випадкові обставини можуть змінити напрям подальшого її розвитку;

6) *катастрофа* – стрибкоподібні зміни системи, які виникають у вигляді раптової її відповіді на плавну зміну зовнішніх умов;

7) *принцип дисипативності* – перетворювання та розсіювання енергії, що надходить до системи – виражається в парадоксальному ефекті самопідтримання структури або перетворення системи на активну;

8) *принцип емерджентності*, що характеризує складні відкриті самоорганізовані системи з боку виникнення в них нових, інтеграційних, якостей, що з'являються завдяки об'єднанню окремих компонентів системи, яким новоутворення не були властиві;

9) *надмалий вплив* – надзвичайно малий чинник зовнішніх стосовно системи діянь, що може призвести до її якісних змін.

Зазначені принципи та пов'язані з ними поняття виявляються саме тими координатами, що дозволяють по-новому зрозуміти принципи розвитку особистості та можливість організації належних виховних впливів. Розглянемо, яким чином вищезначені поняття виводять розуміння розвитку особистості в нову площину.

Особистість, з точки зору синергетики, – складна багаторівнева самоорганізована система. Складність і багаторівневність зумовлена як на фізико-біологічному так і духовно-психічному рівнях. Самоорганізованість особистості на рівні її організації (онтогенетичному) утверджує С. Д. Максименко. Він розуміє становлення особистості як саморозвиток єдиної, цілісної й унікальної системи та визначає вихідні рушійні сили даного процесу як досі не піз-

нану енергію особистості, яку називає „нужда”: „...Власне не потреба і не зовнішні умови слугують джерелами розвитку (вони є чинниками функціонування), а саморух нужди у її складних внутрішніх суперечливих взаємовідносинах із потребами” [7, С. 30]. У дефініціях синергетики зазначений стан може бути описаний як стан нерівноважності особистості.

З точки зору синергетики розвиток особистості постає як постійний рух від одного стану системи до іншого, в якому хаос, порядок, руйнування/створення, проходження точок біфуркації (моментів перелому й можливості вибору) тощо є природними станами системи, що, послідовно змінюючи один одного, вибудовують безперервний ланцюг перетворень. Можливість розвитку особистості закладена у структурі самої особистості – це потенція, яка може бути спонтанно реалізованою в одному з багатьох варіантів. Розвиток особистості неможливо сприймати й прогнозувати як пряму залежність від „педагогічного тиску” – виховних впливів, організації виховного середовища, кількості залучених засобів і зусиль тощо.

Необхідно враховувати, що особистість як складна відкрита біо-фізіо-соціальна система завжди знаходиться у складній взаємодії із зовнішнім середовищем (у термінології синергетики, знаходиться у стані нескінченної кількості впливів, що на неї здійснюються). Отже, не можна підходити до особи вихованця як до статичної, незмінної даності на будь-яких часових відрізках – потрібно весь час рефлексивно визначати її стан і постійно створювати умови подальшого руху (розвитку).

Нерівноважність у координатах синергетичної системи „особистість” має сприйматися як здатність і готовність до утворення нових ускладнень системи. Ця особливість має цілеспрямовано використовуватись в системі суб'єкт-суб'єктних відносин учителя й учня для організації бажаних змін в розвитку учня. Постійна нерівноважність системи створює пе-

**Нерівно-
важність у
координатах
синергетич-
ної системи
„особист-
тість” має
цілеспрямо-
вано викорис-
товуватись
в системі
суб’єкт-
суб’єктних
відносин учи-
теля й учня
для організа-
ції бажаних
змін в
розвитку
учня**

редумови змін, тобто розви-
тку, і навпаки, стан спокою,
константність означають
його відсутність.

За синергетичним підхо-
дом маємо виходити з того,
що особистість як відкрита
система, що розвивається,
у своєму русі, завдяки не-
лінійності розвитку, зако-
номірно проходить не-
стійкі стани, в яких вплив
на систему є, з одного боку,
найбільш ефективним, з ін-
шого, найбільш небезпеч-
ним, оскільки може при-
звести до небажаних ста-
більних станів системи.

Синергетичний під-
хід, *по-перше*, заперечує
нав’язування системі такого
стану, який для неї не є влас-
тивим, *по-друге*, зобов’язує
враховувати феномен над-
малого впливу. Об’єднання
цих двох принципів синер-
гетичного підходу показує,
що найбільш доцільним ви-
ховним засобом є так зване
„м’яке управління”, що

здійснюється з допомогою
незначних, але належних
резонансних впливів, які
були б суголосними влас-
ним внутрішнім тенденціям
розвитку системи. Завдання
такого управління полягає
у тому, щоб завдяки незна-
чному зусиллю „підштов-
хнути” систему до одного
з її власних сприятливих
шляхів розвитку. Своєчасні
резонансні впливи виявля-
ють значні потужні внут-
рішні резерви системи.
Тобто ефективним буде та-
кий виховний процес, який
при незначній напрузі зов-
нішнього впливу вихова-
теля викличе резонансний
внутрішній відклик у сис-
темі дій вихованця, при
чому вектор дії в обох ви-
падках співпадатиме і буде
направленим у бік бажані-
шого шляху розвитку. Це
відтак викличе мобілізацію
внутрішніх можливостей,
представлених задатками
особистості, й вивільнення
енергії творчості.

Емерджентність системи
обумовлює виникнення ін-
тегративних якостей, що
з’являються за рахунок
об’єднання, але не простої
перестановки чи додавання
окремих з них, нижчого
рівня організації. Мовою пе-
дагогіки це означає форму-
вання компетентностей на
основі синтезу знань, умінь і
соціальної адаптації.

Суб’єкту-вихователю
треба керуватися настано-
вою, що немає прямої за-
лежності між силою вихов-
них впливів, кількістю ви-
трачених зусиль, настійли-
вістю дій вихователя і змі-
нами у якостях вихованця
в потрібному руслі. Треба
пам’ятати, що потужний,
але такий, що не відповідає

Рис. 1.

внутрішнім потребам особистості, вплив може зашкодити узгодженому, неконфліктному її розвиткові як когерентної системи.

Фахівцю, який здійснює цілеспрямований виховний вплив на особистість, варто пам'ятати, що і він, і його вихованець обидва є суб'єктами взаємодії [11], тобто разом із суб'єктом виховання складають синергетичну систему, в якій їхня взаємодія має бути когерентною (узгодженою). Суб'єкт-суб'єктна педагогічна діяльність з точки зору синергетики передбачає розвиток як вихованця, так і вихователя. Суб'єкт-вихователь так само піддається розвитку, тобто проходить періоди невірноважених станів і точок біфуркації, в яких важливо не втратити системний зв'язок із суб'єктом вихованцем. Важливо, щоб розвиток „об'єднаної” системи був прогресивним

Ймовірність існування кількох варіантів розвитку системи загострює проблему вибору і проблему адекватного впливу. Проблема вибору, як правило, стоїть перед самою особистістю, що розвивається, тоді як проблема впливу – перед педагогом, вихователем.

Водночас необхідно зауважити (про це йдеться у дослідженнях І. А. Беха, М. Й. Боришевського, О. В. Шевченко), що енергією, яка виступає рушійною силою розвитку особистості, є її духовність. Основа духовності – моральність – є тим атрактором, який спрямовує (притягує, визначає, змінює) розвиток особистості, і у точках біфуркації скеровує в русло гуманістичних цін-

ЛІТЕРАТУРА

1. Аршинов В. И., Буданов В. Г. Роль синергетики в формировании новой картины мира // Вызов познанию: Стратегии развития науки в современном мире. – М.: Наука, 2004. – 374–393 с.
2. Бряник Н. В. Философский смысл картины мира неклассической науки / Н. В. Бряник // Вопросы философии. – 2013. – № 1. – С. 93–104.
3. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua/ua//often-requested/state-standards/>
4. Кремень В. Г. Людиноцентризм в стратегіях освітнього простору / В. Г. Кремень. – К.: Педагогічна думка, 2009. – 520 с.
5. Кремень В. Г. Синергетика в освіті: контекст людиноцентризму // В. Г. Кремень, В. В. Льїн. – К.: Педагогічна думка, 2012. – 368 с.
6. Курдюмов С.П., Князева Е.Н. У истоков синергетического видения мира // Самоорганизация и наука: Опыт философского осмысления / РАН, Ин-т философии, отв. ред. Акчурина И.А., Аршинов В.И. – М.: Аргс, 1994. – С. 162–186.
7. Максименко С. Д. Психологічні механізми розвитку і саморозвитку особистості // Психолого-педагогічні засади розвитку особистості в освітньому просторі : Матер. методол. сем. АПН України, 19 бер 2008 р. – К.: АПН України, 2008. – С. 30–37.
8. Медведев В. А. Концептуальное пространство социологии в формате неклассической модели рациональности // Журнал социологии и социальной антропологии. – 2005. – Т. VIII. – № 3. – С. 5–21.
9. Национальна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua/images/files/news/12/05/4455.pdf>
10. Прісняков В. Ф. Синергетика // Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; гол. ред. В.Г. Кремень. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – С. 811.
11. Сисоева С. О. Педагогічні технології творчого розвитку особистості: проблеми і суперечності // Творча особистість у системі неперервної професійної освіти: Матер. міжнар. наук. конф. 16-17.05.2000 р. / За ред. С. О. Сисоевої і О. Г. Романовського. – Х.: ХДПУ, 2000. – С. 84–90.
12. Ткаченко Л. І. Парадигма синергетичного підходу в педагогіці // Нові технології навчання: наук.-метод. зб. / Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України. – К., 2013. – Вип. 78. – С. 184–188.
13. Ткаченко Л. І. Розвиток особистості в дефініціях синергетики: освітньо-педагогічний тезаурус // Освіта та розвиток обдарованої особистості. – 2013. – № 8–9. – С. 20–24.
14. Філософський енциклопедичний словник / Наук. ред. Л. В. Озадовська, Н. П. Поліщук. – К.: Абрис, 2002. – 774 с.
15. Хакен Г. Синергетика / Герман Хакен. – М.: Мир, 1980. – 405 с.

ностей, стає орієнтиром вибору моральної вчинковості.

Головний висновок з викладеного наступний: оскільки розвиток особистості виступає як постійне самовизначення й саморозвиток системи, це передбачає суб'єкт-суб'єктне управління саморозвитком особистості з урахуванням синергетичних закономірностей.

Основні параметри розвитку особистості за синергетичного підходу, які має неодмінно враховувати соціалізатор (вчитель, вихователь) можна схематично позначити наступним чином, як зображено на рисунку 1.

Отже в розв'язанні проблеми розвитку особистості за умови застосування синергетичного підходу у продуктивному тандемі „учитель-учень” є наступні завдання й функції вчителя:

- ставлення до особистості як до

відкритої системи, в якій постійно відбувається обмін інформацією, яка підвладна різноманітним впливам оточуючого середовища, у якій постійно змінюють один одного стани нерівноважності й спокою, що сприяє її розвиткові;

- врахування того, що розвиток особистості здійснюється як саморозвиток, що особистість є системою, яка постійно самодетермінується й саморозвивається, і розвиток її в принципі не обмежений;
- забезпечення виховного впливу на особистість у суб'єкт-суб'єктній педагогічній взаємодії, в якій розвиваються обидва суб'єкти, та який здійснюється за допомогою м'якого управління з урахуванням умов здійснення надмалого впливу;
- педагогічний вплив має враховувати внутрішні потреби й властивості суб'єкта розвитку: самостійність і до самоорганізації, можливість альтернативи вибору, здібності й уподобання, при цьому увага приділяється узгодженості виховного впливу із власними тенденціями розвитку особистості як синергетичної системи;
- саморозвиток особистості здійснюється на основі її духовності, збагаченню якої має передусім сприяти суб'єкт впливу, отже саме духовно-моральні орієнтири є тими атракторами, що визначають траєкторію особистісного розвитку.

Таким чином, синергетичний підхід до проблеми розвитку особистості відкриває шлях до найбільш ефективної форми – саморозвитку особистості, оскільки є засобом врахування внутрішніх її потенцій – обдарувань, схильностей, уподобань. Синергетичний підхід забезпечує самостійність та альтернативність вибору власного шляху розвитку особистості, формування необхідних компетентностей для самоздійснення. Це шлях до самореалізації й вивіщення особистості, вивільнення енергії для творчості.

Лидія Ткаченко

Развитие личности в системе „учитель-ученик”: контекст синергетики

В статье рассмотрена проблема развития личности в субъект-субъектных отношениях основных участников образовательно-воспитательного процесса – учителя и ученика. Условием успешного осуществления развития личности как основной цели образования автор определяет синергетический подход. Описаны некоторые основные принципы организации синергетической системы, какой и есть личность. Очерчены параметры развития личности с учетом методологии синергетики.

Ключевые слова: развитие личности, субъект-субъектные отношения, синергетична система, синергетический подход, методология синергетики.

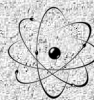
Lidiia Tkachenko

Development of personality in relations „teacher – pupil”: context of synergetics

The paper considers the problem of development of personality in subject-subject relations of main participants of the educational process – a teacher and a student. The condition for the successful development of an individual as the main goal of education is synergetic approach as it is defined by the author. Some basic principles of synergetic system are presented. It is indicated that the personality appears to be a synergetic system. The author outlines the parameters of the development of personality based on the methodology of synergetic.

Key words: personal development, subject-subject relations, synergetic system, synergetic approach, methodology of synergetic.

ШКОЛА ЯК РЕСУРС „КУЛЬТУРИ МИРУ”

Наука -
школі

УДК 37.013.43:37.091.8

Через навчання у школі проходить усе підростаюче покоління в такий віковий період, коли формується світогляд, характер, дитина перетворюється на громадянина своєї країни. Тому школа є відповідальною за ті процеси й цінності, які формуються в суспільстві. Зараз Україна проходить складний період свого історичного розвитку. Педагогам важливо зрозуміти, які кроки має робити школа, щоб сприяти поліпшенню ситуації в країні та наближенню її до передових країн цивілізованого світу. У статті проаналізовано документи ООН, у яких сформульовано напрямки реалізації концепції „Культури миру”. Представлено провідний принцип реформування освіти в Україні – людиноцентризм. Визначено, які педагогічні завдання має вирішити школа в реалізації цього принципу і сприятти в утвердженні культури миру.

Ключові слова: школа – суспільний інститут, де дитина перетворюється на громадянина, концепція „Культури миру”, напрями її реалізації, людиноцентризм як провідний принцип, педагогічні завдання школи.

Увсьому розмаїтті складних, протирічних, часто трагічних проблем людського суспільства в ХХІ сторіччі все більше викристалізовується ідея людиноцентризму. „Глобалізація означає...формування єдиних принципів, єдиного типу суспільних відносин як в економіці, так і в інших сферах. У зв'язку з цим особливою уваги набуває проблема людиноцентризму освіти як теоретичної складової національної ідеї” [4; С. 552]. „Людиноцентризм як умова розвитку національної духовності знаходить своє логічне продовження в освіті. Сьогодні

вона може тільки тоді виконати своє покликання, коли смислом її розвитку, центром усіх інновацій і стратегій стане людина [4; С. 554].

Усвідомлення людською спільнотою того, що людство виживе лише визнавши найбільшою цінністю й метою будь-яких починань ЛЮДИНУ як унікальне явище світу, започаткувало формування наприкінці ХХ – початку ХХІ сторіччя концепції „культури миру” (Афанасьєва О., Галтунг І., Ільїн І., Капто О., Кремень В., Липський І., Моїсеєв М., Нуйкін А., Рассел Б., Романов М., Сорокін П, Тихомиров В. та

Віра ЗОЦ

Провідний науковий співробітник лабораторії педагогічних інновацій Інституту педагогіки НАПН України канд. педагогічних наук, доцент

Директор школи, ліцею, гімназії № 5-6'2014

*А ми,
освітяни,
маємо по-
всякчас
пам'ятати,
що цінності,
на яких
грунтується
світогляд до-
рослих грома-
дян, а, отже,
і їх суспільна
поведінка, за-
кладаються в
підлітковому
й ранньому
юнацькому
віці*

ін.). Завдання на реалізацію цієї парадигми сформульовано протягом 1997–2000 рр. у документах ООН: Резолюція ООН „Культура миру” (20.11.1997), Декларація про культуру миру (10.11.1998), Програма дій в області культури миру (10.11.1998), Декларація тисячоліття (8.09.2000).

Українська держава, як член ООН має бути носієм її цінностей і виконувати її резолюції. А ми, освітяни, маємо повсякчас пам'ятати, що цінності, на яких ґрунтується світогляд дорослих громадян, а, отже, і їх суспільна поведінка, закладаються в підлітковому й ранньому юнацькому віці, тобто в процесі отримання середньої освіти. І ми відповідальні за те, якими є ці цінності. У Статуті ЮНЕСКО вказується, що „думки про війну виникають в умах людей, тому в свідомості людей необхідно укорінювати ідею захисту миру”. Стаття 6 Декларації про культуру миру звучить так: „**Освіта є основним засобом створення культури миру.** Для досягнення цієї мети необхідно використовувати всі аспекти освіти”. Зокрема в області освіти в „Програмі дій в області культури миру” рекомендовано такі заходи для освіти: „розвиток глобальної кампанії в галузі освіти і підготовки кадрів, яка дозволила б прищеплювати людям всіх верств навички в галузі будівництва миру, ведення діалогу, посередництва, перетворення конфліктів, формування консенсусу, співробітництва і ненасильницьких соціальних змін” (розділ В, п. 7). Те, що за минулий рік велика кількість людей, здебільшого

молодих, вдалась, і продовжує вдаватись до насильницьких соціальних змін говорить про те, що **нашою освітою поки що це завдання міжнародного співтовариства не виконано.**

У цьому ж розділі сформульовано ще одне завдання для освіти: „систематичний перегляд навчальних планів, включаючи підручники, у відповідності з рекомендаціями Декларації і Комплексних рамок дій по вихованню в дусі миру, прав людини і демократії, прийнятих в 1995 році, з метою їх розширення шляхом практичних заходів для забезпечення впровадження відповідного навчання або заохочення видів поведінки в дусі культури миру” (розділ В, п. 7). Зараз, у період активної фази реформування освіти в Україні, перегляду її змісту і структури, це завдання є особливо актуальним.

Завдання, які формулюються міжнародним співтовариством, є результатом довгого їх визрівання, через запліднення суспільної думки думками великих гуманістів. Цікава з цього приводу думка письменника, Стефана Цвейга, який покинув свою батьківщину, коли там встановилась фашистська диктатура, і виїхав до Бразилії, де й обірвалося його життя. У своїй книзі „Звёздные часы человечества”, в оповіданні „Первое слово из-за океана”, він пише: „Этот знаменательный для всего мира 1837 год, когда телеграф впервые связал воедино разобщённые человеческие судьбы, лишь изредка упоминается авторами наших школьных учебников, которые, к сожалению, всё ещё

считают более важным поведствовать о войнах и победах отдельных полководцев или государств, вместо того, чтобы *говорить о всеобщих – единственно подлинных – победах человечества*. И, однако, новая история не знает другого такого события, которое могло бы по своему психологическому воздействию сравниться с этой *переоценкой самого понятия времени*. Мир стал другим с тех пор, как в Париже можно узнать, что в эту самую минуту происходит в Амстердаме, Москве, Неаполе, Лиссабоне. *Нужно сделать последний шаг – и все части света будут вовлечены в грандиозный всемирный союз, объединённый единым общечеловеческим сознанием*”. **Це й має бути метою освіти**, лише за цієї умови набувають сенсу дискусії про шляхи досягнення цієї мети.

У „Декларації тисячоліття” (8.09.2000 р.) сформульовано фундаментальні цінності для міжнародних відносин у ХХІ сторіччі: свобода, рівність, солідарність, терпимість, повага до природи, спільні обов’язки. Зокрема, терпимість має такий зміст: „При всій багатоманітності віросповідань, культур і мов люди повинні поважати один одного. Відмінності в рамках суспільств і між суспільствами не повинні ні лякати, ні бути приводом для переслідувань, а повинні пестуватись в якості найціннішого надбання людства” (п. 6).

О.С. Капто, відомий український і російський соціолог і політолог, політичний і державний діяч, дипломат, журналіст, у резюме до своєї монографії „Від культури війни до культури миру” підкрес-

лює, що „до найважливіших моральних проблем національної безпеки відноситься етика міжнародних і міжетнічних відносин. **Агресивний націоналізм та деструктивний сепаратизм завдали нищівного удару духовним цінностям народів**. Тому одне з невідкладних завдань – зміцнення правової та моральної бази цивілізованої співдружності, співтворчості різних етносів як в рамках окремої держави, так і в загальнопланетарному масштабі”.

У жовтні 2014 р. в рамках Міжнародної науково-практичної конференції „Вальдорфська педагогіка в контексті сучасних освітніх викликів”, яка відбулась у Києві, доктор філософії з Німеччини Міхаель Цех, у своєму виступі зауважив: „У вальдорфській школі неприпустима національна зверхність і протистояння іншим націям”. *Вальдорфська школа – це школа виховання свободи*. Тому ці слова має взяти на озброєння кожна школа, яка готує своїх вихованців до свободи й миру.

„Початком культури миру є не те, що в міжконфесійному чи міжетнічному кон-

У нинішньому світі немає ідей, за які потрібно платити людським життям. Ми повинні навчитись реалізовувати будь-які ідеї через дискусії, домовленості, консенсус, співробітництво

ЛІТЕРАТУРА

1. Декларация о культуре мира. www.un.org/ru/documents/dekl_conv/deklaratsions/culture_of_peace.shtml
2. Декларация тысячелетия. www.zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_621
3. Капто А. От культуры войны к культуре мира. – М. : Из-во „Республика”, 2002. – 431 с.
4. Кремень В. Філософія національної ідеї. Людина-Освіта-Соціум. – К. : Вид-во „Грамота”, 2010. – 569 с.
5. Программа действий в области культуры мира. www.un.org/ru/documents/dekl_conv/deklaratsions/culture_of_peace.shtml
6. Резолюция ООН „Культура мира”. От культуры войны к культуре мира. – М. : Из-во „Республика”, 2002. – 431 с.

флікті сторони обирають шлях ненасилля і толерантності. Починається вона саме з виховання людей, формування особистості, здатної до адекватної оцінки реалій сучасності і забезпечення культури миру” [3; С. 121].

Зіставлення завдань, які стоять перед людством для забезпечення не лише розвитку і процвітання, а й виживання, і драматичних реалій сьогодення українського суспільства, висуває

конкретні завдання перед нашими педагогами.

Якщо ми відчуваємо відповідальність за те, щоб зберегти життя нашим дітям, виростити їх розумними, здоровими, а, отже, щасливими – **МИ ПОВИННІ:**

- Поставити інтереси дітей понад усе. У нинішньому світі немає ідей, за які потрібно платити людським життям. Ми повинні навчитись реалізовувати будь-які ідеї через дискусії, домовленості, консенсус, співробітництво.
- Школа має бути поза політикою. Політика – мінлива, політики – мінущі, а цінність життя, цінність миру – абсолютні.
- Ще Демокрит вважав, що внутрішні війни однаково згубні і для переможців, і для переможців. Збройні конфлікти, в яких громадяни однієї країни вбивають один одного, не можуть бути ні романтизовані, ні героїзовані.
- Зміст гуманітарної складової шкільної освіти повинен мати гуманістичний, об'єднавчий характер, бути спрямованим, на думку С. Цвейга, на формування загальнолюдської свідомості.
- У поняття „патріотизм” як любов до своєї Батьківщини ми маємо вкладати любов до людей, які розділили з нами долю громадян однієї країни, збереження її природи і добросовісну роботу з творення її економіки та здорового соціуму.

Вера Зоп

Школа как ресурс „культуры мира”

Школа является тем общественным институтом, через который проходит всё подрастающее поколение в такой возрастной период, когда формируется мировоззрение, происходит становление характера, ребёнок превращается в гражданина своей страны. Это возлагает на школу ответственность за те ценности и процессы, которые формируются в обществе. Сейчас Украина проходит очень сложный этап своего исторического развития. Педагогам важно осмыслить, какие шаги должна делать школа, чтобы улучшить ситуацию в стране, и стремиться к уровню передовых цивилизованных стран. В статье проанализированы документы ООН, в которых сформулированы направления реализации концепции „Культуры мира”. Представлен ведущий принцип реформирования образования в Украине – человекоцентризм. Определено, какие педагогические задачи должна решать школа для реализации этого принципа, для утверждения в жизни культуры мира.

Ключевые слова: школа – общественный институт, где ребенок превращается в гражданина, концепция „Культуры мира”, направления ее реализации, человекоцентризм как ведущий принцип, педагогические задачи школы.

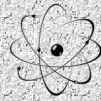
Vira Zots

A school as “world culture” resource

A school is the public-service institute through which all oncoming generation comes in the age period when a world outlook is created, a character formation takes place, and a child is changing into a citizen of his country. It makes the school responsible for valuables and processes that form in society. Nowadays, Ukraine passes very complicated stage of its historical evolution. For pedagogues, it is important to comprehend what paths a school should make to improve the situation in the country, and to strive to the level of leading civilized countries. In the article, UNO documents are analyzed where directions formulated for realization of the “World culture” conception. The leading principle is proposed for reforming education in Ukraine – person-centricity. Pedagogical problems are determined which should be resolved by school for realization of this principle, for affirming world culture in life.

Key words: school as the social institute where a child changes into a citizen; “World culture” conception; directions of it realization; person-centricity as the leading principle; pedagogical problems of school.

ПЕРШІ СПРОБИ УКРАЇНСЬКОЇ ЕТНОПСИХОЛОГІЇ

Наука -
школі

УДК 159.922(477)

Вивчення національного характеру є актуальним завданням сьогодення. Це пояснюється тим, що будь-які соціальні процеси пов'язані з активністю представників певної нації, які мають свої особливості. Їх урахування та знання дає нам змогу, з одного боку, розуміти причини різних процесів, конфліктів, протиріч тощо, а з іншого – контролювати їх. Для вирішення цих завдань необхідно дослідити психологічний склад нації. У цьому нам допомагає етнопсихологія – наука, до якої ми почали звертатися нещодавно.

У статті аналізується праця м. Костомарова „Две русские народности”. Розглядаються етнографічні, психологічні та релігійні чинники, які, за переконанням вченого, визначали типологічні риси українського та російського народів у XIX столітті.

Ключові слова: національний характер, психологічний склад нації, український народ, російський народ.

**Ірина
МУЗИЧЕНКО**

Доцент кафедри психології та педагогіки Навчально-наукового інституту права та психології Національної академії внутрішніх справ, кандидат психологічних наук

Нині ми повертаємося до забутих або заборонених психологічних джерел, у яких міститься цінна інформація про характер нації. Не так давно з'явилась можливість вивчати праці В. Яніва, О. Потебні, О. Кульчицького, Я. Яреми та багатьох інших учених. До таких належить і праця „Две русские народности” М. Костомарова, що була опублікована в журналі „Основа” 1861 року. Вона є своєрідним аналізом історичних, етнографічних, психологічних і релігійних чинників, які, за переконанням ученого, визначали типологічні риси українського та російського народів. Порівнюючи ці два народи, М. Костомаров намагався виявити своєрідність

психології, поглядів, переконань, побуту, звичаїв. Проте запропонований ним методологічний підхід викликав різку критику на адресу як статті, так і журналу. Стаття М. Костомарова була заборонена, а часопис „Основа” припинив своє існування.

Чому ж стаття викликала такий резонанс? Зупинимось на основних її положеннях.

У дослідженні двох етносів основною рисою українця Костомаров вважає перевагу особистісного над загальним, а в росіян, навпаки, – загального над особистим. При цьому він зазначає, що „...у південноруському племені характерною рисою є особиста свобода, а у великоруського племені переважає община”

Директор школи, ліцею, гімназії № 5-6'2014

[1; С. 50]. Іншими словами, українському індивідуалізму протиставляється російський колективізм. Для українця важливі своє „Я”, самовияв, тоді як для росіянина – необхідність бути в підпорядкуванні, що простежується в суспільному устрої двох народів. В українців – це громада, добровільне товариство людей, членом якого може бути кожний і будь-коли може вийти з-під його опіки. Кожний член громади є незалежною особою. Обов'язок його перед громадою тільки у сфері тих стосунків, які встановлюють зв'язок між її членами для взаємної безпеки. У росіян – це „мир” – абстрактне вираження загальної волі, котра, „проковтує” особисту самостійність кожного [1; С. 63]. Костомаров дійшов висновку, що індивідуалізм, який впливає з бажання самовияву, підкресленого власного „Я”, автоматично переводить нас до самозаглиблення у свій внутрішній світ. З цієї констатації Костомарова можна зробити висновок, що українець є інтровертивним типом, а російська „зовнішність” вказує на екстравертивність вдачі.

Аналізуючи минуле двох етносів, дослідник говорить і про різницю в суспільному устрої, зазначаючи, що в росіян панує практичний розум, а в українців – „вільна стихія”. Про це автор наукового доробку зазначає так: „У великоруському елементі є щось велике, щось утворююче, дух будівництва, свідомість єдності, домінування практичного розуму, що може здолати важкі обставини, вловити час, коли треба діяти і скористатися ним... Цього немає у малоросійського племені. Його вільна стихія призводила або до розладу суспільних зв'язків, або до водвертї думок, що спонукали народне історичне життя” [1; С. 51].

Важливе місце в житті нації дослідник відводить національній літературі, яка, на його думку, є душею народного життя, є тим засобом, котрий допомагає усвідомлювати сутність нації. Під сутністю нації Костомаров розуміє не тільки зовнішні ознаки, що складають суму чинників, за допомогою яких один народ відрізняється від іншого, а й те, „що приховується на дні душі народної” [1; С. 15]. Намагаючись розібратися, що приховується „на дні душі народної”, знаходимо визначення (нині прийнято вживати в науковій літературі) психічного складу нації, який автор називає „духовний народний склад”. До нього дослідник відносить почуття, розум, волю, духовне й суспільне життя, звичаї, характер народу [1; С. 15]. Далі автор стверджує, що зазначені ознаки не можуть існувати окремо, а, існуючи разом, вони взаємно

підтримують, доповнюють одне одного, і тому повністю характеризують певний народ.

За Костомаровим, яскраве протиставлення двох етносів виражене в переважанні поезії в українців і прози в росіян; ідеалізму та матеріалізму; м'якості і твердості; ніжної мрії і творчої потуги. Ці протиставлення найкраще виявляються у ставленні до природи. „Участь природи у великоруських піснях незначна, в українських – надзвичайно велика; українська поезія не розлучається з природою: природа оживляє її, поділяє з нею радощі й журбу людської душі: трави, дерева, птаство, звірята, ранок і вечір, весна і сніг – усе дихає, думає, відчуває разом з людиною” [1; С. 52].

Далі знаходимо: „Великорус мало любить природу; у селянина рідко можна зустріти в городі квіти, які в Україні є у кожному дворі. Але цього не досить: великорус має якусь ненависть до рослин. Я знаю приклади, де господарі вирубували дерева біля своїх будинків, погано побудованих, вважаючи, що через дерева будинок не має гарного вигляду... У Великоросії багато садів, але це все майже садовина, їх розводять з комерційною метою, лісова ж деревина зустрічається рідко, бо від неї немає користі для матеріального життя. Рідко коли можна зустріти великоруса, який пізнавав би і відчував красу місцевості, любувався, оглядаючи небо, і впивався б, ні на що не звертаючи уваги, очима в озеро, освічене сонцем або місяцем, або вдивлявся у блакитну далеч лісів, заслухався хором весняного птаства. Усе це майже чуже для великоруса, який зав'яз у щоденних проблемах та матеріальних потребах” [1; С. 53–54].

На думку дослідника, у російських піснях яскраво виражені поетична сила волі, сфера діяльності, саме те, що необхідно для здійснення задуманого. У найкращих російських піснях відображаються моменти тріумфу або невдачі. Дослідник робить висновок, що розбійницькі пісні подобаються, бо „розбійник – герой, який іде боротися як з певними обставинами, так і з суспільним порядком. Руйнування – його стихія, але за руйнуванням відбувається відновлення” [1; С. 51].

Оскільки російський народ практичний, то до поезії він „приходить, тільки тоді, коли абстрагується від повсякденного життя: не натхненно, без захоплення, переносячи свою увагу на дрібниці, незначні моменти, а від того упускається цілісний ідеал, який є суттєвим в опоетизованні будь-якої справи, або

предмета. Від того великоруська поезія намагається відобразити неосяжне, таке, що виходить за межі природних можливостей, і разом з тим часто відображає прості забави та розваги” [1; С. 52]. Українська пісня, на думку дослідника, пронизана духом ліричності та ніжності й відзначається великою силою розкішної поезії.

По-різному зображено й жінку в піснях двох етносів. „Жінка у великоруських піснях рідко возвеличується до свого людського ідеалу, рідко її краса підноситься над матерією; рідко описується гідність жіночої душі. Південноруська жінка в поезії нашого народу, навпаки, до того духовно прекрасна, що й у своєму падінні викazuje свою поетично чисту натуру і соромиться свого приниження” [1; С. 53].

Навіть у родинному устрої простежується різниця між українцями й росіянами. В українській родині маємо так звану малу родину (індивідуалістичну). Після одруження батьки намагаються відділити дітей, отримуючи своє помешкання, вони самотійно ведуть господарство. Як зазначає дослідник, їхній зв'язок з батьками носить виключно „почуттєвий характер”. А опіку батьків над собою українець вважає за нестерпний деспотизм. У росіян, навпаки, домінує велика родина. Після одруження діти живуть з батьками, майно не ділиться, а почуття приватної власності – незначне. Про це дослідник пише так: „Кровний зв'язок не може спонукати наших людей до згоди та взаємної любові, навпаки, часто люди привітні, мирні, поступливі знаходяться у ворожнечі зі своєю ріднею. Чвари між рідними – явище звичайне. Навпаки, у Великорусів, кровний зв'язок примушує людину бути дружельюбною, справедливою, поблажливою. У Південній Русі, щоб зберегти любов і спокій між близькими родичами, їм потрібно розійтись і якомога менше мати спільного. Взаємний обов'язок, що ґрунтується не на вільній згоді, а на необхідності, важкий для південноруса. Великорус з покірністю готовий змусити себе любити своїх близьких, навіть якщо вони йому не до душі, ставитися поблажливо, він готовий на власне пожертвування, усвідомлюючи, що вони цього не варті, адже вони все-таки своя кров” [1; С. 62–63].

В українській родині, на відміну від російської, панує правило – кожному своє: „не тільки дорослі члени сім'ї не вдягають одяг іншого, навіть у дітей у кожного своє; у Великорусів навіть дві сестри не знають, кому з них належить кожух, а про окремих одяг у дітей взагалі говорити не доводиться” [1; С. 63].

Етнопсихолог виявляє розбіжності і в ставленні до Бога. За його спостереженнями, Бог у Росії – це абстракція, закон, часто суворий і немилосердний, який уявляється у вигляді царя. В Україні ж існує почуття Божої всеприсутності, відбувається внутрішній діалог з Богом (Батьком).

Роль церкви, як зазначає дослідник, також була різною в житті двох етносів. Так російська церква втручається як у політичне, так і в суспільне життя держави, вивішивши формулу: „Бог і цар – скрізь!”. Росіяни, на думку Костомарова, зверхньо ставляться до інших народів і релігій [1; С. 44]. „Латинська і лютеранська, вірменська та інші вірування, які відрізняються від православної віри, вважались у Великорусів проклятими. Великоруси вважали себе обраним народом у вірі і не дуже були прихильні до народів, які сповідують ту ж віру – греків і малоросів: як тільки щось не збігалось з їхньою народністю – заслуговувало на їхнє презирство, вважалось ересью; на все не своє вони дивились зверхньо” [1; С. 47].

Аналізуючи літературу того періоду, автор статті зазначає – іноземці, які відвідували Москву, відмічали, що в російському суспільстві сформувались нетерпимість до інших віросповідань, неповага до інших народів: „німці, яким дозволили жити у Москві, піддавались зневажанню; духовенство виступало проти спілкування з ними; патріарх, який благословив їх, тепер вимагав, щоб вони відрізнялись зовнішньо від інших і наперед не отримували благословення” [1; С. 47].

Зовсім по-іншому склалась ситуація в українців. Як зазначає Костомаров, Київ завжди був привітним пунктом місцеперебування іноземців. Про це він пише так: „Південноруси з давніх часів звикли чути в себе чужу мову і не лякалися людей з іншим обличчям та з іншими звичаями” [1; С. 47]. Окрім того, особи княжого роду брали шлюб з католиками. У містах жили грузини, вірмени, німці, поляки. Дослідник звертає також увагу на те, що українці звикли найматися на роботу далеко за межами України, часто служили в чужих військах і, як наслідок, толерантно ставляться до інших народів, виробивши в собі дух терплячості.

Аналізуючи народну творчість, М. Костомаров дійшов висновку, що й гумор двох етносів також різний. Він наголосує на тому, що українська жартівлива пісня несе в собі не лише розважальну функцію, а ще й функцію, яка підносить душу: „веселість хоче обійняти її стихіями прекрасного, освятивши думку” [1; С. 53]. Російські ж пісні цього жанру, на думку

вченого, виражають прагнення людини, яка втомилася від буденної діяльності „...забутися на хвилинку, не ламаючи голови, не зачіпаючи серце й уяви” [1; С. 53].

Етнопсихологічна характеристика українського народу, що проведена вченим на порівняльному тлі з російським народом, частково торкається поляків і білорусів. Так дослідник вважає українців найбільш схожими з давніми новгород-

цями, тоді, як білорусів – з росіянами. Незважаючи на наявні відмінності між українцями й поляками, Костомаров вважає обидві народності духовно близькими до себе, ніж українці з росіянами.

Український народ, за М. Костомаровим, схожий з російським своєю мовою. Українці схожі з поляками „...за народними властивостями та народним характером. Таку різницю, яку ми помітили між Великорусами та Південнорусами, не існує між поляками та українцями ні у внутрішній, ні в зовнішній діяльності; навпаки, якби необхідно було знайти різницю між українцями та поляками, то треба було б повторити все те, що було сказано про Південнорусів” [1; С. 68–69].

Проте, висвітлюючи схожі риси між українцями та поляками, дослідник говорить і про різницю між цими народами, зазначаючи, що: „поляки та Південноруси – це дві близькі гілки, що розвиваються по-різному. Одні виховали у собі та утвердили початок панства, інші – мужицтва; один народ – глибоко аристократичний; інший – глибоко демократичний” [1; С. 69].

Узагальнюючи зазначене, можемо констатувати, що праця М. Костомарова має велике значення для дослідження національного характеру українців, і, вочевидь, незаслужено була забута в наукових колах. Невдачі праці у ХХ ст. можна пояснити насамперед тим, що в цей час етнопсихологія тільки починала розвиватись. Основний метод, який використовував дослідник – метод спостереження, за допомогою якого неможливо було ґрунтовно пояснити розбіжності між етносами. Такі тенденції помітили інші дослідники, які продовжили традицію М. Костомарова (А. Ветухов, М. Драгоманов, М. Сумцов, П. Чубинський та ін).

Проте, важливою заслугою Костомарова залишається те, що він порівняв два національні характери, а також уперше намагався визначити поняття „психічний склад нації”, схарактеризувавши ознаки, що входять до нього, а праця вченого „Две русские народности” є неоціненим скарбом для всієї української етнопсихології.

ЛІТЕРАТУРА

Костомаров Н. И. Две русские народности / Н. И. Костомаров; обраб. текста и ред. А. П. Ковалевой; авторское предисловие В. А. Дорошенко. – Київ–Харків : Майдан, 1991. – 71 с.

Ирина Музыченко Первые попытки украинской этнопсихологии

Изучение национального характера является актуальным сегодняшним заданием. Это может объясняться фактом, что любые общественные процессы связаны с активностью определенных представителей нации, которые имеют их собственные особенности. Их учет и знание дает нам возможность, с одной стороны, понимать причины разных процессов, конфликтов, противоречий и т.п., а с другой – управлять ими. Для решения этих заданий необходимо исследовать психологический состав нации. В этом нам помогает этнопсихология – наука, к которой мы начали обращаться недавно.

В статье анализируется работа Н. Костомарова „Две русские народности”. Рассматриваются этнографические, психологические и религиозные факторы, которые, по мнению ученого, определяли типологические черты украинского и русского народов в XIX веке.

Ключевые слова: национальный характер, психологический склад нации, украинский народ, русский народ.

Iryna Muzychenko First attempts of Ukrainian ethno-psychology

Studying national character is an actual task of today. It can be explained by the fact that any social processes are related to the activity of certain nation representatives, which have their own peculiarities. The consideration of these peculiarities and knowledge enables us to understand the reasons of different processes, conflicts, contradictions, and others like that, on the one side, and to manage them, on the other side. The decision of these tasks requires investigating psychological structure of the nation. Just ethno-psychology, a science to which we began to apply recently, would particular/distinctive feature; help us to do it.

The work of M. Kostomarov „Two Russian nationalities” is analyzed in the article. Ethnographic, psychological and religious factors, which, on the opinion of the scientist, determine the typological feature of the Ukrainian and Russian peoples in the 19th century, are considered.

Key words: national character, psychological structure of the nation, the Ukrainian people, the Russian people.

ПЕДАГОГІКА: Інноваційна школа

Адаптивне управління навчальним процесом дає найбільший позитивний ефект..... С. 28

Попит на якісну математичну підготовку з'явився, але задовольнити його на сьогодні неможливо, бо втрачено наявний кадровий потенціал середньої освіти, а новий не сформовано..... С. 38

Як виховати учнів відповідальними майбутніми громадянами, які розуміють взаємозв'язок між природничими науками, технологіями та суспільством. .... С. 50

За яких умов у Вашій школі запрацює інноваційна модель розвитку культурно-мовних і морально-громадянських цінностей учнів?..... С. 56

Як і де виховують менеджерів освітніх закладів?..... С. 61

Усвідомлення людиною власної траєкторії розвитку відбувається завдяки праці. Як сприяє цьому позашкільна освіта..... С. 68

І вчимо, і статус змінюємо!..... С. 74

Традиції, що створюють самі освітяни ..... С. 94

ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ АДАПТИВНИХ СИСТЕМ У НАВЧАЛЬНИЙ ПРОЦЕС

Володимир СЕРГІЄНКО

Завідувач кафедри комп'ютерної інженерії Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, доктор педагогічних наук, професор

Ігор ВОЙТОВИЧ

Професор кафедри інформаційно-комунікаційних технологій та методики викладання інформатики Рівненського державного гуманітарного університету, доктор педагогічних наук

У статті показано, що адаптивне управління навчальним процесом дає найбільший позитивний ефект, тому що враховує вимоги соціального замовлення до сфери освіти, стратегічних цілей освіти, особливостей навчального закладу, виявляє та розв'язує внутрішні суперечності навчального процесу. Запропоновано модель адаптивного навчання, що містить програму формування тестів на основі модульного принципу і включає в себе: модуль контролю знань, модуль пояснень та модуль прийняття рішень з оцінкою складності тестів. Доведено, що правильно організоване адаптивне тестування підвищує ефективність освітнього процесу, зменшує тривалість тесту і кількість поставлених запитань, забезпечує конфіденційність за рахунок надання кожному студентові індивідуального набору тестових завдань, що відповідають його рівню знань.

Ключові слова: адаптивна система, навчальний процес, адаптивне тестування

1. ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ В ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ

Сучасні парадигми і концепції розвитку освіти в Україні визначають пріоритетним завданням вищої освіти орієнтацію на особистісні та професійні інтереси студентів, адекватні сучасним тенденціям розвитку суспільства. Основна причина зміни освітньої парадигми полягає в тому, що соціальний і науково-технічний прогрес зайшов у суперечність із сформова-

ними освітніми системами. Зокрема, слід задовольнити потреби студентів – майбутніх учителів інформатики, – у формуванні їх професійних якостей з оволодіння інформаційно-комунікаційними технологіями (ІКТ).

Тому й виникла потреба в удосконаленні та розвитку методичної системи підготовки майбутніх учителів інформатики в умовах інтенсивного розвитку інформаційно-комунікаційних технологій з метою формування їх готовності до

професійної діяльності на якісно новому рівні.

Оскільки методична система є підсистемою складнішої соціальної системи, яка на неї впливає, то актуальним є спосіб управління навчальним процесом та їх взаємозв'язок. Виявляється, що адаптивне управління навчальним процесом дає найбільший позитивний ефект, тому що враховує вимоги соціального замовлення до сфери освіти, стратегічних цілей освіти, особливостей навчального закладу, виявляє та вирішує внутрішні суперечності навчального процесу: приводить у відповідність зміст навчання і пізнавальні потреби студентів; застосування традиційних методів, форм, технологій навчання і вимог особистісно орієнтованого підходу, спрямованого на розвиток індивідуальних навчально-пізнавальних, творчих здібностей та темпу засвоєння змісту освіти; професійного рівня викладачів і необхідності висококваліфікованої діяльності викладача в умовах реформування освіти; доступності інформаційних ресурсів і відсутності чіткого інструментарію діагностики їх якості та ефективності.

2. АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Адаптивне управління визначає Г.В. Єльнікова як „взаємовплив, який викликає взаємопристосування поведінки суб'єктів діяльності на діалогічній основі, котра забезпечується спільним виробленням

реалістичної мети з наступним поєднанням зусиль і самоспрямуванням дій на її досягнення” [2, С. 28].

О. Огієнко досліджено особливості застосування інформаційних технологій як засобу адаптивного навчання в умовах інформаційного суспільства [5].

В. Деведзич зазначає, що інтелектуальні адаптивні системи мають активно допомагати студенту та взаємодіяти з ним під час усього процесу навчання [6, С. 32].

Проблему використання адаптивних систем з позиції андрагогіки досліджували А.Е. Марон і Л.Ю. Монахова [4]. Адаптивні системи розглядаються ними як соціально орієнтовані, навчальні та розвивальні моделі цілеспрямованих процесів взаємодії педагога, студентів, джерел інформації, основною якістю яких є поєднання адаптації людини та адаптивності методичної системи.

П. Брусилівський визначив основні технології, що використовуються в адаптивних системах [1].

3. НЕРОЗВ'ЯЗАНІ РАНІШЕ ЧАСТИНИ ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ

Не дивлячись на значні світові та вітчизняні досягнення в області освітніх технологій, нерозв'язаною залишається проблема інтелектуального управління процесом

АДАПТИВНУ ТЕХНОЛОГІЮ
НАВЧАННЯ ТА КЕРУВАННЯ
НАВЧАЛЬНИМИ
ПРОЦЕСАМИ
СПРЯМОВАНО НА
ОРГАНІЗАЦІЮ СПІЛЬНОЇ
ДІЇ УЧАСНИКІВ
НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ.

*Володимир Сергієнко,
Ігор Войтович*

навчання та оцінювання, недосконалим залишається механізм диференційованого підходу до формування навчального контенту для кожного студента відповідно до рівня їх знань, комплексу тестових завдань для кожного студента без урахування результатів попередніх тестувань та динаміки розвитку студентів. Всі ці проблеми можна розв'язати через створення та впровадження адаптивних систем навчання та тестування.

4. ФОРМУВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Процес навчання буде ефективнішим, якщо цілі, внутрішні та зовнішні мотиви тих, хто навчає, та тих, хто навчається, будуть узгоджуватися. На організацію спільної дії у процесі навчання, розвитку та саморозвитку учасників навчального процесу спрямовано адаптивну технологію навчання та керування навчальними процесами.

5. ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Педагогічна система навчального процесу є підсистемою складнішої соціальної системи, яка на нього впливає [3]. Це означає, що адаптивне управління навчальним процесом повинно враховувати вимоги соціального замовлення до сфери освіти, стратегічних цілей освіти, особливостей навчального закладу. З іншого боку, воно має виявляти та розв'язувати внутрішні протиріччя навчального процесу, а саме відповідність: змісту навчання і пізнавальних потреб студентів; застосування традиційних методів, форм, технологій навчання і вимог особистісно орієнтованого підходу, спрямованого на розвиток індивідуальних навчально-пізнавальних, творчих здібностей та темпу засвоєння змісту освіти; професійного рівня викладачів і необхідності висококваліфікованої діяльності викладача в умовах реформування освіти; об'єктивних

відомостей і відсутності чіткого інструментарію діагностики якості та ефективності навчального процесу.

Якщо розглядати структуру адаптивного управління навчальним процесом, то управлінські функції необхідно надати всім безпосереднім учасникам навчального процесу. Основою адаптивного управління є такий характер взаємозв'язків на стиках структури, при якому відбувається партнерський стиль керівництва, поєднання внутрішніх та зовнішніх мотивів, пристосування до індивідуальних особливостей. При адаптивному управлінні повинні враховуватися зворотні зв'язки, спільно прийматися рішення.

Інтелектуальні адаптивні навчальні системи повинні будувати освітню стратегію студента з урахуванням персоналізації. Зазвичай, це передбачає:

- адаптивну взаємодію;
- адаптивну доставку курсу;
- адаптивний контент навчального матеріалу;
- адаптивну підтримку співпраці [7, С. 30].

Однією з нових форм підтримки адаптивного навчання є надання рекомендацій студенту. Система рекомендацій може бути складена як на підставі аналізу анкетних даних самого студента, так і в ході супроводу навчання.

Процедура складання рекомендацій має такі етапи:

1. Аналіз моделі студента на підставі використаних веб-ресурсів. На цьому етапі аналізуються веб-сесії студента і застосовується кластеризація. Таким чином визначаються групи студентів зі схожими освітніми інтересами, рівнем підготовки тощо.
2. Попередній обхід та індексація навчальних ресурсів. На цьому етапі складається перелік необхідних ключових слів і веб-сторінок, які містять ці слова.
3. Отримання налаштувань

користувача з активних навчальних сесій.

4. Складання посилань на рекомендації для можливості їх використання під час реалізації освітніх стратегій [7, С. 32].

Такий підхід базується на двох компонентах – *фазі моделювання та фазі рекомендацій*.

Фаза моделювання ґрунтується на концепції Web Usage Mining і складається з розроблення: 1) моделі (профілю) студента; 2) моделі (профілю) групи студентів і 3) моделі (профілю) змісту (контенту) навчального матеріалу.

Розроблення моделі студента передбачає створення профілю студента на основі наявних на серверах даних через явні / неявні засоби зворотного зв'язку. Тут використовуються два підходи до моделювання: на підставі спільної діяльності й автоматичний.

Побудова моделі групи відбувається після побудови моделі студента. На основі кластеризації формуються вподобання групи студентів щодо навчальних ресурсів.

На етапі моделювання змісту (контенту) навчального матеріалу застосовується індексація та вибір даних з тексту, що є частиною Web Content Mining. Аналіз робиться на підставі веб-ресурсів, які відвідав студент.

Фаза рекомендацій базується на двох підходах: фільтрування на основі контенту (контент-фільтрація) і фільтрування спільної діяльності (колабораторна фільтрація).

Контент-фільтрація базується на низці дискретних характеристик освітніх ресурсів для того, щоб рекомендувати додаткові освітні ресурси з аналогічними властивостями.

Колабораторна фільтрація відбувається на основі збору й аналізу великої кількості відомостей про користувача і наданні рекомендацій щодо поведінки, діяльності чи вподобань на підставі їх подібності з іншими користувачами. Основна перевага колабораторної фільтрації полягає в тому, що вона не опирається на аналіз контенту, не розуміє його змісту, адже це практично неможливо при автоматичному аналізі.

Можна припустити, що поєднання двох підходів – контент-фільтрації та колабораторної фільтрації – надасть можливість отримати точніші рекомендації. Такі гібридні системи може бути реалізовано в двох варіантах: почергової контент-фільтрації і колабораторної фільтрації з подальшим об'єднанням результатів або на об'єднанні двох підходів в одній моделі. Такі гібридні системи не лише позбавлені недоліків кожного з підходів, але й надають змогу одержати точніші результати рекомендацій [8].

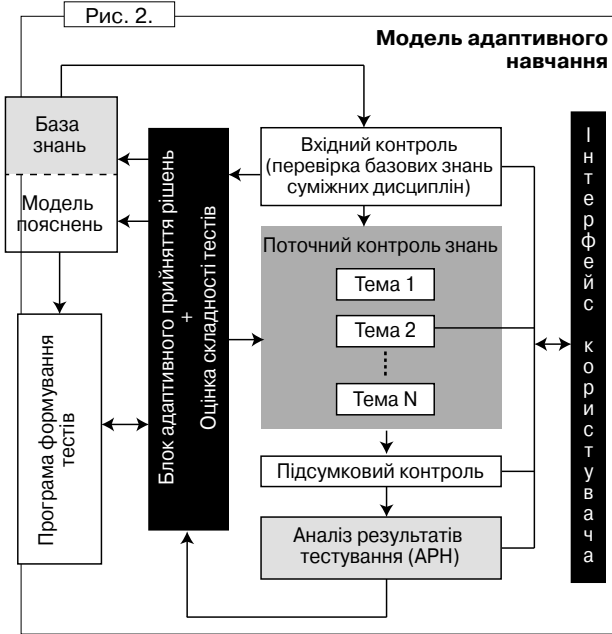
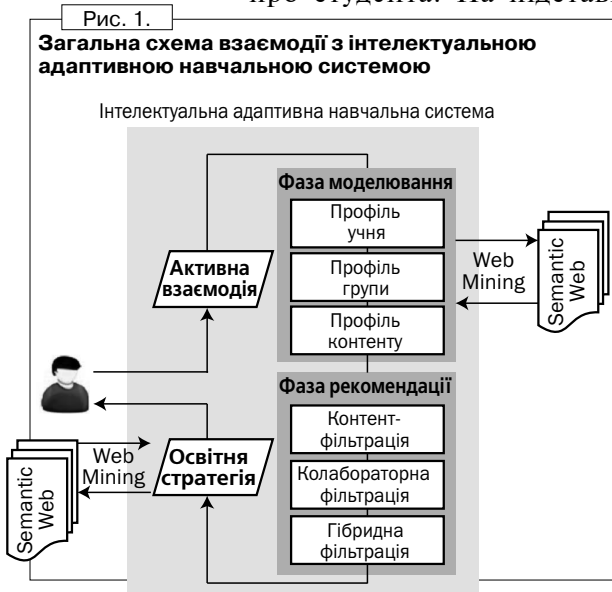
Фаза рекомендацій завершується формуванням освітньої стратегії студента. Загальна схема взаємодії студента з інтелектуальною адаптивною освітньою системою подана на рис. 1.

Як видно з рис. 1, на початку відбувається ак-

Основою адаптивного управління є такий характер взаємозв'язків на стиках структури, при якому відбувається партнерський стиль керівництва, поєднання внутрішніх та зовнішніх мотивів, пристосування до індивідуальних особливостей

тивна взаємодія студента з інтелектуальною адаптивною навчальною системою. На цьому етапі система презентує свої навчальні можливості та намагається отримати максимальні відомості про студента. На підставі

аналізу персональних даних відбувається формування профілю студента, групи і навчального контенту – фаза моделювання. Завершується фаза моделювання виявленням освітніх потреб студента. На наступному етапі, що називається фаза рекомендацій, відбувається відбір навчальних матеріалів та надання студенту рекомендацій. Завершується цей етап формуванням освітньої стратегії студента. Маючи освітню стратегію учня, інтелектуальна адаптивна навчальна система готова запропонувати йому навчальні матеріали з використанням ресурсів Семантичного Вебу. Отже, ефективне функціонування системи відкритої освіти дорослих можливе за умови використання інтелектуальних адаптивних навчальних систем, що базуються на сучасних інформаційно-комунікаційних технологіях. Системи, основу яких складає принцип адаптивного навчання, спрямовано на побудову індивідуальних освітніх стратегій. Вони забезпечують психологічне корегування стереотипу дії особистості, її мислення і механізми самореалізації. Функціонування інтелектуальних адаптивних навчальних систем передбачає використання можливостей Семантичного Вебу – нового покоління Інтернет, що уможливорює подання даних у придатній для автоматичного опрацювання формі. Основу інтелектуальних адаптивних навчальних систем складає рекомендаційна модель,

Директор школи, ліцею, гімназії № 5-6'2014

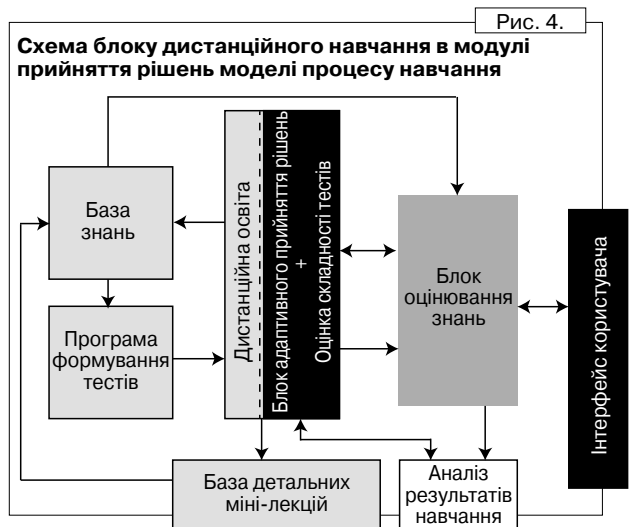
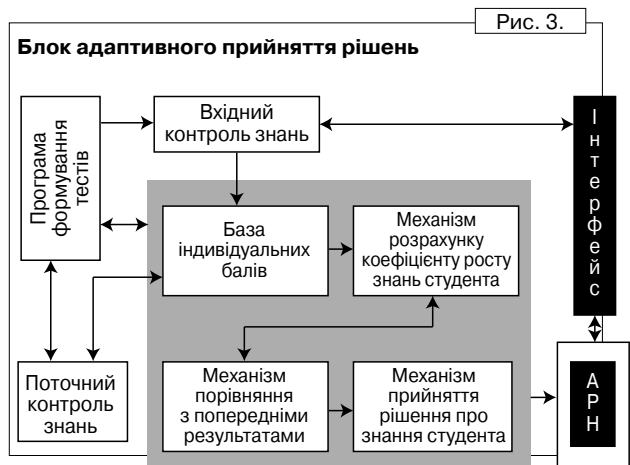

яка передбачає успішний вибір освітньої стратегії на основі фази моделювання та фази рекомендацій. Фаза моделювання передбачає складання профілю студентів, групи і контенту. Фаза рекомендацій базується на фільтрації контенту й аналізі спільної діяльності групи. Функціонування системи на кожному етапі передбачає активне використання методології аналізу даних Web Mining.

Провівши огляд існуючих інформаційних систем навчання та вивчивши моделі інформаційних систем, які доступні через мережу Інтернет, *пропонуємо схему моделі процесу навчання*, яка дозволяє враховувати індивідуальний підхід в процесі навчання до кожного об'єкта навчання з використанням адаптивних методів (рис. 2).

У процесі створення систем адаптивного навчання доцільно враховувати: модель навчання, модель пояснення і модель об'єкта навчання, які в сукупності з моделлю предметної області повністю описують типову задачу навчання за допомогою спеціальних процедур і функцій, а також вказують на наявність певних взаємозв'язків. Запропонована модель адаптивного навчання містить програму формування тестів на основі принципу модульного контролю знань, модуль пояснень та блок прийняття рішень з оцінкою складності тестів (рис. 3). Модель дозволяє реалізувати індивідуальний підхід до об'єкта навчання в ході

поточного вивчення тем, а не наприкінці семестру. На початку вивчення нового предмета студент проходить вхідний контроль знань із суміжних дисциплін, на яких даний предмет базується. Система запам'ятовує результати попереднього тестування, зберігаючи їх в базі індивідуальних балів (БІБ). Без подальших розрахунків (здобуті початкові бали) коефіцієнта росту знань індивідуальні бали передаються на інтерфейс, де узгоджується в

АРН – Аналіз результатів навчання.

Після проходження поточного контролю знань БІБ передає його результати разом з попередніми результатами до механізму розрахунку коефіцієнта росту знань студента.

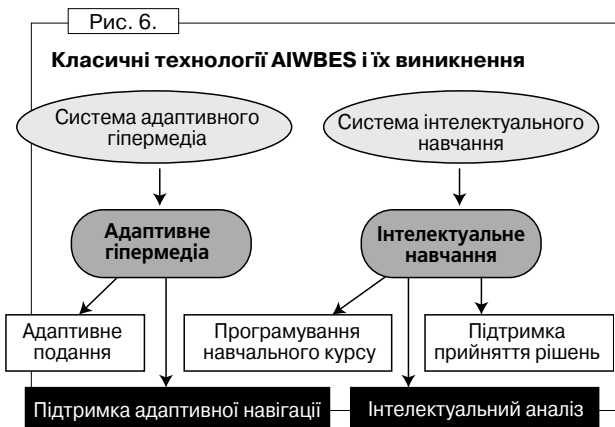
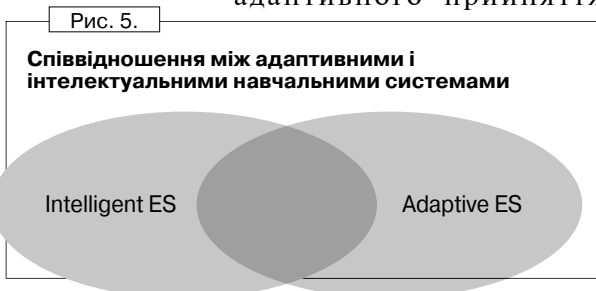
Для адаптування модуля підтримки прийняття рішень у процесі використання адаптивної системи навчання в дистанційній освіті виникла необхідність в розробці додаткового модуля. Даний модуль має опиратися на вже існуючі блоки оцінки знань та забезпечувати детальні відомості про вивчений матеріал у вигляді міні-лекцій за темою (рис. 4).

Блок „Дистанційна освіта” в модулі адаптивного прийняття

рішень відповідає за роботу з особою, що дистанційно навчається. Даний модуль передбачає зв'язок з „Базою знань”, що містить в собі початкові відомості про зареєстровану особу та її рівень початкових знань. Останній визначається за сформованими тестами в блоці оцінювання попередніх знань (рис. 4). Те, що особа навчається дистанційно, вимагає більш детальних пояснень матеріалу в процесі навчання та під час проходження пробного тестування за темами. Тому в адаптивній системі, що працюватиме в дистанційній освіті, було передбачено „Блок детальних міні-лекцій”.

Крім того, гнучкість електронного навчання, можливість працювати в асинхронному режимі і різноманітні методики представлення навчальних матеріалів імпонують студентам, які не мають можливостей увесь свій час присвячувати навчанню. Тому використання блоку „Дистанційна освіта” є доцільним і дозволяє максимально вирішити проблеми особи, що навчається, надавши зручні механізми підтримки безперервного навчання.

Говорячи про адаптивні системи, ми акцентуємо увагу на тому, що ці системи „намагаються бути різними” для різних студентів і груп студентів завдяки додаванню до облікового запису даних, що накопичуються в індивідуальній або груповій моделі студентів. Вивчаючи інтелектуальні системи,

ми підкреслюємо, що такі системи застосовують технології з області штучного інтелекту, щоб забезпечити користувачам навчальної Інтернет-системи ширшу і кращу підтримку. Більшість систем можуть бути класифіковані, як інтелектуальні і адаптивні одночасно, значне число систем підпадають лише під одну з цих категорій (рис. 5).

Існуючі адаптивні і інтелектуальні веб-орієнтовані освітні системи (AIWBES – Adaptive and Intelligent Web-based Educational Systems) дуже різноманітні. Вони надають різні види підтримки як для студентів, так і для викладачів, задіяних в процесі Інтернет-навчання. Щоб зрозуміти це розмаїття систем та ідей, огляд адаптивного гіпермедіа, П. Брусилівський запропонував зосередитися на адаптивних і інтелектуальних технологіях [1]. Під адаптивними і інтелектуальними технологіями ми маємо на увазі різні по суті шляхи додавання адаптивної та інтелектуальної функціональності у навчальну систему. Технологія як правило може бути надалі розкладена на структурно менші техніки і методи, які відповідають різним варіантам цієї функціональності і різним шляхам її реалізації.

П. Брусилівський визначив п'ять головних технологій, що використовуються в AIWBES (рис. 6) [1]. Ці технології ма-

ють прямі корені у двох дослідницьких областях, які добре розвинулись до ери Інтернету – Адаптивне гіпермедіа і Інтелектуальні навчальні системи. Оскільки їх застосування в контексті Інтернету було відносно простим, то ці технології були першими, що з'явилися в AIWBES, і вони можуть розглядатися як „класичні” AIWBES-технології. Огляд також визначає і групує у „породженій Інтернетом” технології AIWBES деякі технології, що з'явилися в Інтернеті недавно і не мають прямих коренів у до-Інтернет навчальних системах. Ми використовуємо набір класичних технологій AIWBES, але **підрозділяємо оригінальну групу Інтернет-технологій на три групи: Адаптивна інформаційна фільтрація, Інтелектуальний моніторинг класів і Інтелектуальна підтримка спільних робіт.**

Нами розроблено схему подання тестових завдань

При адаптивному управлінні повинні враховуватися зворотні зв'язки, спільно приймаються рішення. Інтелектуальні адаптивні навчальні системи повинні будувати освітню стратегію студента з урахуванням персоналізації

під час комп'ютерного адаптивного тестування (рис. 7).

Для виходу з режиму тестування вводимо обмеження за часом, або за кількістю завдань, або задаються планованою точністю вимірювань. В своїй роботі ми орієнтувалися на точність при організації адаптивних циклів, що породжує різноманіття індивідуальних траєкторій випробовуваних. **В якості критерію закінчення тестування вибрано правило: тестування припиняється, якщо студентам поспіль виконані вірно чи невірно три завдання адаптивного тесту.** Проведення тестування, за розробленою нами програмою, неоднозначно сприймається студентами та викладачами, що з однієї сторони засвідчує недостатній рівень знань та умінь використовувати адаптивні системи навчання та контролю, а з іншого боку – стимулює виникнення інтересу до них.

6. ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ У ДАНОМУ НАПРЯМКУ

Враховуючи проведене дослідження, можемо зробити такі висновки:

- з впровадженням адаптивних систем та технологій у навчальний процес розв'язується проблема інтелектуального управління процесом навчання та оцінювання, удосконалюється механізм диференційованого підходу до формування навчального контенту

для кожного студента відповідно до рівня їх знань, комплексу тестових завдань для кожного студента без урахування результатів попередніх тестувань та динаміки розвитку студентів;

- адаптивне управління навчальним процесом враховує вимоги соціального замовлення до сфери освіти, стратегічних цілей освіти, особливостей навчального закладу;
- адаптивне управління навчанням дозволяє розв'язувати внутрішні протиріччя навчального процесу, а саме відповідність: змісту навчання і пізнавальних потреб студентів; застосування традиційних методів, форм, технологій навчання і вимог особистісно орієнтованого підходу, спрямованого на розвиток індивідуальних навчально-пізнавальних, творчих здібностей та темпу засвоєння змісту освіти; професійного рівня викладачів і необхідності висококваліфікованої діяльності викладача в умовах реформування освіти; об'єктивних відомостей і відсутності чіткого інструментарію діагностики якості та ефективності навчального процесу;
- інтелектуальні адаптивні навчальні системи формують освітню стратегію студента з урахуванням персоналізації: адаптивна взаємодія, адап-

тивна доставка курсу, адаптивний контент навчального матеріалу, адаптивна підтримка співпраці;

- правильно організоване адаптивне тестування підвищує ефективність освітнього процесу, зменшує тривалість тесту і кількість поставлених запитань, забезпечує конфіденційність за рахунок надання кожному студенту індивідуального набору тестових завдань, що відповідають його рівню знань.

ЛІТЕРАТУРА

1. Брусиловский П. Л. Адаптивные и интеллектуальные образовательные системы на основе Интернет / П. Л. Брусиловский. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.setlab.net/?view=Adaptive_and_intelligent
2. Єльнікова Г. В. Наукові основи розвитку управління загальною середньою освітою в регіоні: монографія / Г. В. Єльнікова. – Київ.: ДАККО, 1999. – 303 с.
3. Капустин Н. П. Педагогические технологии адаптивной школы: учеб. пособие [для студ. высш. пед. учеб. заведений] / Н. П. Капустин. – М.: Изд. центр „Академия”, 1999. – 216 с.
4. Марон А. Е. Концепция развития открытых систем образования взрослых / А. Е. Марон, Л. Ю. Монахова // Человек и образование. – 2008. – № 1 (14). – С. 75 – 82.
5. Огієнко О. І. Інформаційні технології як засіб адаптивного навчання дорослих [Електронний ресурс] / О. І. Огієнко // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2010. – № 6 (20). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ime.edu.ua.net/em.html>.
6. Devedzic V. Web Intelligence and Artificial Intelligence in Education [Електронний ресурс] / Vladan Devedzic // Educational Technology & Society. – 2004. – № 7 (4). – Р. 29-39. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ifets.info/journals/7_4/6.pdf.
7. Khribi M. Automatic Recommendations for E-Learning Personalization Based on Web Usage Mining Techniques and Information Retrieval [Електронний ресурс] / Mohamed Koutheair Khribi, Mohamed Jemni, Olfa Nasraoui //

Educational Technology & Society. – 2009. – № 12 (4). – Р. 30-42. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ifets.info/journals/12_4/4.pdf.

8. Recommender system: from Wikipedia, the free encyclopedia [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://en.wikipedia.org/wiki/Recommender_system.

Владимир Сергиенко, Игорь Войтович **Особенности внедрения адаптивных систем в учебный процесс**

В статье показано, что адаптивное управление учебным процессом дает наибольший положительный эффект, так как учитывает требования социального заказа к сфере образования, стратегических целей образования, особенностей учебного заведения, выявление и разрешает внутренние противоречия учебного процесса. Предложено модель адаптивного обучения, которая содержит программу формирования тестов, построенную на модульном принципе и включает в себя: модуль контроля знаний, модуль примечаний и модуль принятия решений по оценке сложности тестов. Доказано, что правильно организованное адаптивное тестирование повышает эффективность образовательного процесса, уменьшает продолжительность теста и количество поставленных вопросов, обеспечивает конфиденциальность за счет предоставления каждому студенту индивидуального набора тестовых задач, соответствующих его уровню знаний.

Ключевые слова: адаптивная система, учебный процесс, адаптивное тестирование

Vladimir Sergienko, Igor Voitovich **Particular features of implementing adaptive systems in an educational process**

It is shown in the article that adaptive management of learning process gives the greatest positive effect, because it takes into account the requirements of the social control in the education field, the strategic goals of education, and particular features of educational institutions. It identifies and solves the internal contradictions of the educational process. A model of adaptive learning is proposed that contains a program of tests forming built on a modular principle. The program includes: tests module, notes module, and module making decisions about tests complexity. It has been proved that a well-organized adaptive testing improves the efficiency of the educational process, reduces the duration of the test and number of the questions, provides confidentiality by proposing each student the individual set of test problems corresponding to his level of knowledge.

Key words: adaptive system, learning process, adaptive testing.

ПРОБЛЕМИ ЯКОСТІ МАТЕМАТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ВИПУСКНИКІВ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ НА ТЛІ СИСТЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ЗОВНІШНЬОГО НЕЗАЛЕЖНОГО ОЦІНЮВАННЯ*

Автор вважає, що стан математичної підготовки є індикатором інтелектуального здоров'я нації та переконує читача в тому, що тільки на уроках математики формуються необхідного рівня компетентності та універсальні уміння і навички, які фактично є основою існування людини в соціумі.

**Михайло
ЗАГІРНЯК**

Член-кореспондент
НАПН України,
доктор технічних
наук, професор
Кременчуцького
національного
університету
імені Михайла
Остроградського,
Полтавська
область

В той же час у школах м. Кременчука автором виявлено стійку тенденцію за останні декілька років як до зниження рівня шкільної фізико-математичної підготовки, так і до зменшення кількості класів природничо-математичного профілю.

У статті названо головну причину неналежної якості математичної підготовки випускників – це брак учителів та їх низький рівень підготовки й педагогічної майстерності деяких з них.

„Час кричати SOS!” – справедливо наголошує автор.

Запропоновано конкретні заходи щодо зміни цієї ситуації в країні, зокрема підвищення престижу професії вчителя, формування кадрового потенціалу компетентних і мотивованих учителів математики і фізики, створення сучасної матеріальної бази й обладнання шкільних кабінетів й ін., здійснення яких має стати довгостроковою запорукою зростання якості математичної освіти в Україні.

Ключові слова: ЗНО¹ випускників ЗНЗ, низка змін у проведенні ЗНО, природничо-математична профільність, якісна природничо-математична підготовка в ЗНЗ¹ та педагогічних ВНЗ¹, престиж професії вчителя.

*З виступу на Загальних зборах НАПН України 30.10.2014 р.

¹ ЗНО – зовнішнє незалежне оцінювання навчальних досягнень; ВНЗ – вищі навчальні заклади. ЗНЗ – загальноосвітніх навчальних закладів;

Вісім років, за які зовнішнє незалежне оцінювання (ЗНО) стало невід'ємною складовою вступу до вищих навчальних закладів України, тільки ледачий не виказав у будь-якій формі своє ставлення до нього. Представники влади, політики, освіти, абітурієнти, їх батьки, усі прошарки суспільства мають свою думку щодо нього і по-різному його позиціонують. Тут і крок на зустріч міжнародному освітянському досвіду, прозорість системи вступу і боротьба з корупцією, рівні можливості при вступі для всіх верств населення і таке інше. Але серед усіх цих чинників та оцінок, якимось непомітно загубилось основне – те, що **зовнішнє незалежне оцінювання є механізмом з боку держави щодо контролю якості середньої освіти**, тим лакмусовим папірцем, який повинен показати, як відбувся процес протягом одинадцяти років навчання, **чи потрібне втручання в цей процес, які нові вектори та зусилля потрібні для його корегування**. Цього, на жаль, немає протягом всіх цих років, хоча ми і, перш за все, наші колеги з ХПІ про це вже протягом п'яти років неодноразово писали в наших публікаціях та говорили на різних конференціях. І тому сьогодні, черговий раз, на базі ґрунтовного аналізу багатого фактичного матеріалу про результати складання тестів з математики **я знову порушу питання про відповідність чи невідповідність рівня шкільної фізико-математичної підготовки потребам сучасної вищої школи, яка повинна готувати фахівців на рівні вимог державних стандартів для умов сучасних цивілізаційних змін, коли значно зросла роль інформаційних технологій як у суспільних, так і в господарських відносинах**.

Усі використані у дослідженні дані були взяті безпосередньо з офіційних звітів про проведення зовнішнього незалежного оцінювання навчальних досягнень випускників загальноосвітніх навчальних закладів, оприлюднені Українським центром оцінювання якості освіти (УЦОЯО).

Для повноти картини почну зі структури тесту з математики та історичного екскурсу в зміни цієї структури. На початку запровадження ЗНО тест з математики складався з трьох типів завдань:

- закритої форми з вибором однієї правильної відповіді;
- відкритої форми з короткою відповіддю;
- відкритої форми з розгорнутою відповіддю.

Така структура тесту протрималась два роки, протягом яких, незважаючи на зменшення складності тесту 2009 року відносно попереднього, відсоток учасників, які впералися із завданнями третього типу, був дуже низьким. Тобто складність **P-value** цих завдань визначалась як „дуже складні”, а розподільна здатність **D-index** низька, що свідчило про те, що завдання такого типу на контингенті учасників тестування з наявним на той час рівнем підготовки не спрацьовували. Ця обставина змусила розробників тестів спростити структуру тестів і перейти з 2010 року на завдання на встановлення відповідності, замість завдань відкритої форми з розгорнутою відповіддю з відповідним зменшенням часу на виконання тесту з 180 хвилин до 150 хвилин. Кількість завдань коливалась від 32-х до 36-ти без корекції часу на виконання тесту. Поступово визначилось оптимальне співвідношення між кількістю завдань у кожній групі, кількістю завдань з алгебри і початків аналізу та геометрією, а також між розділами цих дисциплін. На сьогодні таке співвідношення виглядає таким чином: числа і вирази – 7 завдань; рівняння і нерівності – 7; функції – 7; комбінаторика, імовірність, статистика – 2; планіметрія – 7; стереометрія – 5. Коливання лише є в тому, до якого типу завдань віднести те чи інше завдання зі збереженням загальної кількості завдань з вибором однієї правильної відповіді – 20; завдання на встановлення відповідності – 4, решта завдань відкритої форми з короткою відповіддю (див. табл. 3).

Тепер звернемося до характеристики тесту **P-value**. У матеріалах УЦОЯО він визначається таким чином: „Складність тестового завдання (P-value) – успішність учасників тестування у виконанні певного завдання. Визначається як відношення (у відсотках) кількості балів, що набрали всі учасники тестування за виконання цього завдання, до максимальної кількості балів, яку вони могли б отримати за його виконання, виражене у відсотках”. У таблиці 1 подано інтервали значень складності та характеристику завдання.

Тобто фактично для завдань першої та другої груп, які оцінюються в один бал, P-value на пряму відповідає відсотку учасників, які впоралися із завданням і отримали за його виконання залікові бали. Таких завдань у тестах переважна більшість, що дає можливість на цьому масиві робити певні висновки. Окремо потрібно зауважити, що цей показник тесту визначається постфактум за результатами обробки виконаних тестів, *саме він, на нашу думку, неспотворено визначає рівень знань усього масиву учасників тестування з того чи іншого питання*. Тобто цей показник можливо трактувати таким чином: „*дуже складне*”

– понад **80 %** учасників тестування не в змозі впоратись з певним завданням, „*складне*” – понад **60 %** учасників, і так далі.

Розгорнуті дані про те, як впоралися учасники з тим чи іншим завданням доступні лише у звітах УЦОЯО за 2010, 2011 та 2014 роки. Значення з кожної категорії та усереднена складність по всьому тесту подана у звітах за усі роки (див. табл. 4).

Значення середнього показника складності тесту використовувати взагалі не будемо, тому що, *по-перше*, неможливо його проконтролювати на основі доступних даних, а *по-друге*, взагалі невідомо, як він визначається, тому що наприклад, у двох сесіях тестування з математики 2013 року він відповідно дорівнює 33,73 % та 29,77 %, а відсотки за категоріями складності однакові (дивись зведену таблицю 2).

За таблицею 2 можна бачити, який відсоток учасників упорався з кожним із завдань і, відповідно, до якої категорії складності воно потрапило. Знову нагадаю про те, що починаючи з 2010 року, тести не містять завдань відкритої форми з розгорнутою відповіддю, але навіть завдання відкритої форми з короткою відповіддю у вигляді числа для більшості учасників виявились „непідійомними”. Також видно, що в динаміці по роках спостерігається спад рівня знань (усе більша кількість завдань потрапляє до категорії „складні” й „дуже складні”).

Щоб мати уявлення про складність запропонованих у тестах завдань, звернемося

Таблиця 1

Інтервал значення P-value	Характеристика завдання
Понад 80 %	Дуже легке
60 – 79 %	Легке
40 – 59 %	Оптимальне
20 – 39 %	Складне
Менше 20 %	Дуже складне

Таблиця 3. Зведена інформація про структуру тестів з математики і результати проведення 2008-2014 роки

Показник	2008		2009		2010/1		2010/2		2011		2012/1		2012/2		2013/1		2013/2		2014		
	36	33	33	33	36	36	35	35	32	32	33	33	33	33	33	33	33	33	34	34	
Всього завдань	1-25	1-20	1-20	1-20	1-25	1-25	1-25	1-25	1-20	1-20	1-20	1-20	1-20	1-20	1-20	1-20	1-20	1-20	1-20	1-20	
Завдання з вибором однієї правильної відповіді	-	-	-	-	26-28	26-28	26-28	26-28	21-24	21-24	21-24	21-24	21-24	21-24	21-24	21-24	21-24	21-24	21-24	21-24	21-24
Завдання на встановлення відповідності	26-33	21-30	21-30	21-30	29-36	29-36	29-35	29-35	25-32	25-32	25-32	25-32	25-32	25-32	25-32	25-32	25-32	25-32	25-32	25-32	25-32
Завдання відкритої форми з короткою відповіддю	34-36	31-33	31-33	31-33	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Завдання відкритої форми з розгорнутою відповіддю	0/1	0/1	0/1	0/1	0/1	0/1	0/1	0/1	0/1	0/1	0/1	0/1	0/1	0/1	0/1	0/1	0/1	0/1	0/1	0/1	0/1
Бали за завдання 1го типу	0/2	0/2	0/2	0/2	0.4	0.4	0.4	0.4	0.4	0.4	0.4	0.4	0.4	0.4	0.4	0.4	0.4	0.4	0.4	0.4	0.4
Бали за завдання 2го типу	0.4/0.6	0.4/0.6	0.4/0.6	0.4/0.6	0/2	0/2	0/2	0/2	0/2	0/2	0/2	0/2	0/2	0/2	0/2	0/2	0/2	0/2	0/2	0/2	0/2
Бали за завдання 3го типу	55	54	54	53	53	53	51	51	52	52	54	54	54	54	54	54	54	54	54	54	56
Максимальна кількість балів	29	23	23	23	23	23	23	23	21	21	22	22	22	22	22	22	22	22	22	22	23
Алгебра і початки аналізу	7/1/0	5/2/0	6/1/1	6/1/1	6/1/1	6/1/1	6/1/1	6/1/1	4/1/2	4/1/2	4/1/2	4/1/2	4/1/2	4/1/2	4/1/2	4/1/2	4/1/2	4/1/2	4/1/2	4/1/2	4/1/2
- Числа і вирази	6/3/1	3/3/1	3/0/3	3/0/3	4/0/3	4/0/3	4/0/3	4/0/3	3/1/2	3/1/2	4/0/2	4/0/2	4/0/2	4/0/2	4/0/2	4/0/2	4/0/2	4/0/2	4/0/2	4/0/2	4/0/3
- Рівняння і нерівності	6/1/1	4/1/1	3/1/2	3/1/2	4/1/1	4/1/1	4/1/1	4/1/1	4/1/1	4/1/1	4/1/2	4/1/2	4/1/2	4/1/2	4/1/2	4/1/2	4/1/2	4/1/2	4/1/2	4/1/2	4/1/2
- Функції	2/1/0	2/1/0	3/0/0	3/0/0	1/0/1	1/0/1	1/0/1	1/0/1	1/0/1	1/0/1	1/0/1	1/0/1	1/0/1	1/0/1	1/0/1	1/0/1	1/0/1	1/0/1	1/0/1	1/0/1	1/1/0
- Комбінаторика, ймовірність, статистика	7	10	13	13	12	12	12	12	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11
Геометрія	2/1/0	3/1/0	5/0/1	5/0/1	6/1/0	6/1/0	6/1/0	6/1/0	5/0/1	5/0/1	4/1/1	4/1/1	4/1/1	4/1/1	4/1/1	4/1/1	4/1/1	4/1/1	4/1/1	4/1/1	3/1/2
- Планиметрія	2/1/1	3/2/1	5/1/1	5/1/1	4/0/1	4/0/1	4/0/1	4/0/1	3/1/1	3/1/1	3/1/1	3/1/1	3/1/1	3/1/1	3/1/1	3/1/1	3/1/1	3/1/1	3/1/1	3/1/1	4/0/1
- Стереометрія	226084	235305	110759	113646	145510	145510	145510	145510	94366	93138	90343	89511	135770	135770	135770	135770	135770	135770	135770	135770	135770
Кількість учасників	11,06	13,89	19,19	18,41	15,64	15,64	15,64	15,64	19,7	20,86	18,15	15,97	16,03	16,03	16,03	16,03	16,03	16,03	16,03	16,03	16,03
Середній набраний бал	7,91	11,05	11,23	11,6	9,86	9,86	9,86	9,86	10,74	10,57	10,03	10,45	11,50	11,50	11,50	11,50	11,50	11,50	11,50	11,50	11,50
Стандартне відхилення	29	33,89	38,04	37,78	31,58	31,58	31,58	31,58	38,77	40,68	33,73	29,77	29,77	29,77	29,77	29,77	29,77	29,77	29,77	29,77	29,77
Середня складність завдань тесту P-value (%)	33	33,33	17	19	23	23	23	23	15	19	30	30	20,7	20,7	20,7	20,7	20,7	20,7	20,7	20,7	20,7
- дуже складні	39	24,24	25	33	49	49	49	49	38	31	30	30	47	47	47	47	47	47	47	47	47
- складні	17	30,3	47	36	20	20	20	20	31	25	28	28	29,4	29,4	29,4	29,4	29,4	29,4	29,4	29,4	29,4
- оптимальні	11	12,12	11	11	6	6	6	6	16	22	9	9	2,9	2,9	2,9	2,9	2,9	2,9	2,9	2,9	2,9
- легкі	-	-	-	-	3	3	3	3	0	3	3	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-
- дуже легкі	39	53	53	55	44,13	44,13	44,13	44,13	48,39	48,25	47,48	43,68	43,68	43,68	43,68	43,68	43,68	43,68	43,68	43,68	43,68
Середня розподільна здатність тесту D-index (%)	56	81,82	72	83	51	51	51	51	51	78	61	61	61,1	61,1	61,1	61,1	61,1	61,1	61,1	61,1	61,1
- дуже хороша	8	3,03	14	3	23	23	23	23	23	3	15	6	36,1	36,1	36,1	36,1	36,1	36,1	36,1	36,1	36,1
- хороша	19	12,12	6	11	11	11	11	11	11	13	9	15	-	-	-	-	-	-	-	-	-
- середня	14+3	3,03	8	3	14	14	14	14	14	6	15	18	2,9	2,9	2,9	2,9	2,9	2,9	2,9	2,9	2,9
- низька	0,8	0,9	0,9	0,92	0,89	0,89	0,89	0,89	0,88	0,89	0,88	0,89	0,89	0,89	0,89	0,89	0,89	0,89	0,89	0,89	0,914
Коефіцієнт -Кронбаха																					

до перших двох завдань тесту 2011 року та першого завдання 2014 року. Усі наведені завдання належать до першої групи завдань (А) і мають надані варіанти відповіді. За матеріалами тесту позиціонуються як такі, що належать до змістової лінії „Числа і вирази” розділу програми „Алгебра і початки аналізу” (див. вріз на С. 43).

Так, 2013 року двадцять завдань із тридцяти трьох (60 %) не підкорилися 60 % учасників тестування, і це тим, хто вирішив для себе питання отримання вищої освіти, та вибрав фах, який потребує знання математики. У поточному році 60 % учасників тестування вже не впорались з двадцятьма трьома завданнями з тридцяти чотирьох (67,7 %).

Чи не це - той показник, який повинен принаймні стурбувати суспільство.

„Суспільством” у цьому випадку є, перш за все, абітурієнти, доля яких вирішується, їхні стурбовані батьки, представники загальноосвітньої школи, результати роботи яких оцінюються, і вища школа, яка повинна з цих абітурієнтів зробити гідних фахівців.

Виникає питання: *чому за таких обставин „суспільство” не б'є на сполох?* І тут ми знову повертаємось до того, що ЗНО в тому вигляді, в якому воно було, є лише механізмом рейтингування вступників, і завдяки йому всі очікування здійснюються: абітурієнти потрапляють до студентських лав, батьки ще на п'ять років позбавлені клопоту, зусилля „школи”, виміряні у такий спосіб, гідно оцінені, функ-

Завдання 1 (2011):

1. Розв'яжіть рівняння $2/x=5$

А	Б	В	Г	Д
$x=0,1$	$x=10$	$x=2,5$	$x=0,4$	$x=-3$

Відповіді учасників (%)					Не відповіли на завдання (%)	Складність (P-value)	Дискримінація (D-index)	Кореляція (Rtr)
А	Б	В	Г*	Д				
3,08	27,03	21,46	45,19	3,05	0,20	45,19	85,29	0,61

Хоча йдеться про „Алгебру і початки аналізу”, відповідний матеріал вивчається у третьому класі. Проте з ним впоралося лише 45,19 %, і воно потрапило до категорії „оптимальні”.

Завдання 2 (2011):

2. Учитель роздав учням певного класу 72 зошити. Кожен учень отримав однакову кількість зошитів. Якому з поданих нижче чисел може дорівнювати кількість учнів у цьому класі?

А	Б	В	Г	Д
7	9	10	11	14

Відповіді учасників (%)					Не відповіли на завдання (%)	Складність (P-value)	Дискримінація (D-index)	Кореляція (Rtr)
А	Б*	В	Г	Д				
3,49	84,60	2,03	3,69	6,01	0,18	84,60	35,47	0,29

У цьому завданні йдеться про таблицю множення і, відповідно, матеріал другого класу. Розробники тесту фактично дарують бал учасникам тестування (категорія „дуже легке”) і знову більше 15 % учасників тестування не впорались навіть із цим.

Завдання 1 (2014):

1. Якщо $m=n-1$, то $7-m=$

А	Б	В	Г	Д
$n-8$	$6-n$	$8-n$	$n-6$	$6+n$

Відповіді учасників (%)					Не відповіли на завдання (%)	Складність (P-value)	Дискримінація (D-index)	Кореляція (Rtr)
А	Б	В*	Г	Д				
13,19	22,96	40,40	13,19	10,01	0,24	40,40	66,65	0,51

Це завдання наведено для порівняння з першим завданням 2011 року. Воно знову належить до матеріалу третього класу і, на відміну від попереднього, не містить навіть ділення. Проте воно ледве не потрапило до категорії „складних”, а впоралося з ним лише 40,4 % учасників тестування.

ція щодо надання обов'язкової загальної середньої освіти виконана. І тільки „вища школа” залишається з питанням „як?”. Як за такого рівня знань це можливо? І тут ми повинні звернутись

до системи оцінювання ЗНО.

Небезпідставно на думку спадає анекдотичний вислів щодо виборів – „Не важливо, як голосують, а важливо, як рахують”. З системою підрахунків балу ЗНО трапляється те саме. Завдяки перерахунку „сирих” тестових балів у рейтингові бали на базі еквіперцентилів учасники тестування з дуже низьким рівнем знань можуть потрапити до вищих навчальних закладів. А зважаючи на те, що таких – переважна більшість, це надає їм у такій системі масштабування ще більші преференції, в намагає системі саме їх узяти за базу рейтингу і саме їх підтягувати до середнього рівня у рамках приведення всієї системи результатів до нормального розподілу. Таким чином при низьких „сирих” балах за кожен такий бал дається до восьми рейтингових (шкала ЗНО 2009), що дозволяє легко, відповівши на декілька питань з курсу математики молодшої школи і зовсім не маючи уявлення про алгебру і геометрію, подолати бар'єр у 124, та навіть у 140 балів. За підтвердженням звернемось до шкали переведення тестових балів, отриманих учасниками останнього зовнішнього оцінювання 2014 року за тест із математики, в рейтингову шкалу (від 100 до 200 балів) (табл. 2) у тому вигляді, як вона затверджена УЦОЯО, та її графічного вигляду (рис. 1).

Отже в діапазоні від 100 до 150 балів результати учасників штучно „підсилюються”, і тому для отри-

Таблиця 2

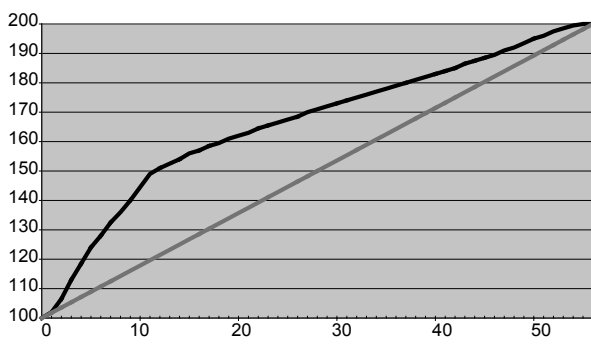
Переведення тестових балів, отриманих учасниками зовнішнього оцінювання 2014 за тест із математики, в рейтингову шкалу (від 100 до 200 балів)*

Тестовий бал	Бал 100-200	Тестовий бал	Бал 100-200	Тестовий бал	Бал 100-200	Тестовий бал	Бал 100-200
0	100,0	15	156,0	30	173,0	45	188,5
1	102,0	16	157,0	31	174,0	46	189,5
2	106,5	17	158,5	32	175,0	47	191,0
3	113,0	18	159,5	33	176,0	48	192,0
4	118,5	19	161,0	34	177,0	49	193,5
5	124,0	20	162,0	35	178,0	50	195,0
6	128,0	21	163,0	36	179,0	51	196,0
7	132,5	22	164,5	37	180,0	52	197,5
8	136,0	23	165,5	38	181,0	53	198,5
9	140,0	24	166,5	39	182,0	54	199,5
10	144,5	25	167,5	40	183,0	55	200,0
11	149,0	26	168,5	41	184,0	56	200,0
12	151,0	27	170,0	42	185,0		
13	152,5	28	171,0	43	186,5		
14	154,0	29	172,0	44	187,5		

* результати, визначені за рейтинговою шкалою, подаватимуться до приймальних комісій вищих навчальних закладів

Рис. 1

Переведення тестових балів, отриманих учасниками ЗНО 2014 за тест із математики, в рейтингову шкалу (від 100 до 200 балів)

мання бажаних **140 балів** (**40 %** рейтингової оцінки) достатньо набрати лише **9 балів з 56**, що складає лише **16 %** від максимального тестового бала. При лінійному масштабуванні, на якому я і колеги вже багато років наполягаємо, **140 балам відповідає вже 22 тестових, що пропорційно і неспотворено відповідає рівню навчальних досягнень.**

Тепер звернемось до матеріалів звіту УЦОЯО за 2014 рік і розглянемо, як насправді склалась ситуація.

З діаграми одразу видно (Рис. 2), що отриманий розподіл результатів тестування далекий від нормального розподілу (зображений тонкою лінією). Нормальний закон розподілу називається „нормальним” саме тому, що він відповідає саме результатам нормального збалансованого процесу у будь-якій галузі науки, техніки, виробництва, діяльності суспільства. Аналізований процес тяжіє до низьких балів. А якщо ще наголосити на тому, що максимум нормального розподілу повинен бути побудований над позначкою **28 балів** (максимальна оцінка за тест **56 балів**), то ситуація виглядатиме ще гірше.

Знову говорити про невідповідність побудованих нормальних розподілів немає потреби. З діаграми (Рис. 3, а) видно, що навіть завдання закритого типу з наданими варіантами відповіді викликають неабиякі труднощі у учасників тестування, і більшість не виконало і половини завдань. Тепер зосередимо увагу на діаграмі (Рис. 3, б на С. 45), де можна бачити, що більше

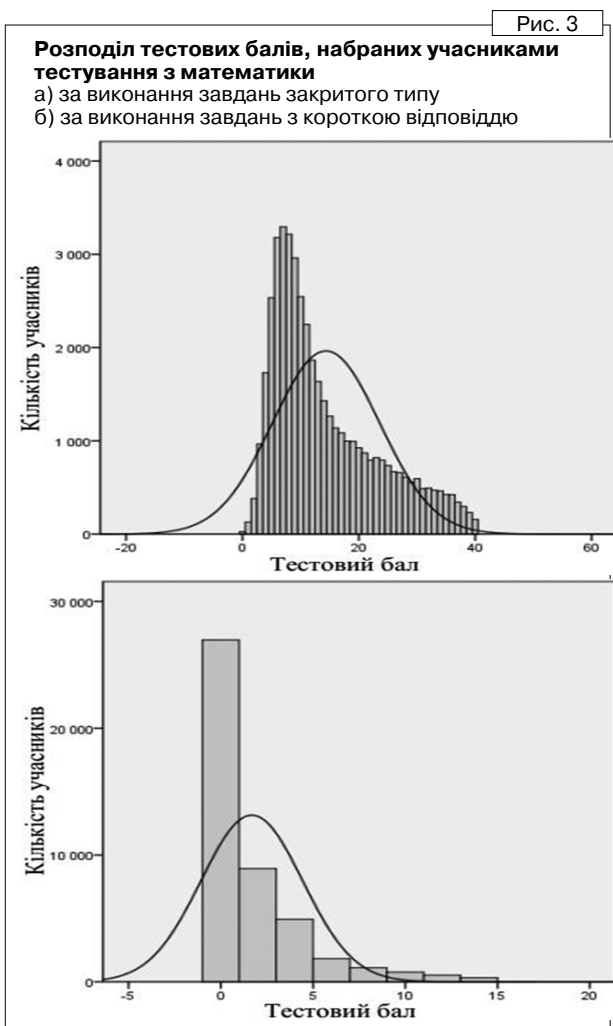
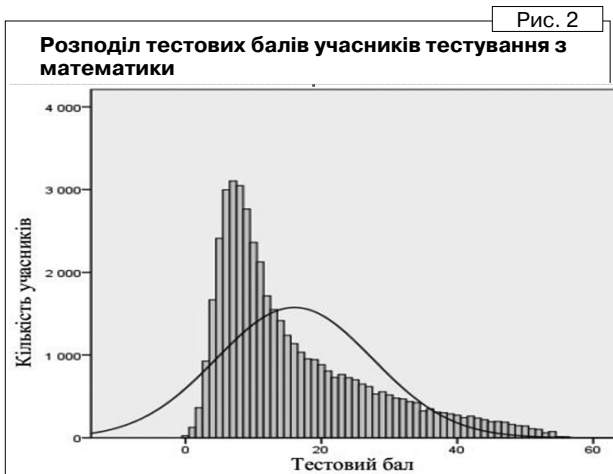
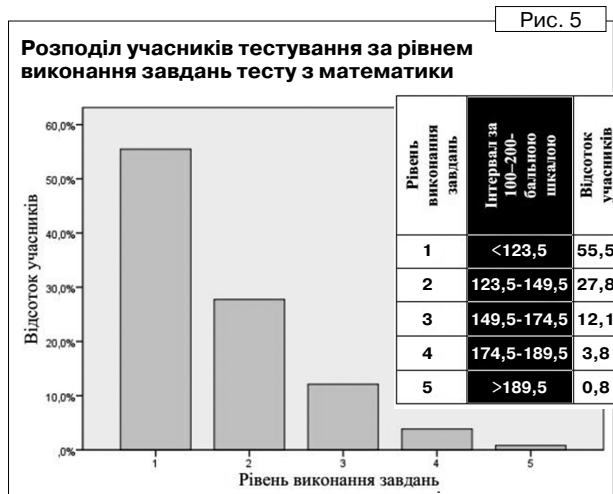

Рис. 4

Рис. 5

половини учасників тестування не отримало жодного балу з двадцяти за завдання розгорнутого типу з короткою відповіддю у вигляді числа, тобто не вміють розв'язувати елементарні приклади і задачі.

З цієї діаграми видно, що навіть масштабування з допомогою еквіпроцентилів не в змозі радикально поліпшити наявну жахливу ситуацію (максимум стовбчикової діаграми знаходиться

нижче **120 балів**. Інтегральні показники з цієї діаграми наведені в таблиці поряд з такою діаграмою (рис. 5).

Настільки розгорнутий аналітичний матеріал з'явився у звітах УЦОЯО вперше, і, дивлячись на перший рядок, у якому з рейтинговою оцінкою, меншою за 123,5 бала, з *тестом упорались 55,5 % учасників тестування*, – коментарі, як кажуть, зайві.

Прикро про це говорити, але на тлі такої динаміки спаду рівня математичної підготовки *протигом останніх років спостерігається*, принаймні в нашому регіоні, при майже **100 % профілізації** (за винятком вечірньої школи та школи-колонії) *стійка тенденція до зменшення кількості класів природничо-математичного профілю*.

При цьому концепція профільного навчання визначає профільне навчання як засіб диференціації та індивідуалізації навчання, яке дозволяє більш повно враховувати інтереси, здібності та нахили учнів, створювати умови для навчання старшокласників, відповідно до їх професійних інтересів і намірів щодо подальшого продовження навчання у вищій школі. Головним є свідоме професійне самовизначення та професійно-навальна діяльність в умовах регіональної кадрової політики з урахуванням наявності потенційних споживачів освітніх послуг і рівня потреби у кадрах.

Місто Кременчук, яке я представляю, належить до промислового регіону Центральної України, і наявна профілізація шкіл

міста ніяк не відповідає регіональній кадровій політиці.

За останні три роки *контингент учнів природничо-математичного напрямку зменшився майже на 9 % (з 23,7 до 15 %)*. Зменшення відбувалося в основному за рахунок математичного, фізичного, фізико-математичного профілів, де контингент відповідно зменшився:

- *фізичний профіль з 1,9 до 0 %;*
- *математичний профіль з 2,7 до 0 %;*
- *фізико-математичний профіль з 7,8 до 5 %.*

На сьогодні цей розподіл виглядає таким чином (рис. 6).

Стабільними за кількістю учнів залишаються технологічний і суспільно-гуманітарний профілі. Продовжує потужно збільшуватися частина учнів 11-х класів філологічного напрямку – з 16,7 до 32 %.

Слід зауважити, що збільшення учнів філологічного профілю 2014/2015 навчального року відбувається за рахунок профілю української філології, тоді як раніше збільшення

відбувалося за рахунок профілю іноземної філології.

Наказом МОН України № 834 від 27.08.2010 затверджені типові навчальні плани загальноосвітніх навчальних закладів III ступеня з урахуванням їх профільності.

Так, суспільно-гуманітарний, технологічний, філологічний напрями містять на тиждень усього *три години математики* (2 алгебри + 1 геометрії). За висновками експертів, така кількість годин дає лише *тезисні, поверхневі знання з математики*. Універсальний напрям та хіміко-біологічний профіль також мають у навчальному плані лише *3-4 години математики* на тиждень. І тільки фізичний та математичний профілі містять *6 та більше годин*. Отже, враховуючи сказане, у нашому регіоні, тільки *5 % випускників мають хорошу математичну підготовку, 12 % – задовільну, інші 83 % мають поверхневі знання математичного змісту*.

При цьому слід зазначити, що безперечним фактом, який доведений досвідом багатьох поколінь педагогів,

Рис. 6

Контингент учнів 11-го класу шкіл Кременчука за напрямами та профілями 2014/15 н.р.

Напрямок універсальний – 15%
4 години математики на тиждень

Напрямок технологічний – 25%
Профілі:
1. Технологічний – 22%
2. Інформаційно-технологічний – 3%
3 години математики на тиждень

Напрямок природничо-математичний – 15%
Профілі:
1. Математичний – 0%
2. Фізичний – 0%
3. Фізико-математичний – 5%
4. Біолого-хімічний – 7,5%
5. Біолого-фізичний – 2,5%
5 та більше годин математики на тиждень

Напрямок суспільно-гуманітарний – 13%

1. Історичний – 4%
2. Правовий – 5%
3. Економічний – 4%
3 години математики на тиждень, окрім економічного профілю (4 год.)

Напрямок філологічний – 32%

1. Українська філологія – 22%
2. Іноземна філологія – 10%
3 години математики на тиждень

Попит на якісну математичну підготовку з боку батьків і учнів, нарешті, з'явився, але треба констатувати, що задовольнити цей попит на сьогодні неможливо, за ці роки втрачено з різних причин наявний кадровий потенціал середньої освіти, а новий не сформовано

Директор школи, ліцею, гімназії № 5-6'2014

є те, що математика вчить будувати й оптимізувати діяльність, напрацьовувати та використовувати рішення, перевіряти дії, виправляти помилки, відрізнити аргументовані твердження від бездоказових, а це значить, вбачати маніпуляцію і протидіяти їй. Таким чином, тільки на уроках математики формуються не лише знання з математики, а й **універсальні уміння і навички**, які фактично є основою існування людини в соціумі, формується необхідний рівень компетентностей, достатній для продовження навчання випускника школи на більш високому рівні

На мій погляд, стан математичної підготовки є індикатором інтелектуального здоров'я нації.

Аналіз статистики участі у ЗНО 2013 року свідчить про те, що **38 %** випускників шкіл міста Кременчука здавали тестування з математики. З них тільки **9 %** учнів фізико-математичного профілю (**6 годин математики на тиждень**). Інші **29 %** учнів, які вибрали математику для вступу, а відповідно для майбутньої професії, вивчали математику за непрофільними програмами (**4 або 3 години на тиждень**).

При цьому за результатами ЗНО, як і слід очікувати, **жоден учень, який навчався за іншим профілем навчання, не набрав балів високого рівня навчальних досягнень.**

Донедавна ми вважали цей процес суспільно зумовленим тяжінням у сучасній Україні до гуманітарної, економічної, юридичної вищої освіти, і відповідним нехтуванням природничо-ма-

тематичною підготовкою в школі учнями і їх батьками. Але при близькому спілкуванні з вчителями фізики і математики, з керівництвом загальною середньою освітою регіону в рамках низки семінарів і конференцій на базі Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського з'ясувалось, що проблема системна і корені її вже значно глибші – не вистачає вчителів відповідного профілю, навіть без урахування рівня їх підготовки. І це в досить великому промісловому центрі, а що тоді можна говорити про забезпечення кадрами в сільській місцевості. **Попит на якісну математичну підготовку з боку батьків і учнів, нарешті, з'явився, але треба констатувати, що задовольнити цей попит на сьогодні неможливо, за ці роки втрачено з різних причин наявний кадровий потенціал середньої освіти, а новий не сформовано.**

Позитивним фактом є те, що, нарешті, подібна до нашої думка почала лунати зі шпальт центральної преси. Мається на увазі низка публікацій у „Дзеркалі тижня”, „Урядовому кур'єрі” та ін. Тільки, на жаль, **дорогий час втрачено, і ми вже дійшли до межі**, коли, як стверджує директор УЦОЯО І. Лікарчук: „**Час кричати SOS!**”. Знайшла підтвердження і наша думка, що **результат низького рівня підготовки** вже містить не тільки **небажання сучасної молоді опанувати ази наук**, а і **неможливість через низький рівень підготовки та педагогічної майстерності деяких учителів дати їм необхідний рівень знань.**

Справа, нарешті, рухається в потрібному напрямі, на наступний рік у проведенні ЗНО запропоновано низку змін: *по-перше*, дворівневі тести з математики; *по-друге*, визначення порогового бала за експертними оцінками, виходячи з реальної складності тестів, до опрацювання результатів їх складання; *по-третє*, опрацювання тільки масиву учасників тестування, які подолали цей поріг, що наблизить рейтингові результати до нормального розподілу, а масштабування на базі еквіцентилів – до лінійного.

Окрім цього, ми бачимо вихід у підвищенні престижу професії вчителя, формуванні кадрового потенціалу компетентних і мотивованих учителів з математики і фізики, формуванні сучасної матеріальної бази й обладнання шкільних кабінетів, запровадження 12-річної освіти (яка дасть можливість збільшити обсяги теоретичної і практичної підготовки, у тому числі з циклу природничо-математичних дисциплін), запровадження профілізації тільки в старшій школі з одночасним збільшенням обсягів математичної підготовки в рамках усіх профілів, подальше реформування системи ЗНО (повернення до питань з повною розгорнутою відповіддю, підсилення рівня завдань, поліпшення системи визначення результатів). Усе це в подальшій перспективі стане довгостроковою запорукою зростання якості підготовки в Україні в контексті сучасних цивілізаційних змін.

Михаил Загирняк

Проблемы качества математической подготовки выпускников заведений общего среднего образования на фоне системы определения результатов внешнего независимого оценивания

Автор считает, что состояние математической подготовки является индикатором интеллектуального здоровья нации и убеждает читателя в том, что только на уроках математики формируются необходимого уровня компетентности и универсальные умения и навыки, которые фактически являются основой существования человека в социуме.

В то же время в школах г. Кременчуга автором выявлена стойкая тенденция за последние несколько лет как к снижению уровня школьной физико-математической подготовки, так и к уменьшению количества классов естественно-математического профиля.

В статье названа главная причина неподобающего качества математической подготовки выпускников – это нехватка учителей и их низкий уровень подготовки и педагогического мастерства некоторых из них. „Время кричать SOS!“ – справедливо отмечает автор.

Предложены конкретные мероприятия по изменению этой ситуации в стране, в частности повышения престижа профессии учителя, формирования кадрового потенциала компетентных и мотивированных учителей математики и физики, создания современной материальной базы и оборудования школьных кабинетов и др., осуществление которых должно стать долгосрочным залогом роста качества математического образования в Украине.

Ключевые слова: внешнее независимое оценивание учебных достижений выпускников ЗНЗ, ряд изменений в проведении ЗНО, естественно-математическая проффилность, качественная естественно-математическая подготовка в ЗНЗ и педагогических ВНЗ, престиж профессии учителя.

Mikhailo Zagirniak

Quality problems of mathematical training graduates of secondary-level institutions against a background of the system for definition results of exterior independent estimation

The author considers that a state of mathematical preparation is an indicator of the nation intellectual health, so he tries to convince a reader that only on lessons of mathematics necessary level of competency is formed, also universal knowledge and skills that are de facto the basis of a person's existence in social environment.

At last years, it was uncovered by the author that in Kremenchug schools a steady tendency is seen to lowering the level of school physics-mathematics training and to diminishing quantity of classes with natural-mathematical profile.

In the article, the main reason of improper quality of mathematical training of graduates is named. It is shortage of teachers and low level of training and pedagogical skill of some of them. "It is time to cry SOS!", – the author marks fairly.

Specific actions are proposed to change this situation in the country, in particular, rising prestige of a teacher profession, forming active potential of competent and purposeful teachers of mathematics and physics, creation of contemporary material resources and equipment of school cabinets, and other. Realization of these actions should become a long-term pledge to quality growth of mathematical education in Ukraine.

Key words: exterior independent estimation (EIE) of general education schools (GES) graduates' learning achievements, a row of changes in realization of EIE, natural-mathematical profile, high-quality natural-mathematical training in GES and pedagogic higher education institutions (HEI), teacher profession prestige.

УДК 37.016:502/504

Педагогіка
ШКОЛИ

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ПРИРОДНИЧО-НАУКОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТАРШО-КЛАСНИКІВ В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ОСВІТИ

Лідія НЕПОРОЖНЯ

Провідний науковий співробітник лабораторії математичної і фізичної освіти Інституту педагогіки НАПН України, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник

У статті визначено основні тенденції розвитку природничої освіти в Україні та окреслено способи формування природничо-наукової компетентності старшокласників в контексті сучасних тенденцій розвитку європейської освіти.

Ключові слова: реформування освіти, природничо-наукова компетентність, інтеграція, тенденції розвитку, цілісність, наступність, природничо-наукова освіта, європейська освіта.

Постановка проблеми. Трансформаційні процеси сучасного суспільства спричинюють зміни

у всіх сферах його діяльності. Суспільні запити та потреби інноваційного розвитку науки та виробництва висувають нові вимоги до сучасної освіти, зокрема до рівня сформованості її природничо-наукової компетентності як інтегральної якості особистості здійснювати навчальну діяльність, яка базується на знаннях, уміннях, навичках і цінностях, яких вона набула в процесі вивчення природничих предметів.

Проблемам компетентнісно зорієнтованої освіти й формування компетентностей присвячені дослідження

Н. Бібик, В. Болотова, І. Зимньої, В. Краєвського, О. Локшиної, О. Овчарук, О. Пометун, О. Савченко та ін. Значну увагу питанням формування природничо-наукової компетентності та її структурних елементів приділено в дослідженнях О. С. Гринюк, О. В. Павловська, К. Гуз, М. Мартинюк та інших. Проте дослідження показали, що наразі існують суперечності між концептуальними напрямками реформування сучасної природничої освіти та сучасним станом розробленості відповідних способів їх реалізації. Необхідність вирішення виявлених суперечностей зумовлює актуальність подальших досліджень у цьому напрямі та передбачає опрацювання змісту освіти, запровадження сучасних методів навчання, поліпшення

якості підручників та навчально-методичної літератури, удосконалення механізмів оцінювання результатів навчальної діяльності.

Формування природничо-наукової компетентності учнів відбувається в процесі вивчення сукупності наук, які вивчають природу та її закони і визначається як внутрішніми так і зовнішніми факторами (рис. 1). Внутрішніми факторами розвитку є логіка педагогічної науки та динаміка її розвитку. Зовнішніми — державна політика, економічні та національні умови, культура та система цінностей як сукупність специфічних утворень в структурі суспільної та індивідуальної свідомості, яка має синкретичний характер.

Етап розвитку кожного з цих факторів та їх взаємозв'язок зумовлюють стан вирішення освітньої потреби держави у формуванні особистості, здатної до саморозвитку і самовдосконалення; особистості, яка б легко адаптувалася до швидкозмінних соціальних та технологічних умов, мала б високий інтелектуальний та творчий потенціал, вміла б застосовувати набуті знання як до розв'язання прикладних завдань, так і до здобуття нових знань, зокрема системи інтегрованих знань про природу, способів навчально-пізнавальної діяльності, розвитку ціннісних орієнтацій в різних сферах життєдіяльності та природоохоронної практики. Відображенням зведених норм і положень, що визначають державні вимоги до освіченості учнів і випускників шкіл

та гарантії держави у їх досягненні є Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти. Загальноосвітній стандарт покликаний упорядкувати навчальне навантаження школярів, перетворити його на позитивний фактор їх фізичного та психічного розвитку.

Порівняльний аналіз Державних стандартів базової і повної загальної середньої освіти 2004 та 2011 років виявив наступні позитивні перспективи:

- розширення мети освітньої галузі „Природознавство”, що передбачає формування природничо-наукової компетентності в процесі вивчення предметів природничого циклу;
- суттєву зміну ролі вчителя: якщо попередній Державний стандарт передбачав набуття учнями певної системи знань, то Нова редакція спрямована на забезпечення їх пізнавального інтересу, психологічного комфорту, відчуття осо-

Одним з головних завдань освіти, висунутих Єврокомісією, є зменшення до 2020 року частки учнів, які недостатньо володіють компетентностями у галузі читання, математики та природничих наук до кількості менш ніж 15%

бістісного успіху та задоволення освітніх потреб;

- забезпечення наступності змісту основної та старшої школи;
- посилення особистісно зорієнтованого підходу в навчально-виховному процесі;
- формування ключових компетентностей учнів (загальнокультурної, громадянської, здоров'язбережувальної, інформаційно-комунікативної);
- встановлення орієнтовного співвідношення навчальних годин для вивчення обов'язкових предметів і предметів, самостійно обраних учнями для профільного навчання 50 на 50 відсотків;
- зорієнтованість змісту освіти на соціалізацію особистості школяра;
- передбачення діяльнісної лінії в освітній галузі;
- можливість самореалізації учня в процесі опанування практичною складовою освітньої галузі.

Відображуючи сучасну динаміку розвитку шкільної освіти України, Державний стандарт 2011 р. розширив завдання освітньої галузі „Природознавство”, вказавши, що ними є не тільки формування в учня природничо-наукової картини світу; розвиток його розумових здібностей, емоційно-вольової сфери, а й виховання соціально активної особистості; розвиток пізнавальної активності та самостійності; забезпечення єдності інтелектуального та емоційного сприйняття природи з практичною природоохоронною діяльністю; оволодіння доступними способами пізнання предметів і явищ природи та суспільства.

Завдання компонентів освітньої галузі „Природознавство”, визначені Державним стандартом базової і повної загальної середньої освіти, відповідають компетентісно орієнтованому, діяльнісному та особистісно-орієнтованому підходам до процесу навчання, оскільки відомо, що головним є не оволодіння системою знань, основами наук, навантаження пам'яті учнів численними фактами, поняттями, іменами, а вміння засто-

сувати їх відповідно до конкретної життєвої ситуації.

Аналіз Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти, затверджений постановою Кабінету міністрів № 1392 від 23 листопада 2011 р. показав, що визначені ним вимоги відповідають сучасним світовим тенденціям розвитку освіти, передбачають забезпечення не тільки формування в учнів основи цілісного уявлення про природу, а й розуміння місця людини в ній, сприяють розвитку ціннісних орієнтацій учнів у різних сферах життєдіяльності та їх адекватній поведінці в навколишньому природному середовищі, тобто створюють підґрунтя для формування природничо-наукової компетентності старшокласників. Проте проблема реалізації основних завдань оновлення природничої освіти в Україні, окреслених Державним стандартом, потребує подальших наукових досліджень. З метою пошуку способів реалізації сучасних тенденцій розвитку природничої освіти в Україні, доцільним є ознайомлення з досвідом інших країн, наприклад, країн Європи.

Підвищення якості освіти в галузі природничих наук займає важливе місце в освітній політиці багатьох країн Європи з кінця 1990-х років. На вирішення цієї проблеми спрямовано багато освітніх програм і проєктів. З метою виявлення сучасного стану формування природничо-наукової компетентності старшокласників в інших країнах нами проаналізовано результати міжнародного дослідження „Освіта у галузі природничих наук в Європі: Національна політика, Практика і Дослідження”¹ („Science Education in Europe: National Policies, Practices and Research”) [2].

¹ В преамбулі до названого документу зазначено, що базове розуміння природничих наук є необхідною якістю кожного європейського громадянина. Проте результати міжнародних досліджень PISA 2000—2012 виявили, що найвищі рейтинги у галузі математики, природничих наук та технологій мають країни Східної Азії: Китай, Корея, Сингапур, Японія та Фінляндія, Швейцарія і Нідерланди, що викликало певні занепокоєння європейської спільноти. На жаль, України серед країн учасників не було.

Дослідники вважають, що серед факторів, які спричиняють зниження показників результативності навчального процесу у галузі природознавства, є зменшення зацікавленості до вивчення природничих наук та пов'язаних з ними професій; збільшення попиту на компетентних дослідників і технічний персонал; зменшення інноваційності створюваних продуктів, а відповідно і їх конкурентоспроможності.

Одним з головних завдань освіти, висунутих Єврокомісією, є зменшення до 2020 року частки учнів, які недостатньо володіють компетентностями у галузі читання, математики та природничих наук до кількості менш ніж 15% [3]. Виходячи з цього, у жовтні 2011 року Європейська комісія ухвалила низку рекомендацій щодо проведення освітніх реформ у галузі природничих наук, викладених у документі „Освіта у галузі природничих наук в Європі: Національна політика, Практика і Дослідження” („Science Education in Europe: National Policies, Practices and Research”) [2].

Ухвалені рекомендації передбачають проведення наступних заходів:

- розроблення національних стратегій розвитку освіти в галузі природничих наук і природничої освіти;
  - перехід до програм, проектів і ініціатив, які сприяють співпраці школи з зацікавленими колами наукової галузі;
  - створення наукових центрів і різних організацій з метою розвитку науки;
  - проведення спеціального керівництва, яке б сприяло залученню молодих людей до вибору наукової кар'єри;
  - підтримка обдарованої молоді.
- Структура стратегії для європейської співпраці у галузі освіти викладена у робочій програмі Education and Training 2020 (ET 2020), окреслює загальні стратегічні цілі для держав-учасників, принципи та загальні методи роботи для досягнення поставлених цілей. В ній зазначено, що метою освіти в галузі природничих наук є оволодіння учнями науковою компетентністю, яка передбачає знання наукових теорій, законів і явищ природи, усвідомлення обмеженості наукових знань, уміння навчатися впродовж життя та використовувати наукові знання й ідеї у прийнятті рішень, виявляючи ставлення як інформована та зацікавлена особистість.
- Стратегії розвитку освіти Європейських країн визначають підходи до успішного досягнення мети на національному або регіональному рівні. Вони є сукупністю багатьох завдань, які окреслюють напрями поліпшення освіти та терміни виконання поставлених завдань, хоча не обов'язково регламентують конкретні дії. Зокрема, найбільш поширеними завданнями стратегій освіти у країнах Європи є:
- створення позитивного іміджу науки;
  - популяризація результатів наукових досліджень;
  - підвищення якості вивчення основ наук в школі;
  - підвищення зацікавленості учнів щодо ви-

Формування ключової компетентності у галузі природничих наук європейських країн передбачає виховання учнів відповідальними майбутніми громадянами, які розуміють взаємозв'язок між природничими науками, технологіями та суспільством

ЯК ЗАЦІКАВИТИ УЧНІВ ПРИРОДНИЧИМИ НАУКАМИ: ЄВРОПЕЙСЬКІ РЕФОРМИ

Одним з основних завдань європейських реформ є залучення більшої кількості учнів до вивчення природничих наук. З цією метою в країнах Європи ще з початкової школи застосовується широкий діапазон заходів, спрямований на збільшення зацікавленості учнів у вивченні науки, зокрема, відповідно до висновків Європейської комісії 2007 р., вивчення наук у початковій школі має потужні довгострокові наслідки, оскільки це є час, коли діти мають велику природню допитливість і закладають основи внутрішньої мотивації для подальшої діяльності, зокрема вивчення науки. Вважається, що підтримання високого рівня зацікавленості учнів є запорукою їх подальшого успіху та наукового зростання [5]. З метою підвищення мотивації і інтересу до предметів природничого циклу особлива увага приділяється реальному життєвому досвіду учнів, обговоренню на уроках предметів природничого циклу соціальних і філософських аспектів науки, екологічним проблемам, досягненням науки, їх використанню у повсякденному житті та наслідкам їх використання.

Ще одним важливим аспектом реформування системи освіти європейських країн є розроблення заходів для надання підтримки учням, котрі мають низький рівень успішності у предметах природничої галузі. В одних країнах започатковано національні програми щодо підтримки таких учнів, в інших – ці проблеми мають вирішуватися на шкільному рівні.

Однією з проблем європейської освіти у природничій галузі є те, що багато молодих людей не бачать доцільності пов'язувати свою подальшу професійну діяльність з природничими науками, а відповідно і доцільності їх вивчення. Доволі часто вони мають стереотипні і вузькі уявлення про наукову кар'єру та інженерну діяльність. Інколи учні взагалі не розуміють, що означає бути вченим або інженером, тому більшість випускників шкіл не намагаються обирати цей фах [6]. Тому з метою просування природничої освіти на рівні Європейського союзу розроблена ціла низка заходів, що передбачає широкий діапазон дій, серед яких є організація партнерської співпраці між учителем і учнем з одного боку і зацікавленими сторонами за межами школи у галузі науки з другого. Головними партнерами шкіл є приватні компанії, вищі навчальні заклади, музеї, наукові центри. Така партнерська співпраця передбачає сумісні дії між її учасниками, виконання різних сумісних проєктів тощо. Партнерська співпраця відкриває учням приклади для наслідування, надає інформацію про кар'єру, пов'язану з діяльністю у галузі природничих наук та технікою, стимулює до роботи у компанії, яка є партнером школи. В свою чергу компанії одержують стимул для професійного зростання своїх співробітників, їх комунікативних здібностей тощо.

Ще одним напрямом популяризації навчання у галузі природничих наук є організація різноманітних наукових заходів, наприклад, наукових фестивалів, конкурсів, змагань, різноманітних національних заходів, що є відкритими для широкої учнівської громадськості, які передбачають інтерактивну участь підлітків і мають на меті презентувати їм науку як живу, доступну, цікаву практичну галузь людської діяльності; заохотити та сприяти вибору наукової кар'єри молодими людьми.

вчення основ наук в школі, а відповідно у вищих навчальних закладах і в подальшій життєвій діяльності;

- покращення гендерного балансу в навчанні MST наук (математика, технології, природничі науки) та професіях, пов'язаних з ними;
- підвищення конкурентоспроможності випускників внаслідок формування в них компетентностей, в яких є потреба у роботодавців.

Виконання поставлених завдань передбачає проведення низки заходів:

- проведення реформ навчальних планів;
- організацію співпраці між школами та компаніями, вченими та науково-дослідними центрами;
- створення наукових центрів і наукових організацій;
- розроблення заходів заохочення молоді, особливо дівчат, до вибору наукової кар'єри;
- співпраця з університетами з метою підвищення підготовки вчителів;
- ініціалізація проєктів, які зосереджені на продовженні професійного розвитку.

Сучасні підходи до системи освіти у країнах Європи зумовлюють важливі зміни навчальних планів та організації навчального процесу. Зокрема, значна увага процесу реформування приділена новим, або порівняно новим курсам, таким як освіта підприємництва та освіта у галузі інформаційно-комунікаційних технологій. Причому, в навчальних планах ці курси

розглядаються або як окремі міжпредметні навчальні дисципліни, або як інтегровані в інші. Вивчення таких міжпредметних курсів, що виходять за межі звичайних навчальних предметів вимагає від учительської спільноти нових підходів до організації процесу навчання та узгодження кваліфікаційних стандартів щодо рівня освітньої підготовки учнів.

Формування ключової компетентності у галузі природничих наук європейських країн передбачає виховання учнів відповідальними майбутніми громадянами, які розуміють взаємозв'язок між природничими науками, технологіями та суспільством. Для реалізації цієї мети учням пропонують вивчення курсу STS (Наука, Технології, Суспільство). В процесі вивчення курсу STS учні знайомляться з науковими методами дослідження, структурою та процесом наукової діяльності, вивчають цінності суспільства, його соціально-побутові умови, вплив наукових знань на розвиток суспільства, соціальні та екологічні проблеми, розвивають навички критичного мислення та соціальну відповідальність [2].

Проведений аналіз сучасного стану шкільної освіти в країнах Євросоюзу та України показав, що природнича освіта більшості країн Європи перебуває в стані проведення реформ, які зумовлені необхідністю зміни філософії шкільної природничої освіти: переходом від передачі знань до формування навичок; від набування наукових знань і навичок до власних відкриттів учнів; від учня як пасивного члена навчального процесу до учня як активного його учасника; від учителя як джерела знань до учителя консультанта; впровадження в старших класах в процесі вивчення біології, хімії, фізики та інших природничих наук оновлених навчальних планів та програм, які задовольняють вимоги сучасного суспільства. Виявлення сучасних тенденцій розвитку природничо-наукової компетентності створює передумови розвитку сучасної особистості, забезпечує оволодіння нею певною сукупністю

знань та умінь, щодо їх застосування, усвідомлення базових принципів існування світу, розуміння того, що кожен є громадянином цього світу і має поважати його та відповідати за його стабільність і безпеку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти [Електронний ресурс] / Державні стандарти – Міністерство освіти і науки України// Режим доступу: http://www.mon.gov.ua/ua/activity/education/56/general-secondary-education/state_standards/
2. Science Education in Europe: National Policies, Practices and Research Education, Audiovisual and Culture Executive Agency, 2011. <http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice>
3. Strategic Framework for European Cooperation in Education and Training ('ET 2020'), Council Conclusions May 2008, OJL 119, 28.5.
4. Osborne and Dillon (2008) Science Education in Europe – Nuffield Foundation.
5. Sjöberg, Svein & Schreiner, Camilla (2010). The ROSE project. An overview and key findings.
6. Sjöberg, Svein & Schreiner, Camilla (2008). Concerns for the environment. Data from ROSE (The Relevance of Science Education).

Лидія Непорожня

Тенденції розвитку естественно-научної компетентності старшокласників в контексті європейського образования

В статті определены основные тенденции развития естественного образования в Украине и очерчены способы формирования естественно-научной компетентности старшокласников в контексте современных тенденций развития европейского образования.

Ключевые слова: реформирование образования, естественно-научная компетентность, интеграция, тенденции развития, целостность, приемственность, естественно-научное образование, европейское образование.

Lidiya Neporozhnyia

Development tendencies of science competence of senior pupils in the context of European education

In this article, main tendencies of science education development in Ukraine are determined and methods of modeling senior pupils' competence in natural sciences are outlined in the context of modern tendencies of European education development.

Key words: education reforming, science competence, integration, development tendencies, integrity, continuity, science education, European education.

УДК 37.015.31:
17.022.1]: 005.342

Педагогіка
ШКОЛИ

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ІННОВАЦІЙНОЇ МОДЕЛІ РОЗВИТКУ КУЛЬТУРНО-МОВНИХ І МОРАЛЬНО-ГРОМАДЯНСЬКИХ ЦІННОСТЕЙ УЧНІВ

**Василь
КИЗЕНКО**

Провідний науковий співробітник лабораторії дидактики Інституту педагогіки НАПН України, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник, науковий керівник дослідно-експериментальної роботи

**Михайло
САВЧЕНКО**

Заступник директора з навчально-методичної роботи Київської гімназії східних мов № 1, заслужений учитель України

Презентовано сучасну дослідно-експериментальну технологію створення інноваційної моделі розвитку культурно-мовних і морально-громадянських цінностей учнів. Розглянуто генезу теоретико-практичної розробки дослідно-експериментальними лабораторіями і творчими групами Київської гімназії східних мов № 1 досліджуваної проблеми. Представлено концептуальні положення першого етапу гімназійного експерименту – організаційно-підготовчого. Розкрито умови розробки моделі розвитку культурно-мовних і морально-громадянських цінностей гімназистів. Визначено організаційно-педагогічне та навчально-методичне забезпечення першого етапу дослідно-експериментальної роботи гімназії.

Ключові слова: гімназія, дослідно-експериментальна робота, науково-дослідна лабораторія, творча група, перший етап експерименту, педагогічний досвід, інноваційна діяльність, діагностування, навчально-методичне забезпечення, науково-методична рада, чартерна мовна школа.

З метою виховання майбутнього громадянина України, котрий переймається проблемами демократичного суспільства і правової держави, на базі київської гімназії східних мов № 1 проводиться дослідно-експериментальна робота за темою „Реалізація інноваційної моделі розвитку культурно-мовних та морально-громадянських цінностей учнів” (2012–2019 рр.). Гімназія вживає належних заходів щодо впровадження компетентнісного, діяльнісного й особистісно орієнтованого підходів для забезпечення

системного розвитку культурно-мовних і морально-громадянських цінностей учнів на засадах диференціації, індивідуалізації навчання, наступності в освіті.

На першому етапі дослідно-експериментальної роботи гімназії – *організаційно-підготовчому* (2012–2013 рр.) – визначено та науково обґрунтовано її тему, мету й завдання; вивчено та проаналізовано педагогічний досвід у справі розвитку культурно-мовних і морально-громадянських цінностей учнів; створено банк даних з досліджуваної проблеми; здійснено компаративний аналіз сучасної освіти в зарубіжних

школах-партнерах; проаналізовано (вибірково) вітчизняні й зарубіжні програми з громадянської і полікультурної освіти учнів; розроблено нормативно-правове забезпечення дослідно-експериментальної роботи; визначено й уточнено функціональні обов'язки членів педагогічного колективу, батьків учнів, представників місцевої громади щодо виконання завдань експерименту; налагоджено творчу співпрацю з науковими структурами, підрозділами, соціальними службами, засобами масової інформації, педагогічними колективами шкіл-партнерів із проблеми розвитку цінностей учнів в освітньому просторі; здійснено комплексну діагностику готовності педагогічного колективу до інноваційної діяльності з розвитку культурно-мовних і морально-громадянських цінностей учнів; проведено засідання педагогічної, науково-методичної рад, тренінги, семінари, науково-практичну конференцію для педагогічних працівників з питань дослідно-експериментальної роботи; розроблено положення про методичну кафедру, науково-дослідну лабораторію, творчі групи гімназії та зарубіжне мовне стажування учнів у чартерних мовних школах; створено творчі групи для розробки програм, навчально-методичних комплексів з проблематики розвитку культурно-мовних і морально-громадянських цінностей учнів; підведено підсумки першого етапу дослідно-експериментальної роботи.

Розроблено програму спільної діяльності київської гімназії східних мов № 1 з лабораторіями дидактики, навчання іноземних мов, літературної освіти, географічної та економічної освіти Інституту педагогіки НАПН України.

Важливим джерелом дослідно-експериментальної роботи гімназії є вивчення та аналіз наукових підходів, педагогічного досвіду з досліджуваної проблеми. Для вирішення цього завдання аналізувалась інформація про сучасні досягнення науки і практики

з проблематики зазначених цінностей.

Проаналізовано педагогічний досвід з проблеми дослідно-експериментальної роботи Першої міської гімназії м. Черкас, спеціалізованої школи з поглибленим вивченням корейської мови та культури „Дьонсурі” № 181, маріїнської гімназії № 6 м. Харкова, міжнародної школи І–ІІІ ступенів „Меридіан” м. Києва, московської загальноосвітньої школи-інтернату № 11 з поглибленим вивченням китайської мови, московської загальноосвітньої школи-інтернату № 19 з поглибленим вивченням іноземних мов, дзядинської загальноосвітньої середньої школи вищого розряду № 2 м. Шанхая, середніх шкіл № 1 і № 2 м. Алжира.

Для впровадження результатів вивчення передового педагогічного досвіду створено три дослідно-експериментальні лабораторії, що охоплюють супровідні творчі групи педагогічних працівників. Функціональні обов'язки учасників експерименту визначено відповідно до структури організації дослідно-експериментальної роботи гімназії та положень про науково-дослідну лабораторію і творчу групу.

Керівництво дослідно-експериментальною роботою здійснює науково-методична рада, до складу якої входять: в.о. директора гімназії, заступники директора, завідувачі методичних кафедр гімназії, керівники дослідно-експериментальних лабораторій і творчих груп, науковий керівник дослідно-експериментальної роботи, наукові консультанти, соціальний педагог, педагог-організатор, практичний психолог, заступник голови ради гімназії.

Супровідні творчі групи організовано з метою дотримання умов ефективної дослідно-експериментальної роботи. До складу *першої* творчої групи ввійшли вчителі-класоводи початкової школи та вихователі груп подовженого дня (1–4-ті класи); *другої* – вчителі англійської, східних

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ ЗАХОДИ, що спричинили участь педагогів в експерименті:

- організаційна нарада дирекції гімназії за участі членів ради гімназії, батьківської ради (обговорено специфіку діяльності гімназії в умовах дослідно-експериментальної роботи);
- організаційні наради завідувачів методичних кафедр педагогічних працівників гімназії;
- організаційна нарада вчителів початкових класів, учителів-предметників 5–11-х класів – причетних експерименту; створення робочих груп з питань організації першого етапу експерименту;
- науково-методичні консультації з представниками Міністерства освіти і науки України, Департаменту освіти і науки, молоді та спорту Виконавчого органу Київської міської Ради, управління освіти Святошинської районної в м. Києві державної адміністрації, Інституту післядипломної педагогічної освіти Київського університету імені Бориса Грінченка, Інституту інноваційних технологій і змісту освіти МОН України, а також з керівниками загальноосвітніх навчальних закладів, які проводять дослідно-експериментальну роботу за темою експерименту, та членами педагогічної ради з таких питань: 1) участь київської гімназії східних мов № 1 у дослідно-експериментальній роботі всеукраїнського рівня на тему: „Реалізація інноваційної моделі розвитку культурно-мовних та морально-громадянських цінностей учнів”; 2) виховання громадянських цінностей та правової компетентності учнів для життєтворчості особистості; 3) наукові підходи до концепцій цінностей; 4) підвищення якості освіти й виховання учнів у 2012/2013 навчальному році; 5) виконання педагогічним колективом завдань з інноваційного розвитку гімназії відповідно до плану дослідно-експериментальної роботи в 2013/2014 навчальному році; 6) засвоєння учнями культурно-мовних цінностей у педагогічній системі розвитку комунікативних компетентностей на уроках української мови, української та світової літератур;
- декада педагогічної майстерності класних керівників, вихователів груп подовженого дня на тему: „Розвиток моральних цінностей особистості у сучасних педагогічних технологіях особистісно орієнтованого виховання”;
- Всеукраїнська науково-практична конференція на тему: „Формування змісту освіти в умовах профільного навчання: формування ціннісних орієнтацій старшокласників”;
- семінар на тему: „Інноваційні технології у процесі фундаменталізації змісту освіти старшої школи” Інституту педагогіки НАПН України в рамках п'ятої виставки-презентації „Інноватика в сучасній освіті” (24.10.2013 р.);
- засідання ради гімназії щодо участі закладу в

мов (китайська, японська, арабська, перська, гінді, турецька, корейська) (1–4-ті класи); *третьої* – вчителі етики, історії України, всесвітньої історії, світової літератури, української літератури, естетичних навчальних предметів (основна і старша школи); *четвертої* – вчителі української, англійської та східних мов (китайська, японська, арабська, перська, гінді, турецька, корейська) (основна і старша школи); *п'ятої* – вчителі природничих, фізико-математичних навчальних предметів, фізичної культури (основна і старша школи); *шостої* – вчителі, які розробляють авторські навчальні програми та науково-методичне забезпечення навчання іноземною мовою, окремих предметів варіативної частини навчального плану гімназії; *сьомої* – класні керівники 5–11-х класів, соціальний педагог, педагог-організатор, практичний психолог, члени ради гімназії, батьківської ради, органів учнівського самоврядування.

На ухвалення свідомого рішення членів педагогічного колективу про їхню активну участь в експерименті та введення програми дослідно-експериментальної роботи до комплексної програми „*Стратегічні напрями інноваційного розвитку київської гімназії східних мов № 1 на 2012–2017 роки*” вплинули організаційно-педагогічні заходи (див віз на С. 58 і С. 59).

Колектив гімназії приділяє пильну увагу нормативно-правовій базі з інноваційної діяльності, до-

слідно-експериментальній роботі в Україні, працям науковців, присвяченим різним аспектам педагогічної майстерності, педагогічній інновації за темою експерименту.

Внеском у справу налагодження експериментальної роботи стало укладення глосарію термінів із досліджуваної проблематики, збірки матеріалів „*Моральні цінності та їх розвиток. Моральне виховання учнів*” для педагогічних працівників.

Розроблено програми науково-теоретичних лекторіїв для категорій педагогічних працівників: „Українська мова в системі розвитку культурно-мовних цінностей особистості”; „Морально-громадянські цінності особистості та їх розвиток. Психологічні аспекти”; „Східні мови в педагогічній системі розвитку культурно-мовних цінностей особистості”.

Проведено мовне стажування трьох груп учнів і вчителів у чартерних мовних школах КНР – м. Чанчунь, Цзілінський університет (грудень 2012 р., жовтень–листопад 2013 р.), м. Кунмін, Кунмінський університет (червень 2013 р.).

Серед учнів гімназії проведено діагностування за методикою С.П. Тищенко (модифікація В.О. Киричука, В.В. Киричука) „Визначення ціннісних пріоритетів особистості”. Анкетування педагогів щодо їхнього ставлення до дослідно-експериментальної роботи (анкета психолога-методиста гімназії Г.І. Новицької та наукового керівника В.І. Кизенка) засвідчило, що достатньо обізнані зі змістом і завданнями дослідно-експериментальної роботи **61 %** опитаних, позитивно ставляться до інноваційної діяльності гімназії **87 %**; серед батьків ці показники становили відповідно **56** і **69 %**.

Обов'язковою умовою дослідно-експериментальної діяльності гімназії є навчально-методичне забезпечення процесу навчання. Розроблено курси „Вступ до історії України” для 5-го класу англійською мовою (0,5 години), англійської літератури XX–XI ст. для 10-го класу (1 година),

„Лінгвокраїнознавство. Китай” для 10–11-х класів, за якими розпочато навчання у другому семестрі 2012/13 навчального року. Учні 5-го класу навчаються етики за програмою МОН України (1 година). Укладено збірники завдань для державної підсумкової атестації учнів 9 і 11-х класів зі східних мов.

Для активізації виконання сучасних завдань навчально-виховної діяльності оновлюється матеріально-технічна база гімназії. Організовано службу інформаційно-технічної підтримки дослідно-експериментальної діяльності, налагоджено роботу гімназійного інформаційного серверу для оптимізації обміну інформацією тощо.

Педагогічний колектив відстежує діяльність учнів – співпрацю у проведенні свят (свято рідної мови, свято офіційних мов ЮНЕСКО, свято Нового року за календарями народів Сходу), участь у всеукраїнських та міжнародних олімпіадах зі східних мов, конкурсах-захистах науково-дослідницьких робіт учнів-членів МАН України. Науково-методична рада

(Закінчення, початок на С. 58)

дослідно-експериментальній роботі всеукраїнського рівня;

- засідання науково-методичної ради гімназії щодо тематики й етапів проведення дослідно-експериментальної роботи, виконання завдань дослідження, з'ясування теоретико-методичної основи дослідження;
- робочі інформаційні наради зі складом науково-дослідних лабораторій, творчих груп педагогічних працівників (раз на місяць);
- загальногімназійні збори з питань підтримки експерименту всіма членами колективу та важливості його результатів для гімназії, загальноосвітніх навчальних закладів України;
- робота консультаційного центру для вчителів, вихователів, класних керівників з організації навчально-виховної діяльності в умовах експерименту (зустрічі з учителями української, англійської, східних мов, розробка навчальних програм, факультативних курсів, програм науково-дослідної роботи учнів – членів наукового товариства гімназистів).

звертає увагу на участь педагогів у семінарах, науково-практичних конференціях, виставках, приміром „Сучасна освіта в Україні – 2013”, Міжнародна

виставка „Сучасні заклади освіти – 2013”, Всеукраїнська виставка-звіт дитячої творчості „Країна юних майстрів” (28.02.2013 р.).

Розроблено науково-методичну тему педагогічного колективу гімназії на 2013–2019 роки: „Розвиток культурно-мовних та морально-громадянських цінностей учнів як інноваційної моделі педагогічного процесу”, на базі якої визначено науково-методичну тему на 2013/2014 навчальний рік: „Обґрунтування моделі розвитку культурно-мовних та морально-громадянських цінностей учнів у навчально-виховному процесі”.

Для виконання *другого етапу програми – концептуально-діагностичного* (2013–2014 роки) передбачається: розробити концептуальні засади інноваційної моделі розвитку культурно-мовних і морально-громадянських цінностей учнів; підібрати методики й описати діагностичний інструментарій дослідження; визначити психолого-педагогічні засади експерименту, критерії й показники рівнів розвитку цінностей учнів початкової, основної та старшої шкіл, соціальної комунікації гімназистів, їхнього громадянського досвіду; провести діагностування рівня професійної компетентності педагогічного колективу гімназії з проблеми дослідження та психолого-педагогічну діагностику рівнів розвитку загальнолюдських, етнопонаціональних, морально-громадянських, мовно-культурних цінностей, полікультурних компетентностей учнів початкових, основних і старших класів гімназії як розвитку етнокультурного, громадянського виховання учнів, полікультурної освіти; розробити модель розвитку культурно-мовних та морально-громадянських цінностей учнів гімназії; здійснити стратегічне планування навчально-виховної, науково-методичної роботи відповідно до завдань дослідно-експериментальної роботи і результатів діагностики; провести науково-практичний семінар „*Організаційні психолого-педагогічні умови розвитку культурно-мовних та морально-громадянських цінностей учнів*”.

Василий Кизенко, Михаил Савченко
Особенности реализации инновационной модели развития культурно-языковых и нравственно-гражданских ценностей учащихся

Представленная современная исследовательско-экспериментальная технология создания инновационной модели развития культурно-языковых и нравственно-гражданских ценностей учащихся. Рассмотрено генезис теоретико-практической разработки исследовательско-экспериментальными лабораториями и творческими группами киевской гимназии восточных языков № 1 исследуемой проблемы. Охарактеризованы концептуальные положения первого этапа гимназического эксперимента – организационно-подготовительного. Раскрыты условия разработки модели развития культурно-языковых и нравственно-гражданских ценностей гимназистов. Определено организационно-педагогические и учебно-методическое обеспечение первого этапа исследовательско-экспериментальной работы.

Ключевые слова: гимназия, исследовательско-экспериментальная работа, научно-исследовательская лаборатория, творческая группа, первый этап эксперимента, педагогический опыт, инновационная деятельность, диагностирование, учебно-методическое обеспечение, научно-методический совет, чартерная языковая школа.

Vasyl Kyzenko, Mykhailo Savchenko
Particular features of innovative model implementation for development of cultural-lingual and moral-civic values

A modern research and experimental technology for creation of an innovative model of evolving pupils' cultural-lingual and moral civic values is represented. The genesis of the theoretical and practical lay-out by the research and experimental laboratories and by the creative groups of the Grammar School of Oriental Languages № 1, Kyiv on the studied issue is observed. The conceptual statements of the first – organizational and preparative – stage of the grammar school experiment are represented. The conditions are discovered for elaborating the model of cultural-lingual and moral-civic values development of the grammar schoolchildren. The organizational and pedagogical as well as educative and methodological provision for the first stage of the grammar school research and experimental work is determined.

Key words: grammar school, research and experimental work, scientific- research laboratory, creative group, the first stage of the experiment, pedagogical experience, innovative activity, diagnostics, educative and methodological provision, scientific and methodological council, charter lingual school.

ДОСВІД ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОЦЕСУ ВИХОВАННЯ ПРОФЕСІЙНО- ЕТИЧНИХ ЯКОСТЕЙ МАЙБУТНІХ КЕРІВНИКІВ ОСВІТИ НА ЗАСАДАХ САМОРЕГУЛЯЦІЇ

УДК 37.091.113-057.
17-029:17

Педагогіка
ШКОЛИ

У статті розкрито сутність виховання професійно-етичних якостей майбутніх менеджерів освітніх закладів, висвітлено особливості виховного процесу з їх розвитку, організованого на засадах саморегулятивного механізму.

Ключові слова: магістр управління навчальним закладом, виховання професійно-етичних якостей майбутніх менеджерів освітніх закладів, виховний процес, виховне середовище, саморегуляція виховної діяльності.

Соціально-економічні перетворення в Україні істотно вплинули на всі сфери суспільного життя, змінили мету й характер діяльності, духовно-моральні, релігійно-світоглядні складові свідомості, систему цінностей суспільства й особистості. Зміни сучасної соціокультурної ситуації в державі висунули на перший план необхідність переосмислення питань змісту та організації процесу виховання майбутніх фахівців, зокрема освітніх менеджерів, здатних до самореалізації та функціонування в нових умовах, що поєднують у собі високий рівень культури, освіченості, інтелігентності, професійної компетентності, сукупність важливих моральних і професійно-етичних якостей. Такі характеристики визначають нині перспективну лінію розвитку та виховання висококультурної особистості-професіонала в

системі вищої професійної освіти, що відображено в Законі України «Про освіту», Законі України «Про вищу освіту», Національній доктрині розвитку освіти у XXI столітті, Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки, Концепції національно-патріотичного виховання молоді.

На кафедрі педагогічної майстерності та менеджменту Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка майже десятиріччя успішно функціонує магістратура з підготовки менеджерів освітніх закладів. За цей період кваліфікацію магістра-менеджера освітньої сфери отримали 393 керівники, більшість з яких нині працює директорами та завучами шкіл, закладів інноваційних типів, дошкільних, професійно-технічних, позашкільних за-

Наталія БЕЛЯЄВА

Аспірант кафедри педагогічної майстерності та менеджменту Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка

кладів, начальниками й заступниками начальника управлінь освіти, керівниками підрозділів вищих навчальних закладів.

Ключовим орієнтиром у підготовці майбутнього менеджера-професіонала на кафедрі є організація навчального та виховного процесу, найбільш наближеного до умов майбутньої управлінської діяльності. Важливим аспектом професіоналізму, в цьому контексті, є такий, що забезпечує комфортну взаємодію керівника з підлеглими, створення сприятливого професійного та міжособистісного середовища, безконфліктне вирішення професійних ситуацій, оптимальний вибір методів і стилів, тобто *етичний аспект професіоналізму менеджера освітнього закладу, який характеризується наявністю професійно-етичних якостей* та вмінням ефективно ними володіти в різних ситуаціях управлінської діяльності.

Виховання професійно-етичних якостей майбутнього менеджера освітнього закладу ми розуміємо як науково обґрунтовану й цілеспрямовану систему організації педагогічного процесу на засадах суб'єкт-суб'єктних взаємовідносин, зосереджену на стимулюванні активної діяльності студентів (магістрантів) з оволодіння загальнолюдськими та професійними нормами моральності, формування внутрішньої системи моральних та етичних регуляторів поведінки майбутнього керівника, що забезпечать його успішну, безконфліктну та здоров'язберігаючу управлінську діяльність.

У сучасній вищій педагогічній школі підготовка магістра забезпечується такими основними блоками: фахово-методичним, психолого-педагогічним, світоглядно-культурологічним. Цілісне формування особистості магістра потребує інтеграції названих блоків дисциплін, що покладено в основу Концепції підготовки магістра-випускника зі спеціальності „Управління навчальним закладом” у Полтавському національному педагогічному університеті

імені В.Г. Короленка. Логіка професійної діяльності магістра визначає послідовність вибудовування концепції та варіативної кваліфікаційної характеристики, реалізація яких має забезпечувати готовність магістра до успішного управління навчально-виховним процесом у навчальному закладі, здоров'язберігаюче та етичне управління системами забезпечення життєдіяльності навчального закладу, особистісне та професійне самовдосконалення [3, С. 136 – 138].

Визначальним щодо ефективного виховання професійно-етичних якостей майбутнього магістра є, передусім, психолого-педагогічний блок, який розкриває:

- знання особливостей організації та управління педагогічним персоналом навчального закладу, психології діяльності та людських стосунків у сфері педагогічної праці, володіння методикою конструктивного адміністративного керівництва діяльністю освітнього закладу;
- уміння використовувати варіативні стратегії й тактики контактної взаємодії з персоналом залежно від умов діяльності, прогнозувати наслідки їх застосування, вербальні й невербальні засоби комунікативного впливу в процесі педагогічної взаємодії; стимулювати розвиток у педагогічних працівників особистісного потенціалу, гуманістичної позиції, професійно значущих здібностей, творчості; раціонально та справедливо розподіляти обов'язки між керівниками різних підрозділів навчального закладу, здійснювати поточний і кінцевий аналіз ефективності виконання ними прийнятих рішень;
- набуття досвіду професійно-етичних ділових стосунків навчального закладу з органами державного управління, громадськими організаціями, виробничими підприємствами;
- формування готовності до постійного професійного самовдоскона-

лення, активної позиції в забезпеченні власного кар'єрного зростання; уміння розробляти й реалізовувати програму професійного самовиховання, творчо працювати над удосконаленням власних професійних здібностей: за змістовою спрямованістю (ділових, комунікативних, рефлексивних), за рівнем опанування діяльністю (пізнавальних, виконавських, творчо-конструктивних) та за формою реалізації дії (практично-рухових, уваго-перцептивних, мовних, розумово-інтуїтивних);

- володіння методиками розвитку креативного мислення, усним і письмовим діловим мовленням, рефлексивним і нерефлексивним слуханням; уміння здійснювати рефлексивне управління педагогічним персоналом, аналіз проблем і знаходження шляхів їхнього конструктивного й толерантного розв'язку.

На думку завідувача випускаючої кафедри М.В. Гриньової, визначальне значення у вихованні морально-етичної сфери майбутнього фахівця належить виховному середовищу, яке сприяє якомога повнішому розкриттю її здібностей, інтересів, нахилів, підвищує рівень духовного й морального становлення, прагнення до самовдосконалення, саморозвитку, самореалізації пізнавальних потреб самої особистості в інтелектуальній, емоційній, вольовій сферах, створює умови для виявлення нових якостей в міжособистісних стосунках як системоутворюючих компонентів [2, С. 5].

Особлива роль соціальної спільності як середовища людини визначається В.В. Рубцовим: „Ми говоримо й перебуваємо в людському середовищі, але для людини середовище – це не тільки світ, що її оточує. Для людини це той світ, який існує у її спілкуванні, взаємодії, взаємозв'язку, комунікації та інших процесах” [9, С. 93]. Ми переконані, характер цього спілкування, взаємодії, комунікації під час навчання майбутнього мене-

джера освіти у вищому навчальному закладі має бути взірцем його поведінки у професійній діяльності.

Період навчання у вищому навчальному закладі, як особлива стадія життєвого циклу людини, має свою неповторну специфіку. На думку Б. Ананьєва [1], який зробив значний внесок у вивчення студентства, перетворення мотивації, всієї системи ціннісних орієнтацій, з одного боку, та інтенсивне формування спеціальних якостей у зв'язку з професіоналізацією, з іншого, – виділяють цей вік як центральний період формування характеру та інтелекту.

Саме в цьому віці у магістрантів підвищується інтерес до моральних, духовних та етичних проблем; удосконалюється вольова сфера, що виражається у цілеспрямованості, рішучості, наполегливості, самостійності, індивідуальності, ініціативності у процесі діяльності та спілкування; посилюються саморегулятивні процеси та вміння володіти собою, здатність до самовиховання, самоствердження та самовдосконалення.

І.С. Кон наголошує, що юнацький вік характеризується помітним підвищенням самоконтролю та саморегуляції [6, С. 58]. Тоді як провідними методами самовиховання є, як відомо, самовплив і саморегуляція.

Вивчення сутності й механізму саморегуляції в контексті нашого дослідження важливе з кількох позицій.

Перша полягає в тому, що керівник навчального закладу, як кожен фахівець професій типу «людина-людина», більше за будь-кого має *володіти прийомами психічної саморегуляції*, і ця потреба ще гостріше актуалізується, коли мова йде про забезпечення його професійно-етичної взаємодії з оточуючими. З другого боку, *механізм саморегуляції відображає механізм прийняття управлінського рішення та управлінський цикл у цілому*. Ураховуючи останнє та в контексті того, що процес виховання фахівця має найефективніші результати тоді, коли відображає реальні механізми,

умови, ситуації майбутнього професійного середовища, відкривається третя важлива позиція: *саморегуляція навчальної діяльності може бути екстрапольована на процес виховання професійно-етичних якостей майбутнього менеджера освітнього закладу.*

У загальному вигляді саморегуляцію визначають як свідому активність індивіда, спрямовану на мобілізацію внутрішніх резервів відповідно до умов зовнішнього середовища заради успішного досягнення вагової мети [7].

Специфіка навчально-виховного процесу та управління у сфері освіти полягає в ряді чинників та обумовлює підвищену складність моделювання керівником професійних ситуацій. Визначальною у вирішенні таких проблем є саморегуляція як вміння людини бачити кінцеву мету діяльності, самостійно знаходити оптимальні шляхи її досягнення й домагатися здійснення. Результатом саморегуляції є виховання цілеспрямованості, організованості, уміння володіти собою [4, С. 4].

Важливість психічної саморегуляції у забезпеченні професійно-етичної управлінської діяльності керівника освіти полягає „у здатності управляти власними психічними станами і поведінкою, із тим, щоб оптимальним чином діяти у складних управлінсько-педагогічних ситуаціях” [4, С. 103].

Саморегуляція формується в діяльності – виховній, навчальній, професійній. Окрім того, в організацію будь-якої діяльності входить неусвідомлена саморегуляція активності: послідовність „вмикання” активізації сприймання і мислення, спосіб реалізації своїх здібностей, психічні й особистісні темпи діяльності тощо. Кожна особистість, ставши суб’єктом діяльності, певним чином пристосовується й реалізує свої особливості у зв’язку з характером конкретної діяльності [10].

Саморегуляція навчальної діяльності має ту ж структуру, що й саморегуляція будь-якої іншої діяльності.

Екстрапольючи наукові доробки М.В. Гриньової та В.І. Моросанової щодо саморегуляції навчальної діяльності на організацію виховного процесу, виділимо структуру виховного процесу на основі саморегулятивного механізму, що сприяє успішному розвитку професійно-етичних якостей у магістранта, а саме: *постановка мети* – визначення виховної мети, завдань та послідовності їх досягнення; *моделювання значущих умов* – урахування визначальних умов виховної діяльності, необхідних для її виконання; *програма виконання дій* – визначення послідовності виконання дій у виховному середовищі як моделі професійного; *оцінка результатів* – співвідношення результатів самоаналізу з критеріями, визначеними викладачем чи самим магістрантом; *контроль формування якості* чи комплексу якостей під час програвання реальних ситуацій *та корекція виховних дій* на основі індивідуально прийнятих еталонів успішності.

Відпрацьовуючи таким чином механізм розвитку особистісних, вольових, моральних якостей, необхідних для професійної взаємодії у професійній управлінській діяльності, магістр-менеджер виявляється адаптованим до вирішення професійних завдань, диктованих управлінським освітнім середовищем у майбутньому.

Як підтвердження, співвіднесемо викладене вище зі складовими процесу управління. В.І. Маслов розглядає управління як динамічний спосіб зв’язку та взаємодії управлінських функцій і процесів: цілепокладання, планування (моделювання плану), організація виконання, контроль, корекція [8, С. 28]. У В.В. Єріна знаходимо: планування мети, мотивація та регулювання, організація управління та контроль і корекція [5, С. 38].

Адаптація механізму саморегуляції в реалізації управлінської діяльності здійснена М.В. Гриньовою при розкритті функцій менеджерів освіти у прийнятті управлінських рішень. Дослідниця представляє зв’язок ком-

понентів — мети, моделі значущих умов, програми діяльності, прийняття управлінського рішення, оцінки, корекції — та відмічає, що, виходячи з такого взаємозв'язку, цільова функція управління на кожному рівні буде формуватися, виходячи з означеної мети, характерної для закладу відповідного освітнього рівня та профілю, специфіки його діяльності. При цьому планування, організація, контроль є функціями, підпорядкованими цій меті [4, С. 165].

Таким чином, виховний процес на кафедрі педагогічної майстерності та менеджменту організовується з урахуванням механізму саморегуляції виховної діяльності, обґрунтованого нами для процесу виховання професійно-етичних якостей майбутніх менеджерів освітніх закладів.

Першим кроком залучення майбутнього професійно-етичного керівника у виховний процес є «Знайомство-презентація», на якій кожен магістрант повинен презентувати свої здобутки, бажання, особистісні та професійні орієнтації у проекції на майбутню управлінську діяльність. Визначальне місце у презентації займає впроваджене нами представлення «Портрету професійно-етичного керівника», який дає змогу співвіднести наявні сьогодні уявлення про професійно-етичну поведінку в освітньо-управлінській діяльності з уявленнями по закінченню навчання, а також «Я-очікуване» із «Я-реальним» у свідомості магістранта. З іншого боку магістрантам презентується життя кафедри, розкриваються характер і зміст роботи з магістрантами протягом року, спрямовані на підвищення мотивації до навчально-виховної та професійної діяльності. Таким чином, у ході спілкування в усіх суб'єктів вимальовується й формулюється *мета* виховання керівника-професіонала.

Для ефективного моделювання *визначальних умов виховної діяльності* в рамках дослідження нами проводиться щорічне опитування як ма-

гістрантів, так і викладачів щодо визначення ключових факторів забезпечення успішного процесу виховання професійно-етичних якостей майбутніх менеджерів освітніх закладів. До таких відносимо суб'єктивні, або особистісні (загальні людиноцентричні позиції особистості; особливості ціннісних орієнтацій та моральної сфери магістранта; рівень професійної спрямованості й мотивації на майбутню управлінську діяльність; рівень і характер соціальної активності магістранта; індивідуальні психологічні особливості — характер, темперамент, сила емоційно-вольової сфери) та об'єктивні, або середовищні (загальні соціально-економічні тенденції та процеси, що зумовлюють освітню політику держави; спрямування виховної діяльності вищого навчального закладу на виховання моральної та духовно-ціннісної сфери студента, магістранта; використання виховного потенціалу середовища виховання (кафедри, факультету, бази стажування) в умовах особистісної орієнтації стосунків у системі «викладач-магістрант»; практичний характер підготовки магістра-менеджера у проекції на середовище його майбутньої професійної діяльності; науково-методичне забезпечення розвитку професійно-етичних якостей у процесі викладання управлінських дисциплін).

Програма виконання дій у виховному середовищі як моделі професійного становлення магістра-менеджера забезпечується включенням у загальнокафедральні та загальнофакультетські заходи. Викладання дисциплін навчального плану підготовки магістрів-менеджерів на кафедрі педагогічної майстерності та менеджменту відбувається на засадах особистісної орієнтації та з використанням інтерактивних технологій, за яких кожен магістрант виступає як активний учасник суб'єкт-суб'єктної взаємодії. Протягом семестру майбутні етичні керівники включені у вирішення різноманітних управлін-

ЛІТЕРАТУРА

1. Ананьев, Б. Г. Личность, субъект деятельности, индивидуальность / Б. Г. Ананьев. — М.: Директ- Медиа, 2008. — 134 с.
2. Гриньова, М. В. Глобалізація в освітній сфері кафедри педагогічної майстерності та менеджменту Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка / М. В. Гриньова // Матеріали Всеукраїнського семінару „Програми наукової мобільності Європейського Союзу. Дії Марії Кюрі” (м. Полтава, 26 грудня 2012 р.) / за заг. ред. М. В. Гриньової. — Київ — Полтава, 2012. — С. 3-5.
3. Гриньова, М. В. Підготовка магістрів управління навчальним закладом — важливий шлях реалізації ідей Болонської конвенції / М. В. Гриньова, Н. В. Беляєва // Європейський вектор української освіти: зб. наук. праць. — Полтава: АСМІ, — 2008. — 648 с.
4. Гриньова, М. В. Саморегуляція : навч.-метод. посібник / М. В. Гриньова. — Полтава: АСМІ, 2008. — 268 с.
5. Ерин, В. В. Творческая направленность личности руководителя как условие инновационного подхода к организации образовательного процесса в профессиональном колледже: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 — теория и методика профессионального образования / Вячеслав Васильевич Ерин. — Ставрополь, 2004. — 175 с.
6. Кон, И. С. Психология ранней юности: кн. для учителя / И. С. Кон. — М.: Просвещение, 1989.— 252 с.
7. Конопкин, О. А. Психологические механизмы регуляции деятельности / О. А. Конопкин. — М., 1980. — 256 с.
8. Маслов, В. І. Наукові основи та функції процесу управління загальноосвітніми навчальними закладами: навч. посібник / В. І. Маслов. — Тернопіль: Астон, 2007. — 150 с.
9. Образовательная среда школы как фактор психического развития учащихся. / под ред. В. В. Рубцова, Н. И. Поливановой. — М.: РАО, 2007. — 288 с.
10. Загальна психологія: підручник / О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук [та ін.].— К.: Каравела, 2011. — 464 с.

сько-педагогічних ситуацій, вправ етичної гімнастики, роботу тренінгів та міні-тренінгів. Із набутим таким чином досвідом, магістрант має змогу долучитися не лише до роботи, а й до підготовки *майстер-класів з етичної поведінки менеджера освітнього закладу у складних професійних ситуаціях*, що вже традиційно проходять у рамках Всеукраїнських науково-практичних семінарів, організовуваних кафедрою. А саме: Всеукраїнський науково-практичний семінар „Методика управління навчальними закладами” 13–14 березня 2012 року; Всеукраїнський науково-практичний семінар „Методика управління навчальними закладами” 14 березня 2013 року; Всеукраїнський науково-практичний семінар „Управлінська майстерність керівника навчального закладу” 2 квітня 2014 року.

Систематичними є відвідування магістрантами освітніх закладів різних типів: загальноосвітніх шкіл, професійних ліцеїв, коледжів, закладів позашкільної освіти в реалізації функціонування науково-методичних комплексів кафедри. Уже традицією стала організація зустрічей з випускниками магістратури „Управління навчальним закладом” на базі освітніх установ, керівниками яких вони зараз працюють. Під час зустрічей менеджери-практики діляться з майбутніми управлінцями досвідом поведінки в реальних управлінських ситуаціях, що вимагають професійно-етичного вирішення; розкривають особливості професійно-етичної поведінки з різними суб'єктами управлінської діяльності в умовах закладів різних типів і профілів. Випускниця магістратури Магомедова Т.Ю. завжди рада представити досвід управління позашкільним культурно-освітнім закладом Школа мистецтв „Мала академія мистецтв імені Р. Кириченко”; керівник гурткової роботи Мокляк А.В. презентує особливості управлінської діяльності в Обласному еколого-натуралістичному центрі, важливі аспекти толерантного

управління професійно-технічним закладом з усіма його складнощами та пріоритетами завжди радий окреслити Барбінов В.В., керівник підрозділу ДНЗ „Полтавський центр професійно-технічної освіти”.

Формуванню професійно-етичних якостей у майбутніх менеджерів освіти сприяють регулярні поїздки до царини менеджера-гуманіста В.О. Сухомлинського Павлівської школи та Інтернату для обдарованих дітей імені А.С. Макаренка, що розташований у с. Ковалівка на території музейного комплексу – колишньої колонії імені М. Горького. Моральному вихованню магістрантів сприяє участь у щорічній благодійній акції „Подаруй казку дітям!” (поїздка до Полтавського дитячого притулку „Любисток”), що проходить у рамках загальнофакультетських заходів.

Зіставленню результатів самоаналізу магістранта з оволодіння професійно-етичними якостями з критеріями власними та загально-визначеними (тобто *оцінка і контроль*) сприяють підсумкові щорічні „Зустрічі-рефлексії”. За результатами таких зустрічей найкращих магістрантів номінують на відзначення. Так „Гордістю природничого 2014” стали випускники магістратури Наталія К., Алла Б., Катерина М. та інші. На «Зустрічі-рефлексії» кожен магістрант має представити власне розуміння професійно-етичного керівника в його (розуміння) динаміці протягом навчання. Пропонуємо «Портрет професійно-етичного менеджера освіти», заримований магістранткою Кароліною К. (2012–2013 н.р.) на підсумковій зустрічі з магістрантами:

*Професійний і етичний
Керівник повинен бути,
І з усміхненим обличчям
Хай спілкується усюди.
Щоб душевні негаразди
На колегах не відбились;
А коли заходить в класи,
Очі щоб добром світились.
Мудро хай веде він справи
Для колег, батьків і учнів,*

*Для добробуту держави
Бути чесним неминуче.
Толерантним і терплячим,
Співчутливим, справедливим,
Об’єктивним і культурним
Має бути керівник!*

Таким чином, педагогічний процес із виховання професійно-етичних якостей майбутніх менеджерів освітніх закладів, організований на засадах саморегуляції та в проекції його найбільшого наближення до умов професійної діяльності, сприяє формуванню людиноцентричної спрямованості, гуманізму, творчої ініціативи особистості, її здатності легко знаходити спільну мову з оточуючими; уміння проявляти толерантність у прийнятті професійних рішень та професійну етику в розв’язанні управлінських ситуацій.

Наталія Беляєва

Опыт организации процесса воспитания профессионально-этических качеств будущих руководителей образования на принципах саморегуляции

В статье раскрыта сущность воспитания профессионально-этических качеств будущих менеджеров образовательных учреждений, отражены особенности воспитательного процесса по их развитию, организованного на основе саморегулятивных механизмов.

Ключевые слова: магистр управления учебным заведением, воспитание профессионально-этических качеств будущих менеджеров образовательных учреждений, воспитательный процесс, воспитательная среда, саморегуляция воспитательной деятельности.

Natalija Belyaeva

The experience of organizing process of training professional-ethic features for prospective educational managers on the basis of self-regulation

The article deals with professional-ethic features training of prospective educational managers, the particular qualities of the educational process are shown under their development organized according to the mechanism of self-regulation.

Key words: master of educational management, professional-ethic features training of prospective educational managers, educational process, educational environment, self-regulation of educational activities.

Лілія
ЯРЕМЕНКО

Докторантка НПУ імені
М.П. Драгоманова, канди-
дат педагогічних наук

ПОЗАШКІЛЬНА ОСВІТА ЯК ПОЛЕ ПРОФЕСІЙНОГО САМО- ВИЗНАЧЕННЯ І ТРУДОВОГО ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ

Доведено, що сучасна позашкільна освіта - дієвий чинник не тільки формування в особистості відповідального ставлення до майбутньої професії, але й важливий засіб розвитку в них свідомого і творчого ставлення до праці. Цьому значною мірою сприяє самостійне конструювання індивідом різних варіантів власного професійного майбутнього. Водночас позашкільна освіта відкриває перед ним простір вільного вибору освітньої сфери, виду, типу та форми майбутньої діяльності, забезпечуючи умови для самовизначення й успішної самореалізації. Закріплення такого усвідомлення людиною власної траєкторії розвитку відбувається завдяки праці. Тому реалізація функції трудового виховання особистості є невід'ємною засадою діяльності закладів позашкільної освіти.

Ключові поняття: людина, освіта, відповідальність, позашкільна освіта, професійне самовизначення, трудове виховання.

Головна мета соціально-виховної роботи позашкільних закладів в організації дозвілля – сформулювати ставлення до цього часу як до періоду самовдосконалення, саморозвитку; навчити учнів розумно проводити вільний час, створити умови для самостійної, творчої, соціально значущої діяльності школярів. Відповідно не менш важливою, ніж організація дозвілля, діалектично пов'язаною з нею постає така функція позашкільних закладів, як *професійне самовизначення*. Професійне самовизначення відіграє надзвичайно важливу роль

у гармонійному психічному розвитку особистості. Образ „Я і моя майбутня професія” є за своєю сутністю особистісним ціннісно-смысловим утворенням, яке гармонізує суб'єктивно-оцінне ставлення до себе як майбутнього професіонала та індивідуально-вибіркове ставлення до професії як середовища особистісного становлення, задоволення власних потреб завдяки професійному зростанню. Успішність професійного самовизначення характеризується усвідомленням й закріпленням, а надалі – узгодженням здобутих у навчально-виховному процесі

позашкільного закладу знань про себе як суб'єкта майбутньої професійної діяльності, що дозволяє співвіднести певний спосіб поведінки з тим, якою вона має бути насправді, залежно від суб'єктивного сприйняття цінностей та моральних аспектів майбутньої професійної праці. У цих логічно пов'язаних процесах знаходить вияв суб'єктивний образ „Я-реальне”, який і спонукає діяти в той чи інший спосіб, та образ „Я-у майбутній професії”, тобто як потрібно діяти, щоб досягти бажаного [1, с. 194].

На формування мотивації до професійної діяльності особистості помітно впливає перебування в позашкільних закладах. У процесі позакласної й позашкільної роботи школярі вивчають переваги та недоліки різних професій, усвідомлюють їх сутність, оцінюють можливості застосування власних сил і здібностей у певній професійній сфері. Діяльність учнів при цьому повинна бути практично спрямованою.

Не менш важливим у профорієнтації є тісний зв'язок позакласної і позашкільної діяльності з навчальною роботою школярів. Результати діяльності позашкільних закладів орієнтовані на професійно-особистісний розвиток учнів, активізацію їх внутрішніх психологічних ресурсів, здійснення самореалізації професійно-особистісного потенціалу у вибраному ними напрямі професійної діяльності.

Підготовка підлітка до професійної самореалізації в умовах позашкільного закладу складається з певних етапів: 1) етап адаптації до навчання в умовах професійної підготовки; 2) етап становлення особистості підлітка як суб'єкта навчальної діяльності; 3) етап формування готовності до професійної діяльності (компетентності); 4) етап перетворення (включення у художньо-творчу діяльність). Кожний етап характеризується визначеним рівнем розвитку моти-

ваційно-світоглядного та змістовно-операційного компонентів самореалізації, оволодінням підлітком новими соціальними функціями у зв'язку з новою соціальною роллю [2, с. 132].

Отже, позашкільні заклади є дієвим чинником залучення учнів до майбутньої професії, важливим засобом розвитку у них свідомого та творчого ставлення до праці. Зокрема, тематика занять у закладах науково-технічної творчості розробляється згідно з вимогами навчального процесу, має практичну спрямованість, що спонукає учнів знайомитися зі спеціальною літературою, конструювати особливостями сучасної техніки, засвоювати теоретичні знання, необхідні для розуміння технічних закономірностей і розвитку процесу творчості. Формування професійного інтересу є тісно пов'язаним з практичною діяльністю закладів позашкільної освіти, що сприяє поліпшенню підготовки дітей та підлітків до свідомого вибору майбутньої професії.

Змістом формування образу „Я - майбутній професіонал” в межах позашкільних закладів є самостійне конструювання учнями, вихованцями, слухачами варіантів власного професійного майбутнього. Такі варіанти мають поєднати їх ставлення до себе як майбутнього професіонала та до професії, як середовища особистісного становлення і майбутнього професійного зростання. За цих умов навчально-виховний зміст, педагогічні умови, форми, засоби професійної орієнтації у позашкільному навчальному закладі мають сприяти усвідомленню і співвіднесенню власних інтересів стосовно майбутньої професії, власних потенційних інтелектуальних можливостей для її набуття у майбутньому. Ефективність цих процесів набуває помітної позитивної динаміки у навчально-виховному процесі позашкільних навчальних закладів за умови визначення у системі профорієнтаційної роботи двох

модулів завдань - тих, які розв'язує особистість у процесі професійного самовизначення та спрямованих на створення профорієнтаційного середовища, завдяки якому позашкільний педагог скеровує навчально-пізнавальну діяльність на досягнення певної мети і таким чином здійснює керівництво процесом професійного самовизначення [3, с. 196].

Функція професійного самовизначення не може бути реалізованою поза окресленням індивідуальної траєкторії особистісного розвитку дитини та підлітка. Можна стверджувати, що функція *визначення індивідуального життєвого шляху особистості* має бути реалізованою в системі позашкільної освіти вже внаслідок самої її специфіки. Адже особливість позашкільного педагогічного процесу пояснюється тим, що дитина опиняється в ньому за покликом своїх внутрішніх мотивів, потрапляє в інше (на відміну від основної школи) освітнє середовище, де відсутні жорстко регламентовані стандарти, безособові вимоги до всіх або примус [4].

Звернення до умов визначення індивідуальної траєкторії розвитку і форм її реалізації здійснює Г. Нестеренко, яка пропонує авторську класифікацію форм процесу самореалізації за рівнем внутрішньої свободи. На думку дослідниці, найоптимальнішою серед них в умовах трансформації суспільства є самореалізація-гра. Самореалізація-гра забезпечує найбільш пластичне включення особистості до мінливої дійсності. Вагоме значення в цьому процесі мають також самореалізація-новаторство та самореалізація-пізнання. Дослідниця звертає увагу, що сучасне українське суспільство надає перевагу індивідуальній самореалізації, яка здатна прискорити вихід соціуму на новий етап розвитку. Таке становище визначається тим, що в період трансформації суспільства соціальні умови потребують від

особистості максимуму індивідуальної активності. Відповідно кожний окремий акт самореалізації своїм резонансним впливом може визначити майбутнє всієї соціальної системи. Самореалізуючись, особистість задовольняє власні матеріальні та духовні потреби, відбудовує свій соціальний статус, одержує внутрішнє задоволення від процесу і результатів своєї діяльності [5, с. 11].

Саме позашкільна освіта відкриває для дитини вільний вибір освітньої сфери, виду, типу та форми діяльності, що забезпечує умови для самовизначення й успішної самореалізації особистості. Дослідженнями доведено, що система позашкільної освіти спрямована на: особистісне зростання дитини; її вдосконалення та розвиток у вибраному виді діяльності, тобто у предметно-діяльній сфері; індивідуалізованість і варіативність програм (розробка індивідуального маршруту розвитку креативного мислення); добровільність і вибірковість в отриманні додаткової освіти; підвищення її функціональної грамотності [6].

Досягнення зазначених цілей сприяє визначенню індивідуального життєвого шляху особистості. Рух за індивідуальною траєкторією розвитку має розпочинатися саме з дитинства. В іншому випадку матимемо справу з людиною, яка засвоює настанови соціального середовища без їх осмислення, не здатна до перетворення, вдосконалення навколишнього світу, не має активної життєвої позиції і в кінцевому підсумку – не є розвинутою особистістю.

Закріплення такого усвідомлення людиною власної траєкторії розвитку відбувається завдяки праці. Тому реалізація функції *трудового виховання особистості* є невід'ємною засадою діяльності закладів позашкільної освіти.

Роль позашкільних закладів профільної орієнтації (науково-технічної

творчості, культурологічних гуртків, художніх студій, паляців молоді) у трудовому вихованні учнів, вихованців, слухачів визначається глибиною та розмахом відповідної діяльності. Перехід учнів від знань до праці і від праці до знань – вагомий засіб підвищення якості засвоєння ними основ наук. Творча праця в закладах науково-технічної творчості збагачує світогляд учнів новими знаннями про предмет, що вивчається, формує професійні інтереси.

Для того, щоб позашкільні заклади стали ефективним засобом трудового виховання учнів, вихованців, слухачів, у навчальних програмах необхідно передбачити: ознайомлення учнів з досягненнями науки і техніки, виробництва, розкриття ролі, значення праці в тій чи іншій галузі виробництва; виховання, розвиток професійних інтересів і схильностей з урахуванням індивідуальних психологічних якостей учнів; розвиток особистих інтересів і схильностей школярів у процесі виконання творчих завдань; стимулювання учнів до конструювання, раціоналізації і винахідництва; виховання культури праці, любові до людей праці [7].

Позашкільний навчальний заклад розширює можливості трудового виховання підлітків завдяки різноманітності змістовних аспектів (теоретичного, пізнавального, самодіяльного, самоосвітнього, творчого), завдяки залученню учнів, вихованців, слухачів до

активності через різноманітні види трудової діяльності – художньої, технічної, ігрової, комунікативної. Водночас слід урахувати, що вплив трудового виховання в позашкільних закладах на формування особистості відбувається паралельно з роздумами дітей та підлітків про власне майбутнє, про те, яку роль виконуватиме в ньому праця.

Особливо глибокими такі роздуми стають у старшому шкільному віці. Саме в цей час у свідомості підлітка може відбуватися конфлікт між прагненнями та здібностями, між ідеалізованим баченням праці і реальними перспективами (неможливість вступу учня до ВНЗ через низьку успішність або через брак коштів у родині на оплату навчання). Думки над власною придатністю до певного виду праці зумовлюють поглиблення інтересу підлітків до психологічної сторони праці. Пізнання її стає можливим завдяки спілкуванню як з батьками, так і з досвідченими фахівцями з обраної сфери діяльності, з педагогами та психологами [8, с. 309-310]. І важливу роль у реалізації потягу до певного виду праці можуть відіграти саме педагоги позашкільних закладів, добре обізнані з трудовими здібностями й можливостями своїх учнів, вихованців, слухачів.

Яскравим прикладом успішної реалізації вітчизняними позашкільними закладами функції трудового виховання дітей та підлітків

Саме поза-шкільна освіта відкриває для дитини вільний вибір освітньої сфери, виду, типу та форми діяльності, що забезпечує умови для самовизначення й успішної само-реалізації особистості.

Рух за індивідуальною траєкторією розвитку має розпочинатися саме з дитинства.

Позашкільний навчальний заклад залучає учнів, вихованців, слухачів до активності через різноманітні види трудової діяльності – художньої, технічної, ігрової, комунікативної

ЛІТЕРАТУРА

1. Пустовіт, Г. П. Категорії „Я” і моя майбутня професія” як чинник становлення особистості у позашкільному навчальному закладі / Г. П. Пустовіт // Педагогічний дискурс: зб. наук. праць. - 2010. - Вип. 8. - С. 194-197.
2. Рись, М. Ю. Підготовка до професійної самореалізації в умовах позашкільного закладу старших підлітків - вихованців театральних відділень / М. Ю. Рись // Вісник Запорізького національного університету. Педагогічні науки. - 2010. - № 2 (13). - С. 130-134.
3. Пустовіт, Г. П. Категорії „Я” і моя майбутня професія” як чинник становлення особистості у позашкільному навчальному закладі / Г. П. Пустовіт // Педагогічний дискурс: зб. наук. праць. - 2010. - Вип. 8. - С. 194-197.
4. Гаврилюк, В. Ю. Суб’єкт-суб’єктна взаємодія як педагогічна умова формування творчої активності вихованців позашкільних навчальних закладів [Електронний ресурс] / В. Ю. Гаврилюк. Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/NarOsv/2008-1/08gvupnz.htm>
5. Нестеренко, Г. О. Синергетичний вимір самореалізації особистості в умовах трансформації суспільства : автореф. дис. ... канд. філос. наук: 09.00.03 / Г. О. Нестеренко ; Інститут вищої освіти АПН України. - К., 2003. - 18 с.
6. Горшкова, О. Г. Формування креативного мислення дитини в позашкільному закладі [Електронний ресурс] / О. Г. Горшкова. Режим доступу : www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/pfto/2009_5/files/ped905_05.pdf
7. Москалик, Т. Філософія формування професійної орієнтації школяра через систему позаурочних технологій [Електронний ресурс] / Г. Москалик. Режим доступу: www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Npd/2010_3/moskal.pdf
8. Постовий, В. Г. Батьківсько-дитячі взаємини – важливий фактор професійного самовизначення старшокласників / В. Г. Постовий // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: зб. наук. праць Мін-во освіти і науки, молоді та спорту України, НАПН України, Ін-т проблем виховання. – К., 2011. - Вип. 15, кн. I. - С. 304-312.
9. Черкашина, Л. Досвід вітчизняних позашкільних закладів еколого-натуралістичного профілю з трудового виховання учнів основної школи другої половини ХХ – початку ХХІ ст. / Л. Черкашина // Гуманізація навчально-виховного процесу: зб. наук. праць. - Слов’янськ, 2011. - Спецвип. № 7. - С. 341-360.

на сучасному етапі є діяльність різноманітних центрів еколого-натуралістичного спрямування. Зокрема, протягом останніх років Національним еколого-натуралістичним центром учнівської молоді здійснювалося науково-методичне забезпечення профільних позашкільних навчальних закладів. Колективом Одеського обласного гуманітарного центру позашкільної освіти і виховання проводяться традиційні конференції “Діти Придунав’я” (Ізмаїл). Учнівська молодь Одещини брала участь у природоохоронних заходах обласного та республіканського рівня “Парки – легені міст і сіл України”, “До чистих джерел”, “Вчимося заповідувати”, “День Землі”, “День доквілля”. Житомирський обласний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді реалізує екологічну і природоохоронну діяльність шляхом збільшення мережі творчих об’єднань еколого-натуралістичного напрямку, де здійснюється формування у вихованців ціннісної мотивації стосунків з довкіллям, сприяння дослідним роботам. Місцеве управління екології фінансує обласні виставки юннатівської творчості “Барви Полісся”, екологічні фестивалі “Голос землі”. Кримським республіканським еколого-натуралістичним дослідницьким центром ведеться робота з юними слухачами МАН, які брали участь у проведенні експерименту з біології “Вчителі та учні досліджу-

ють рослини в космосі”. Проводячи спостереження, учні вивчали вплив відкритого космосу на насіння, зростання, розвиток рослин, збільшення продуктивності рослин у замкнених системах, екологічний стан природного навколишнього середовища за допомогою природних індикаторів. Юні дослідники Криму беруть активну участь у багатьох нових міжнародних науково-освітніх програмах. При Полтавському обласному еколого-натуралістичному центрі учнівської молоді з 2000 р. діє заочна біологічна школа. Отримані під час навчання знання, вміння, навички, необхідні учням для опанування професіями біолога, еколога, дендролога, хіміка, сприяють їхньому самовизначенню та підготовці до професійної діяльності. Учні Староушицької спеціалізованої школи I–III ступенів екологічного напрямку Кам’янець-Подільського району опановують практичні навички вирощування лікарських рослин. Творчі об’єднання Вінницької обласної станції юних натуралістів орнітології, акваріумістики, фітодизайну, садівництва працюють за модулями, що дає можливість вихованцям відвідувати декілька гуртків. За допомогою застосованих методів відбувається саморозвиток особистості і формування соціальної компетентності [9, с. 356–357].

Наведені приклади є особливо актуальними з огляду на ту глобальну значущість, яку на сучасному етапі розвитку людства має захист природи. На нашу думку, навички трудового виховання в еколого-натуралістичному напрямі повинні прищеплюватися не тільки тим дітям та підліткам, які прагнуть пов’язати свою майбутню працю з цариною біології, але й усім учням, вихованцям, слухачам позашкільних закладів. Це має уможливити їх активну участь у формуванні екологічної складової як невід’ємної частини сучасного громадянського виховання.

Яременко Лилія

Внешкольное образование как поле профессионального самоопределения и трудового воспитания личности

Доказано, что современное внешкольное образование - действенный фактор не только формирования у личности ответственного отношения к будущей профессии, но и важное средство развития у них сознательного и творческого отношения к труду. Этому в значительной степени способствует самостоятельное конструирование индивидом различных вариантов собственного профессионального будущего. Одновременно внешкольное образование открывает перед ним пространство свободного выбора образовательной сферы, вида, типа и формы будущей деятельности, обеспечивая условия для самоопределения и успешной самореализации. Закрепление такого осознания человеком собственной траектории развития происходит благодаря труду. Поэтому реализация функции трудового воспитания личности является неотъемлемой основой деятельности учреждений внешкольного образования.

Ключевые понятия: человек, образование, ответственность, внешкольное образование, профессиональное самоопределение, трудовое воспитание.

Jaremenko Lilija

Nonschool education as a field of professional self-determination and working education of a person

It is proved that contemporary nonschool education is an efficient factor not only to form responsible attitude of a person to future profession, but it is an important device for development of conscious and creative attitude to labor. Favorable in considerable degree for the person is self-constructing by him different variants of his professional future. In same time, a nonschool education opens before him a space for a free choice of educational sphere, a category, a type, and a form of future activity. It creates conditions for self-determination and successful self-realization. Fixation of such self-consciousness by a person with his own development trajectory is realized because of labor. So, realization of a working education function for a person appears to be an inalienable basement of activity for institutions of nonschool education.

Key words: person, education, responsibility, nonschool education, professional self-determination, working education.

УЧИТЕЛЬСЬКЕ ЦІЛЕПОКЛАДАННЯ ЯК ПЛАТФОРМА СТАНОВЛЕННЯ КОМПЕТЕНТНОГО ПРОФЕСІОНАЛА

У статті актуалізовано проблеми ефективного уроку та якісної професійної готовності вчителів до сучасної педагогічної діяльності.

Зазначені проблеми розкриваються автором через поняття „вчительського цілепокладання”, яке одночасно є компонентом уроку та педагогічної діяльності.

**Ольга
ВИГОВСЬКА**

Провідний науковий співробітник лабораторії математичної і фізичної освіти Інституту педагогіки НАПН України, доцент, кандидат педагогічних наук, Заслужений працівник освіти України

Проведений автором науковий аналіз стану теоретичної розробленості проблематики цілепокладання у шкільній практиці, дає йому можливість зробити невтішний висновок про повну відсутність такого. Свідченням цього і наслідком є стан досвіду цілепокладання у сучасних учителів, який характеризується переважно невміннями та ускладненнями як у молодих учителів, так і в досвідчених. Останнє підтверджує й висновок про неготовність учителів здійснювати сучасну педагогічну діяльність: вчительське цілепокладання, яке реалізується на основі „триєдиного” підходу, є еkleктичним, тож і вступає у протиріччя з актуальними вимогами – зробити навчально-виховний процес цілісним, єдиним, і позбутися поділу на виховання та навчання.

Автор переконаний: це стає можливим (при тому, поступним кожному!), якщо цілепокладати на основі авторської СТМ¹, а, отже, і здійснювати не просто педагогічну діяльність, а творчу – ТПД² в авторському розумінні; наслідком запровадження авторської ТПД стануть радикальні зміни щодо статусу вчителя в його педагогічній діяльності – учитель віднині стає самостійним, відповідальним, творчим, компетентним професіоналом.

Тож стаття буде не лише цікавою, а й корисною для всіх, хто мріє про педагогічний Олімп.

Ключові слова: авторська ТПД, зміна статусу вчителя, вчительське цілепокладання, цілепокладання на основі „триєдиної”, цілепокладання на основі СТМ, віртуальний полілог, рефлексивний етап, компетентний професіонал.

¹ СТМ – системно-точкова методика (авторська).

² ТПД – творча педагогічна діяльність (авторська розробка).

У всі часи підготовка вчителів як „висококваліфікованих фахівців” не була поза увагою ні освітянських керівників, ні вчених, ні громадськості. І зараз до вчителів, їхньої діяльності, якості підготовки у ВНЗ та якості їхньої роботи у школах країни прикуті погляди багатьох: з одного боку — держави як до тих, хто плакає громадян країни, з другого — суспільства, бо саме вчителі або здатні, або ні задовольнити зрослі потреби батьків та молоді країни, з іншого — вчені, методисти, освітянські керівники, професійні вітчизняні й зарубіжні громади з безліччю пропозицій „ноу-хау”, проєктів різного рівня й тематики, знахідок, родзинок тощо, аби удосконалювати чи реформувати сучасну освіту (як вищу, так і середню), або, принаймні, підтримувати її імідж і належний робочий стан.

Наголошу на тому, що українська освіта постійно перебуває в стані реформаційних змін. І цей процес продовжується. Учителю, система його підготовки, ефективність його діяльності та відповідність останньої вимогам часу залишаються в епіцентрі уваги реформаторів.

Якщо, за даними дослідників, із системи педагогічної освіти виокремити основні причини гальмування реформаційних процесів освітньої галузі, її осучаснення, то найбільше дорікань припадає саме на якість підготовки сучасних учителів. Зазначу деякі з них: **неготовими до роботи на рівні сучасних вимог визнають себе 68 %** учителів,

а **2%** відчують себе „зовсім не готовими”, **65,4%** опитаних вважають недостатньою практичну підготовку, **48,6%** — методичну підготовку, **61,4%** — психолого-педагогічну підготовку. *Молоді вчителі відчують найбільші труднощі в організації індивідуальної роботи, вирішенні конфліктних ситуацій, проведенні виховних заходів, у роботі з батьками. Готовність учителя до нових функцій* навчального процесу в контексті освіти інноваційного особистісно орієнтованого типу, а це: *вміння організувати навчальний процес як педагогічну взаємодію, спрямовану на розвиток особистості, її підготовку до розв’язання завдань життєтворчості, вміння працювати в умовах вибору педагогічної позиції, технології, підручників, змісту, форм навчання тощо — взагалі є проблематичною.*

Такими ж є й готовність учителя до цілісного бачення дитини, готовність забезпечувати системний розвиток школяра в контексті викладання конкретного предмету, системне бачення світу, готовність органічно поєднувати навчальний та виховний процеси. *Щодо здійснення вчителями нових функцій педагогічної діяльності, то зазначені труднощі є спільними як для студентів, так і для досвідчених педагогів.* [25]

Вочевидь, *підготовку сучасних учителів як компетентних професіоналів слід визнати малоефективною*, бо вона **не забезпечує** майбутніх учителів головним — **готовністю/уміннями компетентісно здійснювати**

„Ми завжди чекаємо нового номера, бо головний редактор, пані Ольга, як ніхто інший відчуває серцем гостроту часу, гостроту педагогічних проблем. Кожна зустріч із журналом — знакова, бо йдеться про неординарну особистість — Учителя: духовного і жертвовного, креативного і професійного, мужнього і терпеливого. Ви вмієте, шановна Ольго Іванівно, піднести Учителя в його духовному й моральному стоїцизмі”.

Ганна Сазоненко, директор Українського гуманітарного ліцею Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Народний учитель України

„Нам не бракує концепцій «що робити». Нам бракує вмінь, як це робити!”

Олександр Савченко, академік НАПН України

сутнісну (автентичну) педагогічну діяльність на професійному рівні, бути адекватними вимогам сьогодення, стати визнаним лідером у плеканні громадян держави, які спроможуться утвердити її на світовому рівні, та й в країні наведуть лад, щоб ми жили серед мудрих людей в шанованій світом державі. Її наслідком стала й неготовність учителів у якості професіонала здійснювати затребувану українським суспільством педагогічну діяльність. Останнє складає суть найвагомішого протиріччя між усвідомленням сьогоденної місії Українського Вчителя, тож і завдань, які покладаються на нього наявними „дражливіми” та доленосними проблемами суспільства, як от розколота нація, з одного боку, а з іншого — неготовністю учителя бути компетентним професіоналом, що унеможлиблює будь-яку його дію в напрямі здійснення означеної місії, як і взагалі педагогічної діяльності в контексті інноваційної освіти.

Тож одним із завдань нашого дослідження було з'ясування причин (нездатність учителів чи їх неспроможність, або ненавчентість тощо), у першу чергу, такої неготовності бути компетентним професіоналом. По-друге, нагальна проблема з'ясувати, що спільного в підготовці вчителя та здійснюваній ним педагогічній діяльності, таке, що спричинює його некомпетентність і непрофесіоналізм, зокрема, під час проведення уроку як основної форми навчально-виховного процесу.

У цій статті автор робить спробу проінформувати читачів щодо можливостей виправлення стану з українським вчительством, бо переконаний, що вчитель не лише колись має бути Таким та Отаким, а реально вже сьогодні може стати таким, на якого сподівається наше суспільство, якого очікують діти України!

Єдина умова цього розкривається словами відомого хірурга, педагога-реформатора Миколи Пирогова (див. афоризм на наступній сторінці).

З ЧОГО ПОЧИНАЄТЬСЯ ВЧИТЕЛЬСЬКА КОМПЕТЕНТНІСТЬ: чи можливо підготувати такого вчителя

Результатами діагностичного та формуючого експериментів власного дослідження (проведеного автором з кінця 1995 по 2015 рр.) з проблеми підготовки сучасного вчителя, який відповідає всім викликам сьогодення, доведено, що такого вчителя підготувати можливо, навіть у виші, ще під час навчання майбутнього вчителя, якщо в основу такої підготовки, у першу чергу, покладемо авторську концепцію творчої педагогічної діяльності [13]. За визначенням автора, *творчою називають педагогічну діяльність, у якій під час її здійснення на правах її цілі та результату та за рахунок її засобів твориться її суб'єкт - учитель*. У зв'язку з неоднозначним тлумаченням поняття творчої педагогічної діяльності, остання думка потребує деяких пояснень.

У першу чергу, слід з'ясувати як пов'язані між собою поняття „учитель-суб'єкт” і „вчитель-компетентний професіонал”. Тож передусім визначимось: хто такий професіонал та ще й компетентний (див. вріз на С. 77). Відразу зазначу, що поняття „вчитель-професіонал” ми використовуємо, щоб підкреслити його дипломовану, професійну підготовку, а не аматорство.

Як у педагогічній діяльності, так і у творчій педагогічній діяльності створюються найкращі умови як для учнів, так і для вчителів, для задоволення їхніх основних людських потреб у спілкуванні, у самопрояві, у пізнанні світу, себе в ньому та сенсу життя в цілому. Завдяки здатності вчителів до емпатії стану інших суб'єктів спілкування виникає можливість створення виключно значущої ситуації для їх самотворення, коли вчитель стає здатним до фіксування сутнісної єдності між людьми, до більш повного розуміння себе як особистості, тобто до глибинного за-

нурення у себе, до вияву себе нового, до пізнання своєї суті. Це явище ми називаємо *віртуальним полілогом*, а саму здатність до *віртуального полілогу* вважаємо показником опанування людиною найефективнішим механізмом самотворення.

Отже, лише у творчій педагогічній діяльності в обумовленому вище розумінні дійсно створюються найоптимальніші гармонійні умови для творення та самотворення всіх суб'єктів педагогічної діяльності. Учитель у творчій педагогічній діяльності є не тільки створювачем умов для розвитку своїх вихованців, але й виявляє себе як саморозвиваюча істота, яка реалізує головне право людини бути вільною, свідомою, здатною до будь-яких змін у власній діяльності, тобто бути вільною і у власній педагогічній діяльності. Таким чином, вчитель стає „стимулятором” розбудови держави, у якій людина повинна стати „мірою всіх речей”, бо без виконання останнього розвитку нового суспільства взагалі можна поставити під сумнів. У такий спосіб учитель виходить на спіраль власного, особистісного зростання, що забезпечить йому вихід на власну вершину, „акме”, бо як сказав Парацельс, „лише вершина людини - це людина”.

Встановлення виключної значущості для збереження й розвитку людського потенціалу країни творчої педагогічної діяльності в запропонованому розумінні **дозволяє нам піднести готовність майбутніх учите-**

лів до її здійснення на рівень цілі та результату педагогічної освіти, як критеріального показника стану підготовки сучасного вчителя.

У власному дослідженні, яке ми здійснили з кінця 1995 року по 2015 рік та присвятили підготовці сучасного вчителя, розробили технологію забезпечення його готовності до творчої педагогічної діяльності. Тож **наш учитель** якраз і відповідає усім тим вимогам, які ставляться до нього сьогодні, і яким, на жаль, не відповідає 70% сучасних учителів. **Він, майбутній учитель, випускник ВНЗ, не лише знає „як” і „що”, а вміє здійснювати цілісну педагогічну діяльність в**

„...ОБИРАЮЧИ ЦЕЙ ШЛЯХ, ПРИЙДЕТЬСЯ БАГАТЬОМ ВИХОВАТЕЛЯМ СПОЧАТКУ ПЕРЕВИХОВУВАТИ СЕБЕ”.

Микола Пирогов

КОМПЕТЕНТНИЙ ПРОФЕСІОНАЛ: семантика поняття

У “Словнику іншомовних слів” [31, С. 470] знаходимо: “*професіонал*” і “*професія*” походять від лат. *professio* – фах, але останнє означає рід трудової діяльності, що вимагає певних знань і трудових навичок і є джерелом існування, тоді як перше означає особу, що зробила якість заняття предметом своєї постійної діяльності (на відміну від *аматора*).

Отже, **усі**, хто здобув педагогічну освіту, дістав професію вчителя та працює у закладах освіти (вищих чи середніх) є **професіоналами** – тими, хто професійно, *кваліфіковано* здійснює педагогічну діяльність. “*Кваліфікація* (від лат. *qualis* – який, якої якості і ...*фікація*) – визначення якості чогонебудь, оцінка чогось; ступінь і вид професійної виучки працівника, наявність у нього знань, уміння, навичок, потрібних для виконання певної роботи; рівень підготовленості, ступінь придатності до якого-небудь виду праці; фах, професія, спеціальність” [28, С. 242; 5, С. 422].

Компетентний, 1. Який має достатні знання в якій-небудь галузі; який з чим-небудь добре обізнаний; тямущий. //Який ґрунтується на знанні; кваліфікований (у 2 знач.). [5, С. 445]

цілісному педагогічному навчально-виховному процесі.

ОСОБИСТІСНО-КОМПЕТЕНТІСНИЙ СТАТУС ВЧИТЕЛЯ В ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ: ПРІОРИТЕТИ, ВЗАЄМОДІЇ

Перш за все, *надати вчителю право відповідальності за все*, що він робить під час підготовки та здійснення ним власної педагогічної діяльності. Учитель, якщо він професіонал, то має сам визначати її цілі, більше того, вміти цілепокладати в особистісно орієнтованій та компетентісній парадигмах, а також згідно з визначеними цілями педагогічної діяльності здійснювати з будь-яких навчальних предметів уроки для конкретних учнів. *Учитель має свідомо робити все*: він знає „що”, вміє „як”, знає „хто”, „навіщо” і „чому саме так”, — а це може зробити ніхто інший, як *професіонал, компетентний учитель, майстер своєї справи*. Залишається лише *надати йому право самоконтролю й самоатестації*, бо хто адекватно може оцінити його діяльність, як не такий же професіонал, творець, майстер, як і він сам. Навіщо ж тоді віддавати цю функцію комусь, якщо він може зробити це сам і, при тому, — професійно.

Що це за діяльність, якою вона має бути, щоб учитель зміг у ній стати самодостатнім?

Такою діяльністю є творча педагогічна діяльність в авторському розумінні. Творча педагогічна діяльність представляє собою систему суб'єктно-суб'єктної взаємодії вчителя та учнів у цілісному навчально-виховному процесі.

Творча педагогічна діяльність — це діяльність, спрямована на розвиток і саморозвиток її суб'єкта - вчителя. Це діяльність, під час якої на правах цілі та результату, а також за рахунок засобів педагогічної діяльності (метою якої, як відомо, є створення оптимальних умов для розвитку учнів) *створиться її суб'єкт — учитель*.

Тільки у творчій педагогічній діяльності вчитель дійсно є її суб'єктом — самостійним та відповідальним за всі наслідки своїх дій, бо у всіх, без винятку, її компонентах він є їх творцем.

Назвемо компоненти структурної моделі творчої педагогічної діяльності: цілепокладання, віртуальний полілог, рефлексивний етап. [13]

У цій статті розглянемо лише системоутворюючий компонент творчої педагогічної діяльності. Про інші компоненти ми розповімо в наступних статтях нашого часопису.

ЦІЛЕПОКЛАДАННЯ ЯК СИСТЕМОУТВОРЮЮЧИЙ

компонент, образ і механізм педагогічної діяльності

ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ

Ідея педагогічного цілепокладання, як і ідея мети, іманентна самій природі професійної педагогічної діяльності {мета —> цілепокладання — „дія”}.

Проте вона (ідея) в науково-педагогічній (дидактичній) свідомості декілька десятиліть поспіль не була відрефлексована як самостійна проблема дослідження, а виявлялася в аналізі конкретних видів, форм, прийомів діяльності вчителя (діяльності в побудові навчання) на рівні мета —> задача”. [3].

Понятійно-термінологічний апарат сукупної концепції цілепокладання в побудові навчання був представлений наступною категорією: мета загальна, кінцева мета; навчальна мета, виховуюча мета, розвиваюча мета тощо. Тракткування категорії мети пов'язувалося з обґрунтуванням ідеї про всебічний розвиток особистості в умовах суспільства, що буде комунізм. Мета виступала як ідеал виховання „нової людини”; як суспільно обумовлений рівень розвитку дітей; як структура компонентів всебічного розвитку особистості; як „об'єктивно закономірне явище, яке слідує з поетапної реалізації со-

ціалістичним суспільством ідеї всебічного розвитку особистості” [1]. **Термін цілепокладання не використовувався.** Реалізація „педагогічної мети” пов’язувалася з терміном задача (комплекс задач). Так, мета всестороннього розвитку особистості поставала комплексно в задачах ідейно-політичного, розумового, етичного, трудового, естетичного, фізичного виховання. [1].

При цьому термін задача розумівся як „мета, що дана в певних умовах”, як „деякий компонент діяльності”... В аспекті феномена цілепокладання представлені трактування: „діяльність має задачну структуру”, „визначити задачу - значить задати відповідну систему, намітити її структуру”; „процес рішення задач можна представити як таку взаємодію між людиною й задачею, при якій змінюється як вона сама, так і суб’єкт діяльності, наприклад, зміни в його пізнавальній сфері (він набув деякі знання), у вольовій (навчився долати труднощі) і т. ін.” [1]. У дидактиці й часткових методиках використовувалися терміни навчальна задача, дидактична задача. Поняття **навчальна** задача визначалося як компонент **навчальної** діяльності і включало різні „класи” **навчальних** задач. В аспекті цілепокладання в побудові навчання був значущим термін дидактична задача, значення якого пов’язувалися з діяльністю вчителя: „задачі навчання, які ставить перед собою той, хто навчає”, „задачі управління навчальною діяльністю”, „задачі - засоби, що забезпечують досягнення мети навчання” [1]. Педагогічну суть феномена цілепокладання в побудові навчання було визначено в наступній формулі: „процес навчання і є процес рішення дидактичних задач” (Л. Н. Ланда) [3].

Сучасна ситуація в теоретичному й технологічному обґрунтуванні проблеми далеко **не однозначна**, що кінець кінцем обумовлено співіснуванням в педагогічній свідомості професійних орієнтацій **парадигми „за-**

своєння основ наук” і особистісно-розвиваючої парадигми.

У передовій практиці навчання розвиваючий і виховуючий потенціал навчального процесу забезпечується „м’якою моделлю” цілепокладання в побудові навчання.

У масовій школі зберігаються установки на традиційну „жорстку технологію” цілепокладання.

Цікаво й корисно подивитися, як змінювалися погляди відносно цілепокладання на основних етапах становлення нашої освіти до сьогоденського моменту. 80-і - 90-і рр. ХХ ст., особливий період, коли радянським учительством опановувалася „триєдина”, на яку покладалася великі надії, вона в прямому сенсі слова була „панацеєю від усіх негараздів” як у навчально-виховному процесі, так і в педагогічній діяльності (див. візи на С. 81-85). Як зазначає Бобильова О.А. у своєму дисертаційному дослідженні, період „середини 50-х - 80-і рр. ХХ ст.” є наближеним до сучасного стану, до сучасних подій. Поділяючи цю думку, вважаємо, що саме там потрібно шукати зародки сучасних інноваційних освітніх технологій. Зазирнемо в минуле й одночасно схарактеризуємо наше розуміння терміну „**цілепокладання**” як поняття наукового і практичного характеру, та з’ясуємо, яку роль воно відіграло в нашому дослідженні.

Цілепокладання є механізмом діяльності, воно спричинює загальний образ як діяльності педагога, так і його уроку.

Ціль (не дорівнює цілепокладанню, вона – один із її результатів) не мислиться як прогнозований кінцевий результат діяльності. Для творчої педагогічної діяльності вихідним положенням для цілепокладання є вимога самостійної розробки вчителем-творцем мети і завдань як навчально-пізнавальної діяльності учнів, так і педагогічної діяльності взагалі, виходячи з особливостей особистісно утворюючого середовища колективу вихованців класу. Ця позиція принци-

пово відрізняється від загальноприйнятої у педагогічній практиці, коли мета й завдання уроку обираються з навчальних предметних програм, самі ж діти, їхні особливості відіграють тут другорядну роль.

Другою, не менш важливою, позицією цілепокладання є орієнтація на формування й реалізацію творчого потенціалу суб'єктів цілісного навчально-виховного процесу. Характерною вимогою до розробки мети й завдань творчого навчального процесу є їхня варіативність, бо визначаються вони на основі врахування не лише об'єктивних, а й суб'єктивних факторів, тобто змісту навчання, індивідуального досвіду та різноманітних особливостей учнів, а також усього того, що синтезуючись проявляється в ролях значущих факторів, які діють в освітньо-виховному просторі уроку. Однією з вимог до постановки мети й завдань творчого навчального процесу є те, що їх може коригувати як учитель, так і учень.

Зауважу, що від того, у який спосіб здійснюється цілепокладання, залежить головне — чи буде діяльність педагога справді творчою! Саме від вибору педагогом способу цілепокладання залежить, стане він творцем чи буде за традицією реалізовувати кимсь обумовлені цілі власної педагогічної діяльності.

Для успішної розробки цілей і завдань творчого процесу *вчителям необхідно оволодіти вміннями їх будувати з урахуванням усіх вище перелічених вимог.* При цьому цілепокладання розглядається як складне інтелектуально-інструментальне вміння, що складається з комплексу простіших: урахування найбільш значущих факторів людського розвитку конкретних учнів; трансформування цілей педагогічної діяльності в систему навчально-виховних завдань; створення умов для учнів щодо „довизначення” ними завдань як особистих; диференціація сприятливих, несприятливих та нейтральних факторів (порівняно з найбільш значущими); володіння

методиками одержання оперативної інформації про хід і проміжні результати творчого процесу та їх аналізу тощо. **Оволодіти всім цим дозволяє авторська системно-точкова методика (АСТМ).**

Ця методика дає змогу вчителю побачити індивідуальність кожного учня, особливості класного колективу як спільноти, та себе як організатора навчально-виховної роботи, як особи, референтної для дітей. Розуміння цього „трикутника”, вміння виявити його особливості, розглянути їх у комплексі забезпечує вчителю можливість **обрати найкращий шлях для вирішення будь-яких педагогічних завдань навчально-виховного процесу**, обрати Того, за ким підуть учні. Саме ці можливості **надає вчителю пропонується діагностично-прогностична системно-точкова методика — основа для автентичної та творчої діяльності вчителя.**

ВІД АБСТРАКТНОГО ЦІЛЕПОКЛАДАННЯ ДО АДРЕСНОГО

Системно-точкова методика дає вчителю змогу діагностувати освітньо-виховне середовище, розробляти цілі педагогічної діяльності, виходячи не з навчально-предметних програм, а саме з особливостей освітньо-виховного середовища, яке є умовою та засобом розвитку, саморозвитку суб'єктів педагогічної діяльності — учителя та учня; обирати зміст, його обсяг, форми, методи, засоби досягнення оптимальних результатів гармонійного розвитку учнів і вчителів.

Саме вона є технологічним ключем для обґрунтування вибору типу того чи іншого уроку для конкретного класу, темпу його проведення, рівня складності та науковості навчального матеріалу, варіативності й різноманітності форм проведення уроку та результатів діяльності як на рівні школярів, так і вчителів. До переваг слід додати ще й те, що ця методика є науковим обґрунтуванням критеріїв оцінки діяльності вчителя з

боку адміністрації та інспектури, бо надає можливість об'єктивно оцінити реальний особистісний внесок кожного вчителя у результати навчально-виховного процесу, ліквідує формалізм, з одного боку, в оцінці діяльності вчителя і школи в цілому, а з іншого — в оцінці ним діяльності учнів. **Отже, озброєний цією методикою вчитель стає вільним у власній педагогічній діяльності.** Опанування нею дає йому можливість проявити власні творчі здібності, тому що він сам розв'язує власні задачі — а це притаманно лише творцям. Тоді як нетворці розв'язують чужі задачі, обумовлені лише навчальними програмами.

Отже, організація навчально-виховного процесу як особистісно орієнтованого навчання ґрунтується на знанні фізіологічно-індивідуального, творчого, індивідуально-особистісного, інтелектуального потенціалу учнів, а також морально-психологічних умов, створених у класних колективах. Системний аналіз усіх факторів дозволяє створити оптимальні умови для гармонійного розвитку учнів і вчителів як особистостей. **Системно-точкова методика, як підґрунтя організації особистісно орієнтованого навчання, є водночас основою цілепокладання.** (Див. врізи на С. 86, 87, 89)

ПІДГОТОВКА СУЧАСНОГО ВЧИТЕЛЯ:

аналіз теоретичних підходів

В основу нової технології підготовки сучасного вчи-

ДИНАМІКА ВЧИТЕЛЬСЬКОГО ЦІЛЕПОКЛАДАННЯ:

короткий історичний екскурс і сучасний стан

Коротко пригадаємо історію нашої освіти.

- **Етап лікбезу**, де на І-місці було навчання, тож логічно, що головним завжди був навчальний процес, йому надавали перевагу перед виховним. **Потяг до навчання був природним. Мета навчальна превалювала над усіма іншими.**

- Змінювалося суспільство, змінювався його уклад, партія цілеспрямовувала країну на виховання будівника комунізму. Цей етап в освіті змінився на **формування всебічно розвинутої, гармонійної особистості, будівничого комуністичного майбутнього.** Діяльність учителя також зазнала змін — тепер потрібно було вирішувати не лише навчальні завдання, а й виховні та розвивальні. **Слушною пропозицією виявилася необхідність реалізувати триєдину мету діяльності вчителя.** В основі рішення "триєдиної" лежить принцип прямого, безпосереднього рішення задач „в лоб“, авторитарний стиль, дитину дотягують до необхідної мети — „ідеалу“. За допомогою "триєдиної" розв'язуються всі завдання: освітні, виховні, розвивальні. Тривалий період з її допомогою намагалися вирішувати завдання органічної єдності навчання, виховання і розвитку.

АЛЬТЕРНАТИВА „ТРИЄДИНИЙ“

У 80-90 роках на допомогу вчителям фізики республіки, як завідувач кабінетом фізики ЦПУВ (сучасним правонаступником якого є УМО НАПН України), я вирішила підготувати методичні рекомендації [11] щодо постановки „триєдиної“ мети на уроках фізики на основі програми І.С. Мар'єнко „Орієнтовний зміст виховання школярів“. Це була надзвичайно громіздка і важка робота. Незважаючи на складність завдання, я була майже десятиліття наполегливим, послідовним пропагандистом ідеї впровадження у навчально-виховний процес „триєдиної“, бо усвідомлювала важливість на уроках фізики, окрім навчальної, реалізувати й виховну та розвивальну цілі.

Так було до 1987 року, поки я не стала керівником педагогічної практики для студентів фізмату Київського педінституту ім. О.М. Горького (нині НПУ ім. М.П. Драгоманова). Моє намагання навчити їх визначати „триєдину“ для уроків фізики й відповідно до неї вибудовувати всю діяльність та отримувати оптимальні результати уроку викликало у студентів багато запитань, незгод, сумнівів, які провокували постійні палкі дискусії, з яких ставала очевидною гальмівна роль „триєдиної“ для становлення творчого вчителя, майстра, професіонала, хоча офіційно вона була визнана і вченими, і вчителями „панацеєю від всіх бід“, а для студентів виявилася сама „бідою“. Так, на вимогу майбутніх учителів, народилася нова, авторська [7; 13; 16; 19] концепція цілепокладання, яка розкрила педагогічну юнь і допомогла нам усім: студентам, учням і викладачам — відчуті стани „творчості“ (рос.: андреевской „творчестости“) як такі, що фіксують і проявляють людський саморозвиток.

Так з'явилася альтернатива „триєдиної“.

Нині маємо майже 40-річну традицію постановки триєдиної мети уроку як паначеї від усіх бід, що характерно як для теорії, так і практики радянського й пострадянського періодів. Щодо „триєдиної” чітко виокремлюються два періоди в її запровадженні в педагогічну діяльність, зокрема, урок: це 80-90-і роки (1987-1996 рр.) – **етап альтернативного цілепокладання**, коли мною (О.І. Виговською) було запропоновано нову концепцію цілепокладання [7; 13; 16; 18]. Цей перший період констатував необхідність заміни „триєдиної” на іншу методологію й технологію цілепокладання в шкільній практиці. Наведено обгрунтовані наслідки, які виникли в педагогічній діяльності як протидія „триєдиній”. Триєдина після аргументованого вироку мала назавжди покинути педагогічний процес, педагогічну діяльність. Аналогічного висновку дійшла й відома російська дослідниця Н.Є. Шуркова (1996). Цей період у науковій літературі характеризується як такий, коли з контексту педагогічної діяльності „випадає” „триєдина”, учителі її вже й не планують, а, отже, діяльність стає безцільовою..., більше того, нами тоді вже підкреслювалося, що й діяльність „випала”, оскільки немає цілі – немає діяльності.

ЕТАП - СТАРОГО НОВОВВЕДЕННЯ НА НОВИЙ ЛАД

Сучасні вчителі останнім часом (у 21 столітті) повернули собі „триєдину”. Аналіз учительських, шкільних та методичних (РМК) сайтів¹ за 2010-14 рр. виявив слеск неабиякого інтересу до триєдиної мети уроку та бажання нею користуватись у щоденній педагогічній діяльності. Цей слеск змусив мене знову розбиратися в причинах, чому вона, „триєдина”, повернулася в уроки вчителів-предметників і на яких правах сьогодні має намір існувати в навчально-виховному процесі сучасних освітніх закладів країни. Проведений нами узагальнений аналіз досвіду використання „триєдиної” та ставлень до неї її користувачів, прояснив зазначену позицію, тож далі ознайомимо й Вас, шановний читачу, зі станом „триєдиної” в сучасному освітньому просторі.

Ось, як би відповіли на поставлені нами запитання у віртуальному круглому столі дописувачі сайтів:

1. Чим стала для колег освітян триєдина мета уроку?

Триєдина мета уроку – це:

- заздалегідь запрограмований учителем результат його бінарних дій з учнями, який має бути досягнутий в кінці уроку;
- немовби стовбур, основа на якому наче ...;
- систематизуючий стрижень, без якого уроку ніколи не перетвориться на цілісну систему;
- елемент ефективної педагогічної діяльності;
- усвідомлене уявлення про кінцевий результат спільної діяльності вчителя та учнів;
- основа доцільно спрямованої діяльності на уроці не лише викладача, але й учнів; якоюсь мірою це пусковий механізм уроку;
- визначає характер взаємодії вчителя та учнів на уроці, реалізується не лише в діяльності викладача, але й у діяльності учнів, і досягається лише у тому випадку, коли цього прагнуть обидві сторони;
- складна розгорнута мета, що включає в себе, ►

теля покладено декілька вихідних положень.

Встановлений факт залежності професійної успішності від уміння реалізувати головну мету педагогічної системи - забезпечення єдності між ціллю, засобами та результатами, що дає можливість автору вважати його за базове уміння. З другого боку, уміння відтворювати у своїй діяльності обумовлений логічний зв'язок ціль-засоби-результат – це ще й головний показник здатності вчителів до цілеспрямованої діяльності. За даними Н.В. Кузьміної, Н.В. Кухарева, Г.К. Воєводської найбільше до цього здатні вчителі, діяльність яких відповідає системно-моделюючому рівню педагогічної майстерності. Цей рівень відповідає також стану готовності вчителів до творчої педагогічної діяльності. За даними Н.В. Кузьміної таких учителів 2-4%. Відомо, що більшість учителів має ускладнення навіть у окремому визначенні виховних та розвиваючих цілей, не говорячи вже про становлення обумовленої вище „єдності”.

До того ж врахуємо й те, що психологічними дослідженнями В.П. Зінченка, В.Н. Гордона, О.К. Тихомирова, Г.С. Костюка та інших доведено, що головним механізмом діяльності є цілепокладання, причому, за умов здатності вчителя бачити, формулювати та розв'язувати у педагогічній діяльності власні задачі й цілі, а не кимось обумовлені

(що є характерною ознакою творчої особистості).

П.К. Анохін вважає ціль матеріальною моделлю результату. Але не забуваймо, що педагогічна система – відкрита й наше розуміння творчої педагогічної діяльності через повернення до її внутрішніх чинників дозволяє по-іншому тлумачити відношення цілі-результату, маючи на увазі “відкритість” останнього, який містить як запланований результат, так і передбачуваний. [13].

Розуміння творчої педагогічної діяльності як розвитку її суб’єкта, тобто вчителя, вимагає по-іншому підійти й до проблеми цілепокладання. По-перше, вчитель, як суб’єкт творчої педагогічної діяльності, належить до „цілеспрямованих систем”. Тож зміна ним цілей, їх вибір спричиняється „динамічним станом об’єкту”, що є тією органічною основою, яка визначає існування „цілеспрямованих систем”, більше того, за Д. Акофом та Ф. Емері, є його необхідною умовою. Логічно заключити, тож і підкреслити, що ціль не може бути привнесена ззовні, як зараз, з навчальних програм, - вона має визначатися станом об’єкта педагогічної діяльності.

Слід зазначити, що об’єкт педагогічної діяльності – складний, фактично поліоб’єкт, структуру якого складають усі суб’єкти навчально-виховного процесу, а це: вчитель разом з учнями, причому не в прямому контексті, а в опосередкованому – через їхні стани, характеристики, особливості, які разом створю-

три аспекти: пізнавальний, виховний і розвиваючий;

- той ключовий результат, до якого повинні прагнути вчителі та учні, і якщо він визначений не точно або викладач нечітко уявляє собі шляхи та способи його досягнення, то про ефективність уроку важко говорити.

Отже, мета уроку має бути триєдиною: пізнавальна, розвивальна та виховна.

2. Над якими питаннями розмірковують учителі щодо „триєдиної”?

У них часто виникають запитання:

- Ким цей результат повинен бути досягнутий – учителем чи учнем?
- На кого повинна бути спрямована ця діяльність?
- Для кого слід визначати мету – для вчителя чи учня?

На цих же сайтах знаходимо й відповіді їхніх авторів. Знайшли таке міркування Юлії Хайчіної¹ (2011 р.): „Ми перед собою теж неодноразово ставили такі запитання. Адже ми – вчителі, і ми повинні правильно ставити перед собою та своїми учнями цілі, грамотно формулювати їх. Опрацювавши багато матеріалів, ми зробили для себе висновки. На перший погляд, питання ці елементарні. Але ж так здається тільки на перший погляд. Звичайно, весь процес навчання спрямований на засвоєння школярами певного кола знань, умінь і навичок, тому, навчальна мета й повинна визначати результат, якого мають досягнути учні. Вони повинні чітко знати, якими знаннями, уміннями та навичками й на якому рівні (репродуктивному чи творчому) вони повинні оволодіти, які вимоги будуть поставлені по закінченні того чи іншого уроку.

У сучасній школі урок повинен цілісно формувати й розвивати школяра. Тому мета сучасного уроку повинна містити в собі навчання особистості, її розвиток та виховання”.

Отже, мета уроку в сьогоденній школі повинна мати триєдиний характер: навчальний, розвивальний і виховний.

Інша дискусувачка зазначає: „Мій педагогічний досвід складає понад 20 років, тому я впевнено можу...”, – заявляє автор і наголошує на тому, що до уроків необхідно ставити мету, і при цьому підкреслює, – і мета повинна бути триєдина”. Роздумують учителі, як засвідчують матеріали сайтів, і над питаннями: „який урок є сучасним; що взагалі називають метою уроку; як поставити посылку для досягнення учнями мету, що відображає пізнавальний, розвиваючий та виховуючий аспекти навчання; як розкрити кожен з аспектів постановки мети уроку й описати особливості її формулювання; як організувати педагогічну діяльність учителя та навчально-пізнавальну діяльність учнів; якою має бути діяльність учнів, щоб досягти триєдиної мети уроку; з чого складається професіоналізм учителя; що таке педагогічна техніка, та чим є цілеспрямованість для процесу навчання”. Хвилює їх і питання, як же педагогічно правильно та грамотно сформулювати мету уроку?

І, як запевняють учителі, на ці питання вони шукають відповіді всюди: і в теорії, і в практиці. Демонструють, презентують: чого досягли, чого навчилися, діляться з іншими. Беруть участь у курсах, що організуються редакціями науково-

практичних журналів. Так на одному зі шкільних сайтів розповідається про участь учителів у конкурсі „Краса і сила мистецтва”, який був зніційований редакцією журналу „Українська література в загальноосвітній школі” (2012 р.) та присвячений Нілі Йосипівні Волошиній, члену-кореспонденту НАПН України, засновнику й головному редактору журналу, автору посібників і статей з української літератури. Очікувалась публікація кращих конспектів уроків у зазначеному часописі. Тож, за інформацією, опублікованою на сайті, відчутно, що його автор пишається успіхами своїх колег, коли говорить: „Конспекти уроків української літератури словесники нашого навчального закладу були визнані кращими”.

3. Що залишається важким для вчителя?

Викладач не завжди прагне формувати новий розвиваючий аспект мети до кожного уроку, забуваючи, що розвиток дитини відбувається набагато повільніше, ніж процес її навчання й виховання, що самостійність розвитку дуже відносна і, що він (розвиток) здійснюється значною мірою як результат правильно організованого навчання й виховання. Звідси випливає, що один і той же розвиваючий аспект мети уроку може бути сформульований для триєдиних цілей декількох уроків, а інколи і для уроків цілої теми або розділу.

Це найважчий для викладача аспект мети при плануванні уроку.

4. **Учителям намагаються допомагати:** і вчені, й методисти, і шкільна адміністрація, зокрема, заступники директора з навчально-виховної роботи освітнього закладу.

Застосовується відомий алгоритм методичної роботи з учителями, коли під керівництвом чи заступника директора, чи методиста РМК у першу чергу актуалізуються теоретичні засади проблеми, наприклад, „Триєдина мета уроку як елемент ефективної педагогічної діяльності”, по-друге, виконуються практичні завдання для удосконалення власних умінь учителів. Далі об'єднуючись у групи, педагоги визначають навчальний, розвивальний та виховний аспекти уроку, формулюють триєдину мету відповідно до обраної теми й дають поради один одному щодо безпомилкового визначення цілей заняття.

Допомога молодому спеціалісту – в епіцентрі методичної роботи. Для нього проводяться ряд заходів на кшталт вище описаним, зокрема, щодо поурочного планування, наприклад „Готуємося до уроку”.

Наведених висловлювань вважаю достатньо, щоб уже зробити висновки як щодо мети використання „триєдиної”, так і про те, які ускладнення виникають в учителів під час роботи з нею.

Порівнюючи результати аналізу попередніх років станів використання вчителями „триєдиної”, з тим, як робиться це сьогодні, відповідально констатуємо, що останнє не що інше як „дежавю”, а що головне, так це те, що ті ускладнення, які супроводжували роботу учителів з „триєдиною”, мають місце й зараз, тож – ті самі проблеми, які окреслено на початку використання „триєдиної”, наявні й сьогодні, жодну не вирішено.

ють системно-комплексну модель діючих, впливових факторів як у самій педагогічній діяльності, так і в навчально-виховному процесі, зокрема, на уроці.

Враховуючи всі вище наведені міркування, дійдемо висновку, що стан готовності до педагогічної діяльності в її аутентичному смислі, дійсно може визначатися *вмінням студента відтворювати взаємопов'язаний ланцюжок дій - ціль-засоби-результат, за умови, якщо цей ланцюжок візьмемо лише як форму дії вчителя, але наповнимо новим сучасним змістом, новим розумінням суті, ролі, призначення педагогічної діяльності вчителя, тож тоді ціль, як слідує з нашого дослідження, має народжуватися зі стану об'єкта, а результат – буде відкритим, який не дорівнює цілі в механічному розумінні. Обумовлене вміння - головний об'єкт як навчання, так і оцінювання під час кваліфікаційного іспиту.*

Враховуючи те, що це вміння в оновленому вигляді є необхідною умовою для здійснення будь-якої педагогічної діяльності, *важко його базовим, а стан готовності до нього - критеріальним.* Саме воно перешкодить співіснуванню з системно-моделюючим рівнем педагогічної діяльності інших її рівнів, які гальмують, зводять нанівець саму можливість здійснення творчої педагогічної діяльності. У такий спосіб підвищимо вимоги до підготовки студентів до педагогічної діяльності.

Тобто педагогічний ВНЗ зможе готувати не будь-

якого спеціаліста-предметника, а ґрунтовно підготовленого педагога, здатного як до розв'язання навчальних задач, так і виховних. Опанування таким, нарешті, призведе до реалізації мрії А.С. Макаренка, який висловив її в тезі, що навчити виховувати також можливо, як і навчити навчати. Окрім того, це дозволяє вчителю повернутись до власної педагогічної діяльності на правах її суб'єкту, тобто стати хазяїном своєї педагогічної долі, вчителем-творцем, компетентним професіоналом.

ЯК ЖЕ ЗАБЕЗПЕЧИТИ ТАКУ ГОТОВНІСТЬ У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ?

Необхідною та достатньою умовою для переходу на системно-моделюючий рівень педагогічної діяльності є оволодіння кожним студентом базовим її компонентом, до складу якого входять досліджені автором механізми творчої педагогічної діяльності. *Критеріальним вмінням такої підготовки студента, як встановлено нашим дослідженням, є вільне оперування ним системно-точковою методикою визначення факторів освітньо-виховного середовища, що фактично характеризує наявний стан творчого потенціалу суб'єктів навчально-виховного процесу, та до того ж є підґрунтям визначення цілей педагогічної діяльності з метою здійснення вчителем (студентом) особистісно орієнтованого навчання.*

Запровадження такої технології підготовки вчителя у педагогічному ВНЗ до-

Для повноти осмислення наведених фактів з педагогічної практики сучасних учителів, наведемо загальний висновок, який поділяють усі вчителі: сьогодні, та у 80-90-і роки – це:

1. Мета уроку має бути триединою: пізнавальна, розвивальна та виховна.

2. Перед класом учнів мету уроку потрібно ставити у відповідній інтерпретації (тільки пізнавальний аспект, і в окремих випадках – розвивальний). Цією позицією сучасний учитель відрізняється від учителів 80-90 років, які ділилися з учнями і планами щодо виховних цілей уроку, тож перший має позитивні переваги перед останніми.

3. „Учитель наперед визначає результат, до якого прямує разом з учнями протягом цілого уроку” – це висловлювання також поділяється усіма практиками, але для дослідників педагогічної діяльності, для вчених є діагностичним засобом, бо якраз виявляє всіх, хто поділяє зазначене, а хто – ні. У разі підтримки цього твердження, очевидним є те, що мета = результату, а вчитель „...наперед визначає результат, до якого прямує разом з учнями протягом цілого уроку”. Але таке не є позицією особистісно орієнтованої освіти, коли кожним своїм уроком учитель вирішує головну проблему шкільної освіти – розвитку учнів різними засобами, зокрема, й через навчальні предмети. За такої (особистісно орієнтованої) позиції мета визначається як станом кожної дитини, так і в цілому дитячого колективу, а результат тоді відкритий, тож з'ясування та осмислення набутого в результаті уроку передбачає як емпатійні, так і рефлексивні процеси в учителів та учнів. Вочевидь, ці вчителі не ефективно вирішують задачі виховальні та розвивальні, а їхня діяльність не є особистісно орієнтованою.

Висновок був би неповним, якби ми не сказали про наступне:

1. Ні сама діяльність педагога, де структурним компонентом є цілепокладання у формі „триединої”, ні негарзди з нею й через неї – не змінилися, залишилися тими ж. Це дійсно так!

2. Але замислимося: що означає факт сплеску щодо її („триединої”) застосування в сучасному навчально-виховному процесі, зокрема, на уроці? Ніщо інше, як готовність учителів до вирішення окрім освітніх завдань ще й виховних і розвивальних. У цьому головна відмінність сучасних учителів від своїх „попередників”: перших переконувати в необхідності здійснювати цілісний навчально-виховний процес, зокрема, й під час уроку, немає потреби – вони самі так вважають та роблять так! Тоді як раніше це було окремим завданням як теоретичного, так і практичного характеру.

¹Сайти 2010-14 pp., деякі їх адреси: www.model.poltava.ua/index.php?...id...; irmk.org.ua/archiv/.../pourochne_planuvannja.docx; school135.edu.kh.ua; nvo_school24.klasna.com/uk/site/methodic-work.html; pti.kiev.ua/.../286-z-chogo-skladayetsja-profesionalizm-uchitelja.html;

www.slideshare.net/StAlKeRoV/c-29573869

□ Intel® Навчання для майбутнього. – К.: Видавнича група ВНУ, 2004. – 416 с. (Автори адаптації до українського видання Морзе Н.В., Дементівська Н.П.).

²Виговська О.І.: Знайомтеся з авторською концепцією далі у цій статті та за [7; 10; 13; 16].

ЦІЛЕПОКЛАДАННЯ і системно-точкова методика

Алгоритм діяльності вчителя з особистісно орієнтованої освіти (на основі системно-точкової методики):

- *Оберіть клас, в якому Ви хочете запровадити особистісно-орієнтований підхід.*
  - *Проведіть анкетування учнів класу за системно-точковою методикою.*
  - *Проаналізуйте дані та зафіксуйте їх у таблиці стану чинників особистісного розвитку учнів конкретного класу.*
- Виокремте фактори: „+”; „-”; „0”.*
- *Отримайте точки адресної роботи з вихованцями.*
  - *Дані діагностування покладіть в основу розробки адресного цілепокладання педагогічної діяльності (ПД), з якої розпочнеться адресна ПД, або, як її інакше називають, особистісно орієнтована діяльність (ООД та інші скорочення: ООД, ОЗОН).*

Зверніть увагу: алгоритм є однаковим для уроку, цілепокладання і ПД вчителя!

СУТНІСТЬ СИСТЕМНО-ТОЧКОВОЇ МЕТОДИКИ

Системно-точкова методика (СТМ) - ключ до особистісно-орієнтованої освіти.

СТМ надає вчителю значні переваги, бо вона начодно представляє значущі точки дитячого простору, через які найкоротшим шляхом доходимо до серця кожної дитини.

Ця методика дає вчителю змогу побачити індивідуальність кожного учня (**39 точок для вчительської уваги!**), особливості класного колективу як спільноти, і себе як організатора навчально-виховної роботи, як особи, референтної для дітей. Розуміння цього „трикутника”, вміння виявити його особливості, розглянути їх у комплексі забезпечує вчителю можливість обрати найкращий шлях для розв'язання будь-яких педагогічних завдань навчально-виховного процесу. Саме ці можливості надає вчителю пропонована *діагностично-прогностична системно-точкова методика*. СТМ *забезпечує вчителя* уміннями *цілепокладати у своїй діяльності, виходячи з органічного, природного підґрунтя – особливостей дітей і тих колективів, у яких вони зростають.*

Разом із педагогом дитина здійснює сходження до образу людського через здатність здобувати знання у процесі навчання та здатність розвиватися під час сходження до власної висоти.

- ***Отак і твориться значуще особистісно-інформаційне розвивальне середовище, лише в якому й можливо здійснювати особистісно орієнтоване навчання й виховання, яке за інших умов переважно декларується.***

НЕВМІННЯ ЦІЛЕПОКЛАДАТИ ТА ТРУДНОЩІ: ПЕРЕДБАЧЕНІ НАСЛІДКИ

Оскільки вчителі не усвідомлюють розвивальні та виховні задачі, вони їх і не розв'язують, традиційно зосереджуючись на навчальних цілях.

Труднощі у цілепокладанні означають, що діяльність учителя залишається нецілеспрямованою, формальною. Це знижує її коефіцієнт корисної дії та **гальмує розвиток самого вчителя.**

Триєдина мета – стала формальною вимогою, а тому є **причиною розпорошення сил педагога**, неінтегрованості його дій, свідченням відсутності спільного фундаменту, стрижня педагогічної діяльності [18; 13]. ▶

корінно змінить стан його особистісної та змістовно-технологічної готовності до реалізації сучасних завдань педагогічної практики, бо вчитель-творець, як результат реалізації такої технології, здатен буде плекати духовність та інтелект країни; бачити перспективу власного росту й не мати змоги зневіритись у собі, та й у обраній ним діяльності через виникнення самопочуття хазяїна своєї педагогічної долі, здатного зарадити собі та іншим і жити достойним гідної людини життям.

ПРІОРИТЕТ У ПІДГОТОВЦІ УЧИТЕЛЯ: ЩО МАЄ НИМ СТАТИ?

Хіба не дивно, що зараз ми мовби напрацьовуємо з чистого аркуша, ніби не захищено з цієї проблематики низки дисертацій – кандидатських і докторських, – які містять, до речі, прогнозовані результати від упровадження пропонованих пошукувачами інновацій, до того ж кожна дисертація обов'язково має ґрунтовний аналіз стану педагогічної практики, містить безліч рекомендацій як її покращити. Більшість із них зводиться до обґрунтування тези, що майстром педагогічної справи стають лише за умови оволодіння фундаментальною психолого-педагогічною підготовкою. На жаль, нами не виявлено досліджень, де б пріоритетами у підготовці вчителя було визначено його професійну підготовку, тобто універсальну готовність до здійснення автентичної діяльності педагога, яка надає

йому можливість свідомо творити саме ті умови для розвитку кожної дитини, які для останньої є оптимальними.

Такий висновок стосується і курсів, що введено у програми педагогічних вузів — „Основи педагогічної творчості” та „Основи педагогічної майстерності”, які не забезпечують майбутніх учителів готовністю до педагогічної діяльності, що підтверджують ті самі ускладнення, про які вже йшлося вище, яких не стає менше: десятками років дослідники виявляють одні й ті ж негаразди, а впровадження наукових доробок не спричиняє суттєвих змін на покращення.

Проведеним нами аналізом програмно-методичного забезпечення професійно-педагогічної підготовки у системі вищої педагогічної освіти встановлено відсутність жодної навчальної дисципліни, яка б мала на меті підготувати майбутніх педагогів так, щоб вони одразу після закінчення ВНЗ були спроможними здійснювати сутнісну педагогічну діяльність, здатну задовольнити як потреби вихованців, так і українського суспільства в цілому. На жаль, остання вимога не закріплена ні у стандартах педагогічної освіти, відсутня вона й у концептуальних засадах розвитку педагогічної освіти: вони не мають на меті підготовку вчителя — справжнього професіонала, готового відразу виконувати свої професійні функції в школах, тобто бути компетентним. Наслідком цього є якраз ті результати, на які й працю-

Готовність до педагогічної діяльності впродовж десяти років залишається незмінною — вчителі так і не навчилися визначати виховні та розвивальні цілі власної професійної діяльності.

Від того, у який спосіб здійснюється цілепокладання, залежить головне — чи буде діяльність педагога справді творчою! **Саме від вибору педагогом способу цілепокладання залежить, стане він творцем чи буде за традицією реалізовувати кимсь обумовлені цілі власної педагогічної діяльності.**

СУТНІСТЬ ЦІЛЕПОКЛАДАННЯ

Цілепокладання є механізмом діяльності.

Для творчої педагогічної діяльності **вихідним положенням для цілепокладання є вимога самостійної розробки вчителем-творцем мети й завдань як навчально-пізнавальної діяльності учнів, так і педагогічної діяльності взагалі, виходячи з особливостей особистісно-творючого середовища колективу — вихованців класу.**

Ця позиція принципово відрізняється від загальноприйнятої у педагогічній практиці щодо визначення мети й завдань, спрямованих на виконання соціального замовлення на особистість.

Характерною вимогою до розробки мети й завдань творчого навчального процесу є їхня варіативність, бо визначаються вони на основі врахування не лише об'єктивних, а й суб'єктивних факторів, тобто змісту навчання та індивідуальних особливостей учнів.

УМІННЯ ЦІЛЕПОКЛАДАННЯ

і готовність вчителя до ПД

Уміння цілепокладати, у першу чергу, забезпечує готовність учителів до педагогічної діяльності (ПД) за ознаками „самостійності”, „свідомості”, „самодостатності”, „творчості” і „майстерності”. Наш учитель якраз і відповідає усім тим вимогам, які ставляться до нього сьогодні, і яким, на жаль, не відповідає 70% сучасних учителів. Він не лише знає „як” і „що”, а вміє здійснювати цілісну педагогічну діяльність в цілісному педагогічному навчально-виховному процесі.

Така діяльність набагато більша, ширша, глибша, вища, ніж та, за яку сьогоднішній учитель отримує платню — проведення уроку — це квінтесенція цієї діяльності і лише один з її етапів. Підготовка вчителя до такої діяльності забирає багато часу, бо розвиток людини, її виховання „поштучна справа”, як образно казав **Расул Гамзатов**. Те ж саме зазначав ще **А.С. Макаренко**, а сьогодні й **І.А. Зязюн**, тож коли йдеться про вчительську дію, вони стверджують, що вона — це мистецтво, навчати якому слід одноосібно, як вчать скрипалю, піаніста.

Що потрібно робити вчителю, який хоче здійснювати творчу педагогічну діяльність?

У свідомості вчителя має відбутися переорієнтація у поглядах на особистість учня та на себе як на цінність і самоцінність. За цих умов навчально-виховний процес набуває особистісного спрямування. Проте, якщо у кожному класі, де працює вчитель, він не знає особистісних проявів кожного учня та того, що для них є впливовим, значущим, — він не зможе реалізувати особистісно орієнтоване навчання.

Як же дізнатися про ці особливості? За допомогою вже знайомої Вам системно-точкової методики.

ють педагогічні ВНЗ: державні екзамени нині, як і раніше, проводяться за формальними критеріями – показниками успішності з окремих дисциплін, а не за інтегрованими показниками успішності підготовки до педагогічної діяльності, рівень опанування якою кожним випускником і має об'єктивно оцінюватися державними екзаменаційними комісіями.

Тож, як з'ясовано нами та іншими дослідниками, *вчителі не готові до реалізації головного завдання школи – плекати засобами своїх навчальних предметів¹ розвинених особистостей, а сучасна практика вузівської підготовки студентів до педагогічної діяльності є свідченням того, що вона є проблемою теоретичного та практичного характеру.*

ЦІЛЕПОКЛАДАННЯ ЯК ПЛАТФОРМА СТАНОВЛЕННЯ ВЧИТЕЛЯ

Маємо практичні результати. *У своїх роботах ми подолали й проблему відчуженості вчителя від власної діяльності та її результатів тим, що ввели нову діяльність вчителя – творчу.* Розуміння педагогічної діяльності як творчої, у якій на правах її цілі та результату розвивається її суб'єкт, тобто вчитель, вимагає по-іншому підійти й до проблеми цілепокладання [10; 13].

За накреслених вище умов, учитель, як відповідальний за людський розвиток учнів, не може не бути самостійним, творчим і компетентним. Посудіть самі: щоб здійснити цілепокладання уроку з будь-якого шкільного предмету за авторською методологією й технологією для конкретних учнів конкретного класу, вчителю потрібно бути компетентним в декількох галузях наук, а саме: соціальній психології, дитячій психології, в психології особистості, груп, колективів тощо, щоб адекватно виявити стан усіх факторів, які діють в учнівському колективі та мають як позитивний,

так і негативний чи нейтральний впливи на самопочуття кожної дитини, на загальну атмосферу класу. Саме отакий стан класу стає основою для виокремлення (тож і подальшої постановки в якості інтегральної, єдиної, цілісної мети для становлення цілісної людської особистості в умовах навчально-виховного процесу, зокрема уроку) тих умов, про які вчителю у першу чергу й слід подбати, щоб забезпечити оптимальні для даних дітей умови, в яких ці діти набудуть і певних предметних компетентностей, укріплюватимуть себе внутрішнього та розвиватимуться за вертикаллю Душі, до досягнення кожним свого „акме”. Такі вимоги до вчителя, до його професійного цілепокладання формують справжню платформу, на якій від уроку до уроку твориться компетентний професіонал – Учитель, Майстер і Творець, Рационалізатор і Винахідник. У такому сенсі цілепокладання й виступає в ролі платформи становлення вчителя як компетентного професіонала.

СУТЬ АВТОРСЬКОЇ ТЕХНОЛОГІЇ:

що заважає, що гарантуємо

На шляху вирішення цього завдання **стоїть**, з одного боку, *низька професійна підготовка вчителів*, а з іншого – *теоретична нерозробленість основ* цілісного навчально-виховного процесу та засобів цілісного розвитку особистості.

Саме тому були поставлені завдання виявити невикористані резерви уроку для розвитку творчих особистостей його суб'єктів та визначити особливості навчально-виховного процесу як цілісної системи – *так народилася авторська технологія підготовки вчителів до ООО* (див. віз на С. 89).

У вчителів гарантовано **змінюється позиція з керованого**, не підготовленого до роботи в сучасних умовах підвищеної складності, **на самодостатнього професіонала** своєї справи, педагога-творця, Майстра.

¹В цій статті ми ознайомимо Вас з деякими ідеями, як це можна робити вже сьогодні (див. С.91). Прочитайте – ідеї прийдуть!

Гарантується якість підготовки сучасного вчителя, якого потребує сьогоднішня.

Ця технологія 100-відсотково гарантує обумовлений, винятково значущий, новий результат лише за однієї умови – якщо вчитель навчиться користуватися цією авторською технологією.

ЗАМІСТЬ ВИСНОВКУ

Ще раз наголошуємо, що учителя слід підготувати до нової, ефективної, сучасної педагогічної діяльності. Але, на жаль, жоден педагогічний ВНЗ України не готує до реальної педагогічної діяльності, бо пріоритет у цьому визнають за шкільною практикою. За педагогічним ВНЗ залишається підготовка до всього того, що може бути в ній (педагогічній діяльності) застосованим, тож і дають багато різноманітних знань і вмій та сподіваються, що майбутній учитель самостійно впровадить їх у свою діяльність, яка буде ефективною й такою, на яку очікують, з одного боку, ВНЗ, з іншого – роботодавці й користувачі: діти та їхні батьки. Дива поки що не трапилося, сподівання не виправдалися: статистичні дані щодо неготовності вчителів яскраве підтвердження цьому (див. початок статті, С.75).

Маємо наголосити і на тому, що практична підготовка вчителівства в країні нині є НАЙВАЖЛИВІШОЮ ланкою – і в той же час, на жаль, залишається НАЙСЛАБШОЮ в системі підготовки педагогів!!!

ПЛАТФОРМА, НА ЯКІЙ ПЛЕКАЄТЬСЯ КОМПЕТЕНТНИЙ ПРОФЕСІОНАЛ – УЧИТЕЛЬ

Вимога № 1. Станьте методологом!

Вимога № 2. Станьте філософом!

Вимога № 3. Станьте психологом!

Вимога № 4. Станьте методистом-конструктором, методистом-винахідником.

Вимога № 5. Станьте соціальним педагогом і психотерапевтом!

Щоб учитель навчально-виховний процес зробив особистісно орієнтованим, його діяльність має відповідати зазначеним вимогам.

ЩО Ж Є СЕНСОМ ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНОЇ ОСВІТИ

Сучасний урок – це зустріч двох особистостей. Щоб виховувати дитину, сприяти її розвитку, вчителю потрібно пам'ятати, що:

- Особистість дитини виховується лише Особистістю людини.
- Дитина виховується лише Значущою Особистістю, референтною для неї.
- Людина розвивається у значущій для себе діяльності.
- У розвитку дитини ми спираємося на такий психологічний механізм, як мотивація, яка має бути природною і йти від дитячих потреб.

УЧИТЕЛЬ ТА УЧНІ: „ЧОРНИЙ ЯЩИК”

Клас учнів для їхніх учителів частіше за все виступає в ролі „чорного ящика”.

Для педагогів – діти, учнівські колективи часто є „чорним ящиком”. За таких умов запровадження всіх без винятку особистісно-орієнтованих технологій, м'яко кажучи, є проблематичним.

Наслідки такої готовності відомі: хоч у школу приходять 33% здорових дітей, але закінчують здоровими – лише 6-9%; здоров'я сільських школярів ще гірше – лише 2% учнів 7-15 років здорові; з початку навчання в школі до її закінчення питома вага дітей з хронічними хворобами збільшується у 2,5 рази, що притаманно передусім школам нового типу з підвищеним рівнем навантаження. Захворюваність дітей у цих школах у 1,5 рази вища, ніж в загальноосвітніх. За даними медико-педагогічних досліджень дидактогенічні хвороби в такому стані дітей відіграють не останню роль.

ГОТОВНІСТЬ УЧИТЕЛЯ ДО ЗАПРОВАДЖЕННЯ У ШКОЛАХ ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАННЯ (ООО)

Актуальне завдання сучасного вчителя – допомогти кожному своєму вихованцю відбутися як особистість, духовно розвинена Людина.

З цієї метою вчителі прагнуть організувати особистісно орієнтований, цілісний навчально-виховний процес.

Головною перешкодою для запровадження особистісно орієнтованого навчання й виховання у середніх закладах освіти стала традиційна підготовка педагогів як учителів-предметників, бо у професійній підготовці вчителя завжди психолого-педагогічна підготовка відіграла (і відіграє й зараз!) другорядну, допоміжну роль.

Отже, немає об'єктивних підстав стверджувати, що ситуація з особистісно орієнтованою освітою як у практиці, так і в науці змінилася.

Гальмом для інноваційного розвитку школи є неготовність багатьох педагогів та керівників до такої діяльності.

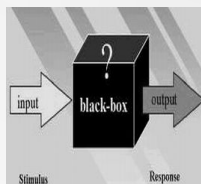

Рисунок 1

ЩО РАДИКАЛЬНО ЗМІНИТЬ як підготовку вчителів, так і їхнє професійне життя

- Впровадження у практику роботи вчителів запропонованих у статті концепції творчої педагогічної діяльності та технології цілепокла-

„МИ БАГАТО
ЗВЕРТАЄМОСЬ ДО
ТВОРЧОСТІ ВЧИТЕЛЯ,
... А ПОВИННІ
ГОВОРИТИ ПРО
ВМІННЯ РОБИТИ
ЦЮ (ПЕДАГОГІЧНУ)
РОБОТУ”

С.Т. Шацький

дання у
ній, на-
д а с т ь
ш а н с п е-
р е й т и в і д
у ч и т е л я -
п р е д м е т -
н и к а д о
в ч и т е л я -
т в о р ц я ,
с т а т и к о м -
п е т е н т -
н и м п р о -
ф е с і о н а -
л о м , м а й -

стром педагогічної справи. Запропонована технологія докорінно змінить стан особистісної та змістовно-технологічної готовності вчителя до реалізації сучасних завдань педагогічної та шкільної практики, бо вчитель-творець як результат реалізації такої технології, буде здатний плекати духовність та інтелект країни; бачити перспективу власного росту. Він почуватиме себе хазяїном власної педагогічної долі, здатним зарадити собі й іншим.

Тому така технологія є реабілітаційною для кожного вчителя та його вихованців.

- Дану технологію можна вважати засобом створення у навчально-виховному процесі благополуччя для дітей-учнів і дорослих-вчителів, бо з її допомогою можна звести до мінімуму негативні наслідки його традиційної організації, в тому числі й дидактогенічних хвороб.
- Учитель, нарешті, свідомо знає „кого”, „куди” і „як” „вести за собою”, тобто знає та здійснює сутнісну педагогічну діяльність.

Вирішення зазначеної в цій статті загальноукраїнської державної проблеми якості вчительських кадрів потребує спеціальних зусиль, спеціальної роботи, спеціально підготовлених кадрів для ВНЗ, спеціальних установ і структур, на які будуть покладені спеціальні відповідальні повноваження щодо її вирішення. Тож у найближчій перспективі має запрацювати Національний проект педагогічної освіти!

На користь такого Проекту наведу наступний висновок, який допоможе як освітянським управлінцям, так і всім освітянам без винятку переконатись у невідкладності його запровадження як у виші, так і в середні заклади освіти.

Ми закладаємо цією статтею декілька добротних цеглинок, при тому — для фундаменту, а маємо майже готовий фундамент педагогічної освіти, яка надасть вчителю новий статус — відповідального творця власної педагогічної діяльності; продемонстрували, як можна працювати сьогодні й не „вигоряти”, а розвиватися, більшою мірою перебувати у стані творчості, а, отже, емоційної піднесеності.

Колись Нелля Григорівна Ничкало, академік НАПН України, на одному із заходів нашого проекту „Педагогинноватори в Україні”, а вона — співголова Ради проекту, висловила свою мрію, щоб дослідити й написати „Що таке педагогічне щастя?”.

Маю честь запевнити Вас, колеги, своєю роботою ми ініціюємо абсолютно протилежне сьогодишньому ставленню до вчителя, тож і створюємо адекватні умови для його, Учителя, педагогічного щастя.

Нехай наше бачення (як і вагомий доробок) прислужаться й Неллі Григорівні, і вам усім, дорогі читачі!

Більш ґрунтовно всі позиції цієї статті викладено в інших статтях автора — див. список літератури, зокрема, його праць [17; 19; 20]: там безліч ідей, думок, рекомендацій, концепцій, технологій і задач, які спрвують багатьох з Вас до віртуального полілогу. Щиро бажаю Вам цього!

ЯКИМ МАЄ БУТИ УРОК В ОСНОВНІЙ ШКОЛІ, якщо його мета сприяти цілісному розвитку людини?

Цього навчатимуть в „Педагогічній академії”, яка працюватиме на площах нашого журналу.

Щоб ви мали уявлення про те, чого вас навчатимуть в „Педагогічній академії”, познайомимо вас з висновками власної експериментальної роботи, її квінтесенцією, фактично з тим, заради чого, взагалі, і проводяться експерименти. Ви зможете переконатися в тому, наскільки ефективно пропонуємо працює в сучасних школах і які результати допомагає отримувати. Для цього на С. 91, просто зараз (у врізі), ви „поспілкуєтесь” з учнями, яких ми навчали за цією технологією, почувте, що вони відчувають і говорять стосовно заявленого уроку, тож і зможете самі вирішити: чи хочете так працювати, чи ні. А якщо „так!”, то запрошуємо Вас в нашу „Педагогічну академію”!

В ході експерименту, ми переконалися, що всі без виключення вчителі, які скористалися запропонованими у цій статті ідеями, засобами та ін., змогли відразу здійснювати особистісно орієнтовані уроки в основній школі – „уроки цілісного людського розвитку”, при тому, досить успішно. Це спонукає автора й надалі знайомити широку педагогічну громадськість із результатами власного експерименту.

Останнім викликана і ця пропозиція, і цей анонс можливої спільної нашої з вами роботи.

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ: ЗАГАЛЬНОНАУКОВІ ВИСНОВКИ

Існують невикористані резерви уроку для творчого розвитку особистості його суб'єктів.

Наукові підгрунття авторських соціально-фізичних задач [18] є науково-достовірними, вивіреними часом, актуальними, особливо в контексті вирішення сучасних завдань середньої та вищої освіти, тож скасуванню часом не підлягають.

Запропоновані автором наукові засади для розроблення таких задач доцільно рекомендувати вчителям фізики як обов'язкові правила складання задач, що надає можливість учителям здійснювати особистісно орієнтовані уроки фізики в основній школі – „уроки цілісного людського розвитку”. [13]

Доведено доцільність використання з означеною метою своєрідного „ключа” до розроблення соціально-фізичних задач, націлених на створення адресного особистісно-утворювального середовища.

З'ясовано, що необхідними й достатніми умовами творчої педагогічної діяльності є дидактико-рольові ігри як одна з форм навчально-виховного процесу. Ці ігри розроблено, спираючись на авторську концепцію цілісного розвитку суб'єктів навчально-виховного процесу; вони створюють оптимальні умови для розвитку особистості школярів, оскільки передбачають залучення учасників гри до значущих для них видів діяльності та взаємин, що реалізуються за одночасної дії всіх чинників виховально-освітнього середовища (колективів педагогів, дітей, батьків, особистісного потенціалу кожного вихованця, їхнього суб'єктивного поля). Такими можуть бути і проекти, але лише такі, які також розроблено, спираючись на авторську концепцію цілісного розвитку суб'єктів навчально-виховного процесу.

На „уроках цілісного людського розвитку”¹ створюються сприятливі

умови для особистісного розвитку кожного, оскільки всі учасники ігор мають можливість пройти („свою” для кожного!) послідовність ситуацій-відносин, у кожній з яких вони проявляються в різних відношеннях до інших, до себе, до предмета, до світу, до соціуму.

***

¹ Такі уроки фізики, як ви проводили, мені дуже сподобалися. У житті сам з собою, один на один, тому часто виходить, що повинен орієнтуватися сам, який напрям (план напрямів) вибрати, які шляхи обрати. А тут ЖИТТЄВИЙ орієнтир!!! Ясно, що без фізики не проживеш.

У будь-якій задачі фізика зустрічається постійно. Фізика – це маленька «родзинка», не кожний може її побачити. І ми її не бачимо, а ось коли замислюємося, тоді бачимо, а так – ні... поки що.

2. Цей урок вчить людину жити правильно. І, я думаю, що допомагає після закінчення школи обрати спеціальність, і факультет, на який вона вступатиме.

3. Спрямовує в житті. Тому, коли знаєш те, що вже знаєш, вважаєш майбутнє сьогоднішнім. На цих уроках я відчуваю себе дорослою людиною.

4. Урок не тільки показує, що знання важливі, а й породжує відповідальність за те, якщо ти це знаєш, ти повинен це використовувати. А ще – змушує будувати стосунки. Ти ж не один можеш це зробити, потрібно спілкуватися. Переговоривши з кимось, висловлюєш власну думку, тебе починають дещо поправляти – й обоє виходимо на певний результат.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бабанский, Ю. К. Оптимизация учебно-воспитательного процесса / Ю. К. Бабанский. М. : Просвещение, 1982. - 192 с.
2. Беспалько, В. П. Слагаемые педагогической технологии / В. П. Беспалько. М. : Педагогика, 1989. - 196 с.
3. Бобылева, О.А. Развитие идеи целеполагания в построении обучения в отечественной дидактике: середина 50-х - 80-е гг. XX века: Дис...канд. пед. наук.: 13.00.01. - Хабаровск. - 2008. - 227 с.

Ольга Выговская

Учительское целеполагание как платформа становления компетентного профессионала

В статье актуализированы проблемы эффективного урока и качественной профессиональной готовности учителей к современной педагогической деятельности.

Отмеченные проблемы раскрываются автором через понятие „учительского целеполагания”, которое одновременно является компонентом урока и педагогической деятельности.

Проведенный автором научный анализ состояния теоретической разработанности проблематики целеполагания в школьной практике, дает ему возможность сделать безутешный вывод о полном отсутствии такого. Свидетельством этого и следствием является состояние опыта целеполагания у современных учителей, который характеризуется преимущественно неумениями и осложнениями как у молодых учителей, так и опытных. Последнее подтверждает и вывод о неготовности учителей осуществлять современную педагогическую деятельность: учительское целеполагание, которое реализуется на основе „триединого подхода”, является эклектическим, поэтому и вступает в противоречие с актуальными требованиями – сделать учебно-воспитательный процесс целостным, единым, и избавиться от его разделенности на воспитание и обучение.

Автор убежден: это становится возможным (при том, доступным каждому!), если целеполагать на основе авторской СТМ, а, следовательно, и осуществлять не просто педагогическую деятельность, а творческую – ТПД в авторском понимании; следствием введения авторской ТПД станут радикальные изменения относительно статуса учителя в его педагогической деятельности – учитель отныне становится самостоятельным, ответственным, творческим, компетентным профессионалом.

Поэтому статья будет не только интересной, но и полезной для всех, кто мечтает о педагогическом Олимпе.

Ключевые слова: авторская ТПД, изменение статуса учителя, учительское целеполагание, целеполагание на основе „триединой”, целеполагание на основе СТМ, виртуальный полилог, рефлексивный этап, компетентный профессионал.

4. Бондар В.І. Дидактика. – К., Либідь, 2005. – 264 с.
5. Великий тлумачний словник сучасної української мови/Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ „Перун”, 2001. – 1440 с.
6. Выговська О.І. Авторська концепція людини та особистісно орієнтоване навчання: наукове обґрунтування семантичних змін /О.І.Выговська //Директор школи, ліцею, гімназії. – 2005. – № 5-6. – С.41 - 47.
7. Выговська О.І. Діяльність учителя і цілепокладання: теоретико-практичне обґрунтування технології дії та навчання /О.І.Выговська //Директор школи, ліцею, гімназії. - 2005.- № 4.- С.70.
8. Выговська О.І. Науково-технологічний супровід особистісно-орієнтованої освіти: авторська концепція /О.І.Выговська //Директор школи, ліцею, гімназії. – 2003. – № 5-6. – С. 93 - 97.
9. Выговська О.І. Особистісно орієнтована педагогіка: віртуальний полілог у структурі творчої педагогічної діяльності. Теорія і практика /О.І.Выговська //Директор школи, ліцею, гімназії. - 2003. - №1. - С. 92-96.
10. Выговская Ольга. Підготовка сучасного вчителя до творчої педагогічної діяльності: авторська концепція, технологія. – К.: НПУ, 1997. – 22 с.
11. Выговская О.И. Совершенствование методической подготовки учителей физики по вопросам оптимизации учебно-воспитательного процесса на курсах повышения квалификации: методические рекомендации /О.І.Выговська - К.: ЦУВ, 1983. – 45с.
12. Выговська О.І. Сучасність спрямування навчально-виховного процесу в школі на особистісно-орієнтоване навчання/ О.І.Выговська //Середня школа на порозі ХХІ століття: досвід, уроки, перспективи. – К., 2000. – С. 56 – 63.
13. Выговская О.И. Творческая педагогическая деятельность в целостном учебно-воспитательном процессе: Дис...канд. пед. наук.: 13.00.01. - К., 1995. – 203 с.
14. Выговська О.І. Творча педагогічна діяльність як особистісно орієнтована: авторська концепція, технологія. /О.І.Выговська //Директор школи, ліцею, гімназії. – 2002. – № 4. – С.70-76.
15. Выговська О. І. та ін. „Точка опори” у педагогічній діяльності. /О.І.Выговська // Рідна школа. – № 12. – 1991. – С. 41-48.
16. Выговська О.І. Триєдина мета уроку в контексті цілепокладання. Теорія і практика /О.І. Выговська //Директор школи, ліцею, гімназії. - 2007.- № 4.- С. 20 -24.

17. Виговська О.І. Технологія, що забезпечує готовність вчителів здійснювати сучасну педагогічну діяльність. /О.І. Виговська //Директор школи, ліцею, гімназії. – 2008. – № 4. – С. 4 - 24.
18. Выговская О.И. Учебно-тематический план, программа спецкурса „Педагогическое творчество” и некоторые методические рекомендации по организации его проведения. - К.: КГПИ, 1988. - 37с.
19. Виговська О.І. Цілісний розвиток особистості школяра: експериментальне обґрунтування його засобів /О.І. Виговська //Директор школи, ліцею, гімназії. - 2003. - №3. - С. 34-46.
20. Виговська О.І. Методичні засади особистісно орієнтованого уроку фізики в основній школі /О.І. Виговська // Методичні рекомендації для вчителів щодо вивчення фізики в основній школі: метод. посібник – К.: ІПНАПН, 2014. – 42 с.
21. Григорьев, Д. А. Динамика целеполоагания в процессе профессионализации : (на материале становящейся деятельности): автореф. дис. канд. психол. наук / Д. А. Григорьев. М., 1998. - 24 с.
22. Гуманізація та гуманітаризація професійної освіти: ред. кол. І.А. Зязюн, В.О. Зайчук, В.М. Доній, Н.Г.Ничкало, І.Л. Лікарчук, Є.М. Судаков. – К.: 1995. – 160с.
23. Зязюн І. А. Три кити нової філософії освіти: гуманізація, індивідуалізація, інтеграція //Директор школи, ліцею, гімназії. – 2000. – № 1. – С. 74-79.
24. Кларин, М. В. Технология постановки целей // Школьные технологии. - 2005.- №2.-С. 50-65.
25. Кремень В.Г. Освіта і наука в Україні – інноваційні аспекти. Стратегія. Реалізація. Результати. – К.: Грамота, 2005. – 448 с.
26. Макаренко, А. С. Цель воспитания // Избранные педагогические сочинения [Текст] : В 2-х т. Т.1 /А . С. Макаренко, Акад. пед. наук СССР; под. ред. И. А. Каирова ; ред. коллегия В. Н. Столетов [и др.]. – М.: Педагогика, 1977. – 400 с.
27. Максименко С.Д. Особистість: проблема структури (генетичний аспект). / Актуальні проблеми сучасної української психології. – К., Нора-Друк., 2003. – Вип. 23. – 436 с. – С. 3-14.
28. Педагогічний словник / За ред. дійсного члена АПН України Ярмаченка М.Д. – К.: Педагогічна думка, 2001. – 516 с.
29. Пирогов Н. И. Избранные педологические сочинения. – М., 1985. – 496 с.
30. Савченко О. Я. Цілі і цінності реформування сучасної освіти // Філософія освіти в сучасній Україні: Матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. – К.: 1997. – С. 47-54.
31. Словник іншомовних слів. - К.: Наукова думка, 2000. – 680 с.
32. Сухомлинська О. В. Про стан теорії та практики виховання в освітньому просторі // Шлях освіти. – 1998. – № 3. – С. 4.
33. Сухомлинський В.А. Вибрані педагогічні твори: В 3-х т. Т.1 / Укл. О.С. Богданова, В.З. Смаль. – М.: Педагогіка, 1979. – 560 с., мал.
34. Хуторской А.В. Современная дидактика: Учебник для вузов. – СПб: Питер, 2001. – 544 с. : ил. – С. 496, 497.
35. Шубинский В. Человек как цель воспитания // Педагогика. 1992. – № 3-4.

Olga Vigovska

Teacher's purposefulness as a base for competent professional formation

Problems are analyzed in the article concerning effective lesson and high-quality professional readiness of teachers to contemporary pedagogic activity. The problems stated are revealed by the author using conception of "teacher's purposefulness", that appears to be a part of a lesson component and pedagogic activity, too. The scientific analysis concerning a state of theoretical elaboration of purposefulness problems in school practice gives to the author a possibility to draw a distressing conclusion about its profound absence. Evidence of this and consequence of this is a state of purposefulness experience among typical contemporary teachers: mainly, it is characterized by lack of skill and complications for young teachers as well as for experienced ones. Aforesaid state confirms a conclusion about inexperience of teachers to realize a contemporary pedagogic activity: teacher's purposefulness that is realized on the base of "triune" approach appears to be eclectic one, so, it collides with actual requirements to make a teaching and educational process integrated, united and to get rid of division on teaching and education.

The author tries to convince that it can be possible (at this, available to everyone!) in case the purposefulness is realized on the basis of an author's SPRM¹, so, it is necessary to realize not simple pedagogic activity, but creative CPA² in an author's conception.

The author is convinced: realization of an author's CPA as a whole will result in drastic changes of a teacher's status through his pedagogical activity: from this time on a teacher becomes an independent, responsible, creative, and competent professional.

So, this article can be not only interesting, but useful for all those who dreams about pedagogic Olympus.

Key words: author's CPA, changing teacher's status, teacher's purposefulness, "triune" approach purposefulness, SPRM purposefulness, integer polilog, reflexive phase, competent professional.

¹ SPRM – system-point of reference method (author's).

² CPA – creative pedagogic activity (author's elaboration).

ПРИРОДНИЧІ ДИСЦИПЛІНИ В РЕАЛІЯХ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ

У статті розкрито важливість наукових матеріалів учасників міжнародної науково-практичної конференції „Методика навчання природничих дисциплін у середній та вищій школах” (XXI Каришинські читання) для реформування української освіти на сучасному етапі, зокрема, пов’язаних із теоретичним та методичним забезпеченням професійного розвитку особистості вчителя природничих дисциплін.

Марина ГРИНЬОВА

Декан природничого факультету, завідувач кафедри, педагогічної майстерності та менеджменту Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г.Короленка, доктор педагогічних наук, професор.

Наголошено на позачасовій цінності теоретичного і практичного внеску видатного вченого А.П. Каришина у вирішення проблем ефективної підготовки учителя-природника, спадщина якого потребує систематичного полі дисциплінарного вивчення.

Ключові слова: наукові зібрання, науково-практична конференція, середня та вища школи, методика навчання природничих дисциплін, професійний розвиток особистості вчителя.

Галина СОРОКІНА

Доцент кафедри педагогічної майстерності та менеджменту Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г.Короленка, кандидат педагогічних наук.

Традиційно 29-30 травня 2014 року відбулася Міжнародна науково-практична конференція „Методика навчання природничих дисциплін у середній та вищій школі” (XXI Каришинські читання) на базі кафедри педагогічної майстерності та менеджменту Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка, яку очолює доктор педагогічних наук, проф. М.В. Гриньова. Організатори проведення заходу мали за мету здійснення комплексного наукового розгляду сучасного стану, аналізу та узагаль-

нення нових теоретичних і прикладних підходів навчання природничих дисциплін у середній та вищій школі та сприяння розвитку природничих наук в Україні та за її межами.

Співорганізаторами наукового зібрання виступила низка установ та організацій, серед яких слід відзначити Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України, Інститут проблем виховання НАПН України, Міжнародну академію педагогічної освіти, Державне агентство з питань науки, інновацій та інформатизації України та ін. У роботі конференції взяли участь науковці, викладачі, вчителі, сту-

денти та учні з різних регіонів України (Полтава, Глухів, Вінниця Дрогобич, Житомир, Запоріжжя Івано-Франківськ, Київ, Кременчук Луганськ, Львів, Мелітополь Рівне, Харків, Хмельницький), були представники навчальних та наукових закладів Російської Федерації (Новосибірськ, Сиктивкар). Республіки Беларусь (Борисів), Польщі (Краків). Загальна кількість учасників конференції склала близько 200 осіб.

XXI Міжнародна науково-практична конференція розпочалася урочистим відкриттям меморіальної дошки кандидату біологічних наук Ростиславу Ганжі. Ботанік, засновник Наукового гербарію кафедри ботаніки (10000 одиниць наукового та 1000 одиниць навчального гербарію), внесеного до міжнародного реєстру, Р. Ганжа багато років пропрацював викладачем на природничому факультеті. Його наукові дослідження мали велике значення для мікології та лісгосподарства. Природничому факультету від дружини вченого Н.К. Ганжі вручено подарунок – особиста колекція мінералів Р. Ганжі.

Відкриття пленарного засідання конференції у малій актовій залі університету відбулося згідно з мистецькими традиціями факультету. З вітальним словом до учасників наукового зібрання звернулася проректор із наукової роботи університету, д.п.н., проф. Л.М. Кравченко, яка зазначила, що професійна підготовка вчителя природничих дисциплін – одна із

Почесні гості XXI Каришинських читань. Марина Гриньова – у першому ряду, 5-а зліва

Вручення особистої колекції мінералів Р. Ганжі кафедрі ботаніки природничого факультету ПНПУ імені В.Г. Короленка

Пленарне засідання міжнародної науково-практичної конференції „Методика навчання природничих дисциплін у середній та вищій школі”

найбільш важливих ланок сучасної педагогіки, наголосила на великому потенціалі спадщини А.П. Каришина в розбудові природничої освіти.

Шляхом обміну думками під час пленарного засідання були підняті важливі питання: осмислення та використання досвіду відомих науковців у навчанні природничих дисциплін, теорії та методики навчання хімії у вищих та загальноосвітніх навчальних закладах, методичні аспекти вивчення біології людини і тварин, здоров'я людини в освітніх закладах, напрямки розвитку сучасної екологічної освіти, їх перспективність, методика організації різних форм навчання природничих дисциплін, оптимізація науково-дослідницької діяльності та використання інноваційних технологій у практиці освітніх закладів.

Широкого обговорення набув виступ В.Р. Льченко, д.п.н., проф., академіка НАПН України, зав. лабораторії інтеграції змісту освіти Інституту педагогіки НАПН України, яка наголосила, що сучасна система освіти повинна бути спрямована на формування інтелектуально розвиненої особистості з цілісним уявленням картини світу та розумінням причинно-наслідкових зв'язків у ньому, що зумовлює необхідність переходу до концепції інтегрованого навчання, яке базується на дотриманні принципу вікової доцільності змісту навчального матеріалу, сприяє розвитку творчого мислення учнів, забезпечує узагальнення та систематизацію

знань, сприяє оптимізації навчально-пізнавальної діяльності.

На конференції також прозвучали ґрунтовні виступи В.Д. Орлова, д.х.н., проф., зав. кафедри органічної хімії Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, Г.С. Ткачук, к.т.н., доц., зав. кафедри хімії Хмельницького національного університету, Н.І. Білик, к.п.н., проф. Полтавського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти ім. М.В. Остроградського, С.М. Куліша, к.істор.н., доц. Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, Т.Є. Рожнової, к.п.н., зав. Центру післядипломної освіти та довузівської підготовки Житомирського державного університету імені Івана Франка, Ю.Д. Бойчук, д.п.н., проф., зав. кафедри здоров'я людини та корекційної освіти Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди, О.О. Нікітіної, к.економ.н., зав. лабораторією ФДНУ „Інститут педагогічних досліджень обдарованості дитини” РАО та ін.

Цінним здобутком є результати наукового дослідження кафедри географії та краєзнавства „Організація природничої освіти в попередниках ПНПУ імені В.Г. Короленка”, представленого Л.М. Булавою, к.географ.н., проф., зав. кафедри географії та краєзнавства Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка.

Зацікавив учасників конференції виступ О.І. Цебржинського, д.б.н., проф., зав. кафедри біології та основ здоров'я людини Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка, у якій розкривалися проблеми взаємозв'язку здоров'я та творчості особистості на генетичному, фізіологічному та соціальному рівнях.

Каришинські читання у ретроспективі представила у презентації Л.В. Малаканова, к.п.н., доц. Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка.

Активну участь у обговоренні проблематики науково-практичної конференції взяли студенти. На пленарному засіданні представили результати наукових робіт студентки природничого факультету: К.В. Мастюх, яка отримала диплом I ступеня у Всеукраїнського конкурсу студентських наукових робіт за напрямом „Менеджмент” з науковою роботою „Зелений туризм для всіх” (наук. керівник проф. М.В. Гриньова) та А.О. Біленко – диплом III ступеня у Всеукраїнського конкурсу студентських наукових робіт за напрямом „Менеджмент” з науковою роботою „Беремо приклад з лідерів – депутатів Полтавського місцевого самоврядування” (наук. керівник проф. М.В. Гриньова).

Учасники конференції також прийняли участь у церемонії нагородження найкращих студентів та викладачів факультету

„Гордість природничого”, серед почесних гостей заходу були представники органів державної влади та місцевого самоврядування О.А. Деркач, А.В. Бардінов, О.М. Ромас, С.М. Шевчук.

Під час конференції працювала виставка педагогічної літератури.

Перед початком секційних засідань учасники конференції взяли участь у екскурсії Ботанічним садом Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка, яку провела директор саду А.С. Дзюбаненко. Природничим факультетом ініціюється наукова спрямованість Ботанічного саду –

Лауреати церемонії „Гордість природничого”

Екскурсію Ботанічним садом Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка проводить А.С. Дзюбаненко

полігону для відкриття нових спеціальностей: біологія, екологія, дендрологія, природознавство, основи аграрного виробництва. Матеріальною базою для їх функціонування є відкриття музею „Українського садівництва і квітникарства під відкритим небом”, Зеленого класу, рокарію, синергарію, дендропарку, гербарної, створення нових колекцій рослин в закритому і відкритому ґрунті.

Колекції Ботанічного саду ПНПУ імені В.Г. Короленка

Покладання квітів до могили А.П. Каришина

На секціях значна увага приділялася визначенню головних ознак новітніх педагогічних технологій у професійній підготовці учителів природничих дисциплін, впровадженню в освітню практику аксіологічних і технологічних аспектів педагогічної спадщини А.П. Каришина. Широкого обговорення набули питання забезпечення інституалізації підготовки вчителів основ здоров'я в педагогічних вищих навчальних закладах України та видання освітньо-професійної програми підготовки за напрямом „Здоров'я людини”.

Учасники засідань дійшли висновку, що специфіка природничих дисциплін, об'єднаних не лише предметом вивчення – природою, а й спільними прийомами опанування предметним змістом, практичними вміннями зумовлює розширення у навчальній діяльності міжпредметних зв'язків.

Особливою продуктивністю, зацікавленістю та активністю вирізнялася робота другого дня конференції, яка розпочалася з традиційного покладання квітів до могили А.П. Каришина – легендарного декана природничого факультету, відомого ученого хіміка-органіка.

В межах конференції відбувся семінар „Сучасні технології викладання природничих дисциплін” на базі Державної спеціалізованої художньої школи-інтернату I-III ступенів „Колегіум мистецтв у Опішні” імені Василя Григоровича Кричевського

(с. Опішня Зінківського району Полтавської обл.). Під час дискусії особлива увага приділялася питанням оптимізації науково-дослідницької діяльності учнів та студентів.

Гостей зустрічала директор освітнього закладу Л.М. Овчаренко. Колегіум мистецтв – перший і єдиний в Україні спеціалізований навчальний мистецький заклад подібного типу, у якому постійно організуються численні районні, обласні та всеукраїнські конференції і семінари. Виставки творчих робіт, презентації та майстер-класи відвідують жителі Полтавщини та інших регіонів України.

Доповіді працівників колегіуму дозволили більш детально ознайомитися зі специфікою організації навчально-виховного процесу закладу, з умовами навчання, педагогічного супроводу, що забезпечують високий рівень освіти, адаптацію учнівської молоді до сучасного світу. Справили враження творчі наукові роботи учнів.

Піднесення серед присутніх зустріли майстер-класи, проведені викладачами колегіуму.

Учасники конференції також мали можливість переглянути експозиції Національного музею-заповідника українського гончарства у Опішному. Екскурсію під відкритим небом та залами музею провела Л. Гавриш, випускниця ПНПУ імені В.Г. Короленка. Також учасники конференції з метою вивчення народних

звичаїв України взяли активну участь у обряді-постановці Музею українського весілля (с. Великі Будища Диканського району Полтавської обл.).

Конференція виявила низку найактуальніших проблем стану та реформування української освіти на сучасному етапі, зокрема, пов'язаних із теоретичним та методичним забезпеченням професійного розвитку особистості вчителя природничих дисциплін. Безперечно позачасову цінність являє теоретичний і практичний внесок видатного вченого

Знайомство із Колегіумом мистецтв у Опішні імені Василя Григоровича Кричевського

А.П. Каришина у вирішення проблем ефективної підготовки учителя-природника. Спадщина вченого-педагога зі світовим ім'ям потребує систематичного полідисциплінарного вивчення.

За підсумками обговорення піднятих проблем на Міжнародній науково-практичній конференції був ухвалений підсумковий документ, опубліковані програма та збірник матеріалів.

Зважаючи на високий науковий та організаційний рівень міжнародної науково-практичної конференції „Методика на-

вчання природничих дисциплін у середній та вищій школі” (XXI Каришинські читання), учасники наголосили на доцільності традиційного проведення наукового зібрання, який надає можливість презентувати свої доробки та новаторські ідеї, що можуть привернути увагу широкого кола фахівців природничих наук та стати предметом дискусії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Методика навчання природничих дисциплін у середній та вищій школі» (XXI КАРИШИНСЬКІ ЧИТАННЯ) (м. Полтава, 29-30 травня 2014 р.) / За заг. ред. проф. М.В. Гриньової. – Полтава, 2014. – 308 с.

Марина Гринева, Галина Сорокіна
Естественные дисциплины в реалиях современного образования

В статье раскрыта важность научных материалов участников международной научно-практической конференции «Методика обучения естественных дисциплин в средней и высшей школах» (XXI Карышинские чтения) для реформирования украинского образования на современном этапе, в частности, связанных с теоретическим и методическим обеспечением профессионального развития личности учителя естественных дисциплин.

Отмечено на вневременной ценности теоретического и практического вклада выдающегося ученого А.П. Карышина в решение проблем эффективной подготовки учителя-естественника, наследство которого нуждается в систематическом междисциплинарном изучении.

Ключевые слова: научные собрания, научно-практическая конференция, средняя и высшая школы, методика обучения естественных дисциплин, профессиональное развитие личности учителя.

Marina Grineva, Galina Sorokina
Natural subjects in realias of modern education

In the article, importance of scientific materials is exposed of international science and practical conference "Method of teaching natural subjects at middle and higher school" (The XXI Caryshin readings) participants for reformation of Ukrainian education on a modern stage. In particular, it is related to the theoretical and methodological providing of professional natural disciplines' teacher personality development.

The timeless value is marked of theoretical and practical contribution of the prominent scientist A.P. Caryshin into the decision of problems of effective preparation of a teacher-natural scientist. His inheritance needs the systematic cross-disciplinary study.

Key words: scientific collections, science and practical conference, secondary and higher schools, method of teaching natural disciplines, professional development of a teacher personality.

Від редакції
ТРАДИЦІЇ,
започатковані освітянами

Колеги-полтавці!
Низький уклін Вам за титанічну роботу, яку ви здійснюєте для педагогічної спільноти! Ваша праця – приклад неперервного зв'язку минулого і майбутнього.

Неможливо уявити, що ніхто не організовує такі заходи, не переконую, не доводить позачасову цінність спадщини великих педагогів, необхідність продовжувати її вивчення.

Боронячи пам'ять про тих, хто відійшов у вічність, ви нам нагадуєте про тих, хто поруч.

Тож хай нашому педагогічному роду не буде перерводи!

УПРАВЛІННЯ ШКОЛОЮ

*„4 сходи до мети Дмитра Кайгородова!” Презентація
унікального досвіду п'ятнадцятого Героя
Всеукраїнського проекту НАПН України і журналу –
„Педагоги-новатори в Україні”. .....С. 102*

*Новаторство директорів, управлінців є особливо цінним, тому що
мета кожного колективу залежить від того, як директор школи,
установи організує, надихне, створить психологічну атмосферу
в колективі, відпрацює здорову систему цінностей в ньому. Тому
керівник навчального закладу як новатор – це потужна сила.*

Василь Кремень
Президент НАПН України, голова Ради
проекту “Педагоги-новатори в Україні”.

*Здійснилася мрія однієї дитини, а разом з нею – ще 1000 мрій
1000 дітей! І можливим таке стало лише тому, що мрія ця на-
лежала ПЕДАГОГУ!*

Ольга Виговська
Керівник проекту „Педагоги-новатори в Україні”

4 СХОДИНКИ ДО МЕТИ ДМИТРА КАЙГОРОДОВА:

**ІНІЦІАТОРА, ЗАСНОВНИКА
ПРОФІЛЬНОЇ БАГАТОСТУПЕНЕВОЇ
СИСТЕМИ ХОРЕОГРАФІЧНОЇ
ОСВІТИ В УКРАЇНІ**

Реферативно-аналітичний огляд інформаційних і презентаційних матеріалів, виступів та інтерв'ю щодо унікального інноваційного досвіду п'ятнадцятого Героя Проекту, Дмитра Євгеновича Кайгородова, автора-героя 10-ї сторінки Всеукраїнського проекту НАПН України й журналу – “Педагоги-новатори в Україні”.

У Конференц-залі Київського Будинку вчителя 3 грудня 2014 року за участю вчених НАПН, державних і громадських діячів, педагогів, керівників управлінь і закладів освіти, освітян та громадськості міста Києва й інших міст країни, членів Ради проекту “Педагоги-новатори в Україні” та авторів-героїв його попередніх сторінок було відкрито 10-у сторінку Всеукраїнського проекту НАПН України й журналу – “Педагоги-новатори в Україні”.

Учасники та гості Проекту мали можливість ознайомитися з втіленою в життя ідеєю безперервної хореографічної освіти від дошкільної установи до підвищення кваліфікації в театрі. Окрім того, всі присутні дізналися, які умови допомагають не лише опанувати майбутню професію, а й сприяють всебічному розвитку молодій особистості.

Ключові слова: проект “Педагоги-новатори в Україні”, при-
ватна освіта, безперервна хореографічна освіта, всебічний розвиток особистості вихованця, технологія профільної освіти.

Дмитро КАЙГОРОДОВ

Директор КЦ „Кияночка”, директор Київського хореографічного коледжу, директор театру „Молодий балет Києва”, Заслужений працівник культури України

Укладачі:

**Ольга
Виговська,**
провідний науковий співробітник Інституту педагогіки НАПН України, керівник проекту „Педагоги-новатори в Україні”

**Олексій
Виговський,**
член Ради проекту „Педагоги-новатори в Україні”

Рада проекту „Педагоги-новатори в Україні” звернулася до НАПН України як установи, покликаної розвивати педагогічне новаторство в країні, з проханням розглянути досвід Дмитра Євгеновича Кайгородова щодо створеної ним в Україні профільної багаторівневої системи хореографічної освіти, оскільки протягом останнього десятиріччя результати його діяльності стабільно високі, знані, вагомі й заслуговують на підтримку як Проекту, так і Академії.

НАПН України схвалено досвід профільної багаторівневої системи хореографічної освіти в Україні, на чому й наголосив у своєму виступі Головний експерт Всеукраїнського проекту НАПН і Журналу „Педагоги-новатори в Україні” **Іван Дмитрович Бех**, директор Інституту проблем виховання НАПН України, академік НАПН України (на фото на С. 104).

Ініціатора й засновника багаторівневої системи хореографічної освіти **Дмитра Євгеновича Кайгородова** рішенням Ради проекту „Педагоги-новатори в Україні” представлено до нагороди Почесною грамотою НАПН України.

За дорученням Голови ради проекту „Педагоги-новатори в Україні”, президента НАПН України **Василя Григоровича Кременя**, **Микола Борисович Євтух**, академік-секретар відділення вищої освіти НАПН України вручив **Дмитру Євгеновичу Кайгородову Почесну грамоту НАПН України**.

„Новаторство директорів, управлінців є особливо цінним, адже успішна робота колективу залежить від того, як директор школи, установи організує, надихне, створить психологічну атмосферу в колективі, відпрацює здорову систему цінностей у ньому. Тому керівник навчального закладу як новатор — це потужна сила.”

Василь Кремень,
Президент НАПН України, голова Ради проекту „Педагоги-новатори в Україні”

„З симпатією і трепетом ставлюся до Кайгородова. Балетмейстер вкладає в душу дитини не лише мистецтво, а й чистоту і благородство — те, чого нам нині бракує!”

Андрій Демиденко,
Професор НПУ ім. М.П. Драгоманова,
відомий поет-пісняр

„Я вбачаю велике майбутнє саме за приватними школами. Проте лише в тому випадку, коли вони не будуть копіювати офіційну директивну педагогіку й відповідні школи, а стануть дієвими, активними, практичними осередками нової педагогіки, орієнтованої на природні задатки ключових талантів кожної окремої дитини, тобто на персоналізоване навчання, а не навчання “скопом”, яке властиве державній школі.”

Микола Гузик,
Директор авторської школи М.П. Гузика, м. Южне Одеської області, науковий керівник приватної авторської школи М.П. Гузика м. Одеси,
член-кореспондент НАПН України

„Дмитро Євгенович Кайгородов цікавить мене як фундатор створення комплексу закладів освіти: від дитячого садка до Молодого театру, з моменту самоусвідомлення «Я сам...» до працевлаштування на рівні успішного професіонала. Створено структурний комплекс, який дозволяє прослідкувати становлення не лише профільної освіти, і відпрацювання її технологію, а й відстежити виняткові умови довготривалого процесу становлення Майстра, Професіонала. Бачимо ефективні моделі профільної освіти й людського розвитку успішного професіонала, унікальний авторський експериментальний майданчик міжнародного та всеукраїнського рівнів на перетині двох важливих для розвитку українського суспільства площин: освітянської та культурологічної. Дмитро Кайгородов — яскрава ЗІРКА на небосхилі української педагогічної інноватики.”

Ольга Виговська,
Головний редактор журналу, керівник проекту „Педагоги-новатори в Україні”

Микола Євтух вручає Дмитру Кайгородову Почесну грамоту НАПН України

УДК 792.8-051
(477)(092)

ПРОФІЛЬНА БАГАТОСТУПЕНЕВА СИСТЕМА ХОРЕОГРАФІЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ: 4 КРОКИ ЯК 4 СХОДИНКИ ДО МЕТИ

*Переклад українською здійснено Ольгою Виговською.

** КНЗК – комплекс навчальних закладів Кайгородова (редакційне визначення), який увібрав у себе всі навчальні заклади 4-ступеневої системи хореографічної системи від КЦ „Кияночка” до „Молодого балету Києва”. Тому така аббревіатура може мати місце, оскільки відповідає за суттю повній структурі закладів, про які тут ідеться.

Іван Бех дає оцінку наукової значущості творчого доробку **Д.Є. Кайгородова** в ході проведення святкової презентації 10-ї сторінки Всеукраїнського проекту НАПН України й журналу – „Педагоги-новатори в Україні”

Новий час вимагає самостійних, самодостатніх директорів. Такими, на мій погляд, перш за все, є директори приватних шкіл. Решта з них стали їх засновниками, а також директорами для того, аби реалізувати свою педагогічну ідею. Ці школи досягли значних результатів у вихованні й навчанні дітей, завдяки чому стають значно цікавішими українському суспільству. У цьому номері редакція представляє досвід реально діючого комплексу приватних навчальних закладів, що успішно працюють в столиці України, а знані у всьому світі. Робота саме такого комплексу була презентована нами цього року в проєкті “Педагоги-новатори в Україні” (у Конференц-залі Київського Будинку вчителя 3 грудня 2014 р.). Учасники Проєкту переконалися, що це не абстрактно-теоретичні підходи до виховання, а творча глибоко продумана практика плекання Людини.

Тому редакція вважає за необхідне познайомити своїх читачів з результатами роботи цього комплексу, з позицією його керівників, з їх творчим управлінсько-педагогічним задумом і його реалізацією.

Знайомство з автором-героєм 10-ї сторінки проєкту “Педагоги-новатори в Україні” Дмитром Євгеновичем Кайгородовим та його досвідом розпочнемо з інтерв’ю, яке він дав Ользі Виговській під час презентації „Профільної багатоступеневої системи хореографічної освіти в Україні”.

Презентація* проходила в дружній атмосфері присутніх у залі нинішніх педагогів і вихованців КНЗК**, їх випускників, батьків, гостей з усіх освітянсько-управлінських закладів різних куточків країни та м. Києва.

У присутніх часто виникала потреба висловити свою вдячність засновникам і викладачам КНЗК, тож інтерв’ю перемежовувалося словами привітань і подяк, а також ексклюзивними концертними номерами у виконанні вихованців (див. фотозвізи).

Ольга Виговська: *Дмитре Євгеновичу! Як і коли ви продукуєте свої ідеї?*

Дмитро Кайгородов: Вони можуть народжуватись у будь-який час: рано вранці або пізно ввечері, під час спектаклю, під час репетиції або просто навчального процесу. Сказати, коли народжується ідея дуже важко!

О.В.: *Коли ви зрозуміли, що займатиметеся тим, чим ви сьогодні займаєтесь?*

Д.К.: Це було більше 25 років тому, в аспірантурі. Тема дисертації — „Особливості хореографічного навчання дітей молодшого шкільного віку”. Ідея створення хореографічного ансамблю виникла в процесі написання кандидатської дисертації¹ (науковий керівник О.І. Скар²).

Щоб теорію поєднати з практикою, виникла ідея відкрити хореографічну школу. Спочатку були два класи: звичайний та ек-

периментальний. Їх було створено на базі школи № 57. Ідея створення експериментального класу цілком і повністю себе виправдала. Так, діти почали інтенсивно займатися хореографією, гімнастикою, загально-фізичним розвитком. Експериментальні групи дали результат, що стало поштовхом для створення школи.

Лариса Федорівна Мельник, директор Київського Будинку вчителя також сприяла реалізації наукової теми.

О.В.: *Так з чого ж усе почалося 25 років тому? Пропоную разом з Ларисою Федорівною зануритися ще раз в атмосферу „початку”.*

Лариса Мельник: 25 років — це дуже багато. Тоді ніхто не міг припустити, що все настільки розростеться. Були тільки класи в школі № 57. За 25 років я також стала членом вашої сім’ї. Звичайно, директору дуже важливо підбирати талановитих співробітників і педагогів — молодих, з очима, що горять. Працювати директором складно. Не завжди збігаються погляди, але, коли бачиш ці очі, то заради ідеї, звичайно, робиш усе, щоб створити умови для їхньої роботи.

¹ Свою дисертацію Дмитро Кайгородов присвятив хореографічному навчанню хлопчиків 10–12 років. За словами Кайгородова, саме в цьому віці потрібно приділяти особливу увагу постановці корпусу, виробленню обертових рухів.

² Скар Олександр Іванович — директор Інституту мистецтв (КНУКіМ), кандидат педагогічних наук, професор, заслужений працівник культури України, член-кореспондент міжнародної кадрової академії, відмінник освіти України, нагороджений орденом „За заслуги” III та II ступенів.

БІОГРАФІЧНА ДОВІДКА

КАЙГОРОДОВ Дмитро Євгенович – директор КЦ „Кияночка”, директор Київського хореографічного коледжу, директор театру „Молодий балет Києва”. Народився 28 травня 1945 року в м. Магнітогорськ. У 1983 році з відзнакою закінчив Київський інститут культури ім. О. Є. Корнійчука (сучасний КНУКІМ) за спеціальністю – культурно-освітня робота.

Має нагороди: медаль ім. А. С. Макаренка (1991 р.), „Заслужений працівник культури України” (1998 р.) „Відмінник освіти України” (2005 р.). За видатні досягнення перед суспільством і вагомий особистий внесок у створення гідного міжнародного іміджу України нагороджений орденською відзнакою „Суспільне визнання” (2004 р.). За багаторічну і плідну роботу у справі виховання учнівської та студентської молоді, вагомий внесок у розвиток хореографічного мистецтва та значні успіхи у формуванні духовності, моральної, художньо-естетичної культури молодих громадян України нагороджений Почесною грамотою Міністерства освіти України (2001 р.).

Дмитро Кайгородов розпочав трудову діяльність у 1979 році. Спочатку працював інструктором з хореографії, пізніше – керівником гуртка Народного ансамблю танцю „Горлиця”. Працював викладачем кафедри хореографії Київського державного інституту культури. З 1985 року – балетмейстер оперної студії в консерваторії ім. П. І. Чайковського.

З 1990 року працював головним балетмейстером хореографічної школи-студії Київського міського будинку вчителя. У 1991 році Дмитро Кайгородов, разом з дружиною Галиною, створив і очолив Культурний центр „Кияночка”; у 2003 р. – дочірнє підприємство „Київський хореографічний коледж”; у 2004 р. – загальноосвітній приватний навчальний заклад „Хореографічна гімназія «Кияночка»”; у 2010 р. – театр „Молодий балет Києва”. Таким чином творча майстерня Заслужених працівників культури України Галини та Дмитра Кайгородових перетворилася на багатоступеневу систему хореографічної освіти, а сама „Кияночка” завдяки невтомній праці своїх керівників стала впізнаним брендом!

Результати виховання школи Кайгородова можна побачити на кращих професійних балетних сценах національних і зарубіжних театрів: Національного академічного театру опери та балету ім. Т. Г. Шевченка (Україна), Київського муніципального академічного театру опери і балету (Україна), Пермського академічного театру опери і балету (Росія), Національного театру міста Зальцбург (Австрія), Віденської Національної опери (Австрія), „Bejart Ballet Lausanne” (Швейцарія), „Caracalla Dance Theatre” (Ліван).

Дмитро Євгенович Кайгородов на всіх ділянках роботи відзначається високою порядністю, вмінням вирішувати найскладніші питання, масштабністю й ініціативністю мислення, бажанням шукати, знаходити і впроваджувати нове, сучасне, прогресивне, здатністю глибоко вникати в сутність людських проблем і допомагати їх вирішити.

Сьогодні „Кияночка” працює в кращих залах Києва та України. Це зали Будинку вчителя.

Тут створено всі необхідні умови для проведення занять. Дуже важливо, коли педагоги й керівництво одноступені, інакше неможливо створити такий унікальний досвід довжиною в 25 років. Я захоплююсь вашими успіхами! Ніколи не бачила, щоб ви відпочивали на Мальдівах – тільки на гастролях, лише на репетиціях.

Хочу побажати більшої уваги до таких унікальних людей! Такі люди створюють нашу державу й показують приклад безмежної любові до дітей.

О.В.: Ви – автор, ініціатор, засновник багатоступеневі профільної освіти. У який момент ви зрозуміли, що потрібні ці сходинки? Яких 4 кроки ви зробили?

Д.К.: Це я можу показати практично. З’явилися діти 6, 8 років. Ми вигравали конкурси. Потім творчому колективу надали статус танцювального ансамблю. Постало питання: а куди йти далі?

Перш за все – це полеглива праця й талант керівника. Дуже важливо мати навколо колектив одноступенців, забезпечити сприятливий клімат у колективі.

Так ми створили початкову школу – дитячий садок. Поступово розпочався перехід з позашкільної системи освіти (КЦ) в загальноосвітню (Хореографічна гімназія). Результати й перемоги учнів на різноманітних конкурсах та їхнє бажання

розвиватися далі логічно призвело до створення хореографічного коледжу, щоб випускники отримували диплом. Після отримання дипломів – не всіх беруть на роботу в театри. Довелося створити театр, щоб працювати випускників. Освоївши всі навички, вони вже йдуть у життя!

Фактично я вчився у дітей. Діти відкривали нові можливості, спонукали до наступних кроків, підштовхували...

Так майстерня Кайгородових перетворилася на багатоступеневу систему³ хореографічної освіти, у структуру якої входять: школа-дитячий садок, хореографічна гімназія, Київський хореографічний коледж, а також театр „Молодий балет Києва”. Ця система має свої закономірності та умовності. Першою сходинкою є ШДС. Туди ми приймаємо всіх. Ми сповідуємо принцип, що кожна дитина талановита. До 9–10 років відбувається творчий пошук. Далі ми рекомендуємо в якому напрямку опановувати профільну освіту. У старших класах учні вже знаходять себе.

Останнім часом у нас розвивається позашкільна освіта. Не всі хочуть ставати професійними артистами, тому відкрили школу мистецтв. Випускники отримують свідоцтво, що підтверджує хореографічно-естетичну освіту.

Хочу представити людину, яка пройшла всі сходинки з 4-річного віку.

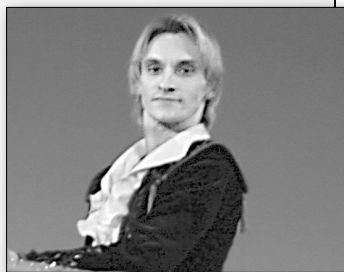
³ З повною характеристикою її структурних компонентів знайдіть у цьому числі журналу після презентації-інтерв'ю.

ГОРДИСТЬ КАЙГОРОВОДА

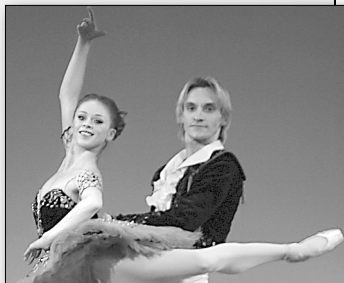
Дмитра Євгеновича Кайгородова поважають як педагога, який виховав не одне покоління талановитих артистів.

Серед них:

Віктор ІЩУК, прем'єр Національної опери України імені Т. Г. Шевченка. Лауреат міжнародних юнацьких балетних конкурсів: „Кришталевий черевичок” (1996, I премія), „Юність балету” (1997, I премія), „Платен” (1998, Австрія, I премія). Лауреат Міжнародних конкурсів артистів балету: Будапешт (1998, диплом), Санкт-Петербург (1999, золота медаль), Відень (1999, золота медаль), Москва (2005, золота медаль). Переможець загальнонаціональної програми „Людина року – 1999” у номінації „Юний талант року”.

Наталія ДОМРАЧЕВА, солістка Пермського академічного театру опери і балету ім. П. Чайковського. Лауреат Міжнародного конкурсу „Prix de Lausanne”, Швейцарія (2001, I премія), Міжнародного конкурсу артистів балету ім. Г. Уланової, Москва (2001, II премія), Міжнародного конкурсу артистів балету, Москва (2005, II премія), Orlando International Ballet Competition (США, I премія).

Ольга КІФЯК, заслужена артистка України, прима-балерина Національної опери України ім. Т. Г. Шевченка. Лауреат міжнародних конкурсів артистів балету: ім. Сержа Лифаря, Київ (2002, III премія; 2006, II премія), „Premio Roma”, Італія (2004, I премія), Відень (2004, II премія), „Молодий балет світу”, Росія (2006, III премія). Фестивалів: Вацлава Ніжинського, Київ (2001, I премія), „Лотос”, Київ (2001, I премія), „Танець XXI століття”, Київ (2000, диплом, 2004, I премія).

Христина ШИШПОР, заслужена артистка України, прима-балерина Національної опери України імені Т. Г. Шевченка. Лауреат міжнародних конкурсів артистів балету: Ю. Григоровича „Фуєте Артека” (2000 р. та 2001 р.,

золота медаль), Відень (2000 р. та 2001 р., срібна медаль), ім. Сержа Лифаря (2002, золота медаль). Переможець загальнонаціональної програми „Людина року – 2002” у номінації „Юний талант року”.

Ганна ЯНЧУК, солістка Національного театру міста Зальцбург, Австрія (Salzburg Ballet). Лауреат міжнародних конкурсів артистів балету: „Austria Open 2003”; „Europe Open 2003”; „3 Int. Ballettettbewerb

Sankt-Pulten” (Австрія, 2002); „TR Contest Wien 2001” (Відень, 2001). Лауреат Міжнародного конкурсу класичного танцю „Фуєте Артека” ім. Ю. Григоровича (1999, 2000). Дипломант Міжнародного конкурсу в Австрії „2 Int. Ballettettbewerb Sankt-Pulten 2000”.

Олена ЛАКШМІ (Шатохіна), танцівниця, педагог-хореограф, кінорежисер. Закінчила „Академію мистецтв” у стилі Кучіпуді у м. Ченнаї (2006) зі званням „Натья вішарада”. Навчалась у великих майстрів Індії – майстра Вемпаті Чинна

Сатьям та його сина Вемпаті Раві Шанкара, з приватною стипендією від пані Шрі Магаджі Нірмала Деві (засновниці сахаджа-йоги). Провчившись в Індії 14 років, отримала високе визнання серед критиків як танцюрист, педагог і хореограф. Відкрила свої танцювальні школи „Лакшмі Самарпана” у м. Київ (2006, Україна) і „Пуанта” у м. Ченнаї (2008, Індія). Також успішно закінчила кінорежисерський факультет у „Л. В. Прасад Академії кіно і телебачення” в м. Ченнаї, 2010. Її фільми вже відвідали безліч фестивалів в Росії, Індії та Україні. ►

Христина Шишпор займалася в „Кияночці” з 4-х років.

Її історія є показовою. Виховувалася бабусею, навчалася у нас безкоштовно, в 15 років її взяли до театру, але диплома вона не мала... Тому й виникла ідея розпочати створення коледжу.

О.В.: Гадаю, зараз ми почули про те, що саме спричинює рух уперед, що заставляє Дмитра Євгеновича творити далі й не зупинятися на досягнутому – це його любов до своїх вихованців, адже він їх так любить, оберігає, що не може просто випустити в життя і залишити сам на сам з дорослими проблемами. Тож і продовжує крок за кроком створювати те, чого до них поки що не було... Рушієм творчості є любов до дітей!

Христина Шишпор:

Я хочу Вас привітати з цим прекрасним днем і цим святом, з цією заслуженою нагородою. Я, як представник нашого класу, хочу подякувати, що ви прищепили нам любов до прекрасного мистецтва. Спасибі, що ми себе знайшли і не втратили. У важкій ситуації ми не втратили віру. Вам за це величезне спасибі, і дай Бог усім в житті зустріти таких людей, як Ви!

Бабуся Христини Шишпор: Я вдячна Вам, Будинку вчителя, Ларисі Федорівні. У 4 роки я привела сюди свою улюблену внучку. Прекрасні люди створили тут такий колектив. І я, як творча людина, завжди брала участь і в написанні сценаріїв, і у створенні костюмів. Від імені батьків дякую, Дмитре Євгеновичу, що ви згуртували всіх!

Д.К.: У нас в залі присутні випускники, які самі пройшли цей шлях, стали мамами і вже своїх дітей приводять до нас.

Я б хотів представити виконавчого директора ШДС „Кияночка” **Віталія Миколайовича Бугайова.**

Віталій Бугайов: Я дуже радий, що працюю в такому знаменитому колективі під керівництвом Галини Миколаївни та Дмитра Євгеновича. Наша ШДС на-

Оксана СТЕЦЕНКО, солістка Київського муніципального академічного театру опери і балету для дітей та юнацтва. Володар 1-го місця на V Міжнародному конкурсі артистів балету (2004, Відень). Дипломант Міжнародного конкурсу класичного танцю „Фуєте Артека” ім. Ю. Григоровича (1998, 2000). Лауреат міжнародних конкурсів артистів балету: „Europe Open” (1 місце) та „Austria Open” (2 місце).

Ліна ВОЛОДИНА, солістка театру „Молодий балет Києва”. 3 премія Міжнародного конкурсу „Кришталевий черевичок” (2007, Харків). Лауреат 2-ї премії Міжнародного конкурсу „Галицька Терпсихора” (2006, Львів). Гран-прі Міжнародного фестивалю „Music of the World” (2004, Італія).

Владислав РОМАЩЕНКО, соліст театру „Молодий балет Києва”. Лауреат Міжнародного конкурсу „Галицька Терпсихора” (2010, Львів). Лауреат Міжнародного конкурсу „Кришталевий черевичок” (2007, Харків). Дипломант Міжнародного конкурсу класичного танцю „Фуєте Артека” імені Ю. Григоровича (2006). Володар Гран-прі четвертого Міжнародного конкурсу-фестивалю класичного танцю „Одеські перлини – 2012”.

Катерина ШАЛКІНА, солістка „Bejart Ballet Lausanne” (Швейцарія), лауреат „Prix de Lozane” і Сержа Лифаря.

Вихованці „Кияночки” неодноразово ставали лауреатами телевізійних конкурсів „Утренняя Звезда” (м. Москва), „Крок до Зірок” (м. Київ), та „Колесо Фортуни” (м. Київ). Отримали Спеціальний Приз Президента України „Надія”, два Гран-Прі на 7-му Міжнародному Фестивалі „Music world” (Італія). Свої перші кроки до визнання у „Кияночці” зробили Наталка Корольова, Анастасія Стоцька, Ганна Безсонова. Віктор Ішук та Христини Шишпор – володарі премії „Людина року” у номінації „Юний талант” 1999 та 2002 рр.

Учні, випускники, артисти з триумфом гастролюють у багатьох країнах світу (Франція, Греція, Італія, Іспанія, Німеччина, Австрія, Ліван, Польща), отримують визнання на найпрестижніших конкурсах і фестивалях класичного танцю. Школа Кайгородова виховала більше 30-ти Лауреатів Міжнародних конкурсів класичного танцю, імена яких відомі як в Україні, так і далеко за її межами.

лічує близько 130 дітей. Вихованців, які охоплені повним комплексом освітніх послуг. Найбільша винагорода — коли батьки приводять до нас своїх дітей. Одна з таких учениць — Машенька, її мама також навчалася в „Кияночці”, розкаже нам віршик.

Машенька:

*Дитсадок — веселий дім.
Тут робота є усім.
Тут майструють, тут будують,
лисові хвоста малюють.
Пусти мене моя мати:
в садочок мені час мандрувати.
Там добра нас будуть вчити
українські милі діти.
Чий такий красивий дім?
Грають промені над ним.
І багато тут казок.
Це „Кияночки” садок.
Чий такий веселий дім?
Не змовкає сміх у нім.
І багато тут діток.
Це „Кияночки” садок.
Чий такий співочий дім?
Цілий день пісні у нім.
Кличе музика в танок.
Це „Кияночки” садок.*

О.В.: Дмитре Євгеновичу, а який же другий Ваш крок, що стало другою сходинкою для Вас?

Д.К.: Хочу запросити завуча Хореографічної гімназії — **Тетяну Леонідівну Бобишеву.**

Тетяна Бобишева: Доброго дня! Я дуже вдячна, Дмитре Євгеновичу, що маю честь у вас працювати. Тут створено комфортні умови для роботи педагогічного колективу, тут навчаються найкращі діти. Варто зазначити, що вчителі у нас проходять конкурс. У гімназії навчається 100 учнів. А зараз ми завдяки Дмитру Євгеновичу взяли на навчання дітей з зони АТО. Наші учні отримують знання зі стандартної програми і з хореографічних дисциплін. У „Кияночці” твердо переконані, що талановитою є кожна дитина! Тут вона має можливість для самовираження, розвитку творчого потенціалу. Юні артисти повинні займатись із задоволенням, тоді участь у виставі на справжній великій сцені буде для них святом. Часто батьки приходять до театру з дітьми, а ті, бачачи своїх однолітків, також починають вірити у власні сили і приходять займатися в хореографічні класи!

З першого дня існування й донині Дмитро Євгенович пропагує хореографічне мистецтво, шукає обдарованих талановитих дітей і розвиває їхні творчі здібності, дає їм можливість професійного росту. Дякую!

Д.К.: Дещо додаю про наших учителів. Ми добираємо кадровий склад за людськими якостями — у першу чергу це професіоналізм та освіта. Я звертаю увагу на комунікабельність педагога. Педагог має бути організатором як педагогічного колективу,

так і учнівського. У першу чергу ми повинні створити колектив одностайності. Якщо не буде одностайності серед членів колективу – буде, як у байці Л. Глібова „Лебідь, Щука і Рак” – кожен буде тягнути в свою сторону, й результату не буде. Я використовую принцип „педагогічної одностайності” в колективі.

Я намагаюся підтримувати сприятливий психологічний клімат у колективі; створюю умови для праці й відпочинку кожного педагога; своєчасно виплачую заробітну плату; намагаюся для кожного знайти хвилину часу, кожному приділити увагу, вислухати..., не забути привітати зі святом, з Днем народження. Таке доброзичливе ставлення до людей приносить хороші результати.

Намагаюся не допускати конфліктних ситуацій. У випадку конфлікту завжди є сторона, яка не права... Я, як керівник, не боюся визнавати і власні помилки. Інколи й таке буває...

У нас працюють кращі кадри балетної сцени. Це й Потапова Олена Михайлівна (народна артистка України, народна артистка СРСР), і Дорош Ганна Аркадіївна (народна артистка України). Дорош – діюча прима-балерина Національної опери України і викладач класичного танцю у коледжі. Заслужені артисти – Євген Кайгородов, Яна Гладких та ін.

У нас працюють кандидати наук, доктори філософії... Окрім того, *у нас працюють наші випускники*. Вони працювали в різноманітних професійних колективах і повернулися до нас – педагогами. З ними дуже легко..., вони знають нашу специфіку й дуже ефективно працюють з молодшими учнями.

О.В.: *Тож час сказати і про третю сходику.*

Д.К.: Так, запрошую виконавчого директора Київського хореографічного коледжу **Світлану Борисівну Шевченко**.

Світлана Шевченко: Я дуже рада сьогодні розповісти про наш чудовий заклад. Дмитро Євгенович завжди мріє. У нього інновації кожного дня! Про ВНЗ він мріяв ще дуже давно з 1996 р.

Ми йшли до цього декілька років. 2002 року ми отримали ліцензію і в нас було 8 випусків. У коледжі постійно шукають нові форми вираження й поповнюють репертуар. Однак не варто забувати, що класичний танець – це основа, база, фундамент для будь-якого танцю. Основи класичного танцю – універсальні. Танець позитивно впливає на формування дитини – він формує поставу, виховує відповідальність і старанність, повагу до мистецтва і любов до прекрасного. Танець не тільки вдосконалює тіло, а й збагачує душу. Дмитро Євгенович завжди гордиться тим, що, приїжджаючи в театри, зустрічає там своїх випускників. Це його найбільша радість і досягнення. Сьогодні в коледжі 105 студентів, понад 35 викладачів.

Дмитро Євгенович вважає, що творча робота найважливіша. Він завжди поспішає. Він вважає, що час його затримує. Я бажаю йому на снаги, демократичної атмосфери, співпраці!

Д.К.: До нас у коледж приїжджають іноземні студенти. Для плідного їхнього навчання ми укомплектували й педагогічний колектив.

Ми взагалі запрошуємо на роботу кращих педагогів: це народні артисти СРСР, України, заслужені артисти України, кандидати наук. Такою є специфіка роботи ВНЗ – кращий приклад високопрофесійного кадрового складу.

Хочу запросити народну артистку України **Ганну Аркадіївну Дорош**.

Ганна Дорош: Дуже приємно, що захід відбувся, що ви влаштували це свято (слова на адресу організаторів проекту „Педагоги-новатори в Україні”). Завжди лають директорів... Дуже важливо, що Галина Миколаївна і Дмитро Євгенович беруть на себе відповідальність за тих, кого виховують. Нагорода дуже гідна. Я завжди захоплювалася Дмитром Євгеновичем. „Бігати” стільки, як він – це все не просто. Зараз у нього – серія Лускунчиків. Дмитро Євгенович примушує всіх ворухитися – від малого до великого. Я рада, що до нас приїжджають іноземці.

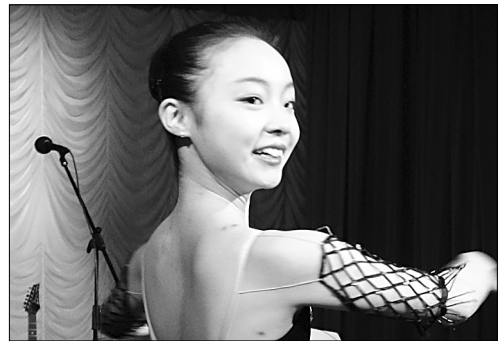
Д.К.: Дорош Ганна Аркадіївна, народна артистка України, діюча прима-балерина Національної опери України й викладач класичного танцю в коледжі. Вона мати трьох дітей! Завдяки хореографії у своєму віці в прекрасній формі! Вона – взірєць для нас: учнів, педагогів, артистів.

О.В.: Повернемося до того, про що Ви розповідали на початку презентації. Вам довелося навіть створити театр,

аби працевлаштувати своїх випускників, яких не взяли в театри. Як я розумію, це і є 4-а сходинка?

Д.К.: Хай про неї скаже студентка з Японії Сацукі Мацумото.

Варто зазначити, що контингент іноземних студентів у Київському хореографічному коледжі постійно зростає, що свідчить про попит на підготовку кадрів за спеціальністю „Хореографія”.

Сацукі Мацумото: Дякую, Дмитре Євгеновичу! Я думаю, що кожен з нас усвідомлює дивну річ: про що говорить і що робить Дмитро Євгенович – працевлаштовує своїх випускників. Подивіться, скільки елементів живе в нього. На мою думку, це подвиг!

О.В. Дмитре Євгеновичу! Знаю, що Ви створили й цінуєте добрий колектив. Але, окрім професійного, у Вас є рідний, сімейний колектив – династія Кайгородових.

Коли мова заходить про жінок, Ви кажете, що вона завжди є і символом, і стимулом, і дуже велике місце в житті займає! Важко навіть уявити, яке місце у Вашому житті по праву займає Галина Миколаївна Кайгородова, не просто дружина, а й соратник, колега, друг. Завжди поряд: з нею і печалі, і радощі – усе навпіл. Вона не лише словом, а й ділом допомагає, бо вона – директор ШДС та ХГ „Кияночка”.

Галина Кайгородова:
Заради таких хвилин хочеться жити, працювати. Спасибі за те, що це свято відбулося. Я вітаю вас від щирого серця. Низький уклін вам і вашим співробітникам. Я завжди кажу дітям – мрійте! Мрії збуваються! Дуже хочеться, щоб відновився мир і настав час, коли уряд поклопочеться про такий журнал, про таких людей, про директорів, про школи, про тих людей, які віддані своїй справі. Учитель! Звучить гордо. Я горджуся, що у мене – медаль Макаренка. Ми її отримали в 1991 році. Іван Андрійович Язюн тоді був Міністром освіти. Лариса Федорівна тоді організувала концерт на рівні міста. Дві півгодинні українські програми. Вони пройшли при повному аншлагу. Нам принесли величезний букет гвоздик. А потім нагородили медаллю Макаренка. Тоді я цього не усвідомлювала. Пройшло стільки років, і лише зараз я зрозуміла. Я з гордістю це кажу, напевно, потрібно було прожити це життя, виховати стільки дітей, виховати цілу плеяду. Дімочка, милий, спасибі, що ми це створили. Я завжди називаю тебе сонечко, будильничок. Завжди говорю: „Господи, спасибі тобі за те, що у мене є така

Квіти від членів
Редакційної ради
вручає Оксана Белкіна

Лариса Мельник і Маріанна Босенко

людина”. Всього тобі найдобрішого!

Чим ми ще займаємося? Ми турбуємося про те, щоб діти обрали правильний шлях. Адже іноді батьки роблять вибір за своїх дітей. Нашого внука, наприклад, батьки, прем'єри Національної Опери, заслужені артисти, віддали в математичну школу при Політехнічному інституті. Він там вчився до 9 класу, потім прийшов до нас. Дідусь заплодував і сказав: „Браво!”. Цим ми також займаємося.

Д.К.: Все-таки наші школи – приватні. Ми спільно з членами асоціації приватних закладів розробляємо політику поведінки, обмінюємося досвідом, проводимо конкурси учнів і розробляємо рекомендації для адміністративних органів в напрямку поліпшення роботи приватних шкіл. Ми вважаємо, що приватні навчальні заклади можуть краще організувати навчально-виховну роботу. По-перше, це кадри, які мають бажання проявити власну ініціативу, використати свою методику освіти й виховання. Є ширше поле для творчості. Методика роботи в приватних школах є результативнішою, ніж у звичайних школах.

Ми випускаємо студентів і знаємо, що вони самотвердяться. Наші випускники працюють у багатьох країнах світу!!! Вони створили свої школи, свої театри. Віктор Ішук, соліст Національної Опери, володар усіх призів світових конкурсів. Він створив свій театр, який з успіхом гастролює по всьому світу.

ПАЛІТРА

**„РІЗНОКОЛЬОРОВИХ” ТЕОРЕТИКО-ПРАКТИЧНИХ ІДЕЙ,
КОНЦЕПЦІЙ, УСТАНОВОК І ЗНАХІДОК ВІД ДМИТРА КАЙГОРОВОДА:
„вузлики на пам'ять”**

**ДІТИ, ЯКІ ВЧАТЬСЯ
БЕЗКОШТОВНО!**

Близько 15 % – це діти з малозабезпечених сімей. Це і Х. Шишпор (напівсирота), Яна та Ярослав Саленки, Віктор Ішук, Арно та Мар'яна Тсембенгой. Ішук, Шишпор і Саленко навіть отримували стипендію.

Хочу підкреслити, що *саме діти з малозабезпечених сімей досягали більших результатів, ніж звичайні діти*. Вони знали й розуміли, що лише власними силами вони зможуть забезпечити собі краще майбутнє.

**АБИТУРІЄНТИ З ІНШИХ МІСТ І
НАВІТЬ КРАЇН: гуртожиток**

Передумовою відкриття гуртожитку були абітурієнти з інших міст і навіть країн. Спочатку ми орендували кімнати в гуртожитках Європейського університету (Кайгородов – член Ради Асоціації навчальних закладів України приватної форми власності).

Для студентів створено належні побутові умови для відпочинку та навчання у гуртожитку КХК, а також в орендованому гуртожитку Європейського університету. Кожен студент забезпечується необхідним набором меблів: ліжко, шафа, стіл, стілець. У гуртожитках є кухні (холодильник, плита, мікрохвильова піч, меблі), санітарні кімнати, душові, пральні машини, мережа Internet. Для відпочинку студентів облаштовано затишний хол, де завжди можна подивитись телепередачі, поспілкуватися з друзями. У гуртожитку є хореографічна зала для додаткових тренувань і все необхідне для безпечного та комфортного проживання студентів: цілодобова охорона, медичний працівник, куратор, їдальня, ТБ, Internet.

**КЕРІВНИК АМАТОРСЬКОГО
КОЛЕКТИВУ: його підготовка**

У нас розроблена спеціальна програма для підготовки керівників аматорських колективів. Вони проходять практику, самостійно готують і проводять свята й інші заходи, серед яких і тематичні вечори... Вони вивчають і педагогіку, і психологію, і основи організації творчого колективу, вони повинні знати основи режисури, мають бути комунікабельними і знати дитячу психологію. Викладачі ведуть велику роботу з виявлення перспективних студентів, які мають здатність до педагогічної та постановочної діяльності. З цією метою запроваджено асистентську практику для студентів старших курсів, які під керівництвом досвідченого фахівця розробляють тематику і зміст навчання певного класу (курсу) і проводять заняття.

ПІДТРИМКА КЕРІВНИКА!

Головне, щоб колектив підтримував керівника.

КОНТРОЛЬ НАД ПРОЦЕСОМ!

Розпорошеність наших приміщень по Києву потребує чіткої організації (транспорт, організація перевезень учнів між корпусами та гуртожитком тощо) та контролю.

**ОРГАНІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНОГО
ПРОЦЕСУ!**

Ми використовуємо спарену систему організації навчального процесу. Для профільних дисциплін 45 хв. замало. Тому використовується формула 40+40. Добре зарекомендувала себе практика чергування загальноосвітніх дисциплін з профільними: розумового навантаження з фізичним. Це цікава практична знахідка!

ПРОФІЛЬНІ Й ЗАГАЛЬНООСВІТНІ ПРЕДМЕТИ: співвідношення

60% загальноосвітні, а 40% профільні. Таке співвідношення предметів загально-навчального характеру та мистецько/танцювально/оздоровчого в навчальних планах закладів КОМПЛЕКСУ Кайгородова.

КОМПЛЕКСНИЙ ПІДХІД

Загальнокультурні предмети: Історія балету, Історія мистецтва, Історія костюму, Історія живопису. Ці дисципліни викладаються в Київському хореографічному коледжі та в старших класах Хореографічної гімназії. Вивчаються факультативно.

Щоб знати образ – необхідно знати історію епохи. ...

Додаткові заняття концентруються в одній ШКОЛІ. Це комплексний системний підхід до шкільної та поза-шкільної освіти.

Учні вивчають класичні балети. Модель: вивчають музику, лібрето, досвід попередників...

Елементи–варіації–фрагменти–виства. Від простого до складного.

ПРОПУСКИ ЗАНЯТЬ НЕ МОЖЛИВІ!

Ми не допускаємо пропусків занять без поважних причин. Такі пропуски не можливі через специфіку хореографічного мистецтва. Хореографія виховує в дітей відповідальність, здатність доводити справу до кінця.

Постійне вивчення нового матеріалу (рухи, комбінації, етюди, номери, сцени та ін.)!

СПРИЯТЛИВИЙ КЛІМАТ!

У жодному разі не підвищувати голос, не принижувати ні педагога, ні учнів. Я дуже багато уваги приділяю створенню сприятливого психологічного клімату в колективі. Намагаюсь не допускати конфліктів.

ПОЗИТИВНІ УСТАНОВКИ!

Інструментом для досягнення доброзичливої атмосфери в колективі

є система „позитивних установок”. Концентрація і спрямування колективу на кінцевий результат.

МАТЕРІАЛЬНЕ ЗАОХОЧЕННЯ!

Дієвою є система матеріального заохочення колективу. Додатковим прибутком і джерелом фінансування є наша гастрольна діяльність. До речі, юні артисти, які отримують добові, а солісти й гонорари, таким чином розуміють ціну грошей. Набувається фінансова грамотність...

ТЕРПЛЯЧЕ ЧЕКАЄМО УСПІХІВ ДИТИНИ!

Цілеспрямованість! Впевненість, вміння чекати успіху. Педагог повинен мати терпіння дочекатися успіхів дитини. Буває, що результатів не видно, хочеться махнути рукою, зневіритися. Я не допускаю такого! Педагог повинен зацікавити дитину, повірити в неї!

КОЛИ ДІТИ ДОСЯГАЮТЬ УСПІХІВ?

Виховний процес. Необхідно прищепити дитині любов до мистецтва.

Я уникаю говорити дітям, що вони не мають таланту! Їх потрібно хвалити! Навіть за незначні успіхи. Це дає їм крила. Сварити та карати дитину можна лише у виключних випадках. Дітей розвивають...: „установки”, заохочення, спецпредмети, кадри...

Ми привчаємо дітей до руху. М'язове навантаження з часом розвиває потребу в русі й навантаженні. Дітей „тягне” до залу, наприклад, після канікул...

ВІДКРИТО ЯСЕЛЬНУ ГРУПУ!

Наш навчальний комплекс охоплює близько 1000 учнів. Цього року у ШДС у відповідь на численні звернення батьків було відкрито ясельну групу. Наразі це лише експеримент, але результати, переконаний, будуть...

ВІДСУТНІСТЬ СИСТЕМИ ВІДБОРУ ДІТЕЙ: позитивні наслідки!

Показовий приклад трапився з Сухоруковим, *Лауреатом міжнародних конкурсів, Золотим призером міжнародного конкурсу ім. Ю. Григоровича, солістом Національної опери України*, та Синявським. Самі хлопці приїхали з Донецька. Їхній педагог Цибульський Юрій, директор Донецької школи хореографії, називав їх професійно непридатними й казав, що класичними артистами вони не стануть, а можуть отримати професію в народній хореографії. Однак їхня працьовитість і регулярні заняття класичним танцем дозволили їм з відзнакою закінчити КХК, виграти престижні конкурси і стати солістами Національної опери.

Сьогодні серед артистів Національної опери чимало наших випускників...

Беремо всіх, хто МАЄ БАЖАННЯ танцювати, і всіляко допомагаємо дітям розкрити свої таланти.

Інколи талант і здібності розкриваються з часом. Цього можна не помітити у момент кастингу. Часто до нас приходять діти, яким наносять психологічну травму... Ми даємо шанс усім! Даємо можливість спробувати себе у різних ролях і обрати найперспективніший шлях.

ВИХОВАННЯ колективу!

Виховати колектив можна тільки тоді, коли існує принцип: жалій, але й вимагай! Якщо вимогливості не буде, якщо не навчити дитину до-

ПЕРЕВАГИ НАШИХ ВИХОВАНЦІВ!

Я переконаний, що наші вихованці є комунікабельнішими, фізично й естетично більш підготованими, ніж інші діти.

Інколи студенти пропускають заняття у зв'язку з гастроллями, концертами та ін., але успішно складають сесію. Чому? Наші діти більш розвинуті, ніж їхні однолітки (і фізично, і розумово). ХОРЕОГРАФІЯ РОЗВИВАЄ! Задіяні всі органи чуття. Артист має запам'ятати роль, вивчити музику, образ, знати історію...

Є учні, що організовують школи, студії, гастролі. 80% професійно займаються хореографією, 20% реалізували себе в інших сферах.

Випускники, які не стали професійними артистами (з різних причин), можуть стати педагогами в центрах дитячої творчості. Вони легко вступають до університетів. Стають фахівцями в інших галузях.

Учням подобається займатися хореографією! Це їхнє життя! Вони свідомо обирають свій шлях. Вони отримують задоволення від концертів. Вони отримують більше, ніж однолітки. Це інше життя: свої закони і свої правила, спільні інтереси.

УСІ НАШІ УЧНІ ПРИСТОСОВАНІ ДО ЖИТТЯ!

Хореографія, фізична праця, естетичні знання. Щоб показати результат при виконанні певної ролі, образу учням доводиться багато працювати. Вони повинні опанувати й хореографічне мистецтво, і загальноосвітні предмети не запустити... Їхній кругозір значно ширший, ніж в однолітків, учнів звичайних шкіл. Наші учні той матеріал, що в звичайних школах вивчають декілька годин, можуть опанувати набагато швидше. Часто вони встигають виконувати домашні завдання на самих уроках. Кожну вільну хвилину вони використовують раціонально. Гармонійне поєднання фізичного та розумового навантаження дає свої результати. Це принцип розвиваючого навчання. Ми даємо їм трохи більше, ніж вони можуть засвоїти. Через деякий час вони опановують усе. Наші діти більш цілеспрямовані та пристосовані до життя. Окрім того, вони рано починають практично застосовувати набуті навички. Вони працюють асистентами, помічниками, самі викладають у молодших групах. Завдяки цьому йдуть у самостійне життя цілком готовими до реальної роботи. Вони мають знання, вміння, навички і диплом про вищу освіту.

ДВА В ОДНОМУ: НАВЧАЮСЯ В ІНШИХ І СИСТЕМА ПОВДІЙНОГО НАВАНТАЖЕННЯ!

Навчаюся в інших: Я ніколи не соромився навчатися в інших. Цей підхід я запозичив у школі Дерюгіної. Ганна Безсонова (одночасно і наша вихованка, і школи Дерюгіної) тренувалася зранку та ввечері, а вдень навчалася у школі.

По-перше, людина весь час при справі, що дуже важливо. По-друге, є можливість відпочити від фізичних навантажень і не „перевантажити” організм. Я вважаю, що Ганні Безсоновій вдалося досягти високих результатів у спорті завдяки й класичному танцю.

Система подвійного навантаження: Спочатку Безсонова навчалася тільки у нас. З 7-го класу вона перейшла до Дерюгіної. Потім ще декілька років одночасно займалася і в нас, і в Дерюгіної. Вона оволоділа основами класичного танцю й дуже легко досягла спортивних успіхів.

Психофізіологія. Енергетичний потенціал. Художня гімнастика близька до класичної хореографії. Класика розвиває і є допоміжною у спорті. І навпаки. Це взаємобагачує. Отже, збільшення фізичного навантаження дає позитивний ефект. Відтепер ми використовуємо систему подвійного навантаження. Тренування — відпочинок — тренування.

лати якісь труднощі, то вона не здійснить свою мрію.

ВИХОВАННЯ ЗАГАРТОВАНИХ ДІТЕЙ!

У танці хвора людина не потрібна. Танець вимагає фізичних навантажень, діти повинні повноцінно працювати і на позиції соліста, і в десятій лінії кордебалету.

Чергування фізичного та розумового навантаження! Заняття хореографією сприяють загальному зміцненню здоров'я. Активний кровообіг, міцний імунітет. Велике значення має правильна осанка, правильний режим дня, харчування.

ХАРЧУВАННЯ Й РЕЖИМ!

Дуже важливий момент у вихованні артистів, балерин...

Вітамінне харчування. Каші як джерело мікроелементів: гречана, вівсяна, пшоняна... Компот з сухофруктів!

Більша частина денного раціону – зранку! Достатній сон! Ранній підйом.

РОБОТА З БАТЬКАМИ ТА ВИХОВАНЦЯМИ – наріжний камінь методики Кайгородова

Одним із наріжних каменів методики Кайгородова є його вміння працювати з батьками та вихованцями. У нього є бажання знайти шлях до серця кожного з учнів та кожного з батьків. Адже колектив строкатий – хлопчики, дівчатка, з різних сімей, різні за віком, за рівнем таланту.

Контакти! Ми працюємо з батьками та лідерами батьківських комітетів. Проводимо зустрічі. Батьки відвідують відкриті уроки та іспити з практичних дисциплін. Співпраця з батьками. Вироблення тактики спільної поведінки стосовно окремих учнів. Звітні виступи, концерти.

ЯК ОБИРАЮТЬСЯ ПЕДАГОГИ

Однією зі складових успіху Кайгородова є вміння обирати педагогів і своє оточення. У першу чергу

при підборі колективу звертається увага на любов до дітей і доброзичливість.

ІДЕЇ, що належать і реалізуються Дмитром Кайгородовим:

- ідея раннього навчання дітей;
- ідея розвитку інтелекту на кінчиках пальчиків НІГ;
- участь у конкурсах, фестивалях, концертах як спосіб контролю над результатами;
- принцип розвиваючого розвитку в хореографії: завищення цілі; комплексний індивідуально-диференційований підхід.

І справді, діяльність керівника – це діяльність фахівця широкого профілю, складна, комплексна, що включає художньо-творчий, педагогічний та організаційський (до якого відносимо все, що забезпечує життєдіяльність будь-якої установи/закладу) напрями.

Директор – посада відповідальна й занадто енерговитратна через свою означену вище багатофункціональність. Наприклад, тут прийшли батьки того-то, їм треба з директором переговорити, там безліч господарських питань, там представницькі завдання, отам час дати поштовх угодам з партнерами, там починаємо, а там вже завершуємо, там репетиція, там навчальний процес (внутрішньошкільний/директорський контроль), а там...там, а тут, при тому негайно (!) слід розмістити телевізійників (прийшли знімати балет), яким обов'язково потрібно це робити з царської ложі або оркестрової ями, як точки відліку.

Директор – в епіцентрі цього живого дійства, все навколо нього вирує, говорить, сміється/плаче, танцює... І все разом це – КЦ „Кияночка”. Остання – мати-засновниця 4-х взаємопов'язаних закладів/установ, кожен з яких може бути самостійним, але разом спромоглися створити унікальну за своєю структурою та концепцією форму – профільну 4-ступеневу систему хореографічної освіти, що й спричинила появу в освітньо-культурному просторі країни – „ЧУДА”/”РОДЗИНКИ”/”ЗІРОЧКИ”.

Звичайно ж, керівник усього цього живого організму, Людина, у якій в голові вміщається інформація десяти комп'ютерів – це Дмитро Євгенович Кайгородов.

Ольга Виговська: *Залишилося лише з'ясувати, чи здійснив Дмитро Кайгородов свою мрію.*

Спробую дати відповідь на поставлене запитання.

Для початку нагадаю, що творча біографія Дмитра Кайгородова почалася ще з 7 класу, коли він серйозно захопився танцями. Потім було навчання у Волгоградській хореографічній студії та робота в Новосибірському театрі оперети. Зупинятися на досягненнях не став.

З юних років хлопчик мріяв про власну школу хореографії. *„Навчатися цього мистецтва поїхав до Києва, – розповів нам про це сам Дмитро Кайгородов під час декількох наших з ним інтерв'ю, – тоді в Союзі було лише три вищі навчальні заклади за цим профілем. Аспірантура як поштовх до педагогічних досліджень, потім вже виникла „Кияночка”, а далі один за одним з'являлися навчальні заклади, де їх автор і засновник разом з колегами та учнями пройшли довгий шлях від початкової до вищої освіти, одні – навчали, другі – здобували освіту”.* Варто зауважити, що при кожній владі Кайгородівська школа мала державну підтримку, хоча вона є приватною і цілком рентабельною. Тобто хореографічне мистецтво в шані у країні та й суспільством вшанується!

Хоч школа і приватна, але тут мають можливість безкоштовно навчатися обдаровані діти з бідних сімей, не зважаючи на те, що організація на самозабезпеченні. Випускники цієї школи (коледжу) виконують соло на провідних сценах в 20 (!) країнах світу, а це говорить про найвищий рівень, дуже міцні міжнародні творчі зв'язки і про те, що є можливість встановлювати європейські ціни.

У той же час діти-сироти отримують дипломи про вищу освіту, проводяться добродійні спектаклі, концерти. Діти безкоштовно навчаються елітарним, рідкісним знанням та вмінням, їм дають можливість танцювати на провідних сценах України – лише в Києві це Національна опера імені Т. Г. Шевченка, Театр ім. Лесі

Українки, Театр ім. Івана Франка, Музичний театр на Подолі...

„Хореографія розвиває людину і духовно, і фізично”, – упевнений Кайгородов. Тож і створив для найобдарованіших професійний театр „Молодий балет Києва”. Солісти „Кияночки” з честю продовжують традиції української школи танцю, демонструють віртуозну техніку й високу виконавську майстерність, тому не раз ставали володарями Гран-прі, золотих, срібних і бронзових нагород.

Тож висновок очевидний: захоплення танцями давно стало професією, а щоденна праця, яку любить Дмитро Євгенович, приносить не лише йому надзвичайні результати, а кожному з 1000 його вихованців, 80% з яких до того ж пов'язують свою життєву долю з танцями, балетом.

Ланцюжок *„захоплення танцями – танцювальна професія”,* народжений в серці Великого Майстра, Дмитра Кайгородова, на сьогодні розтиражований 1000-кратно. Оце так результат! А почалось все с простого дитячого захоплення... Отак здійснилася мрія однієї дитини, а разом з нею – ще 1000 мрій 1000 дітей! І таке стало можливим лише тому, що мрія ця належала ПЕДАГОГУ!

Ми, редакційний колектив журналу „Директор школи, ліцею, гімназії” та члени ради проєкту „Педагогі-новатори в Україні”, пишаємося з того, що „Кияночка” є в Україні, Києві, а Ваш доробок, шановний Дмитре Євгеновичу, захоплює й надихає на звершення переважну більшість Ваших колег, читачів нашого журналу – директорів шкіл, ліцеїв та гімназій.

Тож бажємо всьому колективу КЦ „Кияночка”, „багатодітної матері” знаних в Україні та світі навчальних закладів початкової, середньої і вищої освіти разом з театром „Молодий балет Києва”, подальшої наснаги у вихованні нової плеяди артистів, майбутньої гордості країни, анилагів на спектаклях та нових ідей у реалізації мрій в галузях освіти й культури.

РОЗКРИТТЯ СУТИ РОБОТИ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ КАЙГОРОДОВА

Багатоступенева система хореографічної освіти

1-А СХОДИНКА ШКОЛА-ДИТЯЧИЙ САДОК 1 СТУПЕНЯ „КИЯНОЧКА”

Школа-дитячий садок 1 ступеня „Кияночка” заснована 1998 року в Солом’янському районі м. Києва та зареєстрована Шевченківською районною у м. Києві державною адміністрацією (Розпорядження №537 від 23.09.1998 р.).

Навчально-виховна діяльність закладу направлена на поглиблене вивчення дисциплін художньо-естетичного циклу (хореографічний напрям).

Навчально-виховний процес у дошкільних групах побудований відповідно до програми „Дитина” з урахуванням вимог „Базового компонента дошкільної освіти в Україні”. Дошкільна ланка освіти здійснює свою діяльність відповідно до річного плану на навчальний рік та на період оздоровлення.

Період дошкільного дитинства є періодом інтенсивної та самостійної творчості дітей, розвитку їх інтелектуальних і творчих здібностей. Саме в дошкільному віці виникають особливо сприятливі передумови розвитку здібностей, обдарованості, забезпечується різнобічний розвиток психічних якостей особистості дитини.

Завдяки неперервності освіти й виховання нам вда-

лося подолати психологічні бар’єри при переході з дошкільних груп в початкову школу.

Дошкільний навчальний заклад і школа – є рівноправними ланками єдиного й цілісного освітнього циклу. Вони спільно планують роботу на навчальний рік та перспективу, мають єдиний план організаційно-виховної системи урочної діяльності, загальний план роботи з батьками, спільні виховні та освітні проекти.

Навчальний план складається з двох блоків навчальних предметів: загальноосвітнього та профільного циклів. Варіативна частина (цикл профільних дисциплін) складається з курсів, що доповнюють державний компонент для надання спеціальних знань і вмінь з хореографії, музики, іноземної мови, образотворчого мистецтва. У ШДС „Кияночка” дитина не лише навчається – у школі вона живе. Тут навчання виступає як невід’ємна частина багатогранного духовного життя – воно бажане й захоплює для дитини.

Зважаючи на те, що ШДС „Кияночка” працює як школа повного дня, друга половина відведена для виконання домашніх завдань, проведення індивідуальних занять з окремих предметів, репетицій, концертів і конкурсів, гурткової роботи.

Курси за вибором, додаткові заняття, масові заходи проводяться у другій половині дня при раціональній організації навчання й відпочинку.

Система роботи школи-садка спрямована на забезпечення рівного доступу дітей до якісної дошкільної та початкової освіти; створення умов для розкриття потенційних можливостей кожної дитини, збагачення системи виховної роботи новими підходами й методиками; створення умов для професійного зростання вчителів та розкриття їхньої педагогічної майстерності; здійснення експериментальної діяльності через запровадження новітніх інформаційних технологій у навчально-виховний процес.

Усі зусилля адміністрації та педагогічного колективу школи спрямовані на формування особистості громадянина України, яка гармонійно поєднує в собі найвищий фізичний, духовний, психологічний та естетичний розвиток, яка засвоїть знання про буття природи, людини, яка спроможна буде творити в традиціях українського народу та класичного мистецтва.

Особливістю колективу ШДС „Кияночка” є наполеглива праця над розвитком творчих здібностей учнів, виявлення обдарованих дітей і надання їм змоги створити себе як особистість.

Саме в результаті цього в 2014 році було відкрито Школу мистецтв. Тепер учні не лише займаються хореографією, а й удосконалюють

Школа-дитячий садок 1 ступеня „Кияночка” Солом’янського району м. Києва функціонує в типовій будівлі дитячої установи 1975 року забудови на правах оренди з 1998 року. Складається з однієї будівлі.

Загальна площа приміщень – 1125 кв.м.

Загальна земельна площа – 4436,2 кв.м.

Кількість навчальних кабінетів – 6.

Кількість спортивних залів – 1, загальна площа – 60 кв.м.

Хореографічних – 2, загальна площа – 105 кв.м.

Харчоблок, загальна площа – 40 кв.м.

Ідальня має 1 залу, загальна площа 45 кв.м., розрахована на 32 місця.

Бібліотека складається з 1 приміщення – зал художньої літератури.

Медичний кабінет, ізолятор (загальна площа 12 кв.м.).

Паспорт санітарно-технічного стану свідчить, що стан будівлі в цілому задовільний. Площа приміщень складає 1125 кв.м., земельна ділянка 4436,2 кв.м. Земельна ділянка поділяється на функціональні зони – навчальну, фізкультурно-спортивну, господарську. Підходи до будівлі мають асфальтоване покриття.

Підлога класних кімнат, дошкільних груп, спальень, роздягалень, медичного кабінету, бібліотеки, адміністративних приміщень вкрита лінолеумом. Хол 2-го поверху, хореографічного залу №1 та ідальні вкритий паркетом. Підлога коридору, харчоблоку, туалетних кімнат покрита керамічною плиткою. Стіни гладкі та підлягають вологому прибиранню. У ШДС чисто й затишно. Працівники, учні та діти дошкільного віку перебувають у безпечних та гігієнічних умовах.

акторську майстерність, беруть уроки вокалу та живопису.

ШДС „Кияночка” входить до структури Культурного центру „Кияночка”, де успішно налагоджений навчально-виховний процес хореографічного навчання від школи-дитячого садка, гімназії до Київського хореографічного коледжу.

КАДРОВА ПОЛІТИКА.

Наукова, науково-методична, дослідна робота педагогічних працівників

Основною метою даного напрямку роботи є укомплектування закладу освіти педагогічними й технічними кадрами, створення умов для активної творчої діяльності. Науково-методична робота, що проводиться в закладі, стимулює підвищення наукового рівня вчителів, їх підготовку до засвоєння змісту нових програм і технологій реалізації, досягнень психолого-педагогічних дисциплін та методик викладання, передового педагогічного досвіду. Саме тому педагогічний колектив закладу плідно працює над науково-методичною темою „Розвиток творчих здібностей дітей засобами різних видів мистецтв”.

Працюючи творчо, педагоги вирішують ряд завдань: одухотворення дитячих душ; формування й розвиток особистості; олюднення стосунків між індивідами; підвищення рівня якості навчально-виховної роботи засобами педагогічної майстерності; підготовка педагогів, які прагнуть до творчого пошуку оригінальних, нестандартних рішень різних педагогічних проблем.

Завдяки індивідуальному підходу до дітей, педагоги максимально працюють над розвитком кожного учня, зберігають його неповторність, розкривають потенційні таланти і створюють умови для нормального духовного, розумового та фізичного вдосконалення.

Новий підхід до професійної діяльності пов’язаний з бажанням відійти від стереотипів у навчанні, вихованні й розвитку особистості. Педагоги

обрали розвивальне навчання, яке формує в дітей „вміння вчитися”, загальну здібність, що дозволяє в майбутньому самостійно оволодівати будь-якими знаннями.

Педагоги, які працюють у школі-дитячому садку здатні нетрадиційно, по-новому вирішувати актуальні проблеми, що стоять перед сучасною школою.

Сучасні комп’ютерні засоби навчання, відео- та аудіозасоби вдало використовуються вчителями іноземних мов, вчителями початкових класів, вихователями дитячого садка. Технічна підтримка уроку допомагає створювати на уроці атмосферу свята, відчувати яскравість від отриманої інформації.

Інноваційна діяльність сприяє гармонійному розвитку молодших школярів, поліпшує результати навчально-виховного процесу, формує пошуково-дослідницькі навички учнів, створює для дітей і вчителів атмосферу, яка позитивно впливає на формування мотивації учнів до навчання, дає всім учасникам навчального процесу можливість самореалізуватись і самовдосконалюватись; для педагогів – можливість працювати творчо, конструювати цікаві результативні уроки та виховні заходи. І як наслідок – отримувати задоволення від досягнутих результатів.

У школі-садку працює **методична комісія вчителів початкових класів і вихователів дитячого садочка**. Творча група педагогів працює над розробкою научно-практичних і методичних матеріалів. Створюється банк виховних заходів, спрямованих на формування в учнів загальнолюдських моральних якостей, розвитку творчих здібностей.

Самоосвіта педагога – найважливіша умова для втілення завдань роботи школи-дитячого садка. Кожен педагог обрав собі тему самоосвіти відповідно до власного творчого потенціалу та узгоджену з науково-методичною темою школи-садка. Учителі й вихователі складають плани само-

освіти, опрацьовують спеціальну методичну літературу, проводять демонстраційні уроки, заняття, виховні заходи. Учителі початкових класів тісно співпрацюють з дошкільною ланкою школи-садка. Проводяться спільні педагогічні ради, психолого-педагогічні семінари та круглі столи, на яких розглядаються проблеми наступності навчання та виховання дітей віком від 3 до 10 років.

Одним із основних напрямів науково-методичної діяльності є вивчення й поширення досвіду кращих педагогів школи-садка та висвітлення їхніх успіхів. Для цього використовується різні заходи: інструктивно-методичні наради, відкриті уроки, консультації, семінари-практикуми, творчі звіти, виставки.

У процесі цих методичних заходів досвідчені та молоді педагоги, шукають власні шляхи до вдосконалення, до оновлення свого методичного арсеналу, до пошуку нових рішень у проведенні цікавих уроків, виховних занять тощо. У ШДС створено високий рівень пізнавального середовища: методичний кабінет; шкільна бібліотека, яка постійно поповнюється методичною літературою; щорічно передплачуються періодичні та фахові видання, які використовуються на всіх рівнях методичної роботи.

ЗАГАЛЬНИЙ СТАН БУДІВЕЛЬ і приміщень навчального закладу

У школі-дитячому садку створені оптимальні умови для навчання та виховання

Культурний центр „Кияночка” – це ще й громадський діяч, благодійник. Дарує вистави, концерти тим діткам, які так відчайдушно їх потребують. На його заходи запрошуються діти-сироти, діти-інваліди, діти з малозабезпечених сімей. І так щорічно! Для прикладу перелічимо, що зроблено на початку цього року, а що в кінці:

- 9.01.2014 р. – балет „Лускунчик” в Національній опері України; 6 дитячих новорічних концертів у Київському міському будинку вчителя;
- 31.05.2014 р. – Гала-концерт до Дня захисту дітей;
- 18.12.2014 р. – благодійний концерт у Будинку вчителя. Його відвідала *Марина Порошенко*, дружина Президента, яка подякувала засновникам Культурного центру „Кияночка”, що вони опікуються долями малозабезпечених дітей, та побажала всім миру й затишку. Малеча отримала до свята солодощі та подарунки від Марини Порошенко й керівництва центру. Це було істинне щастя – зробити людей трішки щасливішими, внести в їхній усталений побут радість і світло.
- 25–30 грудня 2014 року – новорічна казка „Лускунчик” та дитячі новорічні концерти.

Визнанням школи Кайгородова є й те, що відомі політичні й громадські діячі країни віддають своїх дітей на навчання саме сюди!

Культурний центр „Кияночка” гідно виконує свою місію – несе людям ДОБРО, КРАСУ і РАДІСТЬ!

З Віталієм Кличко

З Мариною Порошенко

дітей дошкільного та молодшого шкільного віку, де панує доброзичлива атмосфера, що забезпечує комфортні умови для дітей: затишні, зручні для навчання групові кімнати для дітей-дошкільнят і класні кімнати для учнів 1–4 класів, комфортні дитячі ігрові та спальні кімнати, сучасні окремі для кожної групи та класу туалетні кімнати, створені зони для рухливих ігор, спортивна та хореографічні зали; збалансоване 4 разове харчування для всіх дітей закладу, а також стіл № 5 для дієтичного харчування; година відпочинку, рухливі ігри на майданчику – все це дає змогу якісно навчати й виховувати дітей здоровими, активними та успішними.

У закладі є куточок державної символіки, стаціонарні стенди з інформацією для батьків.

Хореографічні зали просторі, гарно освітлені, що дозволяє проводити уроки з хореографії та ритмопластики, різноманітні виховні та організаційні заходи.

У фотогалереї відображена історія створення „Кияночки”, її успіхи та надбання.

У школі-дитячому садочку кожна дитина не лише здобуває знання, а й відчуває тепло сімейного затишку, атмосферу довіри, любові та турботи.

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ

„входження” дитини в суспільство/ соціальна адаптація

Педагогічний колектив школи-дитячого садочка „Кияночка” створює сприятливі психолого-педагогічні умови „входження” дитини в суспільство, допомагає дитині перетворитися на повноцінну особистість, що проявляється в її стосунках, взаєминах з іншими людьми. Пізнаючи світ і себе як частину світу, вступаючи в стосунки з людьми, які задовольняють її матеріальні й духовні потреби, дитина включається в суспільство, стає його членом. Так, у дошкільному віці в дитини з’являється коло елементарних обов’язків, що змінюють взаємини з дорослими, дитина вже вступає в певні стосунки з однолітками, внаслідок чого інтенсивно розвиваються соціальні емоції (симпатії, антипатії, уподобання тощо). У процесі спілкування дитини з дорослими формуються інтелектуальні емоції, моральні почуття, урізноманітнюються прояви почуття власної гідності: розвивається як самолюбство, так і почуття сорому. Провідну роль у справі забезпечення емоційної рівноваги дитини в період її соціальної адаптації відіграє вихователь.

Наступним етапом соціальної адаптації є зміна соціальної позиції дошкільника – він стає учнем, членом шкільного та класного середовища. Тут слід дотримуватися нових норм поведінки, вміти узгоджувати свої бажання з новим розпорядком. Усе це дитина сприймає як певний переломний період у житті, що супроводжується до того ж перебудовою системи взаємин з дорослими, найавторитетнішою фігурою серед яких стає вчитель. Роль учителя в забезпеченні емоційної рівноваги дитини в процесі соціальної адаптації передба-

чає глибоку повагу й толерантне ставлення до вихованців, що забезпечує дитині комфортні умови перебування в освітньому закладі.

Учителі й вихователі ШДС „Кияночка” поєднують різні методи, враховуючи при цьому особливості віку, стану здоров'я, індивідуальні вияви, рівень вихованості кожної дитини, її специфічні індивідуальні потреби. У всіх вікових групах педагоги створюють сприятливі умови для створення позитивного соціально-емоційного та морального розвитку.

Для повного емоційного контакту між педагогом і дитиною у закладі працюють психолог і логопед, які проводять діагностичні, коригуючі та розвивальні заходи, що підтримують дитину на „важких” етапах виховання в нове життя. Завдяки тісній співпраці спеціалістів з батьками, вчителями та вихователями вдається швидко вирішувати всі проблеми, що виникають у процесі адаптації дітей.

Надзвичайно корисними є уроки малювання, адже через дитячий малюнок проводиться діагностика емоційного світу дитини, її переживань, вражень, стану здоров'я. Тому психолог проводить комплексний аналіз дитячих малюнків, знаходить, за потребою, методи оздоровлення та корекції, надає консультації батькам і педагогам.

Саме тому для кожної дитини у школі-дитячому садочку „Кияночка” створені сприятливі умови, які дають можливість задовольнити її провідні духовні потреби — у любові, увазі, турботі, самоповазі, у спілкуванні з приємними їй людьми, у пізнанні.

ПОЗАКЛАСНА ТА ПОЗАШКІЛЬНА РОБОТА

Уся позакласна й позашкільна робота побудована на різних принципах виховання: добровільний характер участі дітей у заходах сприяє тому, що учні можуть обирати профіль занять за інтересами. Педагоги за таких умов ретельно продумують зміст занять, використовують нові форми й

методи, які б посилювали дитячий інтерес.

У школі-дитячому садочку проводяться масові форми виховної роботи. До них відносимо конференції, тематичні вечори, вечори запитань і відповідей, предметні тижні, зустрічі з видатними людьми, огляди, конкурси, олімпіади, туризм, фестивалі, виставки стінної преси тощо.

ОРГАНІЗАЦІЯ ХАРЧУВАННЯ у школі-дитячому садку

Організація харчування у школі-садку здійснюється відповідно до Інструкції з організації харчування дітей у дошкільних навчальних закладах.

Школа-дитячий садок I ступеня „Кияночка” має можливість забезпечувати учнів якісним і різноманітним харчуванням протягом усього дня. У школі-садку розроблено перспективне меню і картотеку страв. Комбінація різних продуктів забезпечує організм дитини необхідними елементами. Рациональне харчування в ШДС передбачає обов'язкове складання меню. Примірне/орієнтовне двотижневе меню складається на зимово-весняний і літньо-осінній періоди року та погоджується в СЕС. До меню введено молочні продукти, соки, овочі, фрукти, м'ясо, рибу. Вранці та вдень, у період активної діяльності, діти отримують їжу, багату білками, жирами, вуглеводами, вітамінами, мінералами, мінеральними речовинами. Основним показником правильної організації харчування у школі є добре самопочуття дітей, відсутність шлунково-кишкових захворювань, достатній індекс здоров'я та гармонійний розвиток дитини.

РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ

дітей дошкільного та молодшого шкільного віку

Організація навчально-виховного процесу перетворює навчання дітей молодшого шкільного віку в процес самопізнання, самореалізації, інте-

лектуального та морального розвитку. Під час навчально-виховного процесу вчитель створює умови для досягнення успіху кожним учнем, розвитку його нахилів і здібностей, для самореалізації та самовдосконалення особистості в різних видах діяльності.

Система виховної роботи, яка існує у школі, спрямована на розвиток різносторонніх нахилів та здібностей учнів. Традицією ШДС стала тісна співпраця з Хореографічною гімназією „Кияночка”, Київським хореографічним коледжем, де діти навчаються після закінчення школи-дитячого садочка „Кияночка”.

Враховуючи інтеграцію освітнього простору України до європейських стандартів та на прохання батьків, у закладі з першого класу вводиться вивчення двох мов: англійської та німецької чи французької.

КАДРОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Мотивація людини до трудової діяльності залежить від того, наскільки важлива потреба в досягненнях. Саме це визначає ставлення педагога до особистого зростання.

У закладі проводяться різні заходи, спрямовані на підвищення педагогічної майстерності педагогів: семінари-практикуми, творчі звіти, консультації, тренінги, дискусії за круглим столом та інші форми роботи.

ЕФЕКТИВНІСТЬ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ

Управління школою-садком здійснюється через планування, організацію, керівництво і контроль. В основі управлінської діяльності лежить розробка і прийняття управлінських рішень. Прийняття рішень здійснюється шляхом аналізу та оцінювання ситуації, виявлення проблем; формування висновків та вибору форми управлінського рішення; забезпечення його виконання. Кожне управлінське рішення приймається з дотриманням правових, педагогічних та естетичних норм, використовується індивідуальний підхід,

налаштування на співпрацю, забезпечення умов для зростання творчої та інноваційної діяльності педагогів. Результатом такої управлінської діяльності адміністрації є сприятливий психологічний клімат, прояв ініціативи та творчий пошук педагогів, активність, розвиток власної загальної та професійної культури, педагогічної майстерності, налаштування на роботу в колективі заради досягнення спільної мети у справі навчання та виховання дітей. Однією з важливих функцій управління, спрямованої на отримання всебічної інформації про навчально-виховний процес – є внутрішньо-шкільний контроль. Він охоплює всі ділянки навчально-виховного процесу ШДС. Адміністрація в процесі контролю визначає конкретні завдання для кожного члена педагогічного колективу, визначає шляхи їх виконання, оцінює роботу педагога відповідно до сучасних вимог, враховуючи конкретні умови, виявляє інноваційний досвід, надає вчителям реальну допомогу. З метою покращення внутрішньо-шкільного контролю розроблено перспективний план контролю та щорічний графік.

Адміністрацією проводиться оглядовий, попереджувальний, фронтальний, класно-узагальнюючий, оперативний, тематичний контроль за обраними/важкими/проблемними/перспективними напрямками навчально-виховного процесу. За результатами контролю видаються накази по школі, дані питання розглядаються на засіданнях педагогічної ради, на нарадах при директорові, методичної комісії вчителів початкових класів, проводяться консультації, індивідуальні співбесіди, засіданнях батьківського комітету.

З метою вивчення соціального статусу дітей у школі-садку проводиться *анкетування батьків*. На основі результатів анкет педагогою складають *соціальний паспорт кожного класу, дошкільної групи*. З метою забезпечення комфортних умов навчання та виховання, оздоровлення й соціального

захисту неповнолітніх проводяться бесіди з батьками щодо умов виховання дітей у родині тощо. Окремим завданням стало забезпечення соціальної підтримки дітей-сиріт, дітей з мало-забезпечених сімей та інших учнів із соціально вразливих категорій.

ОРГАНІЗАЦІЯ МЕДИЧНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ

Забезпечення та зміцнення здоров'я дитини належать до головних завдань школи-садка. Педагогічний колектив закладу працює над створенням умов для зміцнення здоров'я дітей дошкільного віку, вихованням свідомого ставлення до свого здоров'я та здоров'я оточуючих; збереженням та зміцненням фізичного, психічного здоров'я; формуванням засад і гігієнічних навичок здорового способу життя шляхом занять з фізкультури, ЛФК, загартовуючих заходів, занять з ритмопластики й хореографії. Усі працівники школи проходять медичні огляди відповідно до чинного законодавства та мають особисті медичні книжки єдиного зразка. Ведеться журнал обліку медичних книжок. Медичні картки дітей дошкільного віку та учнів початкової школи наявні. Персонал школи забезпечений санітарним і спеціальним одягом, створено необхідні умови для дотримання правил особистої гігієни. Основним

напрямом роботи медичного кабінету є профілактика захворювань дітей гострими інфекційними та іншими хворобами. Серед учнів проводяться бесіди: „Формування здорового способу життя”, „Профілактика грипу та ГРІ”, „Режим дня”, „Особиста гігієна”, „Вітаміни, їх значення для організму людини”, „Роль хореографії” тощо.

Зміцнення здоров'я кожної дитини є пріоритетним напрямком ШДС „Кияночка”. Основна частина роботи з фізичного виховання дітей проводиться вчителями початкової школи та вчителем хореографії. У першу чергу це уроки з фізичної культури та хореографії, які забезпечують необхідний рівень знань, умінь і навичок, що є обов'язковою умовою різнобічного фізичного виховання дітей. На уроках хореографії та ритмопластики вивчають комплекс ранкової гімнастики, основні хореографічні позиції.

Учителі та вихователі значну увагу приділяють *організації рухової активності дітей під час занять, на перерві та під час прогулянок на вулиці*. У режимі навчального дня передбачені прогулянки на свіжому повітрі, час для проведення ігрової діяльності, фізкультурно-оздоровчі заходи, що сприяють формуванню в учнів навичок здорового способу життя.

2-А СХОДИНКА ХОРЕОГРАФІЧНА ГІМНАЗІЯ „КИЯНОЧКА”

За статутом Хореографічна гімназія „Кияночка” є спеціалізованим навчально-виховним закладом освіти з поглибленим вивченням дисциплін художньо-естетичного циклу (хореографічний напрям).

Навчальні плани складено з двох блоків навчальних предметів: загальноосвітнього та профільного циклів. Варіативна частина (цикл профільних

дисциплін) складається з курсів, які доповнюють загальний цикл з метою надання спеціальних знань і вмінь з хореографії, музики. Враховуючи специфіку навчального закладу, введено навчальні курси *Класичний танець, Народно-сценічний танець*.

Дисципліна „КЛАСИЧНИЙ ТАНЕЦЬ”

Класичний танець — система різних засобів хореографічного мистецтва, що базується на ретельній

Управління школою

Всеукраїнський проект НАПН і журналу „Педагоги-новатори в Україні”

Газета Життя профспілок, 1989

Фоторепортаж

Патемні дітки обличчя. Перші кроки в імпровізованому і танцювальному мистецтві — попереду, і згодом, уперше кроки і переміщення. Все це об'єднує фізично і емоційно, які здійснюються в дитячому творчому колективі-організації ансамблю «Кіаючка», що при Єврейському театрі. Не виступає, не прощодає

На сцені — «Кіаючка»

організації ансамблю «Кіаючка» Київського Єврейського театру, вони виступають також, де на народних інструментах фольклорного стилю. У 18 років вивчили шість мов і закарбували своє мистецтво в Франції, в Парижі. До складу

організації по культурному обміну прийшли сто дітей з різних куточків України. Своїх мам і батьків вони не бачили. Хай їм поглянуть на французький мовний!

Л. ПАХОМОВА
На знімку: знімає танцювальний ансамбль «Кіаючка» Єврейського театру Т. М. Кайгородова. Фото В. Ієрванька.

Париж, 1989 рік

розробці різних груп рухів та позицій ніг, рук, корпусу й голови, виникла в XVII столітті.

Урок класичного танцю — сукупність вправ, що розвивають здібності танцюристів.

Дисципліна „Класичний танець” передбачає опанування танцювальною технікою як основою для втілення хореографічного образу. Окрім того, вона є фундаментом для оволодіння всіма іншими танцювальними дисциплінами.

У класах закладається основа для подальшого оволодіння школою сучасного танцю, його виконавськими прийомами. Їх мета — постановка корпусу, ніг, рук, набуття початкових навичок координації в елементарних вправах біля станка і на середині залу. Статика, що притаманна цьому етапу навчання, значно ускладнює швидке та якісне опанування вправами. Ось чому протягом перших двох років можливе проведення комбінованих занять, що складатимуться з елементів класичного танцю, гімнастики.

Урок класичного танцю органічно поєднаний з музикою, яка є важливим компонентом у хореографічному вихованні. Без урахування тісного взаємозв'язку музики й танцю, без розуміння її образного та емоційного змісту неможливо досягти справжньої виразності виконання. Ось чому музичне оформлення вправ і комбінацій повинно бути різноманітним і якісним. Навчальний та концертний репертуар як засіб виховання повинен спрямовува-

тись на розвиток творчої особистості дитини, оскільки в процесі цієї роботи відкриваються великі можливості для розвитку танцювальності, виразності виконання, виховання в дітей творчого становлення до вивчених рухів і вправ. Важливим принципом роботи є використання мінімуму танцювальних елементів при максимумі їх різноманітних поєднань, велика кількість яких створить враження новизни і дасть простір фантазії дитини.

НАРОДНО-СЦЕНІЧНИЙ ТАНЕЦЬ

Народно-сценічний танець допомагає розвивати танцюриста фізично, прищеплює вміння координувати рухи всіх частин тіла, виховує витривалість і техніку правильного дихання. Удосконалюючи свої технічні можливості, студент опановує стилістику народної хореографії, її національні особливості, манеру виконавця. З перших занять, крім напрацювання віртуозності виконавської техніки, пластичності, сили, шляхетності, в учня гімназії розвиваються смаки, внутрішні художні почуття виконавця, заохочення до творчості.

Вивчаючи танці різних народів, їхній стиль і манеру виконання, учень набуває знань, необхідних для творчого сприйняття й емоційного відтворення художніх образів. Майстерність виконання рухів багато в чому залежить від напрацювання та їх відточеності.

КАДРОВА ПОЛІТИКА

Особистість учителя була й залишається ключовою фігурою педагогічного процесу. Ефективне функціонування Хореографічної гімназії „Кияночка” передбачає здійснення кадрової політики шляхом створення сприятливих умов для формування дієздатного колективу, розкриття творчого потенціалу кожного вчителя, підвищення його кваліфікаційного рівня та професійного самовдосконалення. Ми формуємо якісно новий тип педагога, у якому поєднуються

високий професіоналізм, інтелігентність, соціальна зрілість і творче начало.

Створюємо умови для перепідготовки та підвищення кваліфікації педагогічних кадрів.

Відбір фахівців здійснюємо на конкурсній основі.

Навчально-виховний процес забезпечують педагогічні працівники відповідного фаху й компетенції.

Учитель вчиться все життя – це відома істина. Для формування вчительського професіоналізму необхідною умовою є систематичне підвищення власної професійної майстерності та науково-методична діяльність.

Ефективними формами науково-методичної роботи є інструктивно-методичні наради, метою яких є ознайомлення членів педагогічного колективу з елементами нового прогресивного в педагогічній науці.

Тематика інструктивно-методичних нарад:

- ознайомлення з правилами ведення гімназійної документації;
- робота з інструктивними документами, що визначають основні напрями навчально-виховного процесу;
- організація диференційованого навчання, складових систем продуктивного навчання та їх форми, активні методи навчання;
- використання інноваційних педагогічних технологій.

Програма діяльності Хореографічної гімназії „Кияночка” на навчальний рік щодо питань управління навчально-виховним процесом є орієнтиром управлінських дій.

Така організаційно-управлінська діяльність сприяє забезпеченню належного рівня здійснення контролю й керівництва між директором, його заступниками та педагогічним колективом, створенню умов для організації, праці, виявленню та розвитку здібностей і талантів особистості пе-

МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНА Й НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНА БАЗА

Хореографічна гімназія „Кияночка” розташована в декількох приміщеннях:

- у медичній гімназії по вулиці Володимирській, 79-б, де використовує 3 класи, хореографічний зал, користується комп’ютерним класом, фізкультурним залом, бібліотекою, їдальнею та санітарними приміщеннями;
- у Будинку Вчителя, за адресою – вулиця Володимирська, 57, використовує хореографічні зали: 105, 205, 311;
- по вулиці Борщагівській, 204/1 знаходяться 2 навчальні класи та кабінети адміністрації;
- на Лісовому проспекті (нова філія).

Усі навчальні приміщення мають природне та штучне освітлення, яке відповідає санітарним вимогам. Система опалювання, водопостачання та каналізації – центральна, стан електрогосподарства задовільний. Земельні ділянки поділяються на функціональні зони – навчальну, фізкультурно-спортивну, господарську. Підходи до будівлі мають асфальтоване покриття.

У кабінетах створені всі умови для реалізації практично-ділової та творчої складових змісту навчання, проведення засідань методичних об’єднань.

У навчальних кабінетах є перспективні плани розвитку кабінетів на 2014–2015 роки, навчальні програми, підручники, навчальні та методичні посібники, таблиці з різних розділів програми, багато довідкової та художньої дитячої літератури, наочно-дидактичні посібники, які використовуються на уроках та під час виховних заходів. Також широко використовуються на заняттях ТЗН, які допомагають урізноманітнити навчальний матеріал.

Кабінети облаштовані пересувними партами і стільцями. Це дає можливість учителю розмішувати меблі таким чином, щоб забезпечити різні режими роботи в класі: груповий, парний, індивідуальний. На належному рівні обладнані всі кабінети, призначені для проведення уроків. Хореографічні зали просторі та великі, обладнані станками, великими дзеркалами, гімнастичними ковдрами, а також забезпечені фортепіано та магнітофонами, що дає можливість педагогам проводити уроки на високому рівні.

Хореографічна гімназія „Кияночка” забезпечена комп’ютерами. Учителі й вихователі мають можливість використовувати матеріали з Інтернету: розробки уроків, заняття, виховні години, бесіди, розвиваючі ігри та завдання на уроки тощо. Педагоги презентують свої виступи на педагогічних радах, батьківських зборах. У хореографічній гімназії „Кияночка” функціонує належно обладнаний кабінет інформатики, який підключено до мережі Інтернет, є інтерактивна дошка.

Особливу роль у становленні та розвитку Хореографічної гімназії „Кияночка” відіграє **бібліотека – своєрідний методичний центр**, де розгортається підготовка методичних розробок.

У бібліотеці організуються книжкові виставки різної тематики. Забезпеченість підручниками, навчально-методичною, художньою та довідковою літературою складає 93%. Усі інші предмети забезпечені на 100%. Документація бібліотеки ведеться відповідно до визначених вимог.

дагога з урахуванням специфіки Хореографічної гімназії „Кияночка”.

З метою удосконалення управління навчально-виховним процесом *здійснено комплекс конкретних заходів:*

- науковий підхід до праці вчителя, до створення індивідуальних методів розвитку творчого потенціалу вчителя, що сприяє підвищенню педагогічної майстерності молодих учителів;
- контроль уроків і процес навчання здійснюється на основі методу оптимізації, тобто шляхом вивчення реальних можливостей учнів, труднощів, які виникають під час засвоєння програмового матеріалу.

У закладі створено належні умови для розкриття творчих можливостей, професійних інтересів і здібностей педагогів: позитивний психологічний клімат, матеріально-технічне забезпечення навчально-виховного процесу, стимулююча праця творчих педагогів, якісно організована перепідготовка педагогічних кадрів, своєчасне поширення передового педагогічного досвіду.

У Хореографічній гімназії „Кияночка” створено таке середовище, яке плекає творчу особистість, повноцінно розкриває інтелектуального, творчого, морального, спроможного реалізувати власний позитивний потенціал випускника.

Головні цінності Хореографічній гімназії „Кияночка” – *дитина, культура, творчість.*

Педагогічний процес – цілеспрямована взаємодія

вчителів та учнів, що виступає джерелом розвитку й задоволення вищих потреб дитини, умовою її можливої реалізації, навчальним середовищем, у якому індивід самостверджується й самореалізується. Саме в цій взаємодії особистісний підхід передбачає допомогу учневі виявити й розкрити можливості щодо самовизначення й саморозвитку.

Діяльність Хореографічної гімназії „Кияночка” спрямована на підвищення ефективності навчально-виховного процесу з одночасним урахуванням особистісної вартості навчання та повним розкриттям творчого потенціалу кожного учня.

Виховна система в Хореографічній гімназії „Кияночка” – цілісний організм, який виникає в процесі інтеграції основних компонентів виховання (мета, суб’єкти виховання, їх діяльність, спілкування, відносини, кадровий потенціал, матеріальна база), що сприяє духовному розвитку і саморозвиткові особистості. Серцевиною виховного процесу є особистість, її нахили, здібності, потреби, інтереси, соціальний досвід, самосвідомість, характер.

Важливу роль у вихованні учнів, розширенні й поглибленні їхніх знань, розвиткові творчих здібностей відіграє спеціально організована виховна робота у Хореографічній гімназії „Кияночка”, що реалізується через залучення учнів до участі у виставах, концертах. Завдання, які ставлять перед собою педагоги – це закріплення, збагачення та поглиблення знань, набутих у процесі навчання, застосування їх на практиці; розширення загальноосвітнього кругозору учнів, формування в них наукового світогляду, вироблення вмінь і навичок самоосвіти; формування інтересів до різних галузей науки, техніки, мистецтва, спорту, виявлення і розвиток індивідуальних творчих здібностей і нахилів; організація дозвілля школярів, культурного відпочинку та розумних розваг; поширення виховного

впливу на учнів у різних напрямках виховання.

ВЗАЄМОДІЯ З ОРГАНАМИ місцевого самоврядування, громадськістю та батьківським комітетом

Взаємодія батьків і педагогів – необхідна умова для навчання й виховання нового покоління, це система яка поєднує зусилля великої кількості людей: педагогічного колективу, адміністрації, батьків, соціальних партнерів Хореографічної гімназії „Кияночка” для розв’язування великої кількості конкретних завдань в життєдіяльності Хореографічної гімназії.

Ця співпраця здійснюється на принципах демократичності, гласності, колегіальності, толерантності, рівноправності, відкритості, підзвітності й відповідальності перед загальними зборами батьків Хореографічної гімназії.

Протягом року проводяться засідання батьківського комітету, на яких обговорюються питання зміцнення навчально-матеріальної бази гімназії, організація харчування учнів, відвідування навчальних занять, виконання Указу президента України „Про шкільну форму”, співпраця з Київським хореографічним коледжем, підготовка до нового навчального року.

ОРГАНІЗАЦІЯ ХАРЧУВАННЯ в Хореографічній гімназії „Кияночка”

Організація харчування в гімназії здійснюється відповідно до Інструкції з організації харчування дітей у ЗНЗ та Постанови Кабінету Міністрів №1591 від 22.11.2004 р. „Про затвердження норм харчування у навчальних та оздоровчих закладах”.

Хореографічна гімназія „Кияночка” має можливість забезпечувати учнів якісним і різноманітним харчуванням протягом усього дня (сніданок, обід, вечеря). У гімназії розроблено перспективне меню та картотеку страв. Комбінація різних продуктів забезпечує організм

учнів необхідними елементами. Рациональне харчування в гімназії передбачає обов'язкове складання меню. Орієнтовне двотижневе меню складається на зимово-весняний і літньо-осінній періоди року та погоджуються в СЕС. До меню

введено молочні продукти, соки, овочі, фрукти, м'ясо, рибу. Вранці та вдень, у період активної діяльності, діти отримують їжу, багату білками, жирами, вуглеводами, вітамінами, мінералами, мінеральними речовинами. Основним показником правильної організації харчування в гімназії є добре самопочуття учнів, відсутність шлунково-кишкових захворювань, достатній індекс здоров'я та гармонійний розвиток.

Належна увага приділяється профілактичним заходам.

Дбаючи про здоров'я кожного учня, педагогічні та медичні працівники гімназії надають консультації батькам щодо раціонального харчування учнів удома, поради щодо дотримання гігієнічних норм під час харчування, випускається санбюлетень. Питання організації харчування розглядаються на батьківських зборах, висвітлюються в інформаційних куточках.

Зберегти та зміцнити здоров'я учнів шляхом забезпечення раціонального і збалансованого 3-разового харчування у 5–11 класах.

У Хореографічній гімназії „Кияночка” створені сприятливі умови для забезпечення здорового середовища навчання й виховання дітей, зміцнення здоров'я, сприяння його нормальному фізичному розвитку, соціальній адаптації, духовному зростанню.

Формуванню позитивної мотивації на здоровий спосіб життя дітей сприяє режим роботи закладу та система оздоровчих заходів.

3-Я СХОДИНКА КИЇВСЬКИЙ ХОРЕОГРАФІЧНИЙ КОЛЕДЖ

Вищий навчальний заклад першого рівня акредитації здійснює підготовку молодших спеціалістів зі спеціальності „Хореографія” за спеціалізаціями „Класична хореографія” і „Сучасна хореографія”.

Випускники коледжу отримують диплом молодшого спеціаліста державного зразка за кваліфікаціями: *Артист балету (Артист ансамблю сучасного танцю); Викладач хореографії початкових мистецьких навчальних закладів; Керівник аматорського хореографічного колективу.*

ПЕДАГОГІЧНІ ПРАЦІВНИКИ КОЛЕДЖУ

Адміністрацією ведеться постійна планомірна робота із залучення до навчально-виховного процесу фахівців з досвідом практичної роботи. У результаті кадровий склад поповнюється новими особистостями, які забезпечують повноцінну підготовку майбутніх фахівців.

У коледжі існують наступні критерії підбору кадрів:

- високий рівень професіоналізму й педагогічної майстерності;
- інтелігентність, високий інтелект і культура;
- здатність до впровадження ділових стосунків, толерантного вирішення конфліктів;
- знання мистецького ринку послуг.

З метою забезпечення підготовки бакалаврів на належному рівні за вказаним напрямом передбачається надати можливість викладати спеціальні дисципліни за сумісництвом провідним фахівцям з хореографії.

Якісний та кількісний склад педагогічних працівників коледжу в цілому дозволяє забезпечити виконання завдань щодо якісної підготовки фахівців. Додатково КХК залучає до ро-

боти кваліфікованих фахівців з інших вищих навчальних закладів та провідних театральних-концертних організацій. У процесі розвитку Київського хореографічного коледжу постійно простежуються якісні та кількісні позитивні зміни в науково-педагогічному складі.

Київський хореографічний коледж забезпечує *умови для підвищення кваліфікації педагогічних працівників* і контролює процес її проходження. Усі працівники навчального закладу мають медичні книжки й систематично проходять медичні огляди. Професорсько-викладацький склад постійно підвищує рівень кваліфікації.

Основні форми підвищення кваліфікації професорсько-викладацького складу в КХК:

- стажування педагогів;
- навчання на курсах підвищення кваліфікації та перепідготовки;
- самостійне вивчення нових матеріалів у професійній галузі;
- участь у конференціях, конкурсах, майстер-класах;
- участь у танцювальних проектах, фестивалях, змаганнях;
- відвідування занять колег.

Прийом абітурієнтів до коледжу проводиться відповідно до Правил прийому, які розробляються на основі типових умов прийому на навчання до вищих навчальних закладів України, затверджених Міністерством. Правила прийому на новий навчальний рік до Київського хореографічного коледжу щорічно затверджуються директором та погоджуються з Міністерством освіти і науки України.

Прийом осіб на навчання до коледжу здійснюється на конкурсній основі за результатами творчого випробування. Умови конкурсу забезпечують дотримання прав громадян на отримання вищої освіти.

У коледжі створена система заходів для формування контингенту студентів. *Головне в цій системі – профорієнтаційна робота.*

Пріоритетним напрямом профорієнтаційної роботи є формування у майбутніх студентів уявлення про можливість та перспективи професійної самореалізації після завершення навчання.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА Київського хореографічного коледжу

Засновник Київського хореографічного коледжу – Культурний центр „Кияночка”. 31 травня 2002 року ТОВ Культурний центр „Кияночка”, як комплексний заклад освіти і культури, прийняв рішення про створення дочірнього¹ підприємства „Київський хореографічний коледж”.

Дочірнє підприємство „Київський хореографічний коледж” – навчальний заклад колективної форми власності, зареєстрований Солом’янською районною державною адміністрацією м. Києва 20.01.2003 року, свідоцтво Серія А00 № 694116.

Навчальний заклад функціонує відповідно до чинного законодавства України та Статуту, прийнятого загальними зборами Засновників 31.05.2002 року та затвердженого Міністерством освіти і науки України 02.12.2002 року.

Навчальний заклад підпорядкований Міністерству освіти і науки України.

Підготовка фахівців в Київському хореографічному коледжі проводиться згідно з ліцензією АД № 034582 від 22.05.2012 року Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України на надання освітніх послуг, пов’язаних з одержанням вищої освіти на рівні кваліфікаційних вимог до молодшого спеціаліста за напрямом 0202 „Мистецтво” спеціальності 5.02020201 «Хореографія». КХК також надає повну загальну середню освіту на підставі Ліцензії Виконавчого органу Київської міської ради Серії АЕ № 186175 (термін дії з 20.09.2012 по 20.09.2017).

Сертифікат про акредитацію НІ-І № 1153608 від 24.04.2012 року, термін дії якого до 01.07.2017 року.

¹ Дочірнє підприємство „Київський хореографічний коледж” знаходиться за адресою:

01030, м. Київ, вул. Володимирська, 57 (корпус № 1), 03058, м. Київ, вул. Борщагівська, 204-Г (колишній провулок Ніжинський, 4) (корпус № 2), 01032, м. Київ, вул. Льва Толстого, 25-А (корпус № 3).

Телефон: (044) 401-10-41, факс: (044) 234-61-69.

E-mail: college_horeograf@ukr.net

Web-site: www.kievballet.in.ua

Професійна орієнтація включає: планування рекламно-інформаційної та агітаційної діяльності, аналіз результатів вступних кампаній попередніх років, участь викладацького складу коледжу у роз’яснювальній роботі серед молоді, визначення організаційних дій щодо залучення до вступу в університет найбільш підготовлених, обдарованих абітурієнтів.

Організаційна і практична робота з профорієнтації покладається на робочі групи, які очолюють керівники структурних підрозділів. У профорієнтаційній роботі беруть участь викладачі та адміністративні працівники коледжу, які розповсюджують оголошення про умови прийому до коледжу й буклети з інформацією про навчально-виховний процес. Стан і виконання профорієнтаційної роботи розглядається на педагогічній раді, робочих нарадах, засіданнях приймальної комісії.

Профорієнтаційна робота в коледжі проводиться згідно з планами Приймальної комісії за такими формами й методами:

1. Виступи студентів на різноманітних заходах у Києві – на тематичних виставках, урочистих святкових концертах. На цих концертах студенти популяризують професію артистів балету й демонструють основи фахової підготовки. Студентів обов’язково супроводжує викладач (керівник практики), який у кінці концерту виступає перед дитячою та юнаць-

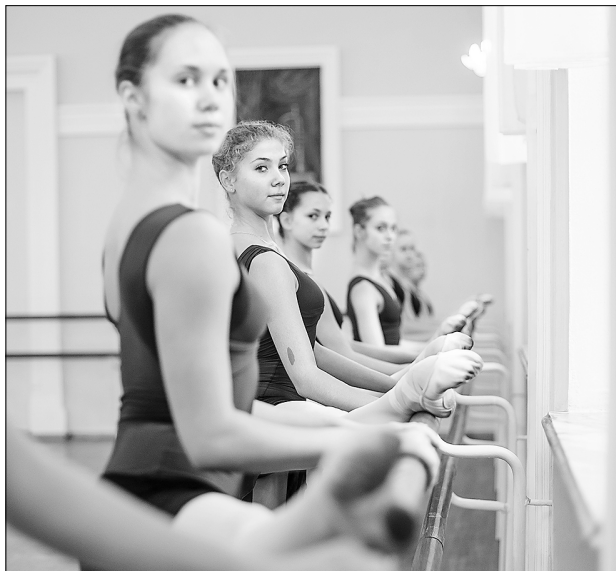
кою аудиторіями з інформацією про коледж, професійну підготовку майбутніх артистів, відповідає на питання щодо умов вступу до коледжу, розповсюджує друковані правила та умови прийому до Київського хореографічного коледжу. Профорієнтаційні виступи студентських колективів проводяться регулярно протягом 2006–2013 років.

2. Київський хореографічний коледж підтримує тісний зв'язок з дитячими мистецькими школами, танцювально-хореографічними самодіяльними колективами. *Зусилля коледжу нині спрямовані на відродження дитячого та підліткового хореографічного мистецтва України.* Зараз активно практикується така форма профорієнтаційної роботи, як проведення на базі студій та інших дитячих творчих колективів відкритих уроків силами студентів і викладачів коледжу.

3. Оголошення правил та умов прийому через засоби масової інформації – TV, радіо, друковані видання, Internet. Рекламна інформація про умови прийому до коледжу обов'язково розміщується на офіційному сайті коледжу (<http://www.kievbalet.in.ua>).

Щомісячні оголошення про прийом до коледжу повідомляються в газети „Робота і навчання”, „Пропоную роботу”, „Куди піти навчатися”, „Сучасна освіта” та ін. Рекламні ролики й виступи представників адміністрації коледжу широко представлені в мережі Internet, на телебаченні (Перший Національний,

ТРК „Київ”, „М-1”, СТБ, Інтер, ТРК „Культура”, КГРТРК, „1+1” та ін.).

Окрім цього оголошення про набір до коледжу та друкована продукція організовано спрямовується до шкіл, гімназій та ліцеїв.

Усі перелічені форми й методи профорієнтаційної роботи щодо підготовки абітурієнтів до вступу в коледж допомагають відбирати на навчання обдаровану молодь і створювати належні умови для конкурсного відбору.

МІЖНАРОДНА ДІЯЛЬНІСТЬ КОЛЕДЖУ

Профорієнтаційна робота з іноземними студентами проводиться переважно через Internet. Студенти популяризують професію артиста балету, виступаючи на міжнародних конкурсах-фестивалях та беручи участь у гастрольних виступах за кордоном.

КХК підписав договір з „Українським державним Центром міжнародної освіти України” про забезпечення міжнародної діяльності коледжу в частині роботи з іноземними студентами. Також підписано договір про співпрацю з японською хореографічною школою „Atsuko Ballet Company”.

Протягом останніх років спостерігається *динаміка зростання кількості студентів, які обирають справою свого життя хореографічне мистецтво* і бажають навчатися у Київському хореографічному коледжі. Позитивним моментом, що впливає на цей процес, є створення *театру „Молодий*

балет Києва”, який дозволяє працювати, відточувати свою майстерність та отримувати сценічний досвід у зазначеному театрі.

Передбачені різні види контролю за якістю теоретичної та практичної підготовки студентів: вхідний, тематичний, поточний та підсумковий. Для забезпечення різних видів контролю створені тести, проблемні задачі, творчі ситуаційні завдання з окремих дисциплін для тематичного контролю знань, умінь і навичок.

НАВЧАЛЬНИЙ ПЛАН/ робочі плани/індивідуальні плани

Основним документом, що визначає організаційно-освітні форми й методи навчання, є навчальний план. Він відповідає структурі, яка надається освітнім стандартом за переліком дисциплін, сумарною кількістю годин у кожному циклі й обсягом годин на вивчення кожної конкретної дисципліни. При складанні розкладу враховується, насамперед, оптимальне співвідношення дисциплін протягом навчального дня і навчального тижня.

Для обдарованих студентів, лауреатів конкурсів передбачено навчання за індивідуальними планами. При великій творчій зайнятості студентів має місце дострокова здача заліків та іспитів. Пріоритетна увага приділяється заняттям зі спеціальних дисциплін (при цьому максимальне тижневе навантаження студентів не перевищує норму).

На базі навчальних планів щорічно форму-

Постановка балету „Лускунчик” („Щелкунчик”) у виконанні Молодого балету Києва та дитячого ансамблю „Кияночка”, Національна Опера України, 13 січня 2014 р.

Квіти від Президента

ються робочі плани на поточний рік. Робочі плани складаються по курсах і семестрах, при цьому визначається обсяг годин, що відводяться для вивчення дисципліни, передбаченої навчальним планом, види занять, тижневе навантаження. З метою проміжного контролю із засвоєння матеріалу проводяться контрольні заняття, не менше двох разів на семестр. Строки проведення заліків та іспитів встановлюються на основі виконання семестрового навантаження.

Усі дисципліни навчального плану захищені робочою програмою, яка визначає мету й завдання дисципліни, тематичний план, зміст за темами, плани практичних і самостійних занять, критерії оцінювання й рекомендовану літературу.

Навчальні плани та програми захищують безперервний характер і нову структуру викладання соціально-гуманітарної освіти протягом усього періоду навчання в коледжі. Їх виконання гарантоване високою професійною підготовкою викладачів цих дисциплін, на яких покладено забезпечення гуманістичної спрямованості освіти, формування певного потенціалу особистості артиста балету, прищеплення загальнолюдських цінностей у підготовці майбутнього фахівця.

У комп'ютерному класі кожен студент забезпечений індивідуальним робочим місцем з доступом до глобальної мережі Internet. Студенти мають можливість відпрацьовувати отримані знання за комп'ютером. Використання нових інформаційних технологій, навчально-методичного забезпечення в організації навчального процесу, тиражування наочного роздаткового матеріалу, програмних і методичних матеріалів – це також реалія сьогодення Київського хореографічного коледжу.

ПЕДАГОГІЧНА РАДА/ ХУДОЖНЯ РАДА

Одним з основних органів, що впорядковує роботу коледжу, є педа-

гогічна рада, створена для розгляду актуальних питань організації навчально-виховного процесу. Склад педагогічної ради щорічно затверджується директором коледжу. До її складу обов'язково входять керівні педагогічні працівники, голови циклових комісій, куратори навчальних груп, провідні викладачі, керівник студентського самоврядування. Педагогічну раду очолює директор коледжу.

Робота педагогічної ради щорічно планується відповідно до навчально-виховних потреб коледжу. Члени ради мають право виносити на її розгляд усі питання навчально-виховного процесу. Кількість засідань педагогічної ради визначається їх доцільністю, але вона збирається не менше чотирьох разів на рік.

У коледжі триває педагогічний пошук, спрямований на утвердження особистісно-зорієнтованого спілкування зі студентом. Дедалі більше викладачів спрямовують свої зусилля на те, щоб кожен вихованець був у центрі навчального процесу, відчував себе його співавтором. Це повинно слугувати головною метою: допомагати кожному знайти себе і свій образ на сцені, яскравіше розкрити власні здібності. На заняттях створюються такі умови, під час яких студент опиняється в ситуаціях, що стимулюють, будять його творчі можливості, спонукають до пізнання, пошуку.

Практикується взаємовідвідування занять між викладачами і концертмейстерами за окремими графіками.

Навчально-консультативне відділення, циклові комісії здійснюють постійний контроль за виконанням планів і програм шляхом відвідування занять, проведення відкритих занять, контрольних робіт і творчих переглядів, перевірок журналів обліку проведення занять тощо.

Важливий момент навчально-методичної роботи всіх викладачів – *системний контроль знань студентів*, який складається як з традиційних, так і з нових форм опитування. Для прове-

дення цієї роботи викладачі готують необхідний дидактичний матеріал.

З усіх соціально-гуманітарних дисциплін наявні плани семінарських занять, які посилені питаннями, пов'язаними з історією розвитку культури та мистецтва. Провідними викладачами цього циклу завершено створення планів-конспектів лекцій. *Студенти на 100% забезпечені необхідними підручниками та навчальними посібниками.*

Особливість хореографічного коледжу полягає в тому, що в ньому широко використовується *індивідуальна форма навчання*. Викладач має можливість максимально наблизитися до студента, стати надійним старшим товаришем, зразком для наслідування.

Щомісяця відбуваються робочі перегляди стану підготовки студентів з фахових дисциплін, на яких присутні всі викладачі з хореографії. На переглядах обов'язково присутні всі члени художньої ради коледжу. Ці перегляди носять відкритий характер, після їх проведення відбувається всебічне обговорення побаченого, робляться певні висновки, вносяться пропозиції й зауваження для усунення виявлених недоліків.

Художня рада на своїх засіданнях підсумовує результати переглядів, приймає відповідні рішення для вдосконалення творчого процесу.

Під керівництвом викладачів організована самостійна робота студентів (окремі групи по 3–4 особи) з метою відпрацювання та вдосконалення навичок і прийомів спеціальної підготовки, що дає змогу уникнути неправильного заучування рухів і прийомів та можливість запобігти травмам під час розучування в майбутньому на заняттях різних хореографічних комбінацій.

З метою проведення виконавської практики й повнішої адаптації студентів-випускників в галузі мистецтва Київський хореографічний коледж за погодженням з Національною оперою України ім. Т.Г. Шевченка та Київським муніципальним академічним театром опери та балету для дітей і юнацтва направляє до них студентів на практику та стажування.

Головною сценою колективу є Національна опера України ім. Т.Г. Шевченка. З 2010 року творча практика студентів проходить і на базі театру „Молодий балет Києва”.

4-А СХОДИНКА ТЕАТР „МОЛОДИЙ БАЛЕТ КИЄВА”

Театр „Молодий балет Києва” – театр для дітей та юнацтва, створений у 2010 р. на

базі КЦ „Кияночка”.

Директор-художній керівник – заслужений працівник культури Дмитро Євгенович Кайгородов.

Головний балетмейстер – заслужений артист України Євген Дмитрович Кайгородов.

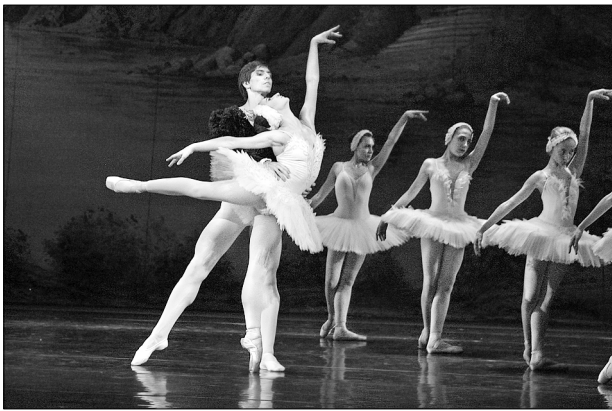
Головний режисер театру – заслужений працівник культури **Галина Миколаївна Кайгородова**.

Основною метою діяльності театру є: створення оригінального ре-

пертуару на підвалинах класичної спадщини вітчизняної хореографії, залучення глядачів до кращих зразків класичної та сучасної хореографії; розвиток театрального мистецтва й театральної справи, формування та задоволення потреб населення м. Києва та інших населених пунктів України в театральному й хореографічному мистецтві; надання студентам-випускникам хореографічних навчальних закладів можливості набуття творчого досвіду для подальшої участі у творчих колективах Національних та Академічних театрів; сприяння молоді України в отриманні високоякісної хореографічної освіти; підви-

Євген Дмитрович, Галина Миколаївна та Дмитро Євгенович Кайгородови

щення кваліфікації молодих артистів, підтримка молодих талановитих виконавців; організація стажувань усіх категорій працівників театру; творча практика учнів хореографічної гімназії та студентів Київського хореографічного коледжу, а також працевлаштування обдарованої творчої молоді, студентів, які закінчили Київський хореографічний коледж, навчальні заклади м. Києва та регіонів України.

Театр „Молодий балет Києва” щороку дає більше 50 вистав/гастрольних виступів, бере участь у всіх важливих для суспільства концертах та інших культурних заходах у нашій державі та за її межами, які пов'язані з вихованням моральності в підростаючого покоління, популяризацією культури та благодійністю. Театр неодноразово ставав лауреатом міжнародних конкурсів і фестивалів. У репертуарі – класичні та сучасні постановки: „Кармен Street”, „Лебедине озеро”, „Лускунчик”, „Пахіта”, „Червона шапочка”, „Шопеніана”. *Студентська трупа з успіхом гастролювала у багатьох країнах світу* – Франції, Іспанії, Італії, Німеччині, Австрії, Польщі, країнах Латинської Америки, Лівані, Росії, Південній Кореї та інших країнах. Виступи „Кияночки” несуть велику естетичну насолоду і юним, і дорослим глядачам, викликають зацікавленість до балету, сприяють розширенню дружніх і творчих контактів

з дітями культури та мистецтва за кордоном, адже мистецтво танцю не потребує перекладу.

Беручи участь у концертах і балетних виставах на сценах театрів України і за кордоном в основному складі театру „Молодий балет Києва”, молоді артисти та студенти Київського хореографічного коледжу отримують балетний, хореографічний, трудовий стаж. Найкращі студенти-випускники Київського хореографічного коледжу мають можливість стажуватися в театрах за кордоном.

Оці 4 сходинки – це створені й очолювані Кайгородовим Д. Є. унікальні навчальні заклади, які виникали послідовно, оскільки попередній спричиняв потребу в наступному, та які разом перетворилися на кузню підготовки висококваліфікованих фахівців – справжніх майстрів своєї справи. Вершиною 4-компонентної структури профільної освіти став театр, так само організований та очолений Д. Є. Кайгородовим, призначення якого забезпечувати талановитих артистів робочими місцями та сценічною практикою і плекати таланти на теренах України.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ

про Д. Є. Кайгородова, його досвід та „Кияночку”

1. Виговська О. „Кияночки” – 25 // Директор школи, ліцею, гімназії. – 2010. – № 4. – С. 221–223.
2. 25 лет стремления к прекрасному // Мир денег. – 2011. – № 5 (117). – С. 50–51.
3. „Діти та зірки балету” у Національній опері України / Танці для всіх. – 2012. – № 5–6 (17–18) 1 травня – 30 червня. – С. 23.
4. Династія Кайгородових // Нашому роду нема переводу. – Київ: Імідж Україна, 2012. – 160 с. – С. 70–71.
5. Дубровін С. „Кияночка”: балет, балет, балет...// Віче. – 2011. – № 5. – С. 34.
6. Дубровін С. Краса. Натхнення. Визнання. Гала-концерт „Кияночки – 25” // Віче. – 2011. – № 23. – С. 69.
7. Іваненко Н. Граційно линуть мрії на Парнас // Віче. – 2010. – № 19. – С. 70.
8. Іваненко Н. Танець – це диво, пристрась, любов! // Віче. – 2011. – № 1. – С. 58.
9. „Лебединое озеро” на крымском побережье / Южная газета. – № 27 (381). – 14 июля 2011.
10. Погребна О. Вони дарують нам тепло і радість // Віче. – 2012. – № 13. – С. 68.
11. Погребна О. Талант! Молодість! Грація! // Віче. – 2012. – № 19. – С. 65.
12. Погребна О. Большой театр та „Молодий балет Києва” у Національній опері України // Muza.ua. – 2012. – № 7. – С. 42–43.
13. Погребна О. Дмитро Кайгородов, генеральний директор театру „Молодий балет Києва”: Хореографічна освіта – доступна кожному! // Вісник підприємця України. – 2012. – № 9. – С. 41.
14. Погребна О. Большой театр та „Молодий балет Києва” на сцені Національної опери України // Віче. – 2012. – № 7. – С. 66.
15. Погребна О. Новорічні канікули – саме час зануритися у казку // Віче. – 2013. – № 23. – С. 49.
16. Погребна О. Казковий „Лускунчик” на сцені Національної опери // Віче. – 2013. – № 9. – С. 65.
17. Погребна О. День захисту дітей – у Національній опері // Віче. – 2013. – № 9. – С. 67.
18. Погребна О. Краса і грація в пуантах // Віче. – 2013. – № 17. – С. 70.
19. Погребна О. Свято, яке завойовує серця // Віче. – 2014. – № 9. – С. 68.
20. Погребна О. Нові горизонти „Кияночки” // Віче. – 2014. – № 17. – С. 69.
21. Погребна О. В гостях у „Кияночки”, або Танцювальний простір для кожного // Віче. – 2014. – № 5. – С. 71.
22. Соколова С. Зірковий тріумф „Кияночки” / Культура і життя. – № 51, 23–29 грудня, 2011. – С. 7.
23. Соколова С. Вік артистів від шести / Культура і життя. – № 20, 18 травня 2012 року.
24. Соколова С. Испит глядачеві складено / Культура і життя. – № 13, 30 березня, 2012. – С. 5.
25. Чарующий мир балета „Кияночки” // Kids.ua. – 2011. – № 16 (осень–зима). – С. 62 – 69.
26. Хореографічна освіта – доступна кожному! // Вісник підприємця України. – 2012. – № 9. – С. 41

Електронні ресурси:

27. <http://jetsetter.ua/ru/Stati/SOBYTIE/Koncert-ansamblya-Kiyanochka-v-Nacionalnoy-Opere.html>
28. <http://jetsetter.ua/ru/Stati/Sobytie/Schelkunchik-Molodogobaleta-Kieva.html>
29. <http://jetsetter.ua/ru/Stati/Sobytie/Blagotvoritelnyy-koncert-Kiyanochki.html>
30. <http://jetsetter.ua/ru/Stati/Sobytie/Galakoncert-ko-Dnyuzaschity-detey.html>
31. <http://jetsetter.ua/ru/Stati/Sobytie/Schelkunchik-ot-Molodogobaleta-Kieva-na-scene-Nacionalnoy-opery.html>
32. http://www.udance.com.ua/news/ocherednyye_pobedy_kijanochki/2014-03-13-7359

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК АКАДЕМІЇ з педагогами-новаторами

„Одним із завдань Академії є максимально тісний взаємозв'язок із педагогами-практиками, особливо педагогами-новаторами. Цей досвід цінний нам для узагальнення, аналізу, а з іншого боку, він від учених Академії стає доступнішим для практиків освітян, якщо рекомендації підготовлені зі знанням практичної педагогіки, але й на основі теоретичних узагальнень. Тому вітаю продовження проекту і сподіваюся, Академія та її інститути й надалі сприятимуть його реалізації.”

Василь Кремень,

академік НАПН і НАН України, Президент НАПН України, голова Ради спільного з журналом проекту *“Педагоги-новатори в Україні”*

„Я дуже поважаю людей, які роблять усе для того, щоб їхні мрії збувались. У цій надзвичайно талановитій людині поєдналися гострий і глибокий розум, твердість волі й працелюбність, хист керівника та педагога, великий життєвий досвід. «Кияночка» допомагає розкритися не лише дітям, а й батькам. Вони змінюються, частіше ходять у театр, по-іншому дивляться на мистецтво. Освіченішими стають і діти, і батьки, а значить – і суспільство в цілому.”

Ольга Погрібна,

заступник директора Київського хореографічного коледжу

Дмитро Євгенович Кайгородов про себе:

„Я спостерігач! Вчився! Добросовісно працював! Не боявся експериментів! Вірив, що „терпіння і труд все перетруть!” Хотів навчатися! Любив танець! Стабільність! Театр! Дбав про працевлаштування випускників. Любив дітей і свою роботу...”

Я із задоволенням кожний ранок їду на роботу. Прокидаюся рано, тому й робота для мене це не праця. Це мій відпочинок, мій світогляд. Я люблю свій колектив, свою школу, своїх педагогів і, найголовніше – дітей.

Головний успіх будь-якої роботи – любити її.”

На що хотіла б наостанку звернути Вашу увагу, шановний наш Читачу!

Мабуть, більшість з нас, досвідчених педагогів, у процесі професійного життя замислювалися над тим, як несправедливо чинить з нами наша професія: ми не відразу бачимо результати власної праці, а лише згодом, бо вони відстрочені у часі, та й часто залишаються для нас взагалі не відомими, якщо результатами вважати „особистість дитини”, яку й плекаємо під час здійснення нами власної педагогічної діяльності.

Маю честь звернути Вашу увагу, дорогий Колего, на унікальність цього моменту: Ви познайомилися чи не з єдиним в Україні прикладом, коли прозоро здійснюється педагогічний процес становлення Людини: можна весь процес людського творення та ще й професіонала бачити від початку до фіналу на власні очі! Більше того, і результати педагогічної праці – наочні й переконливі: їх можна бачити, з ними можна говорити, їх можна чути й почути, нарешті, вони захоплюють собою, ними пишаються.

Це найцікавіший факт як для педагога-дослідника, вченого, так і освітянського чиновника-реформатора, який практично створений Дмитром Кайгородовим, 15 автором-героєм 10-ї сторінки проекту *“Педагоги-новатори в Україні”*.

Ольга Виговська,
ініціатор, автор і керівник Всеукраїнського спільного з НАПН проекту *“Педагоги-новатори в Україні”*

Проект НАПН України
і журналу „Директор школи,
ліцею, гімназії”

Педагоги-новатори
в Україні

10 сторінка

НОВЕ ІМ'Я ПРОЕКТУ

Дмитро Свгенлович КАЙГОРОВОД,

директор КШ „Кияночка”,
директор Київського хореографічного коледжу,
директор театру „Молодий балет Києва”

10 сторінка

2006 – 2015

- 1** сторінка **Віктор ШАТАЛОВ**
- 2** сторінка **Микола ПАЛТИШЕВ**
- 3** сторінка **Світлана ГАВРИШ**
Світлана БЕЛУХА
- 4** сторінка **Микола ГУЗИК**
Олена ЧИНОК
Ірина БАРМАТОВА
- 5** сторінка **Іван ОСАДЧИЙ**
- 6** сторінка **Іван ГОНЧАРЕНКО**
- 7** сторінка **Лілія ДОНСЬКА**
- 8** сторінка **Олександра ВОЙЧИШИН**
- 9** сторінка **Маріанна БОСЕНКО**
Ганна САЗОНЕНКО
Олександр ОСТАПЧУК

Ольга Выговская, Алексей Выговский

4 ступеньки к цели Дмитрия Кайгородова: инициатора, учредителя профильной многоступенчатой системы хореографического образования в Украине. Реферативно-аналитический обзор материалов 10-й страницы Всеукраинского проекта “Педагоги-новаторы в Украине”

В Конференц-зале Киевского Дома учителя 3 декабря 2014 года при участии ученых НАПН, государственных и общественных деятелей, педагогов, руководителей управлений и заведений образования, учителей/педагогов и общественности города Киева и других городов страны, членов Совета проекта “Педагоги-новаторы в Украине” и авторов-героев его предыдущих страниц было открыто 10-ю страницу Всеукраинского проекта НАПН Украины и журнала – “Педагоги-новаторы в Украине”.

Участники и гости Проекта имели возможность ознакомиться с воплощенной в жизнь идеей непрерывного хореографического образования от дошкольного учреждения к повышению квалификации в театре. Кроме того, все присутствующие узнали, какие условия помогают не только овладеть будущей профессией, но и содействуют всестороннему развитию молодой личности.

Ключевые слова: проект “Педагоги-новаторы в Украине”, частное образование, непрерывное хореографическое образование, всестороннее развитие личности воспитанника, технология профильного образования.

Olga Vigovska, Oleskij Vigovsky

Four Steps To The Aim Of Dmitry Kaigorodov: initiator, founder of a multi-stage choreographic education system in Ukraine. Abstract-analytical survey of materials at the 10th page of the All-Ukrainian project “Pedagogues-innovators in Ukraine”

At the 3rd of December, 2014, in conference hall of Kyiv Teachers House, the 10th page of Ukraine NAPC All-Ukrainian project and magazine “Pedagogues-innovators in Ukraine” was opened with participation of NAPC scientists, State and public figures, pedagogues, administrators of departments and educational institutes, teachers / pedagogues, communities of Kyiv and other state towns, also Council members of the project “Pedagogues-innovators in Ukraine” and authors-heroes of its previous pages.

The Project’s participants and guests might acquaint with an idea realized of non-stop choreographic education from infant schools to high-education graduates with re-education in a theatre. Along with it, they might see with their own eyes what conditions help not only to acquire a future profession, but contribute to all-round development of a youth’s personality.

Key words: project “Pedagogues-innovators in Ukraine”, private education, non-stop choreographic education, all-round development of a pupil’s personality, special (profile) education technology.

Многая літа!

Управління
школою

УДК 023:004.773.7

**Ксенія
КАРАМИШЕВА**

Молодший науковий співробітник відділу науково-документного забезпечення філії Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського НАПН України

Директор школи, ліцею, гімназії № 5-6 2014

ОНЛАЙН-ПОСЛУГИ У ДЕРЖАВНІЙ НАУКОВО-ПЕДАГО- ГІЧНІЙ БІБЛІОТЕЦІ УКРАЇНИ ІМЕНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ

У статті висвітлено діяльність ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського щодо надання онлайн-послуг віддаленим користувачам та перспектив їхнього розвитку у дистанційному обслуговуванні та подальшому удосконаленні системи пошуку інформації через електронний каталог бібліотеки, для підвищення ефективності інформаційного забезпечення педагогічної науки, освіти і практики в Україні.

Ключові слова: web-портал; онлайн-послуги; Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського; дистанційне обслуговування.

На сучасному етапі розвитку інформаційного суспільства – суспільства знань, ускладнення завдань, що стоять перед освітою, та стрімкого впровадження нових інформаційних технологій, суттєво змінюються роль сучасних бібліотек в інформаційному забезпеченні користувачів. Освітянські книгозбірні, відповідаючи вимогам часу, трансформуються із пасивних сховищ документної інформації у сучасні бібліотечно-інформаційні центри і стають невід’ємною складовою інформаційної індустрії нашої держави. Модернізація, поглиблення й розширення системи інформаційного забезпечення вітчизняної педагогічної науки, освіти і практики стають одними з пріоритет-

них напрямів їхньої діяльності. Тому всеукраїнська освітянська книгозбірня – Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського (ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, головним завданням якої є задоволення інформаційних потреб користувачів у документах та інформації з психолого-педагогічних питань, надання вільного та необмеженого доступу віддалених користувачів до всієї потрібної їм галузевої інформації з перших років своєї діяльності (заснована 30.10.1999 р.) розпочала введення інформаційних комунікаційних технологій (ІКТ) у свою роботу.

У рамках наукового дослідження „Теоретичні та науково-практичні аспекти створення інтегрованого галузевого інформаційного

ресурсу (ІГІР) в Державній науково-педагогічній бібліотеці України імені В. О. Сухомлинського” (наук. керівник – канд. іст. наук, П. І. Рогова), що здійснювалося упродовж трьох останніх років, розроблялися наукові, методичні та організаційні засади щодо створення інтегрованих галузевих інформаційних ресурсів (ІГІР) на базі web-порталу ДНПБ України імені В. О. Сухомлинського та проводився комплекс заходів зі створення розкриття змісту й надання доступу до ІГІР.

Як зазначено у дослідженні П. І. Рогової: „Інтегрований галузевий інформаційний ресурс – це сукупність джерел інформації (вітчизняні та зарубіжні електронні ресурси з питань педагогіки, психології та освіти) й інформаційних послуг, яка організована з метою відображення структури знань у даній галузі людської діяльності на 3-х рівнях інтеграції – організаційно-технологічному, логічному і фізичному, доступ до якого надається користувачам завдяки відповідному програмному забезпеченню. Основою інтегрування бібліотечно-інформаційного ресурсу в сучасних умовах є ІКТ з усіма утвореними ними інтерфейсами, шлюзами, метаданими. Вони природно складають єдине вікно доступу до бібліотечно-інформаційних ресурсів, що є запорукою рівного доступу всіх користувачів до сучасних знань незалежно від їхнього статусу й місця перебування” [15, 11, 19]. Тому створення ІГІР, підтримка та надання доступу до нього засобами ІКТ, використання електронних ресурсів віддаленого доступу у навчальному та науково-дослідному процесах, розвиток онлайн-послуг на основі власних документних фондів стають пріоритетними напрямками діяльності ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю аналізу стану надання віддаленим користувачам онлайн-послуг ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського засобами

комп’ютерних технологій та перспектив їхнього розвитку для підвищення ефективності інформаційного забезпечення педагогічної науки, освіти і практики в Україні.

Метою статті є аналіз діяльності ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського щодо стану та перспектив розвитку онлайн-послуг та надання доступу через них до власних документних ресурсів.

Об’єктом дослідження стали основні послуги онлайн-бібліотечного сервісу, що розміщені на web-порталі ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського.

Згідно з визначеними формулюваннями тлумачного словника „Комп’ютерні інформаційні системи та сховища даних”, термін „он-лайн” (online) визначається як робота користувача в інтерактивному режимі, при якому зв’язок з об’єктом не переривається [8, С. 291]. У свою чергу „онлайн-технології” (online technologies) визначаються як засоби комунікації повідомлень у мережевому інформаційному просторі, що забезпечують синхронний обмін повідомленнями у реальному часі. [8, С. 291]. Виходячи із цих визначень, можна зробити висновок, що термін „онлайн-послуга” у бібліотеці – це електронний інформаційний бібліотечний сервіс, що забезпечує взаємодію між адміністрацією web-сайту та віддаленими користувачами у режимі реального часу через мережу Інтернет. В умовах бібліотечного онлайн-обслуговування функції адміністратора сайту можуть виконувати черговий бібліограф або бібліотекар з відділу обслуговування.

Забезпечення доступу віддалених користувачів до власних бібліотечних електронних ресурсів почало здійснюватись у кінці 90-х років ХХ століття. Відтоді у провідних бібліотеках України почали з’являтися перші спеціалізовані бібліотечні web-сайти (web-портали). Найбільші бібліотеки світу пропонують різні форми віртуальної співпраці: *чат* (chat) – запи-

тання і відповіді, що надходять у режимі реального часу (онлайн); *електронна пошта* – відправлення запитів і отримання відповідей, які відбуваються в заочному режимі (оффлайн); *веб-форми* – місце на сайті для відправлення та отримання відповідей [19, С. 20]. Про актуальність надання онлайн-послуг віддаленим користувачам з використанням ІКТ на сучасному етапі бібліотечної діяльності свідчить постійно зростаючий потік публікацій у бібліотекознавчій літературі. Це питання аналізувалося у працях як вітчизняних так і російських науковців: М. Я. Дворкіної, Т. В. Добко, М. В. Івашиної, Н. Ю. Каліберди, К. В. Лобузїної, П. І. Рогової, В. Г. Свірюкової, Г. М. Швецової-Водки та інших. Електронний бібліотечний сервіс розглядається як створення сприятливих умов для вільного і необмеженого доступу до всієї потрібної користувачам інформації. Створення власних інформаційних ресурсів сприяє залученню максимальної кількості віддалених користувачів та забезпеченню їх якісною та оперативною галузевою інформацією, оскільки сучасні читачі бібліотек цінують свій час і віддають перевагу використанню мережі Інтернет. У даний час система обслуговування віддалених користувачів, за дослідженням К. В. Лобузїної [11, С. 31], включає переосмислені на сучасній технологічній основі такі традиційні бібліотечні функції:

- інформування про бібліотеку, її послуги через сайт, включно з описом фондів і колекцій, інформацію про послуги, віртуальні виставки;
  - онлайнвий доступ до електронного каталогу як основного бібліографічного ресурсу бібліотеки;
  - забезпечення доступу віддалених користувачів до власних електронних ресурсів бібліотеки (локальні бібліографічні БД, бібліографічні покажчики та списки, фактографічні дані), доступ до повних текстів документів, що становлять електронні колекції бібліотеки;
  - електронна доставка документів (ЕДД);
  - довідково-бібліографічне обслуговування віддалених користувачів. Зазначимо, що система обслуговування віддалених користувачів на web-порталі ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського на сучасному рівні включає такі онлайнві послуги:
    - замовлення документів через електронний каталог (ЕК) на бронеполицю;
    - віртуальна довідкова служба „Віртуальна бібліографічна довідка”;
    - довідково-інформаційна консультація „Зпитай у бібліотекаря”;
    - електронна доставка документів (ЕДД) (e-mail: mba_dnpb@i.ua).
- Крім того, web-портал (www.dnpb.gov.ua) ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, який був створений у 2003 році [1, С.125] пропонує віддаленим користувачам вільний доступ до інформації про бібліотеку, знайомство з інформаційним меню сайту та його розділами і надає широкі можливості у використанні ресурсів бібліотеки, серед яких, зокрема: електронний каталог, електронна бібліотека, галузева реферативна база, бібліографічна продукція ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського та мережі освітянських бібліотек України тощо. У розділі web-порталу „Навігатор в Інтернет” розміщено 312 посилань на безкоштовні мережеві ресурси психолого-педагогічної тематики України й світу. Крім того у „Навігаторі в Інтернет” наявні посилання на сайти провідних бібліотек України й світу, електронні бібліотеки та електронні видання, офіційні та правові сайти, повнотекстові ресурси іноземними мовами. Упродовж 2012 року та першого півріччя 2013 року ресурсом „Навігатор в Інтернет” скористалось понад 5 тис. користувачів. Звертають на себе увагу також й інші розділи сайту: ресурси, науково-ін-

формаційна діяльність, науково-дослідна діяльність, науково-методична діяльність тощо, особливо популярні повнотекстові бази документів, зокрема оцифровані рідкісні та цінні видання, електронна версія 5-ти томного видання вибраних творів В. О. Сухомлинського, повнотекстова база статей В. О. Сухомлинського, а також у інформаційно-бібліографічні ресурси „Видатні педагоги України та світу”, „Педагоги-новатори”, „Нові надходження”, персональні та тематичні віртуальні виставки, реферативна та інформаційно-аналітична продукція та ін. Особливо цінним є те, що доступ до них користувачі мають цілодобово, сім днів на тиждень. Як свідчить статистика, матеріали, розміщені на web-порталі ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського активно використовуються різними категоріями освітян України: науковцями, педагогічними працівниками, молоддю, що навчається, бібліотечними працівниками. Для порівняння – у 2006 році web-портал ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського відвідало 8 тис. користувачів, а починаючи з 2010 року, кількість користувачів сайту щорічно складає не менше 150 тис. відвідувачів, якими є фахівці не тільки з України, а й з країн СНД, США, Канади [16, С. 33]. З 2007 року віддаленим користувачам ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського було надано доступ до її електронного каталогу (ЕК), що сприяло розширенню інформативності web-порталу бібліотеки, його повноті й цілеспрямованості щодо забезпечення фахових потреб освітян. У складі електронного каталогу такі БД: „Книги”, „Періодика”, „Рідкісні книги”, зведена БД дисертацій з питань освіти, педагогіки і психології, зведена БД періодичних видань, доступ до яких віддаленим користувачам надається за допомогою модуля „ІРБІС-64”.

На порталі ДНПБ України імені В. О. Сухомлинського є рубрика „Послуги”, в якій зазначені як традиційні, так й інноваційні послуги

(онлайн-послуги) бібліотеки, до деяких з них подані докладні інструкції, розроблені фахівцями бібліотеки.

Для користування послугою *онлайн-замовлення літератури на бронеполіцію*, яке здійснюється через ЕК, необхідна авторизація (реєстрація) за номером читацького квитка. Не зареєстрованим користувачам потрібно прийти до бібліотеки і зареєструватися, щоб отримати читацький квиток. Для віддалених користувачів існує також можливість отримати читацький квиток дистанційно, шляхом внесення вартості читацького квитка на розрахунковий рахунок бібліотеки та відправлення користувачем сканкопії квитанції на електронну адресу бібліотеки. Протягом одного робочого дня на зворотну адресу користувача фахівець бібліотеки надсилає скан-копію читацького квитка, яка є повноцінною заміною його оригіналу, і надає можливість скористатися послугою онлайн-замовлення літератури на бронеполіцію. Вхід у систему здійснюється за допомогою логіна і пароля. Користувач ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського вводить у вікно „Авторизація” своє прізвище (логін) та номер читацького квитка (пароль) і отримує можливість замовлення документів. Електронне замовлення унеможливує отримання відмов, адже воно приймається лише на ту літературу, яка на час замовлення вільна для видачі, про що в ЕК поряд із кожним записом є відповідна примітка. Збереження замовлених користувачем документів відбувається протягом 3-х діб у відповідних читальних залах бібліотеки.

Упровадження у роботу багатьох бібліотек нових комунікативних технологій подолало існуючі бар'єри в обслуговуванні користувачів. Так, у 2007 році ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського приєдналася до корпоративного проекту „Об'єднаної довідкової служби бібліотек України” і почала на своїй базі надавати віртуальні бібліографічні довідки. Віртуальна довід-

кова служба (ВДС) „Віртуальна бібліографічна довідка” ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського функціонує за допомогою електронних технологій і виконує запити віддалених користувачів щодо пошуку бібліографічної інформації. Завдяки їй віддалені користувачі мають можливість зайти на web-портал бібліотеки, сформулювати питання і отримати відповідь, залишаючись при цьому вдома або на робочому місці. „Віртуальна бібліографічна довідка” (ВБД) ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського керується у своїй роботі такими принципами: загальнодоступність і безкоштовність для всіх категорій користувачів, незалежно від їхнього місця проживання, вікового та соціального статусу; характеризується універсальністю запитів, що приймаються та оперативністю їх виконання [7, С. 269]. ВДС за допомогою професійних бібліотекарів і бібліографів допомагає користувачам орієнтуватися в інформаційно-бібліографічних ресурсах та забезпечує оперативний доступ до інформації. Необхідні етапи віртуального довідкового обслуговування визначені Г. Швецовою-Водкою, це „приймання запиту, формування його пошукового образу, визначення джерел пошуку відповіді, пошук інформації, оформлення відповіді, направлення користувачу готової довідки” [18].

ВДС працює в асинхронному режимі за допомогою спеціальної веб-форми на порталі бібліотеки. Перш, ніж задати питання, користувачеві рекомендується поцікавитись, чи не знаходиться вже готова відповідь в „Архіві виконаних довідок”. Там є можливість здійснити пошук по тексту питання, тексту відповіді, а також темі запиту. Реєструватися на сайті для отримання віртуальної довідки користувачеві не потрібно. Достатньо заповнити поля „Ім'я”, „Місто”, у полі „Вік” вибрати зі списку запропонованих варіантів потрібний (у списку наявні такі категорії, як „дошкільник”, „1-4 клас”, „5-9 клас”, „10-12 клас”, „студент” та „спеціаліст”). Різноманітність варіантів віку

та статусу користувача підтверджує загальнодоступність та безкоштовність онлайн-послуги. Далі користувачеві необхідно вибрати із списку тему запиту, а також сформулювати власне запитання. Пошук здійснюється в ЕК ДНПБ ім. В. О. Сухомлинського, електронних каталогах бібліотек, які беруть участь в „Об'єднаній віртуальній довідковій службі”, а також серед ресурсів мережі Інтернет. У зв'язку з великою кількістю запитів, кожного дня на них встановлюється певний ліміт, у середньому по 20 запитів щодня. Від одного користувача приймається не більше одного запиту на день, і, в свою чергу, кожен запит може містити лише одне запитання (всі інші ігноруються). Надання відповідей, як зазначалося вище, здійснюється досить оперативно. Наприклад, якщо запит надійшов о десятій ранку сьогоднішнього дня, відповідь користувач може отримати вже сьогодні. Запити, що надійшли після 16.30, виконуються наступного дня. Відповіді на запити розміщуються на головній сторінці послуги на web-порталі бібліотеки. У 2012 році у рамках діяльності ВДС фахівцями бібліотеки було виконано 550 довідок. За перше півріччя поточного року фахівцями виконано вже понад 330 довідок. На сьогодні серед найактивніших віддалених користувачів переважають такі категорії, як студенти та спеціалісти.

Онлайн-послуга ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського „Електронна доставка документів” дає можливість віддаленим користувачам бібліотеки замовляти електронну копію друкованих документів із її фондів, а саме: статей із журналів та збірників, авторефератів, фрагментів монографій до 40 сторінок. Головною метою надання послуги з ЕДД є оперативне та якісне задоволення запитів віддалених користувачів бібліотеки на основі широкого доступу до бібліотечних та інформаційних ресурсів із використанням ІКТ. Послуга надається тільки зареєстрованим користувачам бібліотеки. Із замовлених в один

день документів копії 10-ти сторінок надсилаються безкоштовно (за повторного замовлення документа копії виконуються платно).

Для того, щоб замовити копію будь-якого документа необхідно надіслати заповнену форму замовлення документа за послугою ЕДД на адресу: mba_dnpb@i.ua. На кожний запитуваний документ замовник повинен оформити окреме замовлення. Упродовж 3-х днів користувачу надсилається інформація про можливості виконання замовлення. Бібліотека має право відмовити у замовленні в тих випадках, якщо оцифрування документу суперечить авторському праву, а також якщо воно призведе до пошкодження документа. Протягом 10 днів замовник повинен підтвердити своє замовлення та оплатити його. Замовлення починають виконуватись після отримання підтвердження – скан-копії квитанції про авансову оплату за надану послугу на розрахунковий рахунок бібліотеки. Строки виконання замовлення на копіювання складає від одного до п'яти робочих днів від часу отримання підтвердження замовлення. Виконання підтверджених замовлень здійснюється у порядку черги залежно від кількості та обсягу замовлень. Виготовлені скан-копії документів надсилаються замовнику електронною поштою. Формат файлу, який надсилається користувачеві – графічний кольоровий, у форматі PDF. У контексті сучасного розвитку комп'ютеризації та телекомунікаційних зв'язків

ЕДД залишається одним з найбільш пріоритетних видів сервісних послуг. Сервіс із допомогою ЕДД дозволяє значно скоротити часові рамки отримання інформації користувачем. І хоча ЕДД є частиною традиційної бібліотечної технології, з появою електронних ресурсів цей вид бібліотечного сервісу отримує якісно нове значення. На сучасному етапі ЕДД – одна з основних складових бібліотечного партнерства [10].

Як справедливо зазначає російський бібліотекознавець В. Г. Свірюкова: „Сьогодні реальністю є можливість здійснювати обслуговування, спілкуючись з читачем, який може знаходитися на будь-якій відстані від бібліотеки, використовуючи візуальний ряд, тобто не тільки чути, а й бачити користувача, що буває дуже необхідно. Для цього достатньо мати веб-камеру та спеціальну програму Skype, яка дозволяє спілкуватися через мережу Інтернет” [14, С. 67]. Новітню технологію Skype у роботі з віддаленими користувачами застосовує і ДНПБ України імені В. О. Сухомлинського. У 2013 році у бібліотеці відкрито нову послугу „Запитай бібліотекаря”, що працює в режимі реального часу через скайп, електронною поштою та за телефоном у робочі дні бібліотеки. Для того, щоб скористуватися послугою, читачеві необхідно зайти на сайт бібліотеки у розділ „Послуги”. Там можна побачити вікно для користувачів Skype, із зазначеним у програмі логіном бібліотеки і її електронну адресу, а також номер

Віртуальна довідкова служба (ВДС) „Віртуальна бібліографічна довідка” ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського функціонує за допомогою електронних технологій і виконує запити віддалених користувачів щодо пошуку бібліографічної інформації

Онлайн-послуга ДНПБ України імені В. О. Сухомлинського „Електронна доставка документів” дає можливість віддаленим користувачам бібліотеки замовляти електронну копію друкованих документів із її фондів

Онлайн-послуги ДНПБ імені В. О. Сухомлинського – це найкоротший шлях до отримання оперативної професійної допомоги з пошуку інформації для користувачів, не виходячи з дому

контактного телефону, звернувшись за якими, можна отримати професійну відповідь на будь-яке запитання у бібліотекаря. Найбільший ефект забезпечення інформаційної потреби спостерігається при комбінованому використанні комунікацій: поєднання спілкування з користувачем телефоном і консультація щодо пошуку інформації за допомогою комп'ютерних технологій. При цьому у бібліографа є можливість детальніше уточнити вже використані інформаційні ресурси, рівень інформаційної культури користувача, його комп'ютерне забезпечення [6, С. 16].

ДНПБ України імені В. О. Сухомлинського, як науково-дослідна установа і науково-методичний центр мережі освітянських бібліотек МОН України та НАПН України, активно втілює інноваційні методи роботи у практику своєї роботи та бібліотек освітянської мережі, тим самим стимулюючи їхні дії на активізацію й модернізацію роботи щодо забезпечення принципів рівного доступу користувачів до інформаційно-бібліотечних ресурсів. Адже освітянські бібліотеки повинні відігравати належну роль в інформаційному забезпеченні вітчизняної педагогічної науки і практики, використовуючи накопичений традиційний досвід щодо упорядкування та надання знань користувачам, оволодіваючи сучасними ІКТ як засобом розвитку власного електронного інформаційного ресурсу, забезпечуючи доступ до них віддаленим користувачам шляхом кооперації.

Отже, онлайн-послуги ДНПБ імені В. О. Сухомлинського – це найкоротший шлях до отримання оперативної професійної допомоги з пошуку інформації для користувачів, не виходячи з дому, зокрема:

- замовлення потрібних документів через ЕК на бронеполіцію з подальшою можливістю ознайомлення з документом безпосередньо у приміщенні бібліотеки;
- пошук бібліографічної інформації з певної теми, заданої віддаленим користувачем, за допомогою ВДС „Віртуальна бібліографічна довідка”;
- дистанційне отримання відповіді на будь-яке запитання користувача за допомогою послуги „Запитай бібліотекаря”;
- отримання замовленої копії друкованих документів із фондів бібліотеки.

Кожна з онлайн-послуг, які надаються бібліотекою, слугує для користувачів навігатором в освітньо-інформаційному просторі та забезпечує вільний доступ до світових інформаційних ресурсів.

Проведений аналіз стану онлайн-послуг у ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського дав змогу засвідчити високий рівень роботи бібліотеки у втіленні у практику обслуговування інноваційних технологій, які сприяють її розвитку як сучасного інформаційного центру та доступу до інформаційних ресурсів бібліотеки віддаленим користувачам. Завдяки

розвинутим можливостям ІКТ бібліотека реалізовує високотехнологічні електронні процеси обслуговування та надання повноцінного інформаційного забезпечення, таким чином значно розширюючи аудиторію потенціальних та наявних користувачів.

Перспективи свого розвитку ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського пов'язує із продовженням формування ІГІР шляхом кооперації з мережею освітянських бібліотек України, створенням єдиного вікна доступу до освітніх ресурсів на основі веб-порталу ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. Існує потреба у подальшому призначити фахівця відповідального за зміст і роботу веб-порталу бібліотеки, удосконалювати систему пошуку інформації через електронний каталог бібліотеки, надавати віддаленим користувачам доступ до повнотекстових БД через мережу Інтернет, активізувати роботу щодо популяризації веб-порталу бібліотеки, її електронного каталогу та онлайн-ових послуг шляхом демонстрації користувачам переваг віртуального обслуговування. Для подальшого розвитку обслуговування користувачів у режимі дистанційного доступу, обов'язковим є формування у них інформаційної культури, вміння користуватись інформаційно-пошуковою системою, тому слід започаткувати на базі ДНПБ України цикл занять з комп'ютної грамотності для користувачів. Відповідно до сучасних концепцій та „Стратегії роз-

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. **Артемов, Ю.** Три етапи інформатизації ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського / Ю. І. Артемов // Історія освітянських бібліотек України : наук. зб. / АПН України; ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського ; редкол.: П. І. Рогова (гол.), К. Т. Селіверстова (заст. гол.) [та ін.]. – К. : Вирій, 2006. – 404 с.
2. **Богданова, И. Ф.** Онлайнное пространство научных коммуникаций / И. Ф. Богданова // Социология науки и технологий. – 2010. – Т. 1, №1. – С. 23–26.
3. **Взаимодействие веб-сайтов** по культуре с пользователем: рекомендации / под. ред. рабочей группы проекта MINERVA ЕС „Качество, доступность и удобство работы” : подгот. Центром ПИК ; пер. Е. Малявской. – М. : MINERVA ЕС Project, 2008. – 201 с.
4. **Глобальні інформаційні системи та технології** (моделі ефективного аналізу, опрацювання та захисту даних) / В. В. Пасічник [та ін.]. – Львів : Вид-во Нац. ун-ту „Львівська політехніка”, 2006. – 350 с.
5. **Дворкіна, М. Я.** Библиотечное обслуживание: новая реальность : лекции / М. Я. Дворкина ; Москов. гос. ун-т культуры и искусств. – М.: МГУКИ: ИПО „Профиздат”, 2000. – 45 с.
6. **Добко, Т.** Довідково-бібліографічне обслуговування в електронному середовищі: віртуальне чи реальне / Т. Добко // Бібліотечний вісник. – 2011. – № 4. – С. 11–23.
7. **Довгань, О. В.** Віртуальна бібліографічна довідка – інноваційний напрям інформаційно-бібліографічної діяльності Державної науково-педагогічної бібліотеки ім. В. О. Сухомлинського / О. В. Довгань // Наукові праці Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського. Всеукраїнський інформаційний ресурс з питань психолого-педагогічної науки і освіти: сучасний стан та шляхи розвитку / НАПН України, Держ. наук.-пед. б-ка України імені В. О. Сухомлинського ; [редкол.: Т. І. Ківшар (голова), П. І. Рогова (заст. голови), Л. А. Дубровіна, В. А. Вергунов та ін.]. – К. : Пед. думка, 2010. – Вип. 2. – С. 269–273. – Бібліогр.: 11 назв.
8. **Компьютерные информационные системы и хранилища данных** : толковый словарь / А. Г. Додонов, С. Р. Коженевский, Д. В. Ландэ, В. Г. Путятин. – К. : Феникс; ИПРИ НАН Украины, 2013. – 554 с.
9. **Ивашина, М. В.** Библиотекарь на виртуальной кухне, или для чего нужен блог / М. В. Ивашина // Современная библиотека. – 2009. – № 3. – С. 38–44.
10. **Калиберда, Н. Ю.** Библиотечно-информационное обслуживание : современные тенденции / Режим доступа: <http://www.nbuv.gov.ua/articles/2005/05knjost.html>.
11. **Лобузін, К. В.** Онлайн-бібліотечні послуги: нові підходи та технології / К. В. Лобузін // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – 2011. – № 4. – С. 30–35. – Бібліогр.: 19 назв.

12. **Лобузін, К.** Електронний каталог НБУВ: проблеми адаптації до умов сучасного інформаційного середовища / К. Лобузін, А. Ключок // *Бібліотечний вісник*. – 2011. – № 4. – С. 3-10. – Бібліогр.: 17 назв.

13. **Маркарова, Т. С.** Педагогическая библиотека как один из главных источников научно-информационного обеспечения современного образования / Т. С. Маркарова // *Наукові праці Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського. Всеукраїнський інформаційний ресурс з питань психолого-педагогічної науки і освіти: сучасний стан та шляхи розвитку / НАПН України, Держ. наук.-пед. б-ка України імені В. О. Сухомлинського; [редкол.: Т. І. Ківшар (голова), П. І. Рогова (заст. голови), Л. А. Дубровіна, В. А. Вергунов та ін.]. – К.: Пед. думка, 2010. – Вип. 2. – С. 52–57. – Бібліогр.: 6 назв.*

14. **Свирюкова, В. Г.** Справочно-библиографическое обслуживание в научной библиотеке: современные подходы к организации : (на примере ГПНТБ СО РАН) / В. Г. Свирюкова // *Вестник Библиотечной Ассамблеи Евразии*. – 2011. – №2. – С. 66–70.

15. **Рогова, П. І.** Модель всеукраїнського галузевого інформаційного ресурсу на базі Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського (описова) / П. І. Рогова, Н. В. Вараксіна; НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського; [наук. ред. П. І. Рогова]. – К.: Нілан-ЛТД, 2010. – 80 с.

16. **Рогова, П. І.** Науково-дослідна та науково-методична діяльність ДНПБ в контексті модернізації освіти в Україні / П. І. Рогова // *Вісник Кн. палати*. – 2007. – № 12. – С. 32–36. – Бібліогр.: 29 назв.

17. **Стратегія розвитку бібліотечно-інформаційного ресурсу Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського / уклад. Ю. І. Артемов, П. І. Рогова, Н. В. Вараксіна; наук. ред. П. І. Рогова; НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. – К., 2010. – 26 с.**

18. **Швецова-Водка, Г. Н.** Технология виртуального справочно-библиографического обслуживания / Режим доступа : http://www.archive.nbuv.gov.ua/articles/kultnar/knp100t2_2-36.pdf

19. **Шепетуха, Л.** Онлайн-послуги в бібліотеці / Л. Шепетуха // *Бібліотечний форум України*. – 2013. – № 1. – С. 20–21. – Бібліогр.: 3 назв.

20. **Шрайберг, Я. Л.** Основные положения и принципы разработки автоматизированных библиотечно-информационных систем и сетей: главные тенденции окружения, основные положения и предпосылки, базовые принципы : учеб.-практ. пособие / Я. Л. Шрайберг. – М.: Либерея, 2001. – 102 с.

21. **Ярошенко, Т.** Бібліотека, бібліотекарі та користувачі бібліотек в епоху Веб 2.0 : виклики часу / Т. Ярошенко // *Бібліотечна планета*. – 2011. – № 1. – С. 17–22.

витку бібліотечно-інформаційних ресурсів Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського” [17] бібліотека повинна перетворюватися в „інформаційні ворота”, що відкривають користувачеві доступ як до своїх так і світових галузевих інформаційних ресурсів.

Ксенія Карамышева

Онлайн-услуги в Государственной научно-педагогической библиотеке Украины им. В. А. Сухомлинского: состояние и перспективы

В статье освещена деятельность ГНПБ Украины им. В. А. Сухомлинского по предоставлению онлайн-услуг удаленным пользователям и перспектив их развития в дистанционном обслуживании и дальнейшем совершенствовании системы поиска информации через электронный каталог библиотеки, для повышения эффективности информационного обеспечения педагогической науки, образования и практики в Украине.

Ключевые слова: веб-портал; онлайн-услуги; Государственная научно-педагогическая библиотека Украины имени В. А. Сухомлинского; дистанционное обслуживание.

Xenia Karamysheva

Online services in Sukhomlinsky State scientific and pedagogical library of Ukraine: situation and prospects

The article highlights the activities of Sukhomlinsky State Scientific and Pedagogical Library of Ukraine in providing online services to remote users and their prospects for remote maintenance and further improvement of information retrieval through the electronic catalog of the library with the purpose to improve information support of pedagogical science, education and practice in Ukraine.

Key words: web-portal, online services, Sukhomlinsky State Scientific Pedagogical Library of Ukraine; remote maintenance.

ХУДОЖНИК СВІТОВОЇ СЛАВИ!

ДО 100 РІЧЧЯ З ДНЯ НАРОДЖЕННЯ
Я.Я. ГНІЗДОВСЬКОГО

УДК 7.071.1 (477+7/8)(092)

Управління
школою

Серед постатей мистецького небосхилу в українській діаспорі ХХ століття вирізняється особистість геніального художника-графіка, майстра різця і пензля Якова Яковича Гніздовського, 100-річчя якого ми будемо шанувувати в січні 2015 р.

Наш автор зазначає, що ім'я Я. Гніздовського широко відоме у всьому світі й на доказ цього розповідає про те, що родина Кеннеді для Овального кабінету Білого дому придбала дві гравюри Майстра, серед іншого подає перелік музеїв і колекцій, де бережуть твори митця, серед яких названо і шкільний музей Музей у с. Пилипче. Тут народився графік.

Шкільний музей створено за ініціативи колективу школи і сьогодні він став центром патріотичного і естетичного виховання, популяризації творчості Я. Гніздовського. Пишаються справедливо тим, що серед гостей шкільного музею був і Верховний архієпископ-емерит Блаженніший Любомир Гузар, який мав тісні стосунки з нашим земляком.

У статті наголошується, що перша персональна графічна виставка Майстра в Україні показала, що Батьківщина легко впізнала у Гніздовському свого сина і свого національного митця й довела, що за кордоном є українські творці, гідні пильного вивчення і популяризації.

Автор намагається донести до нашого читача різні актуальні й своєчасні думки, описує свою громадянську ініціативу, яка підтримана редакцією. Сподіваємося, що і у Вас, дорогий наш читачу, вони знайдуть відгук й підтримку не лише на словах, а й у справах.

Ключові слова: національний митець Я. Гніздовський, шкільний музей як центр патріотичного і естетичного виховання, популяризація творчості Я. Гніздовського.

**Іван
ПЕНЬКАЛО**

Директор школи
с. Пилипче
Борщівського району
Тернопільської області

Директор школи, ліцею, гімназії № 5-6'2014

Прикро, що ми відаємо шану видатним людям після того, як вони відійшли з цього світу. Мистецтвознавці і звичайні шанувальники малярства і графіки багато років вимушені були мовчати, не знати про те, що серед українців за кордоном є творці, гідні пильного вивчення і популяризації.

Ба, навіть і тепер, коли українське суспільство увійшло в третє десятиліття незалежності доводиться констатувати той факт, що ми не достатньо популяризуємо і шануємо творчість великого маестро (так його називала Ольга Колянківська, один з фундаторів журналу українців Америки „Ми і світ”) Якова Гніздовського.

Хоча, заради справедливості слід зазначити, що з'явилися окремі статті, дослідження. Світлим штрихом у цій проблемі є монографія мистецтвознавця, професора Д.В. Степовика „Я. Гніздовський: життя і творчість” видана у Києві 2003 року видавництвом імені Олени Теліги накладом у 1000 примірників.

Завданням цієї статті є потреба нагадати громадськості, науковцям, що такі імена є набуттям і гордістю великого народу українців.

Ім'я Я. Гніздовського відоме і знамените на американському й європейському континентах і виставки його праць влаштовуються по всьому світу, включно Австралію, Африку і навіть Японію та Китай, ось уже більше 50 років і до тепер. Сам митець жартома говорив, що його „вівці заблукали аж до далекої Індії”. Нещодавно наш шкільний музей отримав від відомого українця, громадянина США, Романа Ференцевича газету „Свобода” від 8 квітня 2011р. (у свій час він працював редактором української служби радіостанції „Голос Америки”), якого з Я. Гніздовським єднала багатолітня тісна особиста дружба.

В газеті опублікована стаття китайського гравера і водночас професора Мессачусетського університету

Ван Туйміна, передрукована з пекінського квартальника „Бань Гуа І. „(Мистецтво деревориту”)”. Знайомтесь з американським гравером Жаком Гніздовським.” Автор згадує, що естампи графіка виставлялися в американському посольстві в Пекіні. Про нашого земляка китайський професор відгукується так: „Гніздовський часто пильно вивчатиме форми природи, обстежуючи кожен рослинний й деревний, кожного птаха і тварину. Згодом з незвичайною майстерністю він вирізує свою грав'юру – і естамп готовий. Жак Гніздовський – справжній митець, зобов'язаний усім сам собі”.[1]

Це ще один з штрихів до загальної картини широкої відомості Я. Гніздовського у всьому світі. А скільки приватних колекціонерів США, Канади, Західної Європи мають за честь тримати у своїх збірниках картини і гравюри Великого Майстра!

В цьому контексті хочу нагадати про те, що родина Кеннеді придбала у 1961 році дві гравюри „Зимовий сад” і „Поле” для Овального кабінету Білого дому. А ось неповний перелік музеїв і колекцій, де бережуть твори митця (див. вріз на С. 155).

Зрозуміло, що читачі і шанувальники мистецтва мусять мати якомога повнішу інформацію про такого митця світового рівня як Гніздовський. Необхідне систематичне висвітлення його творчості. І ми повинні користуватися кожною нагодою, щоб пропагувати творчість такого майстра.

Єдиним музеєм життя і творчості Я. Гніздовського на Україні є музей у школі с. Пилипче Борщівського району Тернопільської області, де народився графік. Створений у 1992 році за ініціативи колективу школи, племінника Якова Яковича, члена спілки художників України Якова Івановича Гніздовського і сільського краєзнавця І.В. Гуменюка, він став центром патріотичного і естетичного виховання, популяризації творчості нашого земляка.

За роки існування музею з його експозиціями і матеріалами ознайомилися тисячі українців і гостей з-за кордону. Серед гостей шкільного музею у 2012 році був один з наших національних авторитетів — Верховний архієпископ-емерит Блаженніший Любомир Гузар. У свій час він підтримував тісні стосунки з нашим земляком. У ході зустрічі з пилипчанами і громадськістю Тернопільщини його святість дав оцінку особистості і творчості Я. Гніздовського. Його спогади огорнуті теплотою і шаную до нашого земляка. Чого тільки вартують для нас судження Блаженнішого, що в українській діаспорі художник Я. Гніздовський і архітектор Р. Жук є для нього найбільшими авторитетами. Цей візит Л. Гузара дав багато для розширення відомостей про знаного майстра графіки, але увага до цієї події з боку чиновників від культури і журналістів була обмеженою.

Юні музеєзнавці і екскурсоводи разом з керівником музею, вчителькою Костюк Л.Б., ведуть пошуково-дослідницьку діяльність.

Важливим напрямком цих досліджень є листування з людьми, що знали Якова Яковича: дружиною Стефанією Кузан, Романом Ференцевечим (у 70-80 роки він очолював українську службу радіостанції „Голос Америки”), з уже згадуваним блаженнішим Л. Гузаром, художником Я.І. Гніздовським, представником українського конгре-

ДЕ ЗБЕРІГАЮТЬСЯ ТВОРИ МАЙСТРА

- Музей образотворчого мистецтва у м. Бостоні, штат Массачусетс.
- Клівлендський музей мистецтва, штат Огайо.
- Бібліотека Конгресу США, м. Вашингтон.
- Міннеаполіський інститут мистецтва, штат Міннесота.
- Публічна бібліотека, штат Нью-Йорк.
- Білий дім, м. Вашингтон — столиця США.
- Музей штату Луїзіана, м. Новий Орлеан.
- Мистецька колекція Нельсона Рокфеллера.
- Бібліотека м. Оксфорд, Англія.
- Мистецька галерея м. Вінніпега, провінція Манітоба, Канада.
- Університет св. Івана, м. Амстердам, Нідерланди.
- Мистецька колекція видавництва „Сідней”, м. Йоганнесбург, Південно-Африканська Республіка.
- Музей Художньої академії, м. Загреб, Хорватія.
- Національний художній музей України, м. Київ.
- Національний музей у Львові.
- Тернопільський художній музей.
- Борщівський краєзнавчий музей.
- Музей у с. Пилипче (батьківщина митця).

Експонати єдиного музею життя і творчості Я. Гніздовського на Україні: с.Пилипче Борщівського району Тернопільської області, де народився графік.

Верховний архієпископ-емерит Блаженніший Любомир Гузар серед гостей шкільного музею, 2012 р.

сового комітету Америки в м. Києві В. Губською, посольством США в Україні та інших.

Біографія нашого земляка має і патріотично-героїчні сторінки. Під час навчання у Чортківській гімназії родинно-національне виховання в галичанській сім'ї далось взнаки: юний Яків примкнув до молодіжного крила Організації українських націоналістів (ОУН), об'єднання „Юнацтво”. Поліції вдалося вистежити підпільника. Його арештували і судили.

Те, що сталося на суді є досить цікавим епізодом в житті майбутнього великого художника. Всі звинувачення він відкидав. На засіданнях суду Яків, отримавши від канцелярії записник і олівці, нібито для записів, насправді змальовував портрети всіх присутніх у залі (адвокати, прокурори, судді, вартові). Адвокат юнака В. Електорович показав ці рисунки суддям, вказавши їм, що судять вони майбутнього талановитого маляра, і головне – наголосив, що тільки невинна людина може так спокійно вести себе в той час, коли її судять, і займатися улюбленою справою.

Судді погодились з цими аргументами і винесли виправдальне рішення.

У 1935-38 рр. двадцятидворічний Яків навчався у Львівській Малій Духовній Академії. Він, окрім навчання, кинувся у вир мистецького життя романтичного Львова. Робив малюнки для щоденної газети „Новий час”, співпрацював з відомим на той час карикатуристом, редактором журналу „Комар”, Едвардом Козаком.

На початку 1938 р. талановитого митця помітив митрополит А.Шептицький і особисто від нього Гніздовський отримав стипендію на навчання до Варшавської Мистецької Академії. Ми знаємо, що серед великих будівничих і меценатів української культури, таких як Ярослав Мудрий, Петро Могила, Іван Мазепа, М. Терещенко ім'я А. Шептицького займає одне з перших місць. Тому він не міг не помітити талант юного га-

личанина і дав йому з митрополитом благословінням дорогу в мистецьке життя.

Мистецтвознавці зазначають, що Я. Гніздовський був у постійному творчому пошуку. На це йшли десятки років, але ці блукання не були безплідною тратою часу. Митець, шукаючи себе, творив прекрасні твори.

Але насамперед він знайшов філігранне володіння різними техніками; досяг блискучої майстерності в малярстві олійними фарбами і досконало опанував мистецтво деревориту, яке він полюбив ще за часів студіювання в Загребській мистецькій академії в 1939-1944 рр. Початок 60-х років ХХ ст. і став тим рубежем пошуку, коли Яків „знайшов свою пробуджену царівну” і зосередився на дереворізах. Свої мистецькі пошуки майстер відверто описав у статті до книжки „Яків Гніздовський. Малюнки, графіка, кераміка, статті” – „Пробуджена царівна”. І як підкреслює у своїй публікації „Третій вимір” письменник-мистецтвознавець Іван Кошелівець: „... знайшов остаточно уміння з дивовижною майстерністю (такою, що, здається, далі нема куди й досконалитися, бо досягнуто межі можливого) відтворювати предмети, байдуже в якій техніці (хоча б пригадати його натюрморти), але передусім у графіці.”[2] І мистецтвознавець, захоплюючись майстерністю митця, продовжує: „Фотографія ніколи не дасть того, на що спроможний у віддачі предметів Гніздовський. У цьому легко переконався, вдивляючись в його зображення капустяного качана чи кошика з горіхами. Наче б те саме, що фотографія, але й ні. Тут не тільки уміння підкреслити кожний вигин, кожну жилку, з таким чуттям міри покласти тіні, що створюється повне враження сприймання третього виміру, – є ще щось: те, що надає відтвореному предметові індивідуальної стилізації, такої своєрідної, що його твори не потребують підпису: почерк Гніздовського можна впізнати безпомилково.”[3]

Ці слова ще раз підкреслюють, скільки естетичного задоволення подарував поціновувачам мистецтва у цілому світі, наш земляк.

Починаючи з 2013 року розпочато підготовку до відзначення славного ювілею. Для нас, земляків видатного майстра, істотним є найширша увага і підтримка з боку держави заходів по популяризації творінь митця. На Тернопіллі є люди, яким не байдужа доля мистецького доробку маестро Якова. Це і голова обласного правління товариства „Меморіал” імені В. Стуса Б. В. Ховарівський, директор Тернопільського художнього музею І.М. Дуда, директор Борщівського краєзнавчого музею М.П. Сохацький. Але їхніх зусиль, щоб домогтися відзначити 100-річний ювілей на державному рівні, не вистачає. Наше письмове звернення до Міністерства культури України в 2013 році з пропозицією відзначити ювілей на рівні держави, отримало вігуюату бюрократичну відписку.

Після Революції Гідності, ми в чергове звернулись до Мінкульту і якісь певні зміни настали: за рекомендацією міністерства обласна державна адміністрація видала розпорядження про створення організаційного комітету з підготовки й відзначення 100-річного ювілею в Тернопільській області.

Це помітний крок, і в цьому форматі ми будемо скоординувати свої зусилля. На нашу думку,

ім'я Я. Гніздовського репрезентує у світі всю Україну, а не тільки її частину, тому і ведемо мову про державний рівень відзначення ста років з дня народження. Необхідні дії бачили по таких напрямках підготовки:

- організація виставок малярських і графічних робіт майстра протягом 2014-2015 років в більшості обласних центрів України і в кожному райцентрі Тернопільщини;
- карбування пам'ятної монети Національним банком України з нагоди 100-річчя;
- перевидання монографії Д. Степовика „Я. Гніздовський. Життя і творчість” накладом 20000 примірників;
- друк і розповсюдження каталогів з малярськими і графічними роботами художника;
- переклад на українську мову і друкування мистецтвознавчих статей і окремих праць Я. Гніздовського;
- заснування у нашій

Іван Пенькало та Яків Гніздовський: завдячуючи Першому пам'ятатимемо про Другого.

столиці м. Києві музею митців української діаспори, де б належне місце займали праці видатного тернопольянина;

- „Укрпошти” і товариству філателістів видати пам’ятні листівки, конверти і марки з портретом художника;
- створення циклу телепередач, документального фільму про життєвий і творчий шлях відомого українця.

Ми сподівалися, що ці плани з підготовки ювілею будуть переведені в практичну площину.

2005 рік був пам’ятним для шанувальників видатного графіка, частину його праху було перепоховано у Львові на Личаківському кладовищі – пантеоні найвідоміших українців. Поховано його на центральній алеї, зовсім поряд з місцем останнього спочинку І. Франка.

Проблемою донедавна залишалось впорядкування могили нашого земляка. Спроби знайти допомогу в українських меценатів не мали вирішення. Тільки на звернення до Львівської мерії і особисто до мера міста А. Садового було отримано позитивну відповідь. Могилу впорядкували до кінця літа 2014, принаймні обіцяли. Принагідно за цю добру християнську справу щиро дякуємо А. Садовому.

З нагоди 90-річного ювілею художника у Львівському національному музеї було проведено ювілейну виставку. Зусиллями музею і українського конгресового комітету Америки за сприяння посольства США було видано каталог виставки з нагоди перепоховання праху митця на Батьківщині та відзначення 90-річчя від дня народження.

У вступній статті до видання тодішній посол США в Україні Джон Е. Гербст зазначив: „Я. Гніздовський повертається на свою Батьківщину, залишаючи в Америці багату культурну спадщину. Його твори становлять коштовну частину колекцій наших найкращих музеїв, зокрема Національного Музею американсь-

кого мистецтва, Музею образотворчого мистецтва в Бостоні та колекції Білого Дому. Сьогодні громадяни матимуть можливість безпосередньо оцінити чіткі, а іноді й кумедні образи, які він черпав з життя своєї землі. Гніздовський продовжує традицію багатьох інших американських емігрантів, які об’єднали мистецькі традиції своїх країн з енергією Нового Світу, щоб сплести гобелен, який збагачує всіх нас і зближує наші народи.”[4]

Нинішній тривожний світ перших десятиліть ХХІ століття переповнений протиріччями, а в житті все більше стає дисгармонії. Гніздовський же стверджував гармонію і досконалість світу.

Не раз задаємося питанням... А як би розвивалася його творчість в умовах соціалістичної України? Напевно, свободолюбивий характер Якова не зміг би ужитися з нав’язуванням ідеологічних догм. Для нього головним була свобода особистості, особливо – творчої особистості. Але ми не можемо стверджувати, що його мистецтво було без ідей.

Творчість художника пронизана ідеєю про довершеність природи і про Творця, який наділив цією досконалістю Всесвіт. Гніздовський своїми творіннями закликає нас до пізнання Бога, через прекрасні речі живої і неживої природи. Ним створені. Він по своєму відкрив закон досконалості у зображенні звичайних і простих речей.

Нещодавно наші шкільні краєзнавці отримали від дирекції Панівецької ЗОШ І-ІІ ступенів і вчительки Богаченко Г.В. декілька видань журналу української діаспори на американському континенті „Ми і світ”, видавцем і редактором якого був Микола Колянківський в Ніагара Фалс. В №4 цього журналу за серпень 1981 року поміщено інтерв’ю Ольги Колянківської з нашим земляком.

Можливо, ці матеріали інтерв’ю є ексклюзивними і ми маємо можливість вперше почути думки майстра на час його перебування

в Українському Музеї в Ніагара Фалс, з нагоди VII фестивалю В. Курилика. Витримки з цього інтерв'ю на С 159 у вірзі.

Ці думки, висвітлені в інтерв'ю журналу „Ми і світ”, допоможуть нам істотніше зрозуміти і пізнати глибину його мистецтва.

Ще і ще раз хочу підкреслити, що ті 47 років, проведених нашим земляком далеко від Батьківщини, не витравили з його серця мальовничі галичанські краєвиди Наддністрянщини і Надзбруччя. Гніздовський завжди вважав себе українським митцем, постійно підкреслював це у Польщі, Хорватії, Франції, Америці. Його бачення сутності речей, що він відображав, промовляє, що це погляд українця.

На нашу думку, післямовою до цієї статті можна взяти слова Д. Степовика про Я. Гніздовського: „...Перша його персональна графічна виставка у кількох галереях України (1990р.) показала, що Батьківщина легко упізнала у Гніздовському свого сина і свого національного митця. Гніздовський належить і завжди належатиме Україні і світові. У його малярстві, графіці й інших видах мистецтва закладена вселюдська ідея, яка близька також кожній окремо взятій людині. У цьому світі є ідеї, які не старіють. Так само у мистецтві є краса, яка оживає в кожному поколінні...”[6]

Творчість художника пронизана ідеєю про довершеність природи і про

ІНТЕРВ'Ю Я. ГНІЗДОВСЬКОГО О. КОЛЯНКІВСЬКІЙ

„О. Колянківська Дивлячись на об'єкт, що вас вражає наперед: форма чи колір?

Я. Гніздовський: Думаю, що форма. Я й досі вагаюся чи моїм полем не мала бути скульптура. Може, навіть архітектура. Я так люблю архітектуру, що мабуть, якби міг був зайнятися нею, то це було б моє головне поле. Але так сталося, що я архітектури не студіював.

О. К. Як видно з виставлених експонатів світ рослин, звірів, квітів, городини є одною з визначних тем вашого мистецтва. Яке ваше відношення до тих сюжетів та моделей, що їх ви постійно опрацьовуєте у ваших блискучих творах?

Я. Г. ...Коли в 1949 році я приїхав до Нью-Йорку я був орієнтований гуманістично. Я закінчив академічної структури мистецьку школу і був дуже зацікавлений людською фігурою, портретом. Але не уявляете, як важко зблизитися з людьми у такому великому центрі. Це не тільки у США, а й у кожній країні ви відчуваєте найсамітнішим у великій масі.

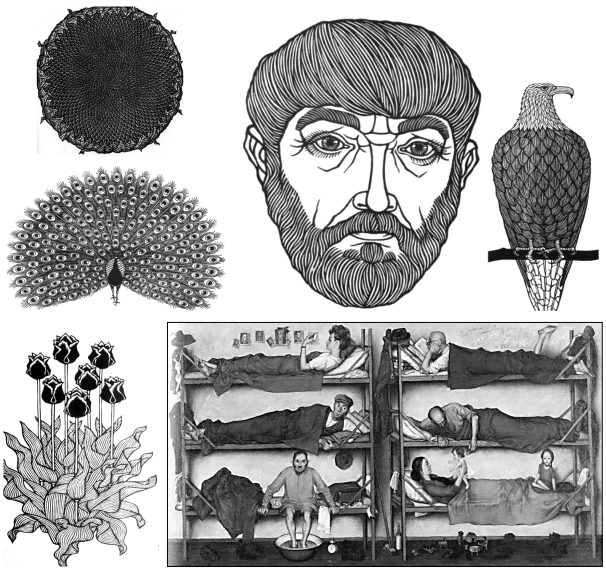
...Я почав ходити до парку і шкіцувати дерева, бо завжди любив природу. Почав також ходити до зоологічного городу і шкіцувати звірята (це також ця „друга любов”)

О. К. В якій іншій графічній техніці ви працюєте?

Я. Г. Крім дереворізів, я роблю також гравюри в металі-офорти. Але дереворіз – це моя основна і найулюбленіша техніка.

Опір, який ставить дерево, дає те, чого я найбільше шукаю.”[5]

Дереворізи Майстра, серед них - його автопортрети

Іван Пенькало Художник мировой славы!

Среди фигур художественного небосклона в украинской диаспоре XX века выделяется личность гениального художника-графика, мастера резца и кисти Якова Яковлевича Гнздовского, 100-летие которого будем чествовать в январе 2015 г.

Наш автор отмечает, что имя Я. Гнздовского широко известно во всем мире и в доказательство этого рассказывает о том, что семья Кеннеди для Овального кабинета Белого дома приобрела две гравюры Мастера. Наряду с этим, он подает перечень музеев и коллекций, где берегут произведения художника, среди которых назван и школьный Музей в с. Пилипче. Здесь родился график.

Школьный музей создан по инициативе коллектива школы и сегодня он стал центром патриотического и эстетичного воспитания, популяризации творчества Я. Гнздовского. Гордятся справедливо тем, что среди гостей школьного музея был и Верховный архиепископ-эмерит Блаженнейший Любомир Гузар, который имел тесные отношения с нашим земляком.

В статье отмечается, что первая персональная графическая выставка Мастера в Украине показала, что Родина легко опознала в Гнздовском своего сына и своего национального художника и доказала, что за границей имеются украинские творцы, достойные тщательного изучения и популяризации.

Автор пытается донести нашему читателю разные актуальные и своевременные мысли, описывает свою гражданскую инициативу, которая нашла отклик у членов редакции. Надеемся, что и у Вас, дорогой наш читатель, они найдут отзыв и поддержку не только на словах, но и в делах.

Ключевые слова: национальный художник Я. Гнздовский, школьный музей как центр патриотического и эстетичного воспитания, популяризация творчества Я. Гнздовского.

Ivan Pen'kalo Painter of the world glory!

Among the figures of the art heaven in Ukrainian diaspora of the 20th century, the personality rises of chisel and pencil master J.J. Gnizdovsky which centenary we'll celebrate at January, 2015.

The author notes that the name of J.J. Gnizdovsky is widely known all over the world, and as a proof of this argument he lets us know of the fact that Kennedy family acquired for the Oval cabinet in White House two engravings of the Master. Along with it, he enumerates the names of museums and collections where the works of the creator are saved, among them is a school museum at Pilipche village. Here the graphic artist was born.

The school museum was created at the initiative of the school collective, and today it became a centre of patriotic and aesthetic upbringing and popularization of J.J. Gnizdovsky's creative work. It is a source of pride that one of the guests of the school museum was ex-Supreme archbishop His Beatitude Lubomir Guzar who kept confidential relations with our compatriot.

It is pronounced in the article that the first personal graphic exhibition of the Master in Ukraine showed that the Native land recognized with ease Gnizdovsky as its son and its national creator, and it was proved that there are Ukrainian creators abroad who are worthy of intent study and popularization.

The author tries to carry to our reader various actual and well-timed thoughts; he describes his citizen initiatives supported by the editorial staff. We hope, our dear reader, those initiatives will find response and support not only by word, but in proceedings, too.

Key words: national creator J. Gnizdovsky, school museum as a centre of patriotic and aesthetic upbringing, popularization of J. Gnizdovsky creative work.

Творця, який наділив цією досконалістю Всесвіт. Він по своєму відкрив закон досконалості у зображенні звичайних і простих речей.

Гнздовський завжди вважав себе українським митцем, постійно підкреслював це у Польщі, Хорватії, Франції, Америці. Його бачення сутності речей, що він відображав, промовляє, що це погляд українця.

Гнздовський належить і завжди належатиме Україні і світові. У його малярстві, графіці й інших видах мистецтва закладена вселюдська ідея, яка близька також кожній окремо взятій людині.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА:

1. Свобода (газ. США). – 2011. – №14, 8 квіт. – С.18-19.
2. Кошелівець Іван. Третій вимір // Київ. – 1991. – №8. – С. 162.
3. Кошелівець Іван. Третій вимір // Київ. – 1991. – № 8. – С. 162.
4. Яків Гнздовський (1915-1985): каталог виставки з нагоди перепоховання праху митця на Батьківщині та відзначення 90-ліття від дня народження. – Львів, 2005. – С.4.
5. Ми і світ (м. Ніагара Фалс, Канада). – 1981. – №4. – С.16-19
6. Степовик Дмитро. Яків Гнздовський : життя і творчість. – Київ : Вид-во ім. О.Теліги, 2003. – С.170.

Наші ювіляри

БОЙКО Алла Микитівна,

член-кореспондент НАПН України, Заслужений діяч науки і техніки України, автор і науковий редактор більше 300 наукових праць, підручників і посібників з педагогіки, педагог-експериментатор;

КОЦУР Віктор Петрович,

ректор Переяслав-Хмельницького педагогічного університету імені Г.С. Сковороди, академік НАПН України, Заслужений працівник народної освіти України, автор понад 400 наукових і науково-публіцистичних праць, зокрема „Історія України від найдавніших часів до наших днів”;

МАЛЬОВАНИЙ Юрій Іванович,

вчений секретар Відділення загальної середньої освіти НАПН України, член-кореспондент НАПН України, Заслужений працівник народної освіти України, один з розробників концепцій гуманітаризації загальної середньої школи України, 12-річної школи, автор підручників і посібників з алгебри для основної і старшої школи, член редакційної Ради нашого журналу;

ПЕНЯЄВ Сергій Миколайович,

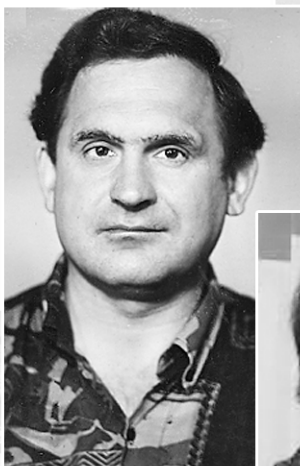
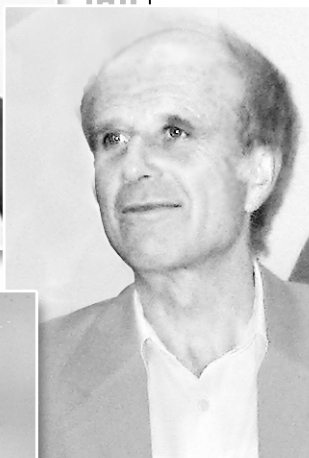
учитель історії та правознавства, відмінник освіти України, голова Одеської міської організації ВГО „Громадська рада освітан і науковців України” та Одеського осередку асоціації „Нова Доба”, здійснює потужну роботу щодо виявлення та пропаганди інноваційного педагогічного досвіду творчих педагогів Одещини;

ЧЕШЕНКО Олена Іванівна,

методист науково-методичної лабораторії проблем виховання, старший викладач Одеського ОІУВ, організатор багатьох освітянських заходів, що сприяють вчителям Одеського регіону виконати надзвичайну місію – вчити покоління, що зростає, розбудовувати демократичну державу.

Наші найкращі вітання ювілярам!

*Сріблястою росою
нехай вкривається
життєвий шлях,
А віра і любов нехай
завжди живуть
у ваших серцях!
Щастих і
щасливих
вам
літ!*

*Прочитайте...
од слова до
слова,
Не минайте
ані титли,
ніже тії коми,
Все розберіть.*

Тарас Шевченко

ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ НАУКОВО-ПРАКТИЧНИЙ ЖУРНАЛ „Директор школи, ліцею, гімназії”: 15-РОКІВ ВИХОДУ У СВІТ

У професійному житті, коли свідомо реалізуємо свій задум, який адресований певній категорії освітян і напряду зачіпає інтереси держави, наступають такі моменти, коли маємо проаналізувати обраний курс, отримані результати та оцінки тих, для кого це зреалізовано. Таким моментом для всеукраїнського науково-практичного журналу „Директор школи, ліцею, гімназії” став його 15-річний ювілей.

Тож, фактично, ця стаття – це аналітико-інформаційний звіт перед колегами-передплатниками Журналу: директорами шкіл, ліцеїв, гімназій та інших закладів освіти, управліннями, методистами, ученими-науковцями; його засновниками, членами редакційної Ради, авторами і читачами. Стаття проникнута пафосом боротьби за українську школу, непохитною вірою в її керівника та надією на українського вчителя.

Автори діляться перспективами спільної роботи та проєктами, які мають намір разом з Вами, шановні читачі, здійснити їх заради розвитку української освіти, науки, школи, вчителя, заради майбутнього країни – Дітей, Суспільства та Нації, консолідованої, знаної й шанованої у світі.

Olga Vigovska, Oleksij Vigovsky
All-Ukrainian scientific and practical magazine “Principal of school,
lyceum, gymnasium”: 15 years of edition

The report article is spirited by pathos of struggle for Ukrainian school, a firm belief in its leader, and hopes for Ukrainian teacher.

Укладачі:
Ольга
Виговська,
Олексій
Виговський

Шановні КОЛЕГИ!

Вашій увазі пропонується творчий звіт¹ 15-річного доробку редакційного колективу часопису для освітянських керівників.

У конференц-залі, де відбувався звіт-презентація, як і завжди, подбали про творчу атмосферу – тож для всіх нас, і гостей, і організаторів, на початку заходу зазвучала пісня з репертуару Ксенії Ситник „Ми разом” у виконанні ансамблю „Феєрія” гімназії № 136 м. Києва, що відразу налаштувала на творче сприйняття і ліві й праві півкулі всіх присутніх.

На гостей заходу очікував ще один сюрприз: у залі на запрошення редакції був присутній талановитий скульптор² **Красноголовець Олександр Сергійович**, доцент НПУ ім. М.П. Драгоманова, щоб надихнутися на створення скульптурного образу педагога-сучасника³, а прототипом для цього міг стати будь-хто з присутніх.

¹ Святковий захід з нагоди ювілейного Дня народження всеукраїнського науково-практичного журналу „Директор школи, ліцею, гімназії”, тобто 15-річного виходу журналу для керівників середньої освіти у світ, відбувся у Конференц-залі Київського Будинку вчителя 03 грудня 2014 року за участі вчених НАПН, державних і громадських діячів, педагогів, керівників управлінь і закладів освіти, освітян та громадськості міста Києва й інших міст країни.

² **Олександр Красноголовець** відомий за роботою „М.П. Драгоманов”: погруддя якого встановлено поруч зі входом у центральний корпус Університету, що на вул. Пирогова.

³ Вважаємо, що на сьогодні обмаль нових пісень про вчителів, взагалі бракує художніх творів й інших витворів мистецтва, де б вшановувалося вчительство та педагогічна праця. А ті, хто мають підносити українського вчителя, роблять навпаки – у телепередачах і пресі часто Школа, Учитель зустрічаються в негативних контекстах. *За підтримку ініціативи редакції щиро дякуємо Олександру Сергійовичу, який зголосився на цю пропозицію!*

Всеукраїнський науково-практичний журнал „Директор школи, ліцею, гімназії” зареєстровано 22 листопада 1999 року, тож 22.11.1999 є всі підстави вважати **Днем народження журналу**

Свідoctва про державну реєстрацію:

Перша реєстрація: Серія КВ № 3826 від 22 листопада 1999 р. – День народження журналу, його легалізація в інформаційному просторі України.

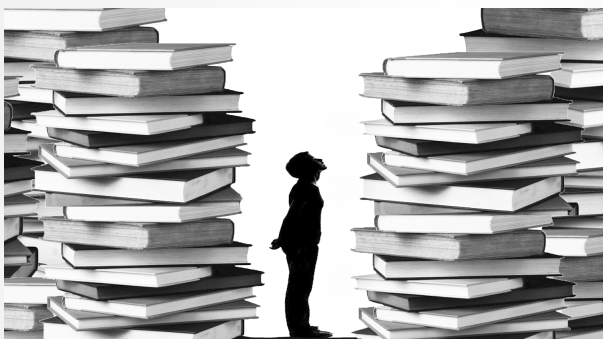
Друга реєстрація: 9 березня 2004 р. – видавцем журналу стає Всеукраїнський центр імені М. Пирогова, благодійна організація як один із його співзасновників; управління в журналі – громадське-державне.

Третя реєстрація: Серія КВ № 20652 – 10472 ПР від 31.03.2014 р. – зміна статусу журналу, його співзасновників.

Передплатний індекс – 23974

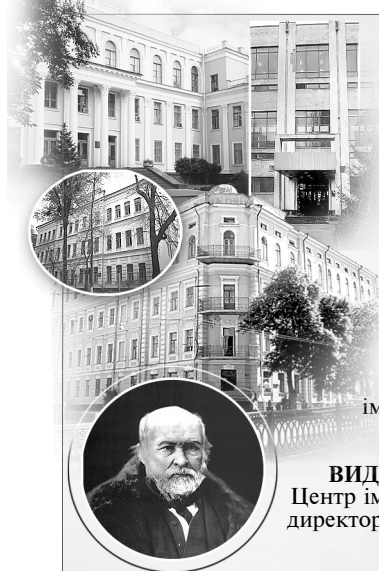
(Каталог видань України. – 2015. – С. 88)

„Журнал охоплює всю освітню політику: від дошкільного до вищого навчального закладу. Знайшов свою нішу в нашому освітянському просторі серед наукових журналів.” (Віктор Андрущенко)

НАШ ДОРОБОК ЗА 15 РОКІВ

Якщо уявити, що кожна з цих книжок має по 500 сторінок, тоді доробок наш складе 50 таких книжок!

СПІВЗАСНОВНИКИ ЖУРНАЛУ:

Міністерство освіти і науки України

Інститут педагогіки НАПН України

Інститут психології ім. Г.С. Костюка НАПН України

Національний педагогічний університет ім. М.П. Драгоманова

БО „Центр сприяння суспільному розвитку ім. Миколи Пирогова”

ВИДАВЕЦЬ: Всеукраїнський Центр імені Миколи Пирогова, директор – **О.І. Виговська.**

РЕДАКЦІЙНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ

„Рейтинг актуальних проблем шкільної освіти” доробок учених та його затребуваність практикою: узгодженість позицій

ТЕМАТИЧНІ НАПРЯМИ ПУБЛІКАЦІЙ	Вчені НАПН	Практики	Аспекти тематичних напрямів
Реформування освіти	6%	38,16%	Якісна освіта – 27,02% Рівний доступ – 7,02% Сільська школа як проблема освіти й держави – 11,14%
Зміст освіти	28%	9,74%	Профільне навчання – 5,12% Життєтворчість – 1,81% Компетентність – 1,81%
Розвиток школи	34%	4,22%	Авторські школи – 2,71% Самоврядування – 1,51%
Духовний розвиток людини	10%	13,25%	Духовність – 5,72% Виховання: • патріотичне – 4,82% • родинне – 2,71%
Здоров'я і освіта	2%	6,02%	
Особистісно орієнтована освіта	8%	15,36%	Творчість – 2,71% Індивідуальність – 2,71% Обдарованість – 3,61% Дитиноцентризм – 1,07% Педагогічне спілкування – 6,33%
Вчитель як суб'єкт	12%	5,12%	
Директор як суб'єкт	-	8,13%	

ПЕРЕГОРНЕМО СТОРІНКИ НАШОГО ЖУРНАЛУ

Згадаємо, що нами разом з Вами було зроблено⁴.

Презентацію розпочала **Ольга Виговська**, яка наголосила на тому, що завдячуючи подвижницькій, благодійницькій праці редакційного колективу ЖУРНАЛ для керівників середньої освіти в інформаційному просторі країни живе вже 15 років. Є знаним в Україні! „Має своє обличчя”, до того ж *красиве!* Останнє розуміємо в подвійному контексті, *по-перше*, це – ваші обличчя, а обличчя освітянських лідерів іншими бути не можуть. На обкладинках журналу **створено Дошку пошани для кращих освітян країни** – вчителів, керівників середньої освіти, керівників інститутів/установ НАПН України та МОН України. Такою вона є і для закладів середньої освіти, позашкільної, професійної та вищої, установ МОН і НАПН України, де вони можуть представити свій кращий інноваційний досвід (див. вріз на С. 168).

По-друге, кожна обкладинка, як витвір мистецтва⁵ в педагогічній царині, має власну цінність, бо художніми засобами виявляє назовні сутність актуального педагогічного та управлінського досвіду, чим доповнює змістовий актуально-інформаційний контекст освітньої галузі, зокрема шкільництва.

⁴Основна розповідь йтиме паралельно з висвітленням основних положень редакційної політики журналу, стрижневих видів діяльності, які ілюструватимуться деякими фрагментами презентації, а також висловлюваннями, оцінками, ставленнями, думками всіх причетних до журналу, його творців і користувачів (див. врізи на С. 163 – 176).

⁵ На жаль, цей аспект є слабо усвідомленим, а тому й не достатньо поцінованим.

„НАУКА – ШКОЛИ” – ГОЛОВНА ІДЕЯ ЖУРНАЛУ

ЗАВДАННЯ № 1: Забезпечити школу якісною інформацією

Ми свідомо того, що якою інформацією послуговуються школи, такими в якійсь мірі вони і стають. Тож і реалізуємо наше переконання на практиці: вирішуючи проблему якості інформації в журналі для керівників середньої освіти, сприяємо вирішенню проблеми якості змісту школи, „якою стоятиме держава”.

Як редактор всеукраїнського науково-практичного видання, я свято вірую в надзвичайні можливості НАУКИ для творення української школи.

Тому „Наука – школи” – головна ідея, яку журнал ефективно реалізує з моменту свого заснування, а основою концепції Журналу є об’єднання зусиль академічної науки, практики та досвіду середньої освіти щодо вирішення актуальних проблем сучасної школи.

Ми виходимо у світ 15 років поспіль за підтримки МОН, НАПН України, ОІППО та ВНЗ, зокрема НПУ ім. М.П. Драгоманова, а також шкіл, ліцеїв і гімназій країни, тож інформаційно-освітня простір країни, зокрема шкільний простір, за цей час поповнився науково-практичною розвивальною інформацією, якої з нашими 88 журналами побільшало на понад 1000 др. арк., що становить біля 25000 сторінок, загальний тираж яких складає 50 млн., половина з яких – це нова інформація, що створена віртуальним авторським колективом управлінців, учених НАПН, практиків – директорів, учителів, методистів та редакторів журналу. Щоб

НАШІ АВТОРИ

Кількісний склад дописувачів:

- Науковці/вчені – 36 %:
(академіки – 12%; інші науковці – 24%).
- Директори/управлінці – 38 %:
(директори шкіл – 25%; управлінці – 13%).
- Учителі – 9%.
- Керівники НМЦ – 9%.
- Інші дописувачі – 9%.

Наш журнал має на меті з’єднати між собою науку, як продуктивну силу, з педагогічною й управлінською практикою.

Фактично нашими авторами разом з нами спричинено „інформаційний дощ з новоствореної інформації”: 25 млн. сторінок – це 25 мільйонів краплинок-ідей.

Тож і справді: чи „дощ”, чи „зорепад” – що кому більше до вподоби!

Управління школою

Утверджуємо українську традицію: відмічаємо свої ювілеї власною працею

**КІЛЬКІСТЬ СТАТЕЙ
за рубриками**

48

**ДИРЕКТОР
ЯК МЕНЕДЖЕР**

420

**ДЕРЖАВА
І ОСБІТА**

626

**ІННОВАЦІЙНА
ШКОЛА**

94

ЕФЕКТИВНОСТЬ

676

**ПЕДАГОГІКА
ШКОЛИ**

54

**ОСБІТА
ЗАРУБІЖЬКО**

92

**ЩОДЕННИК
ДИРЕКТОРА**

760

**УПРАВЛІННЯ
ШКОЛОЮ**

Всього: 2768

У 2014 р. рубрики трансформувалися і доповнилися рубрикою „НАУКА – ШКОЛІ” (Філософія – 30 %; Психологія – 25 %; Педагогіка – 45 % від загальної кількості статей цієї рубрики).

адекватно відчуті зроблене нами, пропоную створити начиний образ нашого доробку. Уявімо книгу в 500 сторінок, таких книг нами підготовлено 50! У розтиражованому варіанті – це 50 млн. сторінок! (Див. врізи на С. 163 і С. 165).

Тож, колеги-романтики, уявіть собі ще й зоряне небо: людина з відмінним зором бачить понад 5-6 тисяч зірок в обох півкулях разом, тоді як 50 млн. чи 25 (як у нашому випадку стосовно новоствореної інформації) ми можемо розгледіти лише з допомогою телескопу... *Справжнісінький такий собі зорепад! Зорепад науково-практичної інформації: ідей, концепцій, пропозицій, варіантів успішного новаторського вирішення шкільних проблем! Такий образ мене особисто захоплює і вражає! Переконана: і Вас!*

Проводимо і редакційні дослідження (див. вріз на С. 164), результати яких сприяють найповнішому задоволенню інформаційних запитів директорів; якщо готові відповіді відсутні, то надолу жуємо шляхом проведення тематичних круглих столів за участі фахівців (див. врізи на С. 168 – 169). Це один із способів творення нової інформації в журналі.

У часописі започатковано відповідні рубрики (див. вріз на С. 166), де систематично на високому науковому рівні висвітлюються багатоваріантні шляхи вирішення як проблем, так і осмислення їх причин. Керуючись позицією щодо ідеї набуття знань, коли не можна його зібрати і дати директору для користування в готовому вигляді, ми даємо йому різноманітний актуальний інформаційний блок з усіх рубрик, щоб він зібрав собі сам те знання, в якому є потреба, щоб воно стало його!

СПЕЦВИПУСКИ ЖУРНАЛУ

Вони системно розкривають різноманітні актуальні теми шкільництва.

Ось, наприклад, **школа стає профілюю:** що і як робити вченим, директорам шкіл, учителям? Ми разом з академіком-секретарем Н.Г. Ничкало підготували спецвипуск журналу, який дав відповіді директору школи на всі його запитання та продемонстрував зразки найкращого досвіду, відпрацьованого профтехосвітою. **Матеріали цього спецвипуску журналу надзвичайно актуальні сьогодні в контексті компетентної освіти.**

Безліч нарікань як з боку практиків, так і науковців зазнала **проблема управління освітою**, зокрема навчальними закладами, наголошено на його неякісності, тож і гальмівній ролі. Тому у декількох спецвипусках (УМО НАПН України, Донецького, Луганського і Дніпропетровського ОІППО) ця тема – центральна.

Спецвипуски знайомлять із сучасними досягненнями регіональної освіти. Ми ж намагалися сприяти вихованню чуття єдиної освітньої родини в середовищі управлінців. Для цього так представляли досвід колег, щоб він подобався, щоб і регіон захопив власною історією, пережитим і досягнутим. Бо вважали, що таке якраз і сприятиме розумінню того, Хто Ми (такі різні, але цікаві, достойні люди) та Ким є для своєї держави, Один для Одного – отак народжується відчуття **єдиної країни** – України. (Див. вріз на С. 167).

СПЕЦВИПУСКИ – ЦЕ КНИЖКИ ПРО РЕГІОНАЛЬНИЙ ДОСВІД

1. Тематичні спецвипуски:

№ 4'2001 – Спецвипуск до Другого Всеукраїнського з'їзду працівників освіти (25 обл. України).

№ 4'2006 – Директор експериментальної школи МОН і АПН (НВК № 28 м. Дніпропетровська).

№ 6'2007 – Профтехосвіта – школі.

№ 3'2011 – Сільська школа: переможці конкурсу „Первоцвіт” (Вінницька, Чернігівська, Київська, Хмельницька, Рівненська, Черкаська області).

№ 2'2012 – Позашкільна і школа (м. Київ і 24 області).

2. Система регіональної освіти: сучасні досягнення:

№ 6'2009 – Система регіональної освіти Донецчини.

№ 5'2002 – Освіта Луганщини: сучасні досягнення.

№ 2-3'2004 – Освіта Донецчини: сучасні досягнення.

№ 5-6'2005 – Освіта Дніпропетровщини.

3. Освіта міст України:

№ 1-2'2002 – Столична освіта: сучасні досягнення.

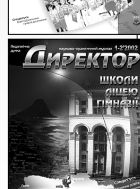
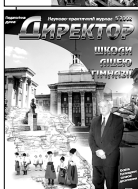
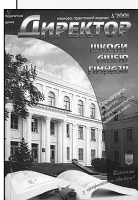
№ 5'2009 – Досвід шкільництва міста-ювіляра: Житомиру 1125 років.

„Керівники навчальних закладів переросли з пасивного читача журналу в активного об'єкта, який може розказати про досвід роботи окремих вчителів, педагогічних колективів, НМЦ, УО, поділитися новими формами роботи, тому готуємо спецвипуск „Освіта Житомира” (Надія Полівода, директор миського колегіуму).

№ 4'2010 – Освіта м. Тернополя.

№ 5'2010 – Інноваційна освіта Шевченківського району столиці.

№ 5'2013 – Освіта Дніпродзержинська.

ДОШКА ПОШАНИ на обкладинках журналу

„Завжди з великим задоволенням беру в руки новий номер часопису: яскраве, вишукане оформлення, інтелектуальне, елітарне видання ще раз впевнює, що моя професія найкраща в світі, життєвий шлях обрано правильно”

Маріанна Босенко,
директор гімназії № 48 м. Києва

Калейдоскоп заходів: ФОРУМИ

Журнал – ініціатор й організатор Міжнародних форумів для освітянських керівників.

У жовтні 2008, листопаді 2009 та грудні 2010 рр. проведено 1-й, 2-й та 3-й міжнародні форуми *“Лідери української школи: роль директора сучасного навчального закладу”*. Ключова тема Форумів: *“Формування ефективного механізму суспільно-державної підтримки української школи”*.

Учасники форумів про Форуми:

- *„Дякую організаторам форуму „за чуття єдиної родини”.*
- *Форум надихнув на нові звернення.*
- *Сподіваюсь, що форум лідерів освіти стане щорічною традицією, яку обов’язково підтримає МОН України.*
- *Такі зустрічі/форуми дають надію на те, що освіта таки стане провідною в нашій державі.”*

ДЕРЖАВА ШКОЛОЮ СТОЇТЬ

Епіграфом своєї роботи ми обрали перифраз загально відомого твердження Івана Франка *„учителем школа стоїть”* – *„державою школою стоїть”*. Останній якнайбільше відповідав нашому розумінню ролі школи в державі, зокрема такої молодій як наша: через школу забезпечувати належний розвиток українського суспільства.

У країні мав творитися непереможний дух сквородинської кордоцентричної нації, щоб забезпечити розвивальний поступ молодій державі та згодом стати конкурентоспроможною й шанованою у глобалізованому світі. **Такому й мала сприяти ШКОЛА!**

У суспільній свідомості, як реакція на означене завдання школи, встановилася залежність *„який директор – така й школа”*. На сторінках журналу на цьому твердженні акцентували свою й читачів увагу вчені, академіки НАПН України, зокрема В.Г. Кременем воно неодноразово розглянуто і в статтях, і в публічних виступах.

Ми ж, з іншого боку, пересвідчувалися як в справедливості означеної залежності, так і у відсутності достатньої уваги з боку держави, яка б мала приділятися керівникам шкіл. Більш того, роль останніх не в повні осмислена, тому й неадекватно поцінована.

Зазначене провокувало самих директорів до переосмислення власної готовності виконувати свою місію стосовно українського суспільства. У них виникало безліч запитань, на кшталт: *„Хто ж має допомогти захиститися від рутини та інтелектуального зубожіння, як віднайти свій шлях на спільній дорозі, зберегти і розвинути власну особистість задля розквіту школи та ін.?”*

Наш журнал взяв на себе відповідальність всебічно **допомагати керівнику школи виконувати його державницьку**

місію, бути для нього оберегом. Це стало для нас другим стрижневим завданням!

ЗАВДАННЯ № 2: Особистісна, людська підтримка Директора школи

Зрозуміло, що реалізувати окреслене вище покликання може директор стратег, а не тактик хоча в ролі останнього хоче бачити сучасного директора школи переважна більшість освітянського чиновництва.

Тож на кшталт шевченкового „біля кожного з них ставили і ставимо слово”: наукову інформацію, зразки конкретних дій, різноманітні думки колег, їх досвід, досягнуті результати. Проводимо різноманітні форуми, міжнародні та всеукраїнські, круглі столи, конференції, семінари-практикуми, започатковуємо й реалізуємо проекти, „гучні мікрофони”, „гострі кути круглого столу” та ін. (див. вірзи на С. 168 – 169).

Заради здійснення таких цілей, коли *керівник вже не є об'єктом маніпуляцій тих чи інших політичних сил, а є самостійна особистість, коли „нічим” він вже ніколи не буде*, ми і працювали всі 15 років, принаймні намагалися.

В інтерв'ю журналу В. П. Андрущенко підкреслив, що нам це вдається саме тому, що наш журнал є аналітичним журналом-роздумом, журналом міркувань, які дуже важливі сучасному вчителю і керівнику. *„І тоді, – наголосив Віктор Петрович, – керівник є самостійна особистість, яка може прийняти рішення навіть у ситуації, якщо деякі речі не вкладаються в ту нормативну базу, а продиктовані життям”*.

Переконана: колись так буде! Але сьогодні, як і 15 років тому, лише можемо констатувати наявну відстань між тим, що є насправді, та як має бути. Але все – попереду! *Ідемо далі разом!*

*”Я біля них, отих рабів німих,
поставлю СЛОВО...”*
Тарас Шевченко

*Ми ж біля директора школи ставимо
СЛОВО, ДІЛО, ПОРАДУ,
НОВАТОРСЬКУ ІДЕЮ!*

КАЛЕЙДОСКОП ЗАХОДІВ:

Конференції

- Міжнародна конференція „Громадські активні школи – механізм активізації місцевих громад”.

Конференції-семінари

- Макаренкознавці про Макаренка та макаренкознавство: через серце і розум – до істини.
- Школа та криза: віртуальний круглий стіл.

Майстер-клас

Формування у дітей і молоді культури здоров'я засобами позашкільної освіти.

Конкурси та проекти

- Всеукраїнський конкурс наставників обдарованої молоді „Первоцвіт”.
- „Педагоги-новатори в Україні”.
- Українська школа в діаспорі.
- „Педагогічна майстерня” трансформована в „Педагогічну академію”.
- „Творчий майданчик“ для всіх уболівальників за долю української школи.

Калейдоскоп заходів
КРУГЛІ СТОЛИ

- Розбудовуємо українську школу в російськомовному середовищі: виховання патріотів.
- Державницька позиція громадянина України: славетні українці і сучасність.
- Виховання громадянина, патріота України. Чим опікуються керівники шкіл.
- Здоров'я дітей в небезпеці.
- Учителем школа стоїть... та її директором: спонукальна роль освіти у відродженні нації.
- Стан і перспективи розвитку позашкільної освіти в Україні.

Педагоги-новатори в Україні

2006 - 2015

Всеукраїнський щорічний проект

„Педагоги-новатори в Україні” започатковано за ініціативи головного редактора всеукраїнського науково-практичного журналу „Директор школи, ліцею, гімназії” **Ольги Виговської** та за підтримки **НАПН України** і членів редакційної Ради журналу в жовтні 2006 року. Відтоді щорічно презентується його нова сторінка. У 2014: 10 сторінок, 15 авторів-героїв!

ПРОЕКТ „ПЕДАГОГИ-НОВАТОРИ В УКРАЇНІ”

Хто вирішує винятково значущі, доленосні для українського суспільства завдання? Я б сказала: „Вчитель, школа”. Наше розуміння визначної ролі школи в забезпеченні майбутнього держави змушує особливо ставитися до її керівника, директора школи. Перебирають на себе увагу керівники-лідери, новатори, які творять оази плекання духовних, креативних громадян-патріотів, в їх школах створено зразковий мікросоціум держави, який стає колыскою таких громадян.

Саме пошуком отакіх сучасних керівників-лідерів опікується проект „Педагоги-новатори в Україні”, який започатковано нами в жовтні 2006 року. Цим проектом маємо на меті пришвидшити становлення омріяного суспільства через нову українську школу, через її керівника — лідера-новатора. А науково-практичний журнал для керівників середньої освіти допомагає нам в цьому, бо поширює ідеї „шкільних будівельників” та ознайомлює якнайширшу аудиторію з засадами їх авторських шкіл. Наявність цього проекту стала логічним завершенням нашої особистої готовності до реалізації вище зазначеної ідеї „Школа-Суспільство-Держава”.

Але наш проект відкрив не директор, а вчитель! Чому? Як могло так статися? Події, що відбувалися навколо В.Ф. Шаталова і, зокрема з ним самим на по-

чатку 2006 року, пришвидшили *появу* цього *Проекту* в освітянському просторі країни, у першу чергу, *за* для захисту *Вчителя*. В.Ф. Шаталов, український вчитель математики з Донецька, відомий не лише в Україні, а й у світі, особливо в країнах близького зарубіжжя, „проявив” через себе давню проблему, але й вічно актуальну, допоки існуватиме людство, — „взаємин творців/винахідників/новаторів і суспільства”. Цій проблемі я особисто присвятила декілька занять в авторському курсі „*Основи педагогічної творчості*”, який викладався мною студентам педагогічного вишу. Остання ж наздогнала і випередила мене, змусила негайно діяти! Ситуація від мене особисто вимагала миттєвих конкретних дій щодо встановлення справедливості по відношенню до знаного вчителя-новатора. Проект вибухнув своїм народженням: на педагогічному небосхилі засяяла найяскравіша Зірка — **В.Ф. Шаталов!** Це сталося 26 жовтня 2006 року!

***

Повернемося до конференц-зали Київського будинку вчителя.

Гортаються сторінки Проекту¹: 1-а, 2-а, 3-а...10. (Див. врізи на С. 170 — 174).

На сцені — великий кошук, в нього кожен автор-герой сторінки покладе те, що стосується розвитку його теми. Проект не стоїть на місці, він живий і постійно в стані розвитку. Тому стало традицією під час презентації чергової сторінки надавати слово попереднім новаторам

ПРОЕКТ „ПЕДАГОГИ-НОВАТОРИ В УКРАЇНІ”: 10 СТОРІНОК, 15 ГЕРОЇВ

Першу сторінку Проекту — „**В.Ф. Шаталов: його ідеї працюють і сьогодні**” — відкрито у жовтні 2006 року (м. Донецьк — м. Київ).

Методика Шаталова дозволяє отримати такі результати: всі учні успішно навчаються, мають глибокі і повні знання, діти — здорові, радісні, впевнені в собі, вчитель — самодостатній майстер-професіонал.

„**М.М. Палтишев: опонент чи соратник сучасної педагогіки**” — друга сторінка проекту „*Педагоги-новатори в Україні*” (м. Одеса — м. Київ).

Суть новаторської системи Палтишева: потрібно не змінюючи комплекс предметів змінити ідеологію їх викладання, викладати матеріал від природи і світу людей. Мотивація — це основа основ в практичній діяльності вчителя.

„**Чоловіча посада шкільного керівника з жіночим обличчям**” — третя сторінка проекту „*Педагоги-новатори в Україні*” з директорами шкіл з Луганщини — **С. В. Белухою** та з Дніпропетровщини — **С.А. Гавриш**.

Світлана Белуха прагнула й прагне, щоб її творіння — гімназія — було храмом науки й осередком культури. Річний план складений за проектами програми, діти навчаються за 28 профілями. Враховуються індивідуально-типологічні особливості педагогів. Якщо учитель працює в різних класах, то протягом дня уроки у нього лише в групах однієї вікової категорії.

Світлана Гавриш: „У ліцеї є 4 культури: культ матері, культ людяності, культ знань, доброти і порядності. Протягом 20 років працює рада матерів, рада батьків”.

„**Авторська приватна школа в українському суспільстві**” — четверта сторінка проекту „*Педагоги-новатори в Україні*” презентована директорами шкіл за 2-ма темами:

Духовність — методологія, основа й засіб творення особистості дитини. Автори: **М.П. Гузик** (м. Одеса) та **І.В. Барматова** (м. Київ);

Майстерня школи: школа для всіх і кожного. Автор: **О.І. Чинок** (м. Київ).

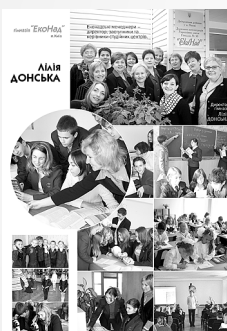
Микола Гузик: „Метою навчання є досягнення дитиною трьох кінцевих результатів: усвідомлення власної духовної сутності; усвідомлення дитиною власного природного таланту; виховання християнського характеру, орієнтованого на постійне духовне зростання”.

Ірина Барматова: „Створено систему духовно-морального виховання, система виховної роботи базується на християнських засадах”.

Олена Чинок: „Тільки на шляху до індивідуальних цінностей школи (як і для суспільства) для кожного ми зможемо ще в школі забезпечити повноцінний розвиток здібностей, сформувати активні життєві цінності”.

та Росії. У 1992 році ним була створена методика проектно-цільового управління навчальними закладами, яка дозволяє інтенсивно запроваджувати загальні принципи ринкової економіки та сучасного менеджменту в практику управління освітніми системами.

“Освітні технології для сучасної сільської школи України” – п'ята сторінка Проекту з начальником відділу освіти І.Г. Осадчим (Київська область).

Іван Осадчий є автором виховної системи школи „Структурно-рівнева соціалізація особистості” (1988 р.), розбудованої на принципах національного та громадянського виховання, яка стала альтернативою існуючій у той час системі виховної роботи. Сьогодні ця методика широко використовується в навчальних закладах усіх регіонів України, а також Білорусії та Росії. У 1992 році ним була створена методика проектно-цільового управління навчальними закладами, яка дозволяє інтенсивно запроваджувати загальні принципи ринкової економіки та сучасного менеджменту в практику управління освітніми системами.

“Поліфункціональна діяльність директора сучасного навчального закладу в умовах інноваційних перетворень” – шоста сторінка Проекту. Її автор: І.Д. Гончаренко, директор ЗОШ № 13 м. Полтави, заслужений працівник освіти України.

Іван Гончаренко розробив суцільну систему навчання іноземним мовам, яка за короткий час (1,5 місяця) дала можливість так її освоїти, що можна було викладати всі предмети іноземною мовою. Він є розробником дистанційної Інтернет-системи навчання, великої кількості педагогічних комп'ютерних програм.

Сьому сторінку Проекту НАПН „Педагоги-новатори в Україні”.

“Директор успішної школи: поміркований консерватор чи раціональний інноватор” представляла директор гімназії № 30 „Еконад” м. Києва Л.Б. Донська, відмінник освіти УРСР, відмінник столичної освіти.

Лілія Донська є ініціатором запровадження в практичну діяльність столичної школи циклічних освітньо-виховних проєктів, які створюють систему 5-річного логічно побудованого ланцюжка „соціум – особистість”.

для ознайомлення з тим новим, що з'явилося у них в контексті подальшого розвитку їх ідей... (Див. вріз на С. 174).

У залі присутні автори-герої Проекту, які один за одним (від сторінки до сторінки) коротко викладають суть своєї роботи та багачення її в контексті актуальних завдань сьогодення. І кожен у кошик кладе свої нові роботи на знак того, що творчість не можна зупинити, вона продовжується. У кошику роботи О.І. Чинок, Л.Б. Донської, М.І. Босенко, І.Г. Осадчого, О.М. Остапчука – переважно, диски, книги, саморобні вироби шкільних атрибутів.

Нагадаю: у проєкті з 15 його Імен, двоє вчителів, авторів-героїв перших двох сторінок – це: В.Ф. Шаталов і М.М. Палтишев. Про них, про значущість їх роботи для шкільної освіти, про те, як вони стали героями нашого Проекту, про підтримку їх Академією і особисто президентом Академії Василем Кременем розповіла присутня у залі академік Нелля Ничкало, співголова Ради проєкту „Педагоги-новатори в Україні”. Нелля Григорівна, між іншим, запевнила присутніх в тому, як пишався Іван Андрійович Зязюн директорами, вчителями, який напередодні нового навчального року, на жаль, пішов з життя, та як Він любив наш журнал.

Маю додати: якщо насьогодні В.Ф. Шаталов зі стану напівзабуття є почесним доктором НАПН України, заслужено пошанований в державі, – то заслуга в цьому,

в першу чергу, двох колег високого духу Людського: сміливих, чесних, людяних і щирих, які не чекають згори якихось вказівок, а відповідальність за рішення беруть на себе та чинять так, що там, де вони, — створюється осередок людяності, порядності, саме такий, який би хотілося поширити на все суспільство, за умов би останнього багатьох проблем, які маємо сьогодні в українському суспільстві, не було б. Мова йде про президента Академії Василя Григоровича Кременя та академіка Нелюю Григорівну Ничкало. Справедливості заради зауважимо: не остання роль в цьому і журналу „Директор школи, ліцею, гімназії”, який означає ці питання, „будить” педагогічну спільноту до самостійних прозрень і рішучих дій, тож і закликає: „засукати рукави й творити передову спільноту/країну”.

Панове Директори! Для мене Ви стали особливою аудиторією, бо напряму виходите до дітей (майбутнього України), до вчителів як будівничих такої країни, на яку давно зачекалося українство, до батьків, яким допомагаєте/орієнтуєте у виховних магістралях, тож Ваша кожного значущість для майбутнього країни — не перевершена!

Тому ми й покладаємо надію на директорів-лідерів і вчителів-поводирів нації, а самі готові й надалі працювати для вас, служити Вам і країні!

¹ Віднині проект існує в двох форматах: на сторінках всеукраїнського науково-практичного журналу „Директор школи, ліцею, гімназії” та віртуально — на сайтах журналу й головних бібліотек України.

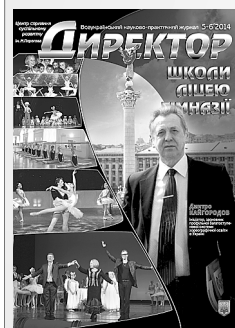
джено в навчально-виховний процес закладу.

Олександр Остапчук: Створено школу „Емоційного інтелекту” з національним колоритом, ефективною за стилем педагогічної діяльності та за результатами як учителів, так і учнів.

Ганна Сазоненко: Зусилля педагогічного колективу ліцею спрямовані на забезпечення акмеологічного характеру освітнього простору, у центрі якого — плекання успішної людини, формування позитивної мотивації успіху.

можцем з України у міжнародному проекті „Партнерство в навчанні” Microsoft — „Впровадження інновацій серед Шкіл інноваційного розвитку” та у 2013 році виборала в конкурсі „Первоцвіт” — „Наставники обдарованої молоді” — „Бронзову медаль” XVI міжнародної виставки „Сучасна освіта в Україні — 2013”. На початку 2014 року в конкурсі „Інтел” — „Вчитель-новатор” О.Д. Войчишин визнано переможцем, вчителем-новатором.

„Будівничі нової української школи” — восьма сторінка Проекту.

Її автори: Босенко Маріанна Іванівна, директор гімназії № 48 м. Києва;

Остапчук Олександр Миколайович, директор тернопільського НВК „Школа — ліцей № 6 ім. Н. Яремчука”;

Сазоненко Ганна Стефанівна, директор Українського гуманітарного ліцею КНУ імені Тараса Шевченка м. Києва.

Маріанна Босенко: Створено технології розвитку соціальної позиції учнів у контексті програми „Культура життєвого свомовизначення гімназистів” та впрова-

Дев’ята сторінка Проекту НАПН „Педагоги-новатори в Україні”.

„Українська школа в європейському контексті демократичного громадянства, багатокультурності, партнерства в навчанні”.

Рішенням Ради всеукраїнського проекту „Педагоги-новатори в Україні” Олександр Дмитрівну Войчишин визнано автором-героєм 9-ої сторінки Проекту.

Заліщицька державна гімназія (Тернопільська обл.) під орудою її директора, Олександри Войчишин, стала єдиним пере-

Цього року відкрито 10-у сторінку Проекту НАПН „Педагоги-новатори в Україні” — „Профільність в системі середньої освіти: працююча ідея її багатоступеневості”.

Її автор: Кайгородов Дмитро Євгенович — директор КП „Кияночка”, директор Київського хореографічного коледжу, директор театру „Молодий балет Києва”, ініціатор, засновник профільної багатоступенєвої системи хореографічної освіти в Україні.

Управління школою

Утверджуємо українську традицію: відзначаємо свої ювілеї власною працею

НОВІ ІДЕЇ ПЕДАГОГІВ-НОВАТОРІВ

„Мені здається, що – це чудова знахідка журналу: вдається знаходити знакові постаті в українському освітньому просторі”. (Віктор Андрущенко)

„Неоціненне значення для підвищення якості роботи ЗНЗ має проект „Педагоги-новатори в Україні” та низка інших заходів, ініційованих журналом”. (Людмила Парашенко, відповідальний секретар АКШ м. Києва)

„Я уявляла роль Директора Школи в двох іпостасях: як реалізатора ідеї „Школа-Суспільство-Держава” на кшталт аналогічної у С.Т. Шацького та як відповідального за підготовку сучасного вчителя, на якого давно зачекалася Україна, та „яким і школа отака стоять”, а „школою – держава”. Тож і уважала директора покликаним здійснити зазначену місію.

Це найважливіші аргументи на користь створення цього журналу для керівників шкіл, ліцеїв, гімназій, що і було зроблено мною 15 років тому.

Для нашої держави вкрай мати школу, яка б випереджала у своєму розвитку суспільство, була хоч на крок попереду нього,

вела його за собою. Тож Проект, який акумулює працюючі ідеї такої нової школи, має стати і джерелом, і надихачем на подвиги управлінські й педагогічні заради кращого Майбуття!” (Ольга Виговська)

Список новаторів не є вичерпним

Список наведених авторів жодною мірою не можна вважати вичерпним. Можна назвати і немало інших гідних прізвищ.

Нам є КИМ пишатися:

К. Ушинський, А. Макаренко, В. Сухомлинський, О. Захаренко, М. Пірогов, М. Чалий та ін., серед яких і сучасні автори-герої проекту НАПН і нашого журналу „Педагоги-новатори в Україні”.

Чи треба продовжувати пошуки новаторів?

Так!

Так!

Так!

Нехай зірка кожного з Вас засяє на освітянському небі України!

ХТО ТВОРИТЬ ЖУРНАЛІ ДЛЯ ВАС, панове Директори

Чи має наша робота відгук у серцях тих, для кого працюємо?

Ваші вітання, позиції, оцінки, побажання — це і є дійсний результат великої різноманітної спільної роботи з нашими співзасновниками, редакційною Радою та всіма Вами, *дорогі Колеги, Директори!*

ПРО ЖУРНАЛ ГОВОРЯТЬ:

- „Скільки великих публікацій та добрих статей я прочитав тут! Скільки факхівців отримали підтримку своєї творчої діяльності!”
(Микола Палтишев)
- Найавторитетніше видання, провідний лідер педагогічної думки і практики в Україні.
- Прилучає освітян до творчого підходу та надає їм змогу самостійно творити.
- Підшивка часопису — підмога в роботі тих, хто в „сродній праці” створює умови для розвитку і становлення молодого людини.
- Популяризує перспективний управлінський досвід керівників-професіоналів та педагогів-новаторів.
- Формує небайдуше ставлення до школи.
- Називають „секундними стрілками” педагогічної думки й практики та преси, і стверджують, що вони „з металу високої проби!”
- Шанують і люблять: за професіоналізм, принциповість, високу громадянську позицію, мужність.
- Готові разом проектувати і втілювати новаторські задуми.
- Бажають: Завжди залишатись правильним журналом, тим, хто пропагує одного з головних членів школи.

НАШ ПАРТНЕР – ТИПОГРАФІЯ „ВІПОЛ”

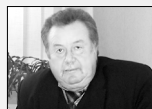
З 2011 року перетворювати наші задуми в матеріальну форму, якими є наші журнали, нам допомагають співробітники київської типографії „Віпол”.

Ми вдячні їм за якісну роботу!

Генеральний директор
ПАТ „ВІПОЛ”
Морозов Валерій Михайлович

Заступник генерального
директора з виробництва
Мельниченко Віктор Анатолійович

Євген Мельніченко,
головний технолог
ПАТ „ВІПОЛ”

Володимир Панченко,
начальник
комп’ютерного відділу

Тетяна Малишева,
дизайнер

Колектив друкарського цеху:
Ніна Дринь (верхній ряд, зліва),
Людмила Чорноморець та **Олег Демковський**

¹ Про це у врізах на С. 175 – 176.

НАША РЕДАКЦІЯ

Виговська Ольга Іванівна, головний і науковий редактор – автор ідеї і концепції журналу, його співзасновник, доцент, кандидат педагогічних наук, Заслужений працівник освіти України.

Виговський Олексій Сергійович, художній і відповідальний редактор – автор макету і дизайну журналу, Відмінник освіти України.

Захаренко Владислав Олександрович, верстальник – син знаного директора в Україні Олександра Захаренка.

Годецька Тетяна Іванівна, відповідальний редактор.

Матошко Станіслав Йосипович, перекладач і редактор англійської.

Тарасова Наталія Іванівна, бібліографічний редактор, завідувач інформаційно-бібліографічного відділу Наукової бібліотеки НПУ імені М. П. Драгоманова.

Франчук Василь Михайлович, адміністратор сайту журналу та служби його доставки до Національної бібліотеки Вернадського; доцент кафедри комп'ютерної інженерії Інституту інформатики НПУ імені М.П. Драгоманова.

ПРО РЕДАКЦІЮ:

„Досить активна редакція щодо відпрацювання власних планів. Окрім друкованого слова, активна щодо громадської роботи у проведенні круглих столів, форумів. Це надзвичайна трудомістка робота і це є особливістю цього колективу.

Вміле поєднання науки і практики і намагання бути проповідувачем наукових ідей серед керівництва освітянських закладів, зіграло певну роль, і сьогодні журнал є авторитетним, знаним.”
(Василь Кремень)

Журнал доносить найбільш популярно, красиво, розумно, тендітно до широкої громадськості, у т.ч. директорів шкіл, ті знання, які їм необхідні.
(Сергій Максименко)

15-річна благодійницька праця редакційного колективу вшанована засновниками журналу та громадськістю (див. С.3 обкладинки).

Ваше доброзичливе ставлення до нас, Колеги, й тримає журнал на плаву! Перечитуємо ваші вітальні адреси та надихаємося на подальшу працю – служіння Директору Школи, на якого ми й надалі покладаємо великі надії!

- Чи не єдиний, де об'єднуються педагогічна наука з практикою, їх рупор.
- **Джерело та центр інновацій.**
- Підтримує педагогів-новаторів, **стимулює експерименти ЗНЗ і професійне зростання педагогів.**
- **Продуктивними є діалоги з президентом В.Г. Кременем, директорами інститутів НАПН України:** дозволяють своєчасно коректувати роботу.
- **Журнал – це:** мудра професійна порада, нові імена, можливість ставати співучасником державних справ.

Відкритий для кожного, пробуджує, спонукає до діалогів, піднімає настрій, надихає на творчість, кличе долати вершини.

Це дійсно наш освітянський журнал!

Нехай щастить нашому журналу та всім причетним до нього людям, а це – всі ми, дорогі колеги!

***

Завершився наш творчий звіт пісню „Ми чемпіони” у виконанні шкільного інструментального ансамблю 48 гімназії м. Києва під керівництвом **Антоня Давидова**, педагога-організатора цієї гімназії.

На думку **Маріанни Босенко**, яка була підтримана іншими членами Ради, ця пісня як символ є адекватною оцінкою роботи редакції.

Наостанок зала почала заповнюватися вихованцями КЦ „Кияночки”, які у танці відтворили 15-річний редакційний доробок – в руках кожна дитина тримала наші журнали (див. С. 3 обкладинки), тож було чути на фоні мелодії їх шелест, що свідчив не про завершення чогось, а про народження готовності творців Журналу Жити і Творити далі.

„Ми поздоровляємо з ювілеєм ваш чудовий журнал і наші виступи – наш вам дарунок”!
„Кияночка”